नगर शिक्षा योजना

(२०८३-२०९२)

खैरहनी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

खैरहनी, चितवन

२०८३

नगर प्रमुखको मन्तव्य

विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना SESP (२०२१-२०३०) ले मार्गनिर्देश गरेका उद्देश्य, दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि नेपाल सरकारले गरेको प्रतिवद्धता, सोह्रौँ आवधिक योजनाको सामाजिक क्षेत्रका उद्देश्य हासिल गर्न सबै तहका सरकारहरूको साझा दायित्व हो । यसै सन्दर्भमा सङ्घीय एवम् प्रदेश तहबाट योजना निर्माण मार्गदर्शन एवम् योजनाका खाकाहरू र प्राविधिक सहायता उपलब्ध गराउने एवम् आवश्यक क्षमता विकास गर्ने जस्ता कार्यहरू भइरहेको छ । सङ्घीयता पश्चात् क्षेत्रगत रूपमा आवधिक एवम् दीर्घकालीन योजनाहरू निर्माण एवम् कार्यान्वयनको सन्दर्भमा खैरहनी नगरपालिकाको आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय परिवेश एवम् शिक्षा क्षेत्रका सूचकहरू र नगरपालिकाको आवधिक योजनाको शिक्षा उपक्षेत्र समेतलाई ध्यानमा राखी यो शिक्षा क्षेत्रको दश वर्षे स्थानीय शिक्षा योजना तयार गरीएको हो । खैरहनी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको मिति २०८३।०३।२३ गतेको निर्णयबाट यो योजना स्वीकृत गरीएको छ ।

योजना निर्माणमा समुदायस्तर, वडास्तर र नगरपालिका स्तरका सरोकारवालाहरूसँग राय सुझाव सङ्कलन, छलफल एवम् परामर्श गरी विगतमा कार्यान्वयन गरीएका कार्यक्रमहरूको नतिजा एवम् प्राप्तिहरू, प्रभावकारिता तथा त्यस्ता कार्यक्रमबाट हासिल भएका सिकाइहरूको विश्लेषण तथा समीक्षा गरीएको थियो । यसबाट नगरपालिकालाई शिक्षा क्षेत्रको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्न, अन्य विषयक्षेत्रका योजनाहरूसँगको सम्बन्ध विश्लेषण गर्न तथा जबाफदेही र नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाई निर्धारित लक्ष्य र गन्तव्यमा पुग्न यो योजनाले मार्गदर्शन गर्ने अपेक्षा गरीएको छ ।

यस योजनाको मस्यौदा तयार गर्नुहुने शिक्षा योजना मस्यौदा लेखन समितिका संयोजक शिक्षा निर्देशक श्री राजु बानियाँ, सदस्यहरू पूर्व शिक्षा निर्देशक श्री महेन्द्र प्रसाद पौड्याल, शिक्षा समिति सदस्य श्री खडानन्द सिलवाल, शिक्षा अधिकृत श्री सुमन सिलवाल र सहायक विद्यालय निरीक्षक श्री पुष्पराज दुवाडी लगायत अन्य कर्मचारीप्रति नगरपालिकाको तर्फबाट धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । यसै गरी मस्यौदा पुनरावलोकन र परिमार्जन गरी अन्तिमीकरण गर्ने क्रममा आफ्ना अमूल्य सुझाव प्रदान गर्नु हुने शिक्षा योजना निर्देशक समितिका सदस्यहरू; नगर उप प्रमुख श्री कविता उप्रेती, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत नेत्र प्रसाद पौडेल, सामाजिक विकास समितिका संयोजक श्री रोहिणी प्रसाद उप्रेतीप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

साथै योजना लेखन तथा परिमार्जनमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउनुहुने सम्पूर्ण वडा अध्यक्षज्यूहरू एवम् कार्यपालिका सदस्यज्यूहरू, नगर सभा सदस्यज्यूहरूसहित सामाजिक विकास समिति र शिक्षा समितिका सम्पूर्ण सदस्यहरू, सम्पूर्ण विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरू, शिक्षक अभिभावक सङ्घहरू, प्रधानाध्यापकहरूलगायत सिङ्गो विद्यालय परिवारहरू, सम्पूर्ण सरोकारवालाहरू, नगरपालिकाका सम्पूर्ण कर्मचारीहरू एवम् सम्पूर्ण नगरबासीहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस योजनाले नगरपालिकालाई शिक्षा सम्बद्ध आफ्ना वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम एवम् बजेट निर्धारण गर्न तथा नगरपालिकाबाट लक्षित उद्देश्यहरू हासिल गर्न निर्धारित रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रमहरू उपयोगी हुने र संस्कारयुक्त, गुणस्तरीय, प्रविधियुक्त र व्यावहारिक शिक्षाको सुनिश्चित गरी सुशासान र सामाजिक न्यायसहितको समृद्ध नागरपालिकाको सपना पूरा गर्न ठोस योगदान हुने विश्वाश लिएको छु । धन्यवाद ।

शशी कुमार खनिया
नगर प्रमुख

शुभकामना

खैरहनी नगरपालिकालाई शैक्षिक रूपमा संस्कारयुक्त र उत्कृष्ट नगरपालिका बनाउने उद्देश्यका साथ यो **'दश वर्षे स्थानीय शिक्षा योजना'** तयार भएकोमा म अत्यन्तै खुसी छु। शिक्षा क्षेत्रलाई आधुनिक, व्यावहारिक र गुणस्तरीय बनाउनु हामी सबैको साझा दायित्व हो। राष्ट्रिय लक्ष्य र दिगो विकासका उद्देश्यहरूलाई हाम्रै परिवेश अनुकुल बनाउँदै नगर कार्यपालिकाको मिति २०८३।०३।२३ मा स्वीकृत यस योजनाले खैरहनीको शैक्षिक विकासका लागि एउटा स्पष्ट र भरपर्दो मार्गचित्र तय गरेको छ।

यो योजना सरोकारवालाहरूसँगको प्रत्यक्ष छलफल र सहभागीतामार्फत बनाइएको हो। विगतमा गरीएका कामहरूको जगमा उभिएर, कहाँ के सुधार गर्नुपर्छ भन्ने कुरालाई ध्यानमा राखी यो दस्तावेज तयार पारिएको छ। यसले नगरपालिकालाई आगामी दिनमा शिक्षाको वार्षिक बजेट बनाउन, स्रोत साधनको सही परिचालन गर्न र हामीले चालेका कदमहरू कत्तिको प्रभावकारी भए भनेर नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न सघाउने छ। यस महत्त्वपूर्ण योजनाको मस्यौदा तयार पार्न अहोरात्र खटिनु हुने मस्यौदा लेखन समिति सम्पूर्ण कर्मचारीहरूमा धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

त्यस्तै, यस योजना निर्माणको कार्य सम्पादनमा अमूल्य नेतृत्व र मार्गदर्शन प्रदान गर्नुहुने आदरणीय नगर प्रमुख श्री शशी कुमार खनियाज्यू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री नेत्र प्रसाद पौडेलज्यू, कार्यपालिका तथा नगर सभाका सदस्यज्यूहरू, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा समिति सम्पूर्ण वडा अध्यक्षज्यूहरू, विद्यालय परिवार र सम्पूर्ण नगरबासीहरूमा हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु।

अन्त्यमा, लिपिबद्ध गरीएका यी राम्रा नीति र रणनीतिहरूलाई लागु गर्न सबैले आ-आफ्नो ठाउँबाट इमानदारीपूर्वक पहल गर्नेछौं। खैरहनीका बालबालिकालाई संस्कारयुक्त, प्रविधियुक्त र जीवनोपयोगी शिक्षा प्रदान गर्दै समृद्ध नगरनिर्माण गर्ने हाम्रो अभियानमा यो योजना कोसेढुङ्गा साबित हुने विश्वास लिएको छु।

धन्यवाद।

कविता उप्रेती
नगर उप-प्रमुख

प्रतिबद्धता र मन्तव्य

खैरहनी नगरपालिकाको शैक्षिक रूपान्तरणको रणनीतिक मार्गचित्रको रूपमा 'दश वर्षे स्थानीय शिक्षा योजना' स्वीकृत भई कार्यान्वयनको चरणमा प्रवेश गरेकोमा हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्दछु । विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP २०२१-२०३०), दिगो विकासका लक्ष्यहरू र राष्ट्रिय नीतिहरूसँग सामञ्जस्य कायम गरी तयार गरीएको यो योजना नगरको शैक्षिक सुशासन र गुणस्तर अभिवृद्धिको मुख्य प्रशासनिक र व्यवस्थापकीय आधार र मार्गदर्शक दस्तावेज हो ।

स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागिता, विगतका कार्यक्रमहरूको वस्तुनिष्ठ समीक्षा र सघन परामर्शबाट निर्मित यस योजनाले नगरपालिकाको वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमालाई नतिजामुखी बनाउन स्पष्ट दिशाबोध गरेको छ । योजनामा समाविष्ट उद्देश्यहरू हासिल गर्न उपलब्ध स्रोत-साधनको कुशल परिचालन, पारदर्शी कार्यप्रणाली र सूचकमा आधारित प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रलाई सुदृढ बनाइने छ । प्रशासनिक नेतृत्वको तर्फबाट म यस योजनामा तय गरीएका नीति, रणनीति र कार्यनीतिहरूलाई अक्षरसः कार्यान्वयन गर्न पूर्ण प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

महत्वपूर्ण दस्तावेजको प्रारम्भिक मस्यौदा लेखन गर्नुहुने शिक्षा निर्देशक श्री राजु बानियाँलगायत समितिका सदस्यहरू धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । साथै यस शिक्षा योजना निर्माणमा कुशल नेतृत्व र दरिलो मार्गनिर्देशन गर्नुहुने श्रद्धेय नगर प्रमुख श्री शशी कुमार खनियाज्यू, नगर उप-प्रमुख श्री कविता उप्रेतीज्यू, कार्यपालिका तथा नगर सभाका सम्पूर्ण सदस्यज्यूहरू, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा समिति, विद्यालय परिवार एवम् सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस दीर्घकालीन रणनीतिक शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनबाट खैरहनी नगरपालिकामा प्रतिस्पर्धी, प्रविधियुक्त र जीवनोपयोगी र संस्कारयुक्त शिक्षाको सुनिश्चितता भई सुशासित एवम् समृद्ध नगरपालिका निर्माणको लक्ष्य प्राप्तिमा ठोस योगदान पुग्ने विश्वास लिएको छु ।

नेत्रप्रसाद पौडेल

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

शिक्षा शाखाको भनाई

खैरहनी नगरपालिकाको शैक्षिक रूपान्तरणको रणनीतिक मार्गचित्रको रूपमा दश वर्षे 'स्थानीय शिक्षा योजना २०८३-२०९२' स्वीकृत भई कार्यान्वयनको चरणमा प्रवेश गरेको यस ऐतिहासिक घडीमा हार्दिक बधाई तथा शुभकामना व्यक्त गर्दछु । नेपालको संविधानले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई सुम्पेको परिप्रेक्ष्यमा खैरहनी नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार र दायित्व अनुरूप यो योजना तर्जुमा गरेको हो । राष्ट्रिय दस्तावेज विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP २०७९-२०८८), दिगो विकासका लक्ष्यहरू (SDG), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन २०७५ जस्ता नीतिगत आधारहरूलाई समेटेर तयार पारिएको यो योजना नगरको शैक्षिक सुशासन र गुणस्तर अभिवृद्धिको मुख्य मार्गदर्शक दस्तावेज हो । शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले विकास गरेको ‘स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणसम्बन्धी मार्गदर्शन २०७९’ले मार्गदर्शन गरेको ढाँचामा आधारित भई यो योजना निर्माण गरीएको हो । योजनाले समातामूलक, गुणस्तरीय, सिपमूलक एवम् जीवनोपयोगी शिक्षा, संस्कारयुक्त र उत्पादनमुखी जनशक्ति खैरहनी नगरपालिकाको सदिच्छा र दूरदृष्टिका रूपमा तय गरी योजनाको एक लक्ष्यसहित छओटा उद्देश्य र ती उद्देश्य प्राप्तिका लागि उद्देश्यगत रणनीतिहरू निर्धारण गरेको छ ।

यस योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, आधारभूत माध्यमिक शिक्षालगायत पाँचओटा प्रमुख उपक्षेत्रहरूका उपक्षेत्रगत उद्देश्य, रणनिति, ठोस कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरू र हासिल हुने अपेक्षित उपलब्धि तय गरीएको छ । योजना निर्माणसम्बन्धी मार्गदर्शनका आधारमा नगर शिक्षा समिति एवम् सामाजिक विकास समितिको सिफारिस र कार्यपालिकाको निर्णयबमोजिम गठित मस्यौदा लेखन समिति, विज्ञहरूको राय सुझाव, सरोकारवालाहरूसँगको व्यापक अन्तक्रिया र कार्यशालाको सघन छलफलबाट यो योजनाले पूर्णता पाएको हो । यस योजनाले नगरको वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमालाई नतिजामुखी बनाउन स्पष्ट दिशाबोध गरेको छ । योजनामा समाविष्ट उद्देश्यहरू हासिल गर्न उपलब्ध स्रोत-साधनको कुशल परिचालन र प्रभावकारी अनुगमन संयन्त्रलाई सुदृढ बनाइने छ । शिक्षा शाखा, यस योजनामा तय गरीएका नीति र रणनीतिहरूलाई अक्षरश: कार्यान्वयन गर्न पूर्ण प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछ ।

शिक्षा योजनाको महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार पार्न पेसागत र प्राविधिक रूपमा सहयोग गर्नुहुने शिक्षा योजना मस्यौदा लेखन समितिका सदस्यहरू श्री महेन्द्र प्रसाद पौड्याल (विज्ञ सदस्य) लगायत पेसागत र प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउनु हुनेप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । शिक्षा योजना निर्माणमा दूरदर्शी नेतृत्व र स्पष्ट मार्गनिर्देशन गर्नुहुने श्रद्धेय नगर प्रमुख श्री शशी कुमार खनियाज्यू, नगर उप-प्रमुख श्री कविता उप्रेतीज्यू, सामाजिक विकास समितिका संयोजक श्री रोहिणी प्रसाद उप्रेतीज्यू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री नेत्रप्रसाद पौडेलज्यू, कार्यपालिका तथा नगर सभाका सम्पूर्ण सदस्यज्यूहरू, सम्पूर्ण विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरू, शिक्षक अभिभावक सङ्घहरू, प्रधानाध्यापक, अभिभावक, शिक्षक, विद्यार्थीलगायत सम्पूर्ण विद्यालय परिवारहरूप्रति शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा हार्दिक आभार प्रकट गर्दछ । साथै शिक्षा योजना निर्माणमा शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, शिक्षा विकास निर्देशानलय, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, शिक्षा सेवा समाज, चितवनबाट प्राप्त मार्गदर्शन र सुझाव प्रति शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त

गर्दछ । अन्तमा,यस शिक्षा योजनाको मस्यौदामा अमूल्य सुझाव प्रदान गर्नुभएका शिक्षाविद्हरू, शिक्षा प्रेमीहरू लगायतका सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु ।

यस शिक्षा योजनाको नतिजामुखी कार्यान्वयनबाट खैरहनी नगरपालिकामा प्रतिस्पर्धी, प्रविधियुक्त, जीवनोपयोगी र संस्कारयुक्त शिक्षाको सुनिश्चितता भई संस्कारयुक्त र आत्मनिर्भर मानव स्रोतमार्फत समुन्नत नगरपालिका निर्माणको लक्ष्य प्राप्तिमा ठोस योगदान पुग्ने पूर्ण विश्वास लिएको छु ।

राजु बानियाँ
शिक्षा निर्देशक
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

विषयसूची

परिच्छेद १: परिचय ९

१.१ पृष्ठभूमि ९

१.२ विगतको योजनाका प्रगति समीक्षा १६

१.३ शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान क्षेत्रगत अवस्था विश्लेषण १६

परिच्छेद-२ : शिक्षा योजनाको औचित्य दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति ३१

२.१ सन्दर्भ र औचित्य ३१

२.२ योजना निर्माणका आधार तथा प्रक्रिया ३१

२.३ दूरदृष्टि ३२

२.४ लक्ष्य ३२

२.५ उद्देश्यहरू ३२

२.५ नीति र रणनीतिहरू: ३३

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र ३९

३.१ प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा ३९

३.२ आधारभूत शिक्षा ४२

३.४ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तथा तालिम ५१

३.५ अनौपचारिक तथा वैकल्पिक र जीवनपर्यन्त सिकाइ ५२

परिच्छेद ४ अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र ५५

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन ५५

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास ५७

४.३ समानता र समावेशीकरण ६१

४.४ शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोग ६३

५.१ संस्थागत क्षमता विकास ७२

५.१.१ परिचय ७२

५.१.२ वर्तमान अवस्था ७२

५.१.३ उद्देश्य ७३

५.१.४ रणनीतिहरू ७३

५.१.५ प्रमुख कार्यक्रम र क्रियाकलाप ७४

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध..७६
६.१ परिचय ८१
६.२ वर्तमान अवस्था..८१
६.३ उद्देश्य..८२
६.४ रणनीतिहरू..८२
६.५ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत क्रियाकलापहरूको बजेट विवरण ८३
परिच्छेद ७: मुख्य मुख्य क्रियाकलाप र उपलब्धिसूचक/परिमाणात्मक लक्ष्य.. ८८
अनुसूचीहरू.. ९१

परिच्छेद १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

समुन्नत राष्ट्र निर्माणमा मानव संसाधनको भूमिका महत्त्वपूर्ण रहन्छ। मानव संसाधन विकासको मूल आधार शिक्षा नै हो। खैरहनी नगरपालिकाको आर्थिक स्रोत र साधनको समुचित परिचालन गरी अवसरहरूको सिर्जना गर्न शिक्षासम्बन्धी योजना तर्जुमा र त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। नेपाल सरकारका शिक्षा सम्बद्ध योजना र खैरहनी नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच '**कृषि-उद्योग, पर्यटन र पूर्वाधार, खैरहनी नगर विकासको मूल आधार**' साकार पार्नसमेत खैरहनी नगरपालिकाको शिक्षासम्बन्धी आवधिक योजना अपरिहार्य छ। नेपालको संविधानमा भएका शिक्षासम्बन्धी प्रावधान, नेपाल सरकारको शिक्षा नीति, बागमती प्रदेशको शिक्षा नीति एवम् खैरहनी नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, खैरहनी नगरपालिकाको शिक्षा नीति कार्यान्वयन गर्ने गरी खैरहनी नगरपालिकाले दश वर्षे (२०८३-२०९२) शिक्षा क्षेत्रको योजनालाई अगाडि बढाएको छ।

खैरहनी नगरपालिकाले तयार गरेको दश वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजनाले सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट खैरहनी नगरपालिकालाई प्राप्त हुने स्रोत र साधनको समुचित जोड दिने छ। योजनाअनुसारको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न नपुग स्रोत र साधन आन्तरिक स्रोतबाट व्यवस्थापन गरी सन् २०२६ सम्म नेपाललाई अल्पविकसित राष्ट्रहरूको सूचीबाट विकासोन्मुख राष्ट्रको सूचीमा समावेश गराउने र सन् २०३० सम्म दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्ने राष्ट्रिय सङ्कल्पबमोजिम समावेशी र समन्यायमा आधारित गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच तथा निरन्तर सिकाइ र सिप विकासका अवसर सबै नगरबासीमा पुऱ्याउन सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरीएको छ।

१.१.१ भौगोलिक अवस्थिति

बागमती प्रदेशअन्तर्गत चितवन जिल्लाको सदरमुकाम भरतपुरबाट करिब १८ कि.मी. पूर्वमा अवस्थित खैरहनी नगरपालिका द्रुत गतिमा सहरीकरण भइरहेको एक ऐतिहासिक नगर हो। नेपाल सरकारको निर्णयानुसार साविकका चैनपुर, खैरहनी, कुमरोज र कठार गरी चारवटा गाउँ विकास समितिहरू (गाविस) क्रमशः २०७१ वैशाख २५ र २०७२ असोज १ गते समायोजन भई यस नगरपालिकाको स्थापना भएको हो। सुरूमा सानो ग्रामीण बजारको रूपमा रहेको यो नगर पूर्व-पश्चिम राजमार्गको निर्माणपश्चात तीव्र विकासको बाटोमा अघि बढेको छ, जहाँको मुख्य व्यापारिक केन्द्र पर्सा बजारले चैनपुर, भण्डारा, कठार र कुमरोज जस्ता आसपासका क्षेत्रहरूलाई सेवा पुऱ्याउँदै आएको छ। स्थानीय किम्बदन्तीअनुसार प्राचीन कालमा यस क्षेत्रमा प्रशस्त खयरको घारी भएकाले यसलाई 'खयरघारी' भनिन्थ्यो र पछि यही शब्द अपभ्रंश भएर 'खैरहनी' नाम रहन गएको हो र सोही आधारमा यस नगरपालिकाको नामकरण खैरहनी नगरपालिका गरीएको हो।

भौगोलिक रूपमा समुद्री सतहदेखि करिब १९० मिटर उचाइमा अवस्थित खैरहनी नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ८५.५७ वर्ग किलोमिटर छ। पूर्व-पश्चिम राजमार्गले यसलाई उत्तर र दक्षिण गरी झण्डै बराबर भागमा विभाजन गरेको छ, जसको उत्तरमा शक्तिखोर र सिद्धि, पूर्वमा विरेन्द्रनगर र भण्डारा, पश्चिममा रत्ननगर नगरपालिका तथा दक्षिणमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज पर्दछन्। दक्षिणतर्फ प्राकृतिक सिमानाको रूपमा रहेको बुढीराप्ती नदी र यसका शाखाहरूले बगाएर ल्याएको मलिलो माटोका कारण यो क्षेत्र कृषिका लागि निकै उपयुक्त मानिन्छ। प्रशासनिक सहजताका लागि १३ वटा वडाहरूमा विभाजित यो नगर राजनीतिक दृष्टिकोणले प्रतिनिधि सभाको निर्वाचन क्षेत्र नं. १ मा पर्दछ भने प्रदेश सभातर्फ क्षेत्र न. १(क) मा ७ वटा वडाहरू (३, ६, ७, ८, ९, १०, ११) र क्षेत्र नं. १ (ख) मा ६ वटा वडाहरू (१, २, ४, ५, १२, १३) गरी दुवै क्षेत्रमा समेटिएको छ।

यस नगरपालिकाको अवस्थिति निम्नानुसार रहेको छ:

अक्षांश २७°३५'३३" देखि २७°३९'०.८" उत्तरसम्म

देशान्तरः ८४°३३'५" देखि ८४°३६'६" पूर्वसम्म
क्षेत्रफल ८५.५७ वर्ग किलोमिटर

१.१.२ खैरहनी नगरपालिकाको नयाँ प्रशासनिक संरचना र साविकको संरचना

खैरहनी नगरपालिकाको नयाँ प्रशासनिक संरचना र साविकको संरचना यस प्रकार रहेको छः

क्र.सं.	**हाल कायम भएको वडा नं.**	**क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि)**	**साविकको गा.वि.स. र वडाहरू**
१	१	४.०१	चैनपुर १ र २
२	२	८.५८	चैनपुर ३ र ७
३	३	९.८७	चैनपुर ४ र ६
४	४	७.१२	चैनपुर ८ र ९
५	५	४.४८	खैरहनी ८ र ९
६	६	२.१७	खैरहनी ६ र ७
७	७	४.०८	खैरहनी ३ र ५
८	८	१.१९	खैरहनी ४
९	९	५.८५	खैरहनी १ र २
१०	१०	१०.६२	खैरहनी १ र ७
११	११	६.३६	कठार ८ र ९
१२	१२	१०.१६	कुमरोज ५ र ९
१३	१३	११.०८	कुमरोज १ र ४
	जम्मा	**८५.५७**	

स्रोतः राष्ट्रिय तथ्याङ्क विभाग /नगरपालिकाको प्रोफाइल र आर्थिक सर्वेक्षण

खैरहनी नगरपालिकाको प्रशासनिक नक्सा

१.१.३ नगरपालिकाको प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदा

खैरहनी नगरपालिका सामाजिक, सांस्कृतिक एवम् जातीय विविधताले समृद्ध एक बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक नगर हो । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कअनुसार यस नगरपालिकामा विभिन्न जातजातिको सघन बसोबास रहेको छ, जसमा आदिवासी थारू समुदायको जनसङ्ख्या सबैभन्दा बढी अर्थात् २५.३५ प्रतिशत (१७,०८१ जना) रहेको छ । यसैगरी, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा क्रमशः ब्राह्मण २४ प्रतिशत (१६,१७४ जना) र क्षेत्री १४.०५ प्रतिशत (९,४६६ जना) रहेका छन् । यी प्रमुख जातिहरूका अतिरिक्त नगरभित्र दराई (४.८४%), मगर (४.५४%), नेवार (४.४२%), तामाङ (४.२०%), गुरूङ (३.४१%), र दलित समुदाय अन्तर्गत विश्वकर्मा (३.०६%) एवम् परियार (१.५०%) लगायत मुसलमान, चेपाङ र मिजार जस्ता अल्पसङ्ख्यक तथा सीमान्तकृत समुदायको समेत उल्लेखनीय उपस्थिति रहेको छ । यो जनसाङ्ख्यिकीय बनोटले नगरको विशिष्ट सांस्कृतिक पहिचान, बहुभाषिकता र सामाजिक सद्भभावको ऐनालाई प्रस्तुत गर्दछ ।

प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाले सम्पन्न यस नगरपालिकाले दिगो आर्थिक विकासका लागि कृषि, उद्योग, व्यपार र पर्या पर्यटनलाई प्राथमिकतामा राखेको छ । चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जसँग जोडिएको र राप्ती नदीको किनारमा अवस्थित वडा नं. १२ र १३ मा फैलिएको कुमरोज मध्यवर्ती सामुदायिक वन यहाँको प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य हो । पर्यटकीय नगरी सौराहासँग भौगोलिक निकटता रहेका कारण यस क्षेत्रमा आउने आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूले हात्ती सफारी, जिप सफारी र डुङ्गा सफारीमार्फत दुर्लभ वन्यजन्तु (गैंडा, बाघ, चितुवा) र जैविक विविधताको अवलोकन गर्ने गर्दछन् । जैविक विविधताको संरक्षणसँगै पर्यटनलाई स्थानीय बासिन्दाहरूको रोजगारी र आय-आर्जनको मुख्य माध्यम बनाउनु नगरको वर्तमान रणनीति रहेको देखिन्छ ।

यस नगरभित्र प्राकृतिक सम्पदाका अतिरिक्त ऐतिहासिक, धार्मिक तथा मनोरञ्जनात्मक स्थलहरूको प्रचुर सम्भावना रहेको छ । कंकाली पिकनिक स्पट, म्याङ्गो सिनेमा हल, पिद्रहनी ड्याग, दराई बोटे ताल, मचान टावर, पुमरी, हरियाली पार्क र देवस्थान मन्दिर जस्ता स्थलहरूले पर्या-पर्यटनको प्रवर्धनमा टेवा पुऱ्याएका छन् । विशेष गरी स्थानीय दराई समुदायद्वारा सञ्चालित 'दराई होमस्टे' ले रैथाने संस्कृति र परिकारको प्रवर्धन गर्दै पर्या-पर्यटन र स्थानीय अर्थतन्त्रको प्रवर्धनमा सुदृढ भएको छ । ऐतिहासिक रूपमा १९ औं शताब्दीको सुरूवाती चरणदेखि नै लाहोर यात्राबाट सुरू भएको नेपालको वैदेशिक रोजगारीको प्रभाव यस नगरमा समेत रहे तापनि, यस्ता रैथाने धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाहरूको एकीकृत पूर्वाधार विकास र विविधीकरण गरेर नगरलाई आत्मनिर्भर बनाउने दीर्घकालीन योजना नगरपालिकाले अघि सारेको छ ।

१.१.४ खैरहनी नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिकीय विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कअनुसार खैरहनी नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिकीय स्थिति द्रुत रूपमा बढ्दो क्रममा देखिन्छ। वि.सं.२०६८ मा १२,३३१ परिवार र ५६,०९४ कुल जनसङ्ख्या रहेको खैरहनी नगरपालिकामा वि.सं. २०७८ मा आइपुग्दा परिवार सङ्ख्या १६,३९५ र कुल जनसङ्ख्या ६७,३७५ (पुरूष ३२,३३२ र महिला ३५,०४३) पुगेको छ, जसको वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर १.७६ प्रतिशत रहेको छ। ८५.५७ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल रहेको यस नगरको जनघनत्व प्रतिवर्ग किलोमिटर ७८७ जना छ भने औसत परिवार आकार ४.११ र लैङ्गिक अनुपात ९२.२४ रहेको छ। साक्षरता दरतर्फ नगरको कुल साक्षरता ८०.४७ प्रतिशत छ, जसमा पुरूषको साक्षरता ८६.६०प्रतिशत र महिलाको ७४.९२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

वडागत रूपमा हेर्दा, १३ वटा वडाहरूमध्ये वडा नं. ९ सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या (५,८०२) भएको वडा हो भने वडा नं. ५ सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या (३,०१७) भएको वडा हो। समग्रमा, खैरहनीको जनसङ्ख्या वृद्धिदर र जनघनत्व चितवन जिल्लाको औसत (क्रमशः २.०७% र ३२५) को तुलनामा उच्च देखिनुले तीव्र बजारीकरण र जनघनत्व केन्द्रीकरणतर्फ उन्मुख रहेको सङ्केत गर्दछ।

वडागत जनसङ्ख्या विवरण

वडा नं.	जनसङ्ख्या		
	जम्मा	पुरूष	महिला
जम्मा	**६७३८५**	**३२३३२**	**३५०५३**
१	६६५५	३२४२	३४१३
२	६१२८	२९६५	३१६३
३	४५२०	२१०८	२४१२
४	४३८८	२०७०	२३१८
५	३०१७	१४४१	१५७६
६	५९४३	२८७३	३०७०
७	३४८१	१६८०	१८०१
८	७४४६	३६४१	३८०५
९	५८०२	२७९५	३००७
१०	७४६४	३५७१	३८९३
११	३३९१	१६१४	१७७७
१२	४२३०	१९७१	२२५९
१३	४९२०	२३६१	२५५९

स्रोत: राष्ट्रिय तथ्याङ्क विभाग/नगरपालिकाको प्रोफाइल र आर्थिक सर्वेक्षण

खैरहनी नगरपालिकाको पारिवारिक संरचनालाई हेर्दा यहाँ संस्थागत बाहेकको कुल जनसङ्ख्या ६७,३७५ रहेको छ, जसमा पुरूषको सङ्ख्या ३२,३३२ र महिलाको सङ्ख्या ३५,०४३ छ। नगरभित्रका परिवारहरूको प्रकारलाई विश्लेषण गर्दा एकल परिवारको सङ्ख्या २८,५३० (४२.३४ प्रतिशत) रहेको छ भने संयुक्त परिवारको सङ्ख्या ३८,८४५ (५७.६६ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ। यस तथ्याङ्कले खैरहनी नगरपालिकामा आधुनिकतातर्फको आकर्षणसँगै अझै पनि परम्परागत संयुक्त परिवार प्रणालीको बहुलता बढी रहेको प्रष्ट पार्दछ।

पारिवारिक संरचना

वडा नं.	जनसङ्ख्या(संस्थागत बाहेक)			सङ्ख्या		प्रतिशत	
	जम्मा	पुरूष	महिला	एकल	संयुक्त	एकल	संयुक्त
जम्मा	**६७३८५**	**३२३३२**	**३५०५३**	**२८५३०**	**३८८५५**	**४२.३४**	**५७.६६**
१	६६५५	३२४२	३४१३	३१०७	३५४८	४६.६९	५३.३१
२	६१२८	२९६५	३१६३	२७०६	३४२२	४४.१६	५५.८४
३	४५२०	२१०८	२४१२	२०३४	२४८६	४५	५५
४	४३८८	२०७०	२३१८	१८४९	२५३९	४२.१४	५७.८६
५	३०१७	१४४१	१५७६	११०५	१९१२	३६.६३	६३.३७
६	५९४३	२८७३	३०७९	२५१३	३४३०	४२.२९	५७.७१
७	३४८१	१६८०	१८०१	१३०५	२१७६	३७.४९	६२.५१
८	७४४६	३६४१	३८०५	३६५८	३७८८	४९.१३	५०.८७
९	५८०२	२७९५	३००७	२४०७	३३९५	४१.४९	५८.५१
१०	७४६४	३५७१	३८९३	२८८८	४५७६	३८.६९	६१.३१
११	३३९१	१६१४	१७७७	१२९४	२०९७	३८.१६	६१.८४
१२	४२३०	१९७१	२२५९	१५४९	२६८१	३६.६२	६३.३८
१३	४९२०	२३६१	२५५९	२११५	२८०५	४२.९९	५७.०१

स्रोतः राष्ट्रिय तथ्याङ्क विभाग / नगरपालिकाको प्रोफाइल र आर्थिक सर्वेक्षण

१.१.५ उमेरगत जनसङ्ख्या विवरण

क्र.सं.	उमेर समूह	पुरूष	महिला	जम्मा
१	९५+ वर्ष भन्दा माथि	१६	२४	४०
२	९०-९४ वर्षसम्म	५२	४९	१०१
३	८५-८९वर्षसम्म	१३८	१४७	२८५
४	८०-८४ वर्षसम्म	२४४	२४३	४८७
५	७५-७९ वर्षसम्म	४६६	४८७	९५३
६	७०-७४ वर्षसम्म	६७०	७३०	१४००
७	६५-६९ वर्षसम्म	९४२	९५८	१९००
८	६०-६४ वर्षसम्म	१२१४	१२५६	२४७०
९	५५-५९ वर्षसम्म	१४७४	१४८०	२९५४
१०	५०-५४ वर्षसम्म	१८८४	२०३३	३९१७
११	४५-४९ वर्षसम्म	१८६६	२१३९	४००५
१२	४०-४४ वर्षसम्म	२१९६	२४४१	४६३७
१३	३५-३९ वर्षसम्म	२३०१	२९९२	५२९३
१४	३०-३४ वर्षसम्म	२३१७	३२५६	५५७३
१५	२५-२९ वर्षसम्म	२६३५	३५२४	६१५९
१६	२०-२४ वर्षसम्म	२८५०	३४२२	६२७२
१७	१५-१९ वर्षसम्म	२८८३	२७७७	५६६०
१८	१०-१४ वर्षसम्म	२७३५	२४१४	५१४९

क्र.सं.	उमेर समूह	पुरूष	महिला	जम्मा
१९	५-९ बर्षसम्मका	२८९०	२४५७	५३४७
२०	४ वर्षमाथिका	२५२६	२२०४	४७३०

स्रोतः राष्ट्रिय तथ्याङ्क विभाग / नगरपालिकाको प्रोफाइल र आर्थिक सर्वेक्षण

१.१.६ आर्थिक सामाजिक अवस्था

खैरहनी नगरपालिकाको अर्थतन्त्र बहु-क्षेत्रीय एवम् मिश्रित प्रकृतिको रहेको छ, जसमा कृषि क्षेत्रको संरचनात्मक बाहुल्य देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार यस नगरपालिकाको आर्थिक रूपले सक्रिय कुल जनसङ्ख्यामध्ये ६७.८ प्रतिशत (५,८२७ जना) नागरीकहरूको जीविकोपार्जनको प्राथमिक स्रोत कृषि तथा पशुपालन नै हो। यस नगरमा परम्परागत खाद्यान्न बाली उत्पादनको प्रतिस्थापन गर्दै हाल व्यावसायिक तरकारी खेती, फलफूल, मसला, मौरीपालन र मत्स्यपालन जस्ता उच्च मूल्ययुक्त कृषि व्यवसाय (High-value Agriculture) तर्फ विविधीकरण भइरहेको छ। कृषिका अतिरिक्त स्थानीय स्तरमा पर्या-पर्यटन (Eco-tourism), वनजन्य उद्योग, होटल तथा रिसोर्ट व्यवसाय र वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त हुने विप्रेषण आय (Remittance) ले नगरको कुल गार्हस्थ उत्पादन र आर्थिक गतिशीलतामा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन्।

जनसाङ्ख्यिकीय आँकडाअनुसार नगरभित्र आर्थिक रूपमा उत्पादनशील मानिने १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या १२,७५१ रहेको छ, जसमा महिलाको हिस्सा ५३.१ प्रतिशत र पुरूषको हिस्सा ४६.९ प्रतिशत छ। कुल जनसङ्ख्यामा महिलाको बाहुल्य रहे तापनि श्रम बजारको सहभागिता दर (Labor Force Participation Rate) मा भने लैंगिक असमानता देखिन्छ; जहाँ १० वर्षमाथिका कुल पुरूषहरूमध्ये ७२.२ प्रतिशत र महिलाहरूमध्ये ६५.७० प्रतिशत मात्र आर्थिक रूपले सक्रिय छन्। अर्कोतर्फ, अध्ययन, घरायसी कार्य तथा उमेरगत कारणले गर्दा २५.०२ प्रतिशत पुरूष र ३०.६ प्रतिशत महिलाहरू आर्थिक रूपमा निष्क्रिय जनसङ्ख्याको सूचीमा वर्गीकरण गरीएका छन्। जसले नगरको श्रम शक्ति आपूर्तिमा आश्रितता अनुपात (Dependency Ratio) लाई प्रभाव पारेको देखिन्छ।

नगरको श्रम बजारको संरचनालाई विश्लेषण गर्दा अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय कुल ८,७६५ जनसङ्ख्यामध्ये ७३.०९ प्रतिशत नागरीकहरू अक्सर रोजगार (६ महिना वा सोभन्दा बढी समय कार्य गरेका) र २६.९७प्रतिशत अक्सर बेरोजगार अवस्थामा रहेको पाइन्छ। रोजगार जनसङ्ख्याको ठुलो हिस्सा अनौपचारिक कृषि, साना व्यापार र स्थानीय सेवा क्षेत्रमा केन्द्रित रहेको देखिन्छ। यस प्रकारको आर्थिक सूचकले खैरहनी नगरपालिकामा विद्यमान अदृश्य बेरोजगारी र अर्ध-बेरोजगारीलाई सम्बोधन गर्ने सिपमूलक, व्यावहारिक, प्राविधिक, उद्यमशील र स्वरोजगारका अवसर सिर्जना गर्ने शैक्षिक कार्यक्रमको अनिवार्य व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ। साथै परम्परागत कृषिको आधुनिकीकरण एवम् व्यवसायीकरण गर्नुका साथै गैरकृषि क्षेत्रमा आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्नुपर्ने नीतिगत आवश्यकतालाई उजागर गर्दछ।

१.१.७ शैक्षिक अवस्थाः

शिक्षा क्षेत्र सामाजिकीकरण र सामाजिक परिवर्तनको संवाहक हो। वि.सं. २००७ अगाडिसम्म चितवन जिल्लाभित्र कुनै पनि शैक्षिक संस्था सञ्चालन नभएकोमा वि.सं. २००९ सालमा तत्कालीन भाषा पाठशालाको सरकारी दरबन्दीका एक शिक्षकबाट केही महिना पूर्वी चितवनको चात्राङ र पछि तत्कालीन चितवन जिल्ला सदरमुकाम उपरदाङगढी नजिक सेरबासको एउटा ठाँटीमा चितवनको पहिलो पाठशाला सञ्चालन भएको पाइन्छ। त्यस्तै वि.सं. २०२२ सालमा उच्च शिक्षातर्फ पहिलो कलेज विरेन्द्र इन्टर कलेज सञ्चालन भएको थियो। वि.सं. २०२८ सालमा नयाँ शिक्षा योजना (राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना) लागु भएपश्चात शिक्षाको लहर बढने क्रम सगै सुरू भएको शिक्षाको विकासबाट हाल खैरहनी नगरपालिकामा २७ वटा सामुदायिक विद्यालय, २१ वटा संस्थागत विद्यालय, १ वटा धार्मिक प्रकृतिका विद्यालय, २ वटा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पस तथा कलेजहरू र एउटा रामपुर कृषि क्याम्पस सञ्चालित छन्। शैक्षिक नतिजा र सूचकहरूको दृष्टिले खैरहनी नगरपालिका चितवन जिल्लामा उच्च स्तरको प्रर्दशन गर्दै आएको छ।

१.२ विगतको योजनाका प्रगति समीक्षा

नेपालले योजनाबद्ध रूपमा शिक्षा क्षेत्रको विकास र गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नका लागि विभिन्न योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दै आएको छ। राष्ट्रिय शिक्षा योजना, शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना लगायतका योजना तथा कार्यक्रमहरूको क्रमबद्ध कार्यान्वयनबाट शिक्षाको विकास हुँदै आएको छ। यसैगरी हाल कार्यान्वयनमा रहेको सोहौं पञ्चवर्षीय योजनाले समेत शिक्षा क्षेत्रको विकासमा मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ। नेपाल सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय मन्चहरूमा गरेका प्रतिबद्धताहरूका आधारमा ती प्रतिबद्धताहरूलाई राष्ट्रिय योजना तथा कार्यक्रमहरू समावेश गरी योजनाबद्ध रूपमा कार्यान्वयन गरी शिक्षामा पहुँच, सहभागिता, गुणस्तर र समावेशीकरणका क्षेत्रमा उल्लेख्य प्रगती भएको छ।

नेपाल सरकारको साक्षर नेपाल कार्यक्रमअन्तर्गत खैरहनी नगरपालिकालाई आ.व. २०७१/०७२ मा साक्षर नगरपालिका घोषणा गरीसकिएको छ। यद्यपि, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार खैरहनी नगरपालिकाको साक्षरता दर ८०.४७% रहेको छ। जसमध्ये महिला साक्षरता दर ७४.२९ % र पुरूष साक्षरता दर ८६.६०% छ। न्यून साक्षरताको मुख्य कारण आन्तरिक तथा मौसमी बसाइँसराइ रहेको देखिन्छ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ र ९ एवम् स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११(२) बमोजिम आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाका कार्यक्रमहरू खैरहनी नगरपालिकाले तय गरी कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी प्राप्त भयो। यस नगरपालिकाको प्रथम नगरसभादेखि मध्यमकालीन योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचना वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा शिक्षासम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको छ। नगरपालिकाको आवधिक योजनाको शिक्षा उपक्षेत्रगत योजना, मध्यकालीन योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा शिक्षाका उद्देश्य रणनीति र कार्यक्रमहरू समावेश गरीएको छ। ती सबै दस्तावेजहरूको आधारमा तयार पारिएको शिक्षा क्षेत्रको यो स्थानीय शिक्षा योजना खैरहनी नगरपालिकाको प्रथम शिक्षा योजनाको रूपमा अभिलेख कायम हुने छ।

१.३ शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान क्षेत्रगत अवस्था विश्लेषण

यस नगरपालिकामा विद्यालय, विद्यार्थी, विद्यार्थी भर्ना दर, विद्यालय छाड्ने दर, विद्यालय विद्यार्थी अनुपात, विद्यार्थी शिक्षक अनुपात, लैङ्गिक समता सूचकाङ्क र प्राविधिक शिक्षा र उच्च शिक्षाको विद्यमान अवस्था निम्नानुसार उल्लेख गरीएको छः

तालिका २ : शैक्षिक कार्यक्रम एवम् शिक्षण संस्था

शैक्षिक कार्यक्रम एवम् शिक्षण संस्था	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	कैफियत
प्रारम्भिक बाल कक्षा	२७	२४	५१	
आधारभूत विद्यालय कक्षा १-३	२	०	२	
आधारभूत विद्यालय कक्षा १-५	१२	४	१६	
आधारभूत विद्यालय १-८	७	२	९	
माध्यमिक विद्यालय १-१०	१	१२	१३	
माध्यमिक विद्यालय १-१२	५	३	८	
गुरूकुल, गुम्बा र मदरसा	०	१	०	
खुला विद्यालय कक्षा (९-१०)	०	०	०	
विशेष विद्यालय (स्रोत कक्षाका रूपमा)	१	०	१	
क्याम्पस एवम् कलेज	१	३	४	

स्रोत: एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन प्रणाली IEMIS २०८२

उपर्युक्त शैक्षिक अवस्थाबाट नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको सङ्ख्या सबैभन्दा बढी रहेको अवस्था देखिन्छ । यी कार्यक्रमहरूको व्यवस्थापन तथा गुणस्तरीय सुधारमा थप सुधार हुन सकेमा गुणस्तरीय शिक्षाको आधार निर्माण हुन जाने अवस्था छ । दुइओटा आधारभूत तर्फका कक्षा १-३ सञ्चालित विद्यालयहरू रहेका छन् भने सोही तहका कक्षा १-५ सञ्चालन हुने र कक्षा १-८ सञ्चालन हुने विद्यालयहरू क्रमशः १६ र ९ ओटा रहेका छन् । त्यसै गरी कक्षा १-१० सञ्चालित १३ ओटा र कक्षा ११-१२ सञ्चालन हुने विद्यालयहरूको सङ्ख्या ८ ओटा रहेका छन् । क्याम्पस एवम् कलेज ४ सञ्चालनमा रहेका छन् । नीजिस्रोतमा सञ्चालित मन्टेस्वरी सङ्ख्या ५ ओटा रहेका छन् । सङ्ख्यात्मक रूपमा शैक्षिक संस्थाहरूको अवस्था पर्याप्त नै देखिन्छ । यी संस्थाहरूको शिक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी तथा गुणस्तरीय बनाउन सकेमा नगरपालिकाको समग्र विकासका लागि आवश्यक जनशक्ति विकास हुन जाने अवस्था देखिन्छ ।

तालिका ३: वडागत विद्यालय विवरण २०८२

वडा नं	सामुदायिक			संस्थागत			सामुदायिक र संस्थागत जम्मा		
	आधारभूत	माध्यमिक	जम्मा	आधारभूत	माध्यमिक	जम्मा	आधारभूत	माध्यमिक	जम्मा
१		१	१		२	२		३	
२	१	१	२				१	१	
३	३		३	१	२	३	४	२	
४	२		२	१		१	३		
५	१		१				१		
६		१	१	१	४	५	१	५	
७	२		२				२		
८	१		१		५	५	१	५	
९	२		२	१		१	३		
१०	३	१	४	२		२	५	१	
११	२		२				२		
१२	२	१	३	२		२	४	१	
१३	२	१	३				२	१	
जम्मा	**२१**	**६**	**२७**	**८**	**१३**	**२१**	**२९**	**१९**	

स्रोत: खैरहनी नगरपालिकाको प्रोफाइल, २०८२

नगरपालिकको १३ वटै वडामा सामुदायिक विद्यालय रहेका छन् । वडा नं १० मा सबैभन्दा बढी सामुदायिक विद्यालय (४ ओटा) रहेको छन् । त्यसै गरी वडा नं २, ५, ७, ११ र १३ मा संस्थागततर्फ कुनै पनि विद्यालय नरहेको र वडा नं ६ र ८ मा सबैभन्दा बढी ५/५ ओटा विद्यालय रहेका छन् । यसबाट उक्त वडाहरूमा विद्यालय उमेर समूहका स-साना बालबालिकाहरूका लागि सँगै रहेको नजिकैको अर्को वडामा रहेका सामुदायिक विद्यालयमा सहज पहुँच भएकोले खासै कठिनाइ रहेको देखिँदैन ।

तालिका ४: कक्षागत विद्यार्थी विवरण

विद्यार्थी विवरण	प्रारम्भिक बालविकास			आधारभूत तह १-५			आधारभूत तह १-८			माध्यमिक तह ९-१०			माध्यमिक तह ११-१२			जम्मा		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
सबै प्रकारका विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी	१०५३	१३२१	२३७४	३००९	३७२१	६७३०	१७०३	२०५४	३७५७	१०६३	१२५३	२३१६	७११	९३०	१६४१	७५३९	९२७९	१६८१८
सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी	५४९	६६२	१२११	१२३३	१३६१	२५९४	७४६	६९१	१४३७	४७०	३८७	८५७	१५७	१४१	२९८	३१५५	३२४२	६३९७
सबै प्रकारका विद्यालयमा अध्ययनरत दलित विद्यार्थी	८२	८७	१६९	२४९	२९८	५४७	१२७	१४७	२७४	७३	६२	१३५	४४	४९	९३	५७५	६४३	१२१८
सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत दलित विद्यार्थी	६९	७०	१३९	१६२	१९०	३५२	८६	८८	१७४	४९	३२	८१	१७	१३	३०	३८३	३९३	७७६
सबै प्रकारका विद्यालयमा अध्ययनरत अपाङ्ग विद्यार्थी	६	७	१३	१३	१४	२७	२	५	७	२	१	३	०	१	१	२३	२८	५१
सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत अपाङ्ग विद्यार्थी	३	५	८	८	१४	२२	१	२	३	१	०	१	०	१	१	१३	२२	३५
सबै प्रकारका विद्यालयमा अध्यनरत २२ प्रकारका जनजाति विद्यार्थी	४८४	६१२	१०९६	१६१०	१९०४	३५१४	८५९	९६५	१८२४	५२५	५८२	११०७	३२२	३९९	७२१	३८००	४४६२	८२६२
सामुदायिक विद्यालयमा अध्यनरत २२ प्रकारका जनजाति विद्यार्थी	२९०	३८५	६७५	७४४	७८३	१५२७	४४४	४१२	८५६	२७०	२२३	४९३	८४	७५	१५९	१८३२	१८७८	३७१०

स्रोत: एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन प्रणाली IEMIS २०८२

तालिका नं ५: अपाङ्गता भएका बालबालिकाको कक्षागत विवरण, २०८२

कक्षा	छात्रा	छात्र	जम्मा
प्रारम्भिक बाल विकास	६	७	१३
१	६	७	१३
२	२	२	४
३	२	०	२
४	३	३	६
५	०	२	२
६	१	३	४
७	०	१	१
८	०	१	१
आधारभूत तह (बाविके-८)	२०	२६	४६
९	१	१	२
१०	१	०	१
११	०	१	१
१२	०		०
माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२)	२	२	४

स्रोत: एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन प्रणाली IEMIS २०८२

तालिका ६: सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक दरबन्दी विवरण

बाल विकास	आधारभूत विद्यालय १-५			आधारभूत विद्यालय ६-८			माध्यमिक विद्यालय ९-१०			माध्यमिक विद्यालय ११-१२		
जम्मा	राहत	दरबन्दी	जम्मा	राहत	दरबन्दी	जम्मा	राहत	दरबन्दी	जम्मा	राहत	दरबन्दी	जम्मा
४३	३	१३०	१३३	८	३५	४३	२	३२	३४	०	७	७

तालिका ७ : सामुदायिक तर्फको विद्यालय विद्यार्थी अनुपात

तह	विद्यालय सङ्ख्या	विद्यार्थी सङ्ख्या	विद्यालय विद्यार्थी अनुपात	कैफियत
बालविकास केन्द्र	२८	१२११	१:४३	
आधारभूत (१-३) तह	२७	१४७७	१:५५	
आधारभूत (१-५) तह	२५	२५९४	१:१०४	
आधारभूत (६-८) तह	१३	१४३७	१:१११	
आधारभूत (१-८) तह	१३	४०३१	१:३१०	
माध्यमिक तह (९-१०) तह	६	८५७	१:१४३	
माध्यमिक तह (११-१२) तह	५	२९८	१:६०	
माध्यमिक तह (९-१२) तह	६	११५५	१:१९३	

स्रोत : नगरपालिकाको अभिलेख र EMIS प्रतिवेदन, २०८२

नगरपालिकाको तथ्याङ्कबमोजिम विद्यालय विद्यार्थी अनुपातका आधारमा बालविकासमा १:४३.२५, आधारभूत तह (कक्षा१-३) मा ५५ आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा १:१०४ आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा १११ आधारभूत तह (कक्षा १-८) १:३१० र माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा १:१४३ माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा १:६०र माध्यमिक तह (९-१२) १:१९३ विद्यार्थी रहेका छन्।

तालिका ७ : शिक्षक विद्यार्थी अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)

तह	शिक्षक दरबन्दी	विद्यार्थी सङ्ख्या	अनुपात
बालविकास	४३	१२११	१:२८
आधारभूत (१-५)	१३३	२५९४	१:२०
आधारभूत (६-८)	४३	१४३७	१:३३
आधारभूत (१-८)	१७६	४०३१	१:२३
माध्यमिक (९-१०)	३४	८५७	१:२५
माध्यमिक तह (११-१२)	७	२९८	१:४३
माध्यमिक तह (९-१२)	४१	११५	१:२८

स्रोत : नगरपालिकाको अभिलेख र EMIS प्रतिवेदन, २०८१

आधारभूत तह कक्षा १-५ मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कम देखिए तापनि २७ विद्यालयमा १३१ कक्षा सञ्चालनमा रहने र सेक्सन विभाजन गरी सञ्चालन गरिने कक्षामा प्राथमिक तहको दरबन्दी नपुग हुने देखिन्छ। त्यस्तै आधारभूत तह कक्षा (६-८) सञ्चालित विद्यालयमा ३९ वटा कक्षा सञ्चालन रहेको एक विद्यालयमा न्यूनतम ४ दरबन्दी तोकिएको अवस्थामा सेक्सन सञ्चालन गरेको कक्षा बाहेकमा पनि ५२ दरबन्दी आवश्यक देखिदा ९ दरबन्दी नपुग हुने देखिन्छ।

माध्यमिक तह कक्षा ९-१० सञ्चालन भएको विद्यालयमा न्यूनतम ५ दरबन्दी रहने प्रावधान रहेको तर सेक्सन विभाजन भई कक्षा सञ्चालन हुँदा ऐच्छिक विषय एक विद्यालयमा कम्तिमा २ वटा कक्षा सञ्चालन गर्नु पर्दा माध्यमिक तहमा १५ दरबन्दी नपुग हुने देखिन्छ। माध्यमिक तह ११-१२ सञ्चालित विद्यालयमा कम्तिमा ३ दरबन्दी रहने प्रावधान रहेको तर ५ वटा विद्यालयको लागि ७ मात्र दरबन्दी हुँदा ८ दरबन्दी नपुग हुने देखिन्छ। यसै अवस्थालाई दृष्टिगत गरी शैक्षिक सत्र २०८० को बैशाख महिनामा तहगत र विषयगत दरबन्दी मिलान गरीएको र नपुग तह एवम् कक्षाका लागि कक्षागत र विषयगत रूपमा स्वयम्सेवक शिक्षक व्यवस्थापन गरी विद्यालयलाई सुचारू रूपमा सञ्चालन गरीएको छ।

तालिका ८: पहुँचमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क

तह	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क
बालविकास	०.७९
आधारभूत तह (१-५)	०.८०
आधारभूत तह (६-८)	०.८२
आधारभूत तह (१-८)	०.८१
माध्यमिक तह (९-१०)	०.८४
माध्यमिक तह (११-१२)	**०.७६**
माध्यमिक तह (९-१२)	०.८१

लैङ्गिक समता सूचकाङ्क बालविकासमा ०.७९, आधारभूत तह (१-५) मा ०.८०, आधारभूत तह (६-८) मा ०.८२, आधारभूत तह (१-८) मा ०.८१, माध्यमिक तह (९-१०) मा ०.८४, माध्यमिक तह (११-१२) मा ०.७६, र माध्यमिक तह (९-१२) मा ०.८१ रहेको देखिन्छ।

तालिका ९: पहुँच र समावेशिता

तह	सहजै देखिने भर्ना दर-GIR	कुल भर्ना दर-GER	खुद भर्ना दर-NER
बालविकास	१३५.९६	१३५.९७%	८३.१६%
कक्षा-१	१५७.५९		
आधारभूत तह (कक्षा १-५)		१२९.३०%	८७.६१%
आधारभूत तह (कक्षा १-८)		१२२.०३%	९८.६५%
माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२)		९०.४३%	६८.०८%

स्रोत : नगरपालिकाको अभिलेख र EMIS प्रतिवेदन, २०८१

तालिकाको तथ्याङ्कले खैरहनी नगरपालिकाको पँहुच र समावेशिताका सूचकहरू सहजै भर्ना दर, कुल भर्ना दर, लैङ्गिक समता सूचकाङ्क राष्ट्रिय सूचकहरूको तुलनामा उच्च रहेको देखाउछ।

शिक्षक एवम् कर्मचारीमा महिलाको प्रतिनिधित्व र कुल विद्यार्थी सहभागितामा छात्राप्रतिशतः

सामुदायिक विद्यालयमा महिला शिक्षकको प्रतिशत बालविकासमा १००%, आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा ६१.६५%, आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा ३७.२०%, माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा २६.४७% र माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा २८.५७% रहेको छ। विद्यालय कर्मचारीमा महिला कर्मचारी प्रतिशत ७४.०७ तथा लेखा सहायकमा महिलाको प्रतिनिधित्व ३३% रहेको देखिन्छ।

सामुदायिक र संस्थागत दुवै गरी कुल १६,८१८ जना बालबालिका अध्ययनरत यस नगरपालिकामा ४४.८२% छात्रा अध्ययनरत रहेको देखिन्छ। साथै जनजाति तर्फ छात्र/छात्रा ७,१६६ जना, दलित तर्फ छात्र/छात्रा १०४९ बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन्। यसैगरी अपाङ्गता भएका बालबालिकाको सङ्ख्या ३८ जना रहेको देखिन्छ। यी तथ्याङ्कले विद्यालय शिक्षामा महिला शिक्षक र कर्मचारीको प्रतिनिधित्व र सहभागिता उल्लेखनीय भएको देखाउछ। यसैगरी छात्रा जनजाति र दलित अपाङ् बालबालिकाहरूको सिकाइमा पहुच र सहभागिता अभिवृद्धि भएको देखिन्छ।

१.४ शिक्षा क्षेत्रका सबल पक्षहरू

खैरहनी नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय र सकारात्मक असल अभ्यासहरू कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। स्थानीय सरकारले शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेको छ। सञ्चालन ऐनले प्रदान गरेको अधिकार क्षेत्र भित्र आधारभूत र माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क र अनिवार्य बनाउने दिशामा विद्यार्थी भर्ना अभियान, विशेष छात्रवृत्ति कार्यक्रम, दिवा खाजा तथा विद्यालय पोशाक वितरण र विपन्न लक्षित सहायता प्रणाली जस्ता लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरीएका छन्। यसगरी विपन्न, अल्पसङ्ख्यक र सीमान्तकृत परिवारका बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न गृहकार्य कक्षा, अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम र पोषण कार्यक्रमले सिकाइ स्तर बढवा गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन्।

विद्यालयको भौतिक तथा सिकाइ वातावरण सुधारका लागि बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा वातावरणमैत्री पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिइएको छ। हरित विद्यालय प्रवर्धनलगायतका अवधारणाहरूले सिकाइलाई व्यावहारिक,

वातावरणसँग जोडिएको र जीवनोपयोगी बनाउने प्रयास गरेका छन् । समावेशी शौचालय संरचना र हरित परिसर निर्माणले विद्यालयलाई सिकाइ अनुकुल बनाउने दिशामा सकारात्मक परिणाम देखाउन थालेको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि प्रविधि एकीकरणमा विशेष ध्यान दिइएको छ । स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला बिस्तार, इन्टरनेट जडान तथा डिजिटल सामग्रीको प्रयोगले कक्षाकोठामा आधुनिक शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया प्रवर्धन गरेको छ । विद्यालयमा "विद्यालय नर्स" को परिचालन, स्मार्ट बोर्ड वितरण, विपन्न लक्षित गृहकार्य, अतिरिक्त कक्षा, कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहनलगायतका असल अभ्यासहरूले विद्यार्थीको शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यलाई पनि शिक्षा प्रणालीको अभिन्न अङ्गका रूपमा स्वीकार गरेको छ । जसले समग्र सिकाइ उपलब्धिमा क्रमशः सकारात्मक प्रभाव परेको छ ।

समावेशी शिक्षाको क्षेत्रमा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समूहलाई विशेष प्राथमिकता दिइ गृहकार्य कक्षा सञ्चालन गरीएको छ । अपाङ्गताका प्रकृतिअनुसार सहायक सामग्री, छात्रवृत्ति तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरीएको छ । महिला शिक्षकहरूको नेतृत्व विकास तालिमले विद्यालय व्यवस्थापन र शैक्षिक नेतृत्वमा लैङ्गिक सन्तुलन कायम गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ ।

यसै गरी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम र स्थानीय पाठ्यक्रममा जीवनोपयोगी सिप, व्यवहारकुशल सिप, संस्कार शिक्षा, स्थानीय विषयवस्तु समावेश गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप गरीदै आएको छ । विद्यालयस्तरमा नियमित शैक्षिक अनुगमन, अभिभावक शिक्षक अन्तरक्रिया, अतिरिक्त क्रियाकलाप, विज्ञान प्रदर्शनी तथा प्रतिभा पहिचान,विपन्न लक्षित गृहकार्य कक्षा, अतिरिक्त कक्षा, सिक्स टु सिक्स कार्यक्रम, आइसिटि तथा स्मार्टबोर्ड वितरण गरी सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धिमा जोड दिइएको छ । यस नगरपालिकामा सञ्चालित सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका असल व्यवस्थापकीय अभ्यासहरू आदानप्रदान गरी सिकाइ सुधार र विद्यालय सुशासन कायम गर्न सकिने अवस्था सिर्जना हुदै गएको छ । समग्रमा, खैरहनी नगरपालिकाले शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समावेशीकरण र दिगोपनालाई एकसाथ सम्बोधन गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ । यदि यी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, निरन्तर अनुगमन र स्रोत व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न सकिएमा स्थानीय स्तरमै गुणस्तरीय, संस्कारयुक्त, सिपमूलक र समावेशी शिक्षा प्रणाली विकासको नमुना स्थापित हुन सक्ने सम्भावना प्रबल रहेको छ ।

१.५ शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू

शिक्षा क्षेत्रका मुख्य क्षेत्रगत समस्याहरू अन्तर्गत समतामूलक पहुँच सहभागिता र गुणस्तर, समानता र सामाजिक न्याय, शिक्षक व्यवस्थापन, लैङगिकता, उत्थानशीलता, पूर्वाधार, विद्यालय सुशासन, प्रविधि र नवप्रवर्तनलगायत छन् । खैरहनी नगरपालिकाको विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका विद्यमान समस्याहरूलाई देहायबमोजिम पहिचान, समीक्षा र प्रस्तुत गरीएको छ ।

१.५.१ समतामूलक पहुँच, सहभागिता र गुणस्तर

क) प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र र विद्यालयहरूको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरणमा परिवर्तित आवश्यकता, मापदण्ड र नक्साङ्कनको प्रयोग नभई विद्यालयको वितरण र व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ हुनु;

ख) सुविधाविहीन तथा सीमान्तकृत, अपाङ्ग भएका बालबालिका, छात्रा तथा विभिन्न कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकालाई योजनाबद्ध ढङ्गले सम्बोधन गर्न कठिनाइ हुनु;

ग) कम उमेरका बालबालिकाका लागि दिवा स्याहार केन्द्रहरूको अभाव भई बाल विकास केन्द्रमा भर्नाको चाप बढ्नु;

घ) बालविकास शिक्षक तथा सहयोगी कर्मचारीहरूको माग बृद्धि भएपनि आवश्यकताको सम्बोधन र व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ हुनु;

ङ) विपन्नता, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ लगायतका कारण बालबालिकाहरूको बिचैमा विद्यालय छोड्ने दर, कक्षा दोहोराउने दर र तहगत टिकाउ दर अपेक्षित रूपमा न्यूनीकरण गर्न नसकिनु;

च) अटिजमलगायतका अपाङ्गता भएका, अल्पसङख्यक, दलित, सीमान्तकृत तथा कठिन परिवेशमा रहेका बालबालिकालाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउनु;

छ) अभिभावक शिक्षा र अभिभावकको सकृयताको अभावले घर विद्यालय समन्वय कमजोर हुनु र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित समूहलाई सहयोग, सामाजिक परिचालन र अभिभावक सशक्तीकरण कार्यक्रमलाई सुदृढ बनाउन नसकिनु;

ज) सिकारू र अभिभावकका बदलिदो अपेक्षा अनुकुल सामुदायिक विद्यालयप्रतिको थप अपनत्व विश्वास आकर्षण र सहभागीता बढाउन नसकिनु;

झ) मौसमी बसाइँसराइलगायतका विविध कारणले विद्यालयबाहिर रहेका सिकारूको तथ्याङ्क एकिन गर्न, पहिचान गर्न र सिकाइ सुनिश्चित गर्न कठिनाइ हुनु ।

१.५.२ गुणस्तर र सान्दर्भिकता

क) कतिपय विद्यालयमा सिकाइका नवीनतम र परिवर्तित नविनतम विधिको प्रयोगमैत्री वातावरणको अभाव तथा सहज पहुँचको सुनिश्चितता गर्न नसकिनु;

ख) बदलिदो सिकाइ आवश्यकताहरूको सम्बोधन गर्न शिक्षक पेशागत विकास, प्रोत्साहन र परिचालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि अपेक्षाकृत रूपमा अभिवृद्धि गर्न नसकिनु;

ग) आवश्यक शिक्षक सङ्ख्या र प्रभावकारी शिक्षक पेसागत सहायता प्रणालीको अभाव हुनु;

घ) सिकाइ र मूल्याङ्कन प्रक्रियाबिचको सम्बन्ध सुदृढ गर्न नसकिनु;

ङ) विद्यालय शिक्षामा पाठ्यक्रम कार्यान्वयनमा एकीकृत पाठ्यक्रममा आधारित सिकाइ, सिकाइका लागि मूल्याङ्कन र आन्तरिक मूल्याङ्कनको सहि रूपमा कार्यान्वयनका लागि विभिन्न तहमा पर्याप्त क्षमता विकास गर्न नसकिनु;

च) माध्यमिक तहमा व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाको सम्भाव्यता अध्ययन र समुदायको माग र आवश्यकताको सम्बोधन र व्यवस्थापन गर्न नसकिनु;

छ) शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यकताअनुसार सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका उपकरणहरूमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच र प्रयोग बढाउन नसकिनु;

ज) शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया र पद्धतिमा समयसापेक्ष रूपान्तरण नहुनु, साथै पेशागत क्षमता विकास र तालिमका ज्ञान सिप कक्षाकोठामा स्थानन्तरण नहुनु;

झ) पेसागत विकास कार्यक्रम र तालिमबाट कक्षाकोठाका क्रियाकलाप थप विद्यार्थीकेन्द्रित, खोजमूलक र प्रयोगात्मक र नवीनतम प्रविधियुक्त बन्न नसक्नु;

ञ) विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा प्रयोगात्मक अभ्यास र अनुसन्धान संस्कृति विकास नहुनु;

ट) स्थानीय पाठ्यक्रम र सन्दर्भ सामग्रीलाइ स्थानीय माग परिवेश सान्दर्भिक गराउदै प्रभावकारी कार्यन्वयन प्रभावकारी नहुनु;

ठ) व्यावहारिक, सिर्जनशील र जीवनोपयोगी सिपसहितका संस्कारयुक्त, प्रतिस्पर्धी र स्वनिर्भर विद्यार्थीहरू उत्पादन गर्न नसकिनु;

ड) सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयबिच सम्मानजनक, मर्यादित, स्वस्थ प्रतिस्पर्धात्मक र असल अभ्यासको निरन्तर आदानप्रदान एवम् सहकार्यको वातावरण सिर्जना गर्न नसकिनु ।

१.५.३ शिक्षक व्यवस्थापन

क) शिक्षकको पेसागत दक्षता र प्रविधिको उपयोग क्षमता अभिवृद्धिमा प्रर्याप्त सहयोग पुर्याउन र शिक्षकमैत्री वातावरण निर्माण गर्न नसिकिनु;

ख) दक्ष शिक्षकलाई शिक्षण पेसामा प्रोत्साहन, मनोबल विकास र टिकाउन नसकिनु;

ग) शिक्षकलाई आफ्नो कार्यसम्पादन र नतिजाप्रति थप उत्तरदायी र जबाफदेही बनाई कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनमा आबद्ध गर्न नसकिनु;

घ) विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा तहगत र विषयगत शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्थापन र मिलान गर्न नसकिनु;

ङ) शिक्षकहरूको निरन्तर पेसागत विकास, प्रविधि मैत्री तालिम र समावेशी शिक्षण रणनीतिसम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन पक्ष अपेक्षाकृत नहुनु;

च) शिक्षकको पदस्थापन, परिचालन, कार्य सम्पादन सूचकमा आधारित सरूवा, वृत्तिविकास, सेवा सुविधा, मनोबल र उत्प्रेरणा प्रदानलगायतका पक्षमा नीतिगत प्रबन्ध कार्यान्वयन कार्ययोजना बनाई कार्यन्वयन गर्न नसकिनु ।

१.५.४ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली

क) परिवर्तित पाठ्यक्रमको मापदण्ड र मर्म अनुकुल सिकाइका लागि सबै सरोकारवालाहरूलाई प्रर्याप्त प्रबोधीकरण र आवश्यक क्षमता विकास गर्न नसकिनु;

ख) पाठ्यक्रम शिक्षक निर्देशिका पाठ्य तथा सन्दर्भ सामग्रीको अधिकतम पँहुच र प्रयोग सुनिश्चित गर्न सरोकारवाला स्वजबाफदेही बनाउन नसकिनु;

ग) पाठ्यक्रमको मापदण्ड र मर्मअनुकुल सिकाइ सहजीकरण र मूल्याङ्कन प्रणालीको व्यावहारिक र नतिजामुखी कार्यान्वयन नहुनु;

घ) सिकाइ उपलब्धिको वैज्ञानिक, तथ्य र अभिलेखमा आधारित निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यन्वयन कमजोर हुनु;

ङ) विद्यालयहरूको शैक्षिक तथा प्रशासनिक गतिविधिको अनुगमन र पृष्ठपोषण प्रणालीमा बहुसरोकारवालाहरूको योजनाबद्ध सार्थक र हस्तक्षेपकारी संलग्नता नहुनु;

च) सिकारूहरूमा व्यवहारकुशल सिप, सिर्जनात्मकता र आलोचनात्मक सोच विकासमा अपेक्षित प्रगति गराउन नसक्नु;

छ) जीवनोपयोगी र संस्कारयुक्त सिप भएका स्वनिर्भर बन्ने र बन्न उत्प्रेरित गर्ने खालका सिकारूहरूको उत्पादन गर्न नसिकनु ।

१.५.५ समानता र सामाजिक न्याय

क) विविधता र परिस्थिति अनुकुलन विद्यालय शिक्षामा लिङ्ग, क्षेत्र, सामाजिक-सांस्कृतिक परिवेश, आर्थिक अवस्थालगायतका कारणले सहभागिता र सिकाइ उपलब्धिमा असमानता हुनु;

ख) विद्यालय वातावरणलाई सिर्जनात्मक, समावेशी, समतामूलक र विभेदमुक्त बनाउन नसकिनु;

ग) विपन्न, सुविधाविहीन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गलगायतका लक्षित समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना हुन, निरन्तरता दिन र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउन आवश्यकताका आधारमा छात्रवृत्ति तथा अन्य सहायता प्रर्याप्त मात्रामा उपलब्ध गराउन नसकिनु;

घ) सिकारूको विविधता अनुकुल संवेगात्मक व्यवस्थापन मनोसामाजिक परामर्श गर्न नसकिनु ।

१.५.६ सुरक्षित, बाल/ /लैङ्गिक/वातावरणमैत्री तथा उत्थानशील विद्यालय

क) अपाङ्गता भएका, दलित तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको पूर्ण र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न संरचनागत सुधार गर्न नसकिनु;

ख) समावेशी पूर्वाधार, सहायक सामग्री र संवेदनशील शिक्षक तयारी अपर्याप्त हुनु;

ग) समावेशी र लैङ्गिक मैत्री विद्यालय व्यवस्थापन र सिकाइ रणनीतिको व्यावहारिक रूपमा कार्यन्वयन हुन नसक्नु;

घ) सबै विद्यालयमा पर्याप्त बालमैत्री तथा उत्थानशील भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण सुनिश्चित नहुनु;

ङ) विपद् जोखिमबाट विद्यालयहरू पूर्णतया सुरक्षित र उत्थानशील बनाउन नसकिनु;

च) सबै विद्यालयहरूमा पर्याप्त स्वच्छता र सरसफाइको सुनिश्चित नहुनु;

छ) कतिपय बालविकास केन्द्रहरू तोकिएको मापदण्डअनुसार सञ्चालन हुन नसक्नु;

ज) केही विद्यालयमा पोषण र स्वास्थ्यसम्बन्धी कार्यक्रम नतिजामुखी बनाउन नसक्नु;

झ) महामारी र आपतकालीन अवस्थामा वैकल्पिक र बहुविधियुक्त पठनपाठन रणनीति प्रयोग हुन नसक्नु;

ञ) भर्चुअल सिकाइलगायतका वैकल्पिक उपायहरूको माध्यमबाट शैक्षिक क्षति न्यूनीकरण गर्न नसकिनु ।

१.५.७ भौतिक पूर्वाधार

क) विद्यालय नक्साङ्कन र वैज्ञानिक मापदण्डमा अधारित समावेशी, दिगो र उत्थानशील विद्यालय पूर्वाधारको सुनिश्चित नहुनु;

ख) कतिपय विद्यालयहरूमा समावेशी शौचालय, सुरक्षित भवन, पुस्तकालय र पर्याप्त फर्निचर जस्ता आधारभूत सुविधाको व्यवस्थापन गर्न नसकिनु;

ग) विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरू अपाङ्ग तथा लैङ्गिकमैत्री बनाउन नसकिनु;

घ) कतिपय विद्यालयका भवनहरू जीर्ण अवस्थामा रहेकाले विद्यार्थीको सुरक्षामा जोखिम देखिनु;

ङ) नवीनतम प्रविधिमा आधारित सिकाइका लागि आवश्यक कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला, स्मार्ट बोर्ड र उच्च गतिको इन्टरनेट सुविधा अधिकांश सामुदायिक विद्यालयमा सीमित हुनु ।

१.५.८ उत्तरदायी विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन

क) विद्यालयमा रूपान्तरणकारी व्यवस्थापन, नेतृत्व र सुशासनका लागि निरन्तर रूपमा सार्थक अन्तर सरकार समन्वय, अन्तर निकाय सहकार्य हुन नसक्नु;

ख) सङ्घीयताको मर्मअनुरूप शिक्षाको व्यवस्थापकीय अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई समावेश गरी शिक्षा योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्न पर्याप्त जनशक्ति र क्षमता विकास हुन नसक्नु;

ग) विद्यालयको शैक्षिक नेतृत्वलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिप्रति जबाफदेही बनाउन नसकिनु;

घ) विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र शिक्षकबिचको समन्वय सुदृढ नहुँदा शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन न्यून प्रभावकारी हुनु;

ङ) पारदर्शी बजेट व्यवस्थापन, सहभागितामूलक योजना निर्माण र जबाफदेहीता प्रणाली पूर्ण रूपमा संस्थागत हुन नसक्नु;

च) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र स्वजबाफदेही र सहजबाफदेही बनाउन नसकिनु;

छ) विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, प्रधानाध्यापक र शिक्षकलाई सिकाइ उपलब्धि र नतिजाप्रति उत्तरदायी र जबाफदेही बनाउन नसकिनु;

ज) विद्यालयहरूको शैक्षिक र प्रशासनिक क्रियाकलापको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यसम्पादन सूचकमा नहुनु;

झ) शैक्षिक सत्र र क्यालेन्डरलाई व्यवस्थित र व्यवहारिक बनाइ शैक्षिक उपलब्धि अभिवृद्धि गर्न नसकिनु;

ञ) माध्यमिक शिक्षामा व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षाको सम्भाव्यता अध्ययन र व्यवस्थापन गरी व्यावहारिक र सिपमूलक सिकाइको सुनिश्चित गर्न नसकिनु।

समग्रमा हेर्दा खैरहनी नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच र सहभागिता अभिवृद्धि भएको सिकाइ नतिजा सुधारोन्मुख रहेको, विद्यालय व्यवस्थापनमा लगानीमा वृद्धि भएको, उत्तरदायित्व र जबाफदेहिता अभिवृद्धि हुँदै गएको भए पनि गुणस्तर, समावेशीकरण, व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार सुदृढीकरण, नतिजामा आधारित विद्यालय व्यवस्थापन, सुशासन, जबाफदेहीता र संस्कारयुक्त शिक्षाका क्षेत्रमा थप सुधार अपरिहार्य देखिन्छ। प्रभावकारी र कार्यन्वयनयोग्य योजना, स्रोतको उचित उपयोग र परिचालन तथा समुदायमा आधारित उत्तरदायित्व जबाफदेही प्रणाली विकास गर्न सके यी सवाललाई अवसरमा रूपान्तरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ।

१.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका अवसर

संविधान र कानुनत: शिक्षा स्थानीय तहको अधिकार भएकाले स्थानीय सरकारले आफ्नै योजनाअनुसार गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्धन गर्न सक्ने अवसर प्राप्त भएको छ। यससँगै शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्ने क्षमता र तीन तहको सरकार तथा अन्य सङ्घ संस्थाबाट सहकार्य र स्रोत जुटाउने वातावरण पनि उपलब्ध छ। विद्यालय शिक्षामा विद्यालय व्यवस्थापन र सुशासनका लागि सहयोगी नीति, योजना, प्रतिबद्धता र वातावरण बन्दै गई थप सकरात्मक सम्भावना र अवसरहरू सिर्जना भएका छन्। शिक्षा क्षेत्रमा उपलब्ध व्यवस्थापकीय र नवीनतम प्रविधियुक्त अवसरलाई विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि सदुपयोग गर्नुपर्ने छ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बिस्तार भएसँगै डिजिटल शिक्षण सिकाइ, अनलाइन सामग्री र शिक्षक विद्यार्थी समन्वयमा सहजता आएको छ। शिक्षा क्षेत्रमा भएका सुधारका कारण विद्यालय शिक्षामा पहुँच, तथा गुणस्तरमा सुधार ल्याई दक्ष र संस्कारयुक्त सिकारू र समाजको सिर्जना हुँदैछ। आधारभूत तहमा अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाका लागि संवैधानिक तथा नीतिगत र कानुनी आधार कार्यन्वयनमा छन्। शिक्षा क्षेत्रमा स्थानीय सरकारको लगानी, तत्परता, समर्पण वृद्धिका लागि राजनीतिक सहमति र प्रतिबद्धता सकारात्मक देखिएको छ। विद्यालय शिक्षाको विकास र व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागि स्थानीय सरकारको रूपमा खैरहनी नगरपालिकाले तीनै तहका सरकारको सहकार्य तथा समन्वयमा लगानी र साझेदारी गर्दै गएको छ।

खैरहनी नगरपालिकाले विद्यालय शिक्षाको सुशासन व्यवस्थापन र नवप्रवर्तनका निम्ति विद्यमान चुनौतीहरूको पहिचान गरी योजनाबद्ध रूपमा व्यवस्थापन गर्न नवीन कार्यहरूको थालनी र कार्यन्वयन गरेको छ। खैरहनी नगरपालिकाको विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापनका शैक्षिक सूचकहरू सुधारात्मक मार्गमा छन्। विद्यालय शिक्षामा पँहुच र सहभागितामा अभिवृद्धि, सुधारोन्मुख शैक्षिक व्यवस्थापन र गुणस्तर, विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा पहुँच बिस्तार, शैक्षिक क्षेत्रमा स्थानीय बासिन्दा, लगानीकर्ता र सरोकारवालाहरूको चासो बढने क्रम रहेको छ।

स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय सरकारबाटै निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने प्रबन्धले स्थानीय परिवेश र आवश्यकतामा आधारित भई विषयवस्तुको पहिचान र व्यावहारिक सिकाइका लागि मार्ग प्रशस्त गरेको छ। स्थानीय पाठ्यक्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय निर्माण, जलवायु परिवर्तन, व्यवहारकुशल सिप र जीवनोपयोगी विषयवस्तु समावेश गरी कार्यन्वयनमा रहेको छ। त्यस्तै, स्थानीय स्तरमा विद्यमान रैथाने ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई पाठ्यक्रम र सिकाइ सहजीकरणमा प्रयोग गरी विद्यार्थीको सांस्कृतिक र सामाजिक सन्दर्भसँग शिक्षालाई जोडिएको छ। यसरी कानुनी अधिकार, स्रोत साधन व्यवस्थापन, प्रविधि र स्थानीय ज्ञानको उपयोगले खैरहनी नगरपालिकाको शैक्षिक व्यवस्थापनलाई दिगो, समावेशी, सान्दर्भिक र जीवनोपयोगी बनाउन महत्त्वपूर्ण अवसर प्रदान गरेको छ।

१.७ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका चुनौती

खैरहनी नगरपालिकालको शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच, गुणस्तर र समावेशीकरण सुनिश्चित गर्न थुप्रै चुनौती र अवसर विद्यमान छन्। तोकिएको उमेरअनुसारका विद्यार्थीहरू तोकिएको कक्षामा भर्ना नभई अन्य कक्षामा रहनु, विद्यार्थीलाई विद्यालयमा टिकाउन नसकिनु, कक्षा छाड्ने दर घटाउन नसकिनु, निरन्तर सिकाइका अवसरहरूको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्न नसकिनु, लगानीका थप स्रोत सुनिश्चित र साझेदारी गर्न नसकिनु, विद्यालयलाई नतिजाप्रति जबाफदेही बनाउन नसकिनु, अभिभावकहरूको सक्रिय र सार्थक सहभागिता जुटाउन नसकिनुलगायतका चुनौतीहरू विद्यमान छन्। कक्षा कोठाको सामाजिक विविधताको सम्बोधन, उपयुक्त सिकाइ वातावरण निर्माण गरी सबै बालबालिकालाई समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न थप प्रयास आवश्यक छ।

न्यून जन्म दर, रोजगारमुखी मौसमी बसाइँसराइ, बसाइँसराइका कारण तथ्याङ्कीय शुद्धता र शैक्षिक व्यवस्थापनामा चुनौती थपिएको छ। जसका कारण केही शैक्षिक सूचकहरू (कक्षा एकको खुद प्रवेश दर, प्रारम्भिक बालविकासको अनुभवसहित कक्षा एकमा नयाँ भर्ना हुने बालबालिका दर, कक्षा एकको कुल प्रवेश दर) यथार्थ भन्दा फरक देखिएका छन् । यसरी परिवर्तित जनसाङ्ख्यिकीय प्रवृतिका आधारमा स्थानीय माग आवश्यकताअनुसार व्यावहारिक रूपले विद्यालय नक्साङ्कन, विद्यालय समायोजन तथा शिक्षक दरबन्दीको न्यायोचित मिलान आवश्यक छ। जसले विद्यार्थी र शिक्षक दुवैको आवश्यकताअनुरूप सहज पहुँच सुनिश्चित गर्दछ। विद्यालयमा थप वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ हुँदा अनिवार्य शिक्षा र निःशुल्क कार्यान्वयन चुनौती देखिन्छ। समयसापेक्ष नवीकरण भएका सिर्जनशील जनशक्तिको अभाव र टिकाउ नहुने प्रवृत्तिले पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र मूल्याङ्कन प्रणाली सुधार तथा सूचना सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगमा बाधा पुऱ्याउँछ। साथै विपत्का अवस्थाहरू जस्तै बाढी, पहिरो वा अन्य आपतकालीन परिस्थितिमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ अवसर उपलब्ध गराउने रणनीति र वैकल्पिक कार्यक्रम आवश्यक छन्। शिक्षकलाइ समयसापेक्ष प्रविधिमैत्री र नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने चुनौती छ।

सिकारूको विविधता अनुकुल निरन्तर र आजीवन सिकाइ कार्यक्रममा समान अवसर र विविधता सुनिश्चित गर्नुपर्ने छ। सबै विद्यालयमा तोकिएअनुसारको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्न आर्थिक स्रोत सङ्कलन आवश्यक छ, साथै जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर कम गर्ने उपायहरू अपनाउनु दिगो शिक्षा प्रणालीका लागि अनिवार्य छ। यी सबै चुनौतीलाई अवसरमा रूपान्तरण गरी खैरहनी नगरपालिकामा संस्कारयुक्त, जीवनोपयोगी, समावेशी, दिगो र गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास गर्न सकिने सम्भावना उच्च रहेको छ।

१.८ मुख्य उपलब्धि सूचकहरू (Key Performance Indicators-KPI)

यस खण्डमा प्रस्तुत तालिकामा एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली IEMIS बाट लिइएका खैरहनी नगरपालिको शिक्षा योजना सम्बद्ध मुख्य उपलब्धि सूचकहरू उल्लेख गरी ती सूचकहरू आवधिक रूपमा प्राप्त हुने अपेक्षित उपलब्धिसमेत प्रस्तुत गरीएको छ।

तालिका ९: मुख्य उपलब्धि सूचकहरू (Key Performance Indicators-KPI)

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
१.	प्रारम्भिक, बालविकास र शिक्षा				
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कुल भर्ना दर* (%)	१३५.९६	१२५	१००	१००
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	८३.१६	८५	९०	९८
२.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)				
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेश दर (%)	२६.५७	३५	७५	१००
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कुल प्रवेश दर (%)	१४७.०८	१५०	१५०	१५०

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	८७.६१	८९	९५	१००
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कुल भर्ना दर* (%)	१२९.३०	१२९	१२९	१२९
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	९८.९३	९९	९५.५	१००
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कुल प्रवेश दर* (%)	११९.२३	११५	११०	१००
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	८३.३७	८५.५५	९२	१००
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	८३.३७	८५	९२	१००
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेरभन्दा माथिका बालबालिका* (%)	३२.२४	२८	२०	१०
२.१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	०.८१	०.८५	०.८८	१.0
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	९८.६५	९९	१००	१००
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कुल भर्ना दर (%)	९८.६५	९९	१००	१००
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	८८.५५	९०.५	९५.०	१००
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	८५.७३	८८.५५	९३	१००
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	०.८२	०.९०	९५	१००
२.१९	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका* (%)	-	-	-	-
२.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कुल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	५५.६८	५६	५७	५८
३.	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)				
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	६८.०८	७३	७५	८०
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कुल भर्ना दर* (%)	९०.४३	९२	९४	१००
३.३	माध्यमिक तहमा कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	०.७९	०.८१	०.९०	१.०
३.४	आधारभूत तहबाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	११०.२५	१०८	१०५	१००
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	८२.६७	८३.९०	८८.०	९५
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	३६.६६	४०	४८	६०

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	३६.६७	४०	४५	५०
४. जीवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा					
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	७६.९	७८	८३	८६
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	८०.५०	८२	८५	८९
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	९७.४१	९८	९९	१००
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	०.८६	०.८८	०.९३	१.०
५. सुशासन तथा व्यवस्थापन					
५.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१:२०	१:२५	१:२५	१:२५
५.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१:३३	१:३५	१:३५	१:३५
५.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१:२३	१:३०	१:३०	१:३०
५.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१:२५	१:३५	१:३५	१:३५
५.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	१:२८	१:२५	१:२५	१:२५

सूचकका स्रोत: IEMIS २०८२ र राष्ट्रिय जनगणना २०७८को अन्तिम तथ्याङ्क

शिक्षा योजनाको उपर्युक्त तालिकामा प्रस्तुत गरीएका मुख्य सूचकहरू कक्षा १ मा खुद भर्ना दर (२६.५७%) बाहेक अन्य सूचकहरू राष्ट्रिय तथ्याङ्क (सोह्रौ योजना, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना) का सूचक भन्दा उच्च रहेका छन्। यस शिक्षा योजना (२०८२ -२०९२) को कार्यान्वयनपश्चात् शिक्षासम्बन्धी मुख्य उपलब्धि सूचकहरूमा वृद्धि भई गुणस्तरीय, समतामुलक, जीवनोपयोगी, उत्पादनमुखी, नवप्रवर्तनशील र संस्कारयुक्त मानव स्रोत उत्पादन र परिचालन हुने अपेक्षा गरीएको छ।

परिच्छेद-२ : शिक्षा योजनाको औचित्य दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

२.१ सन्दर्भ र औचित्य

नेपालको संविधानले शिक्षा साझा अधिकार सूचीमा रहेको र माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको व्यवस्थापन स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र र जिम्मेवारीमा परेको छ । विद्यालय शिक्षाको मूल जिम्मेवारी स्थानीय तहको भएकाले विद्यालय शिक्षाको विकासको योजना निर्माणको दायित्व स्थानीय तहको हुन आएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पनि क्षेत्रगत आवधिक योजना निर्माण र कार्यान्वयनका लागि मार्गनिर्देश गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्य (SDG) अनुरूप सबैका लागि गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चित गर्नु सबै तहका सरकारको दायित्वको रूपमा रहेको छ । सङ्घीयता पश्चात विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना २०७९ - २०८८ कार्यन्वयनमा रहेको छ । यसले सबै प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारलाई शिक्षा क्षेत्रको आवधिक योजना निर्माणका लागि मार्गनिर्देश गरेको अवस्था छ । खैरहनी नगरपालिकाले संविधान प्रदत्त अधिकार र जिम्मेवारी अनुरूप शिक्षालाई समय सापेक्ष शिक्षाको पहुँच, गुणस्तर, समता र सक्षमतासहितको शिक्षाका लागि राष्ट्रिय दस्तावेज विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना र खैरहनी नगरपालिकाको आवधिक योजनाका आधारमा शिक्षा क्षेत्रको स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण गर्न आवश्यक ठानी यो दश वर्षे नगर शिक्षा योजना निर्माण गरीएको छ ।

२.२ योजना निर्माणका आधार तथा प्रक्रिया

खैरहनी नगरपालिकाको स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण गर्दा शिक्षा क्षेत्रका अन्तराष्ट्रिय, राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय कानुनी र नीतिगत दस्तावेजहरूका साथै नेपाल सरकारका राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूलाई आधार लिइएको छ । नेपालको संविधान, विगतका आवधिक योजना र सोह्रौँ योजना, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७, राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावलीले यस योजनालाई कानुनी रूपमा मार्गदर्शन गरेका छन् । साथै विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना २०७९-२०८८, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, दिगो विकास लक्ष्य, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७९, स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना, राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन २०७८, IEMIS (एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली) को तथ्याङ्क, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन योजना, राजनीतिक दलको घोषणापत्र, विद्यालय सुधार योजना/विद्यालयका सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदिले शिक्षा योजना बनाउन नीतिगत र तथ्यगत आधार प्रदान गरेका छन् । त्यसै गरी योजना निर्माणको क्रममा देहायबमोजिमका प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएका थिए ।

खैरहनी नगरपालिका नगर शिक्षा समितिको मिति २०८३ जेठ २६ गतेको बैठकको सिफारिस तथा सोही मितिको सामाजिक विकास समितिको बैठकको निर्णयले नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि सिफारिस गरेको थियो । मिति २०८३ जेठ २८ गतेको कार्यपालिकाको बैठकको निर्णयले नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि योजना निर्माण निर्देशक समितिको र योजना निर्माण मस्यौदा लेखन समिति गठन गरी योजना लेखनका कार्य जिम्मेवारी दिइएको थियो । मिति २०८३ जेठ २८ गतेदेखि नै नगर शिक्षा योजना निर्माण निर्देशक समितिको निर्देशन र निर्णयबमोजिम नगर शिक्षा योजना मस्यौदा लेखन समितिका सदस्यहरूलाई विज्ञ सदस्यबाट अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । मस्यौदा समितिबाट शिक्षा योजनासम्बन्धी आवश्यक दस्तावेज अध्ययन र तथ्याङ सङ्कलन कार्य भएको थियो । योजना निर्माणसम्बन्धी तालिम प्राप्त विज्ञसहित सरोकारवालासँग अन्तक्रिया र रायसुझाव सङ्कलनसमेत गरी मस्यौदा लेखन कार्य गरीएको थियो । योजना निर्माणका सम्बन्धमा सरोकारवालाहरूसँगको अन्तक्रिया र रायसुझावका आधारमा रणनीति र कार्यक्रमहरू लेखन र परिमार्जन गरीएका थिए ।

ततपश्चात प्रथम मस्यौदा लेखन र तयारी भई पश्चात मुख्य सरोकारवालाहरूसँग मस्यौदा प्रस्तुति, छलफल र परिमार्जन गरीएको थियो। मिति २०८३ असार ६ गते कार्यपालिका बैठकमा शिक्षा येजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा पेश गरीएको थियो। योजनाको अन्तिम रूप दिनका लागि विज्ञहरूद्धारा योजनाको अध्ययन र परिमार्जन गरीएको थियो। मिति २०८३ असार ५ देखि ७ गतेसम्म शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रद्वारा चितवन जिल्लामा आयोजित कार्यशालामा योजनाको लेखाजोखा र मूल्याङ्कनसमेत भई आवश्यक संशोधन गरीएको थियो। यसै गरी प्रधानाध्यापकलगायतका सरोकारवाला, नगर शिक्षा समिति र सामाजिक विकास समितिका सदस्यहबाट अन्तिम मस्यौदा अध्ययन गरी पेश गरीएका राय सुझाव समेत समावेश गरी मस्यौदालाई अन्तिम रूप प्रदान गरीएको थियो। यस पश्चात शिक्षा योजना मस्यौदा लेखन समिति र शिक्षा योजना निर्देशक समितिको बैठकबाट थप परिमार्जनसहित मस्यौदालाई अन्तिम स्वीकृतीका लागि नगर कार्यपालिकामा पेश गरीयो। अन्तमा शिक्षा योजनाको स्वीकृतिका लागि मिति २०८२।०३।२३ गते नगर कार्यपालिकामा पेश भई आवश्यकसंशोधन सहित स्वीकृत गरीएको थियो। नगर शिक्षा योजनाको कार्यान्वयन ढाँचा बनाई सोको कार्यान्वयन र योजनाको निरन्तर परिमार्जन गर्दै नगर शिक्षा योजनालाई नतिजामुखी र जीवन्त बनाउन सकिन्छ। यस आवधिक र रणनैतिक शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना निर्माण गरी लागु गरिने छ। बैठकका निर्णयहरू, तस्विर सन्दर्भसूचीलगायतका सामग्री अनुसूचीमा समावेश गरीएका छन्।

२.३ दूरदृष्टि

'समातामूलक, गुणस्तरीय, सिपमूलक एवम् जीवनोपयोगी शिक्षा, संस्कारयुक्त र उत्पादनमुखी जनशक्ति खैरहनी नगरपालिकाको सदिच्छा'

२.४ लक्ष्य

'स्वस्थ, सक्षम, संस्कारयुक्त, नवप्रवर्तनशील, प्रतिस्पर्धी र आत्मनिर्भर जनशक्ति विकासमार्फत सामाजिक आर्थिक रूपान्तरण र दिगो समृद्धि हासिल गर्ने'

२.५ उद्देश्यहरू

यस योजनाको प्रमुख उद्देश्य संविधानले परिकल्पना गरेअनुरूप शिक्षामा सबैको पहुँच, गुणस्तर, समता, दक्षता र सुशासनमा सुधार ल्याई सङ्घ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारीका माध्यमबाट सबै नागरीकको समानतामूलक, समावेशी, जीवनोपयोगी, सिपमूलक, संस्कारयुक्त र नवप्रवर्तनमा आधारित शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु हो। यस योजनाको प्रमुख उद्देश्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन् :

१. विद्यालय शिक्षामा सबै अवस्थाका बालबालिकाको समतामूलक पहुँच र गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु;
२. सिकाइलाई नवप्रवर्तनात्मक, प्रविधियुक्त, संस्कारयुक्त र व्यवहारिक अभ्यासमा आधारित बनाउनु;
३. सङ्कटका समयमासमेत शिक्षण-सिकाइ सुचारू हुने गरी उत्थानशील भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधार विकास गर्नु;
४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिमका अवसर बिस्तार गर्नु;
५. सबै उमेरका व्यक्तिहरूलाई वैकल्पिक तथा अनौपचारिक र निरन्तर सिकाइका अवसर प्रदान गर्नु;
६. विद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा सुशासन तथा जबाफदेहीता कायम गर्नु।

२.५ नीति र रणनीतिहरू:

खैरहनी नगर शिक्षा योजनाको दूरदृष्टी, लक्ष्य र उद्देश्यहरूको प्राप्तिका लागि समावेशीता, विविधता, समता, जबाफदेहीता, सदाचारिता, सुशासन, नवप्रवर्तनलगायतका सिद्धान्तहरूको आत्मसात गर्दै देहायका नीति, रणनीति र कार्यनीतिहरूको ठोस कार्य योजना बनाई नतिजामुखी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ। यस योजनाका उद्देश्य हासिल गर्नका लागि मुख्यतया निम्नानुसारका रणनीतिहरूको अवलम्बन गरिने छ।

उद्देश्य १. *विद्यालय शिक्षामा सबै अवस्थाका बालबालिकाको समतामूलक पहुँच र गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु,*

रणनीतिहरू:

१. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको नक्साङ्कन गरी ४ वर्ष उमेर पुगेका सबै बालवालिकाहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्न समुदायको परिचालन, अभिभावक सचेतना, सामुदायिक सङ्घसंस्थासँग साझेदारीलगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने;

२. सबै प्रारम्भिक बालविकासको अवस्था पहिचान गरी राष्ट्रिय मापदण्ड कायम गर्न प्रोत्साहन गर्ने गरी वस्तुगत मापदण्डका आधारमा बाल विकास केन्द्रको वर्गीकरण गरी उत्कृष्ट बाल विकास केन्द्र र बाल विकास शिक्षकलाई प्रोत्साहन गर्ने र कमजोर व्यवस्थापन भएका बाल विकास केन्द्रलाई विशेष सहयोग एवम् सहजीकरण गरी प्रारम्भिक बाल विकासको राष्ट्रिय मापदण्ड पूरा गराउन आवश्यक स्रोतसाधनको व्यवस्था गर्ने;

३. अनिवार्य र निशुल्क आधारभूत शिक्षा तथा निशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुन निर्माण गर्नुका साथै सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षाको पहुँचमा ल्याउनका लागि तीनै तहका सरकार, निजी क्षेत्र, अभिभावक तथा सङ्घसंस्थाहरूसँग साझेदारी र सहकार्य गर्ने;

४. विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिकाहरू पहिचान गरी विद्यालय शिक्षाको पहुँचमा ल्याउन विद्यालयमार्फत् तथ्याङ्क सङ्कलन र विद्यार्थी भर्ना तथा घरदैलो जस्ता अभियानमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न वडा शिक्षा समिति गठन गरी जिम्मेवार बनाउने;

५. अपाङ्गता भएका, विपन्न, सीमान्तकृत समूहका र कठिन अवस्थाका बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री भौतिक एवम् शैक्षिक वातावरण सिर्जना गर्नुका साथै उपचारात्मक सिकाइ, छात्रवृत्ति, पोशाक, शैक्षिक सामग्री, सहायक सामग्री खेल सामग्री वितरणलगायत विशेष सहयोगका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;

६. विद्यार्थी सङ्ख्या न्यून भएका विद्यालयहरू मापदण्डअनुसार समायोजन गरी शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण गर्ने। गुणस्तरीय सिकाइका लागि हाल नगरपालिकाको स्थानीय स्रोतबाट व्यवस्थापन हुँदै आएका युवा स्वयम्सेवक शिक्षकको प्रावधानलाई निरन्तरता दिई सबै विद्यालयमा कम्तिमा एक कक्षा एक शिक्षकको व्यवस्था मिलाउनुका साथै लक्षित समूहका बालबालिकाका लागि आवश्यकता र सम्भाव्यताका आधारमा आवासीय विद्यालय वा छात्राबासको व्यवस्था गर्ने;

७. अपाङ्गता भएका र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि उनीहरूको आवश्यकताअनुसार ब्रेलबुक, साङ्केतिक भाषा, सेतो लठ्ठी र ह्विलचेयर जस्ता सहायक सामग्री र विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्नुका साथै सबै विद्यालयमा समावेशी सिकाइ वातावरण निर्माण गर्ने;
८. स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम पुनरावलोकन र परिमार्जन गरी स्थानीय परिवेश सुहाउँदा व्यवहारिक विषयवस्तु समावेश गर्नुका साथै सोहीअनुरूप पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्रीको विकास र कार्यान्वयन गर्ने;
९. पाठ्यक्रममा भएको प्रावधान र मर्मअनुसार विद्यार्थी मूल्याङ्कन तथा उपलब्धि परीक्षण प्रणालीको व्यवहारिक कार्यान्वयन गरी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ सुधारसँग जोड्ने गरी विद्यालय र शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने;
१०. विद्यालय तहका सबै बालबालिकामा तोकिएअनुसारका न्यूनतम सिकाइ सक्षमता प्राप्त भएको सुनिश्चित गर्न शिक्षकको क्षमता विकास गर्नुका साथै न्यूनतम सिकाइ सक्षमता हासिल नगरी माथिल्ला कक्षामा पुगेका विद्यार्थीका लागि सुधारात्मक र उपचारात्मक कक्षा सञ्चालन गर्ने । सबै विद्यालयका ***'कक्षाकोठालाई पढाउने हैन सिकाउने थलो बनाऔं'*** भन्ने अवधारणालाई अभियानका रूपमा अगाडि बढाउने। शिक्षकलाई आफूले अध्यापन गरेको विषयको विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिप्रति जिम्मेवार र जबाफदेही बनाउने पद्धति विकास गरी कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।

उद्देश्य २. *सिकाइलाई नवप्रवर्तनात्मक, प्रविधियुक्त र व्यवहारिक अभ्यासमा आधारित बनाउनु,*

रणनीतिहरू:

१. नवप्रवर्तनमा आधारित सिकाइलाई प्रवर्धन गर्न शिक्षकको प्रविधि उपयोग क्षमता विकासका तालिम तथा सिकाइ थलो (Learning Platforms) मार्फत् निरन्तर पेसागत उन्नयनका अवसर प्रदान र प्रोत्साहन गर्ने । शिक्षकहरूबिच सहकार्यात्मक सिकाइ संस्कृति (Collaborative Learning Culture) विकास गर्न पालिकास्तर र विद्यालयस्तरमा विषयगत समिति गठन गरी विषयगत सिकाइ सक्षमता सुधारमा जिम्मेवार र जबाफदेही बनाउने;
२. राष्ट्रिय मापदण्डअनुरूप स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको विकास, प्रबोधीकरण र कार्यान्वयनमा सहजीकरण, विद्यार्थी मूल्याङ्कन तथा उपलब्धि परीक्षण प्रणाली मार्फत् शैक्षिक गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने;
३. विद्यार्थीको सिकाइलाई दिगो र व्यावहारिक बनाउन डिजिटल सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा जोड दिनुका साथै परियोजना कार्य, सिर्जनात्मक कार्य र प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित खोजमूलक र प्रयोगात्मक क्रियाकलापमा सहभागी गराउने विद्यार्थीमा स्वध्ययन र विश्लेषणात्मक क्षमता विकास गराउन ***'पुस्तक समीक्षा'*** जस्ता कार्यक्रममा सहभागी गराउने व्यवस्था मिलाउने;
४. कक्षाकोठामा हुने सिकाइ क्रियाकलापमा शैक्षिक सामग्री प्रयोग बढाउन आधारभूत विषयगत सामग्री उपलब्ध गराई प्रयोगको वातावरण निर्माण गर्ने । विद्यालयहरूमा विज्ञान र कम्प्युटरका अतिरिक्त गणित, भाषा र सामाजिक प्रयोगशाला निर्माण र उपयोगका लागि आवश्यक स्रोत उपलब्ध गराउनका साथै प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने;

५. शिक्षालाई नैतिकता, सदाचारिता, समानता जस्ता मानवीय गुण र संस्कारयुक्त बनाउन पूर्वीय दर्शनमा आधारित विषयवस्तु र सिकाइ रणनिति समेत समावेश गरी स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्ने, साथै विद्यालयका दैनिक क्रियाकलाप र अतिरिक्त क्रियाकलापमा संस्कार विकास, आरोग्यता प्रवर्धन गर्ने प्राथमिकताका साथ समावेश गर्ने;

६. कक्षा ३ सम्म सिकाइका लागि मूल्याङ्कन, कक्षा ५ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको पूर्ण कार्यान्वयनका लागि शिक्षकको क्षमता विकासका साथै माध्यमिक तहसम्म नियमित मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीको माध्यमबाट सिकाइ सक्षमता हासिल गराउने ।

उद्देश्य ३. *विपद्का समयमा समेत सिकाइ सुचारू हुने गरी उत्थानशील भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधार विकास गर्नु*

रणनीतिहरू:

१. विद्यालयको भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु-उत्थानशीलता र वातावरणमैत्री अवधारणा अवलम्बन गर्ने । सबै सामुदायिक विद्यालयको भौतिक अवस्थाको पहिचान र विश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार भवन तथा कक्षाकोठाको प्रबलीकरण (Retro-fitting) गर्नुका साथै भवन, शौचालय लगायतका नयाँ भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा राष्ट्रिय भवन संहिता (National Building Code) को पूर्ण परिपालना गरी गराई सुरक्षित, अपाङ्गतामैत्री र बालमैत्री बनाउने;

२. विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्न र विद्यालयमा सुरक्षित वातावरण निर्माण गर्न विद्यालय विपद् योजना निर्माण र कार्यान्वयनमा नगरपालिकाबाट आवश्यक तालिम, अभिमुखीकरण लगायतका क्षमता विकासका कार्य गर्ने;

३. विपद्का समयमा समेत शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिन सकिने गरी स्वाध्ययन सामग्री विकास, अनलाइन कक्षा सञ्चालनका लागि शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावक अभिमुखीकरण गर्नुका साथै अनलाइन कक्षाका लागि आवश्यक ICT पूर्वाधार विकास गर्ने;

४. विपद्का पश्चात शीघ्र सिकाइ प्रारम्भ गर्न शिक्षा विकासमा क्रियाशील सङ्घ संस्था तथा साझेदारहरूको पहिचान गरी उनीहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा योजना तयार पारी कार्यान्वयन गर्ने ।

उद्देश्य ४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तथा तालिमका अवसर प्रदान गर्नु

रणनीतिहरू:

१. स्थानीय आवश्यकता र मागको विश्लेषणका आधारमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवम् तालिमको आवश्यकता पहिचान गरी माध्यमिक तहमा प्राविधिक धार सञ्चालन गर्ने । साथै स्थानीय स्रोतसाधनमा आधारित उद्यम तथा स्वरोजगार सिर्जना गर्ने गरी CTEVT का प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । यस्ता कार्यक्रममा अपाङ्गता भएका, विपन्न र सीमान्तकृत वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्राथमिकता दिने;

२. पालिकाले कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धारमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई आवासीय सुविधा वा गैर आवासीय छात्रवृत्ति प्रदान गरी प्राविधिक धारमा विद्यार्थीलाई आकर्षित गर्ने;

३. आवश्यक कार्यविधि वा मापदण्ड बनाई पढ्दै कमाउँदै जस्ता शिक्षालाई श्रम, सिप र आयआर्जनसँग जोड्न विद्यालयलाई बिउ-पूँजी उपलब्ध गराई विद्यालयको जग्गामा वा विद्यालय नजिकका खाली तथा बाँझो जग्गा भाडामा लिई व्यावसायिक खेती वा पशुपालनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । यसरी विद्यार्थीबाट उत्पादित वस्तुहरूलाई विद्यालय दिवाखाजामा उपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

उद्देश्य ५. औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको अवसर उपलब्ध गराउनु

रणनीतिहरू:

१. निरक्षरहरूको पहिचान गरी समुदायको माग र आवश्यकताका आधारमा बहुसाक्षरता (आधारभूत साक्षरता, वित्तीय साक्षरता, कानुनी साक्षरता, डिजिटल साक्षरता आदि) कार्यक्रम वडा शिक्षा समितिमार्फत् सञ्चालन गर्ने;

२. कुनै व्यक्तिले अनौपचारिक रूपमा हासिल गरेका ज्ञान र सिपको प्रमाणीकरण (Accreditation) गरी थप अध्ययन तथा औपचारिक शिक्षामा प्रवेशका लागि प्रोत्साहन गर्ने;

३. निरन्तर शिक्षा तथा सिकाइ र पठन संस्कृतिलाई टेवा पुऱ्याउन सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, पुस्तकालय एवम् वाचनालय सञ्चालन गरी सहभागीको रूचिअनुसार सिकाइका अवसर प्रदान गर्ने;

४. अनलाइन प्लेटफर्म, मोबाइल एप्लिकेसन र रेडियो/टेलिभिजनका माध्यमबाट सूचना तथा जानकारीहरू आदानप्रदान गर्नुका साथै अन्य वैकल्पिक सिकाइका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

उद्देश्य ६. विद्यालय शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनमा जबाफदेहीता र सुशासन सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरू:

१. शैक्षिक सुशासन कायम गर्न आवश्यक कानुन निर्माण गरी संरचनागत सुधार गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिने । शैक्षिक जनशक्तिलाई जिम्मेवार र जबाफदेही बनाउन प्रधानाध्यापक छनोट प्रणालीलाई योग्यतामा आधारित बनाउनका साथै प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र शिक्षा शाखा प्रमुखबिच, शिक्षा शाखा र प्रअबिच, प्रअ र शिक्षकबिच कार्यसम्पादन करार गर्ने व्यवस्था मिलाउने । शिक्षक प्रोत्साहन र कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र नतिजासँग आबद्ध गर्ने;

२. शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि र सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि शैक्षिक संस्थाहरूको नतिजामा आधारित अनुगमन, सुपरीवेक्षण, मूल्याङ्कन तथा नियमन प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने । पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने;

३. विद्यालयको समग्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ र वडा समितिको क्षमता विकास गरी जिम्मेवार बनाउनुका साथै सामाजिक परीक्षण र लेखापरीक्षणलाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने;

४. विद्यालयका कामकारबाही र उपलब्धिबारे वर्षको कम्तीमा एक पटक सरोकारवालाको व्यापक सहभागितामा अनिवार्य रूपमा सार्वजनिक सुनुवाइ गर्नपर्ने व्यवस्था मिलाउने । सहभागितामूलक विधिबाट विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण र कार्यान्वयनको अनुगमन र सहजीकरण गर्ने;

५. विद्यालयमा स्वच्छ शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्न व्यवस्थापन समिति, शिक्षक-अभिभावक सङ्घ, अभिभावक र शिक्षक कर्मचारीको स्पष्ट आचारसंहिता निर्माण गरी लागु गर्ने;
६. शिक्षा शाखाका कर्मचारी, शिक्षक(बाल विकास शिक्षकसमेत) र विद्यालय कर्मचारीहरूका लागि आवश्यकतानुसार तालिम, अध्ययन-अवलोकन र नेतृत्व विकास तथा क्षमता विकासका अवसर प्रदान गर्ने;
७. बालबालिकाको सिकाइ र व्यावहारिक ज्ञान सिप विकासमा अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउन र विद्यालय समुदाय सम्बन्ध सुदृढ बनाउन अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्ने ।

२.६ अपेक्षित नतिजा

यस शिक्षा योजनाको कार्यन्वयनपश्चात देहायअनुसारका मुख्य नतिजा हासिल हुने छन् :-

१. पालिका क्षेत्रभित्रका सबै बालबालिकाको गुणस्तरीय प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकासमा समतामूलक पहुँच पुगेको हुने छ । प्रारम्भिक बालविकासको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको प्रतिशत १०० पुगेको हुने छ ।
२. आधारभूत शिक्षाको खुद भर्ना दर १०० प्रतिशत पुगेको हुने छ ।
३. माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि हुन गई कक्षा ९-१२ को खुद भर्ना दर ८० प्रतिशत पुगेको हुने छ ।
४. सबै विद्यालयमा तहगत तथा विषयगत न्यूनतम शिक्षक दरबन्दीको उपलब्धता भएको हुने छ ।
५. आधारभूत तहमा स्थानीय माग र आवश्यकताअनुसार स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको विकास भई कार्यान्वयनमा आएको हुने छ ।
६. तोकिएको कक्षाका सबै बालबालिकाहरूका लागि स्वस्थकर र पोषणयुक्त दिवाखाजाको प्रबन्ध भएको हुने छ ।
७. सबै विद्यालयमा बालमैत्री उत्थानशील भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार विकास भएको हुने छ ।
८. विद्यालय र शिक्षकहरू बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी हुने पद्धतिको विकास भएको हुने छ ।
९. औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बञ्चितहरूका लागि वैकल्पिक, अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित भएको हुने छ ।
१०. पालिकाबाट शिक्षा क्षेत्रका लागि आवश्यक स्रोत विनियोजन भएको हुने छ ।
११. पालिकाको अधिकारक्षेत्रभित्रका शिक्षासम्बन्धी आवश्यक कानुन निर्माण तथा भएका कानुन परिमार्जन भएको हुने छ ।

अपेक्षित उपलब्धि:

यस शिक्षा योजनाको कार्यन्वयनपश्चात देहायका उपलब्धि हासिल हुने छन् :-

१. प्रारम्भिक बाल विकास कक्षा पूरा गरेका सबै बालबालिकाले राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार सिकाइ उपलब्धि हासिल गरी कक्षा १ मा अध्ययनका लागि सक्षम भएका हुने छन् ।
२. विद्यालयको सिकाइ वातावरण समावेशी र सिकारूमैत्री भई विद्यार्थीको सिकाइ सक्षमता वृद्धि भएको हुने छ ।
३. विद्यार्थीमा नैतिकता, सदाचारिता, समानता जस्ता मानवीय संस्कार विकास भएका हुने छन् ।
४. सङ्कट वा महामारीका समयमा समेत सिकाइ सुचारू गर्न सक्ने वातावरण निर्माण भएको हुने छ ।

५. विद्यालयका शिक्षक, प्रधानाध्यापक र शिक्षा शाखाका कर्मचारीको क्षमता विकास भएको हुने छ ।
६. सिकाइमा प्रविधिको उपयोग र व्यावहारिक अभ्यासका अवसरले विद्यालयमा अध्ययनरत सबै बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ सक्षमता हासिल गरेका हुने छन् ।
७. विद्यालय तहको शैक्षिक व्यवस्थापन पारदर्शी र जबाफदेही भई सुशासन कायम भएको हुने छ ।
८. पालिकाबाट शिक्षा क्षेत्रका लागि आवश्यक स्रोत विनियोजन भएको हुने छ ।

परिच्छेद ३ : विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र

समानतामूलक, गुणस्तरीय र नवप्रवर्तनशील शिक्षा प्राप्त गर्नु नागरीकको मौलिक हक हो। यसका लागि तीनै तहको सरकारको समन्वय, सहकार्य र साझेदारी जरूरी छ। स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रको कार्य जिम्मेवारी अन्तर्गतका प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम, अनौपचारिक तथा जीवन पर्यन्त शिक्षा, समावेशी शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन र विकास, गुणस्तरीय शिक्षा, दूर तथा खुला शिक्षा, सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षा र नवप्रवर्तन, पोषण तथा विद्यालय सुरक्षा र विपद् व्यवस्थापन लगायतका उपक्षेत्रहरू पर्दछन्। यी उपक्षेत्रहरूमा खैरहनी नगरपालिकाको विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण गरी देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरूको सामना गर्न उपयुक्त रणनीति अपनाउँदै प्रस्तावित शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी पाठयक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरीय शिक्षाको अभिवृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता भएअनुरूप शिक्षाको उपक्षेत्रगत विश्लेषण र भावी रणनीति तथा कार्यक्रमहरू देहायअनुरूप प्रस्तुत गरीएको छ।

३.१ प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा

३.१.१ परिचय

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा शारीरिक, मानसिक, सामाजिक, संवेगात्मक विकासको दृष्टिले यो समय निकै महत्त्वपूर्ण र संवेदनशील अवधि हो। प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरूको स्थापना र सञ्चालनको अनुमति स्थानीय तहले नै प्रदान गर्ने व्यवस्था रहेको छ। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न विभिन्न पृष्ठभूमिका बालबालिकाको सिकाइ आवश्यकताअनुसार अनुकुल सिकाइ वातावरणका लागि न्यूनतम पूर्वाधार, प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाअन्तर्गत विषयगत सिप सिकाइका ६ वटै क्षेत्र सुनिश्चित गरेर विभिन्न मोडेलका प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकास र पूर्व प्राथमिक शिक्षा सेवाको बिस्तार गरी सर्वाङ्गीण विकासको आधार तय गर्नुपर्ने भएकोले स्रोत व्यवस्थापन तथा अन्य हिसाबले पनि तीन तहका सरकारबिचको सहअस्तित्व, समन्वय र सहकार्यलाई सुदृढ बनाएर सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र र सबै सरोकारवालाहरूको परिचालनलाई अझै सशक्त बनाई कार्यान्वनयमा लैजानुपर्ने छ।

३.१.२ वर्तमान अवस्थाः

खैरहनी नगरपालिकामा हाल जम्मा ५१ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्, जसमा सामुदायिकतर्फ २७ र संस्थागत विद्यालयतर्फ २१ केन्द्र रहेका छन्। यी केन्द्रहरूमा कुल २३७४ जना बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन् जसमध्ये १३२१ जना छात्र र १०५३ जना छात्रा रहेका छन्। यस उमेर समूहको अनुमानित कुल जनसङ्ख्या १७४६ रहेको आधारमा सहजै देखिने भर्ना दर १३५.९७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जसले पहुँच बिस्तार भएको सङ्केत गरे पनि बसाइँसराइको प्रभावले तथ्याङ्क धैरै देखाउँछ।

बालविकास कार्यक्रम पूरा गरी कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने बालबालिकाको सङ्ख्या १३८४ रहेको छ। यसमध्ये एक वर्षको बालविकास अनुभवसहित कक्षा १ मा जाने बालबालिकाको ८३.१६ प्रतिशत रहेको छ। अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरेका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि र कक्षागत अनुकुलन क्षमता तुलनात्मक रूपमा राम्रो देखिएको छ, जसले बालविकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता रहेको पुष्टि गर्दछ।

समावेशी पहुँचको दृष्टिले दलित बालबालिका ७.१ प्रतिशत,जनजाति बालबालिका ४६.१६ प्रतिशत र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको ०.१ प्रतिशत रहेको छ। यी तथ्याङ्कले समावेशी सहभागिता बढ्दो क्रममा रहेको देखाए

पनि जनसङ्ख्या अनुपातअनुसार अझ सुधारको आवश्यकता रहेको देखिन्छ । विशेषगरी अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको वास्तविक तथ्याङ्कलाई एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आबद्ध गरी आवश्यक सहायक सामग्री, पहुँचयोग्य तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना एवम् प्रशिक्षित मानवस्रोत व्यवस्था सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

बालविकासका न्यूनतम सक्षमता मापदण्ड पूरा गरेका विद्यालयको सङ्ख्या सतप्रतिशत पूरा गर्न सकिएको छैन । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम सक्षमताअन्तर्गत सुरक्षित कक्षाकोठा, खेलमैत्री सिकाइ सामग्री, प्रशिक्षित शिक्षक, बालमैत्री शौचालय र सुरक्षित खानेपानी जस्ता सूचकहरू समावेश गरीएका छन् । हाल यी मापदण्ड पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन भएका केन्द्रहरूको अनुपात सीमित रहेको देखिएकाले गुणस्तर सुधारका लागि थप लगानी र अनुगमन आवश्यक देखिन्छ । समग्रमा हेर्दा खैरहनी नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकासको पहुँच बिस्तार सन्तोषजनक देखिए पनि गुणस्तर, समावेशिता र न्यूनतम सक्षमता सुनिश्चिततामा अझ रणनीतिक हस्तक्षेप आवश्यक रहेको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ ।

तालिका १

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा बालविकास		जम्मा बालबालिका			दलित बालबालिका			अपाङ्गता भएका बालबालिका		
प्रकार	सङ्ख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	२७	६६२	५४९	१२११	७०	६९	१३९	०	०	०
संस्थागत	२४	६५९	५०४	११६३	१७	१३	३०	०	१	१
जम्मा	५१	१२२१	१०५३	२३७४	८७	८२	१६९	०	०	१

खैरहनी नगरपालिकाले ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्न राष्ट्रिय मापदण्डबमोजिमका व्यवस्थापकीय र नियमनकारी कार्य गर्ने नीति लिएको छ । नगरपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकासलाई विद्यालय शिक्षासँग पूर्ण रूपमा एकीकृत गरी प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य गर्ने नीति लागु गरेको छ जसले बालबालिकाको सिकाइको निरन्तरता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्दछ । हाल खैरहनी नगरपालिकामा बाल विकास केन्द्रहरूमा मापदण्डबमोजिम उत्थानशील भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधारको कमी देखिएको छ । कतिपय केन्द्रहरूमा बालमैत्री वातावरण, खेल सामग्री, श्रव्य–दृश्य सिकाइ सामग्री र पर्याप्त शिक्षण उपकरणको अभाव रहेको छ । यद्यपि, नगरपालिकाले यी केन्द्रहरूको स्तरोन्नति गर्ने र वर्गीकरण गर्ने योजना बनाएको छ र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने सम्भावनाहरूलाई आफ्नो सबल पक्षको रूपमा लिएको छ ।

३.१.३ उद्देश्यहरू

क) पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक क्षमताको विकास गरी प्रारम्भिक बालशिक्षा तथा विकास र पूर्व प्राथमिक शिक्षाको पहुँचलाई सुनिश्चित गर्नु;

ख) आधारभूत शिक्षाको आधारका रूपमा प्रारम्भिक बालशिक्षालाई बाल विकासको राष्ट्रिय मापदण्डबमोजिम विकास गर्नु ।

३.१.४ रणनीतिहरू

क) बालविकास केन्द्र सञ्चालनको राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्डअनुसार स्वास्थ्य, पोषण, शिक्षा र सुरक्षामा एकीकृत पद्धतिबाट उक्त उमेर समूहका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासका लागि बालकेन्द्रित एवम् खेलविधिबाट सिक्ने व्यवस्था मिलाउने;

ख) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्गको रूपमा विकास गरी हाल सञ्चालित बालविकास शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण गर्नुका साथै वस्तुगत मापदण्ड निर्माण गरी सोका आधारमा प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध गराउने;

ग) विद्यालय नक्साङ्कनको आधारमा आवश्यक्ताको अध्ययन गरी लागत साझेदारीमा दिवा शिशु स्याहार केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने;

घ) प्रारम्भिक बालविकास शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि आधारभूत तथा पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने;

ङ) शिक्षकलाई अवलोकन भ्रमण र असल अभ्यास आदानप्रदानमार्फत सिकाइका अनुभवहरू आदानप्रदान गर्ने अवसर प्रदान गर्ने;

च) प्रारम्भिक बालसहजकर्ताहरूको लागि उपलब्ध गराईदै आएको प्रोत्साहन खर्चलाई निरन्तरता दिई न्यूनतम पारिश्रमिक र थप प्रोत्साहन उपलब्ध गराउने;

छ) तोकिएको उमेरका बालबालिका बालविकास केन्द्रमा भर्ना नहुँदा कक्षा एक र आधारभूत तहको खुद भर्ना दर कमजोर देखिन गइ आन्तरिक सक्षमता समेत कमजोर देखिन गएको हुँदा चार वर्ष मुनिका बालबालिकालाई दिवा स्याहार/प्ले ग्रुपमा भर्ना हुने व्यवस्था मिलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई एक वर्षको मात्र बनाउने गरी व्यवस्था मिलाउने;

ज) बाल विकास विज्ञबाट अनुगमन तथा पृष्ठपोषणका आधारमा कार्यथलोमा आधारित शिक्षक सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;

झ) बालविकास केन्द्रको राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा वर्गीकरण गरी उत्कृष्ट राष्ट शिक्षक र आयालाई कार्यसम्पादनको आधारमा पुरस्कृत एवम् प्रोत्साहन गर्ने;

ञ) निर्देशिकाको न्यूनतम मापदण्डबमोजिमको बालविकास व्यवस्थापनका लागि बालमैत्री कक्षाकोठा व्यवस्थापन, सिकाइ लगायतका अन्य सामग्रीहरूको व्यवस्थापनमा विद्यालयसँग सहकार्य र सहयोग गर्ने;

ट) बालविकाससँग सम्बन्धित शिक्षक निर्मित सिकाइ सामग्रीहरूको विकास र प्रयोगमा जोड दिने;

ठ) बाल विकास केन्द्र समायोजन तथा सहजकर्ता मिलान गरी स्वयम्सेवक बालकक्षा शिक्षक व्यवस्थापन गरेर बालबालिका र प्रारम्भिक बालविकास शिक्षकको अनुपात क्रमशः १:२५ कायम गर्ने;

ड) प्रारम्भिक बाल विकास सम्बद्ध अभिभावकहरूको अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गर्ने;

ढ) प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि स्थानीय सङ्घसंस्थाहरू सँग सहकार्य गर्ने;

ण) बालविकास केन्द्रमा बालबालिकाको हेरचाह र स्याहारसुसारका लागि सहयोगी आयाको व्यवस्था गर्ने;

त) नमुना प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र विकास, व्यवस्थापन र प्रोत्साहन कार्यक्रम लागु गर्ने;

थ) प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रलाई सूचक र मापदण्डको आधारमा वर्गीकरण, व्यवस्थापन र प्रोत्साहन गर्ने।

३.१.५ मुख्य कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरू

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र			सूचक
	स्थानीय तह	सङ्घ र प्रदेश	सार्वनजिक निजी साझेदारी	

मापदण्डका आधारमा बाल विकास केन्द्र नक्साङकन, वर्गीकरण र पुनर्वितरण	√	√		
प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा बाल विकास केन्द्र अनुगमन, नियमन, प्रोत्साहन र अनुदान	√			
नमुना बाल विकास केन्द्र विकास र प्रोत्साहन कार्यक्रम	√			
कार्यथलोमा आधारित बाल विकास शिक्षक सहयोग कार्यक्रम	√		√	
बाल विकास शिक्षकहरूको प्रोत्साहन र सेवा सुविधा अभिवृद्धि कार्यक्रम	√	√		
बाल विकास शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	√	√	√	
बालविकास शिक्षक अवलोकन भ्रमण र असल अभ्यास आदानप्रदान	√		√	
बालमैत्री बाल विकास केन्द्र व्यवस्थापन र सर्वाङगीण विकास कार्यक्रम सञ्चालन	√	√	√	
स्वयम्सेवक बाल विकास शिक्षक व्यवस्थापन	√	√		
बाल विकास आय परिचालन, तालिम र प्रोत्साहन	√	√		
माग र आवश्यकताका आधारमा दिवा स्याहार केन्द्र व्यवस्थापन साझेदारी	√		√	

३.१.६ अपेक्षित उपलब्धि

१. प्रारम्भिक बाल विकास उमेर (४ वर्ष) समूहका सबै बालबालिका बालविकास केन्द्रमा गएका हुने छन्।

२. कक्षा १ मा भर्ना हुन आउने सबै बालबालिकाहरूमा शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक क्षमताको विकास भई आधारभूत शिक्षाका लागि सक्षम भएका हुने छन्।

३. ३ वर्षका बालबालिकाहरूलाई दिवा स्याहार (केन्द्र) प्ले ग्रुपमा भर्ना हुने अवसर प्राप्त गरेका हुने छन्।

४. प्रारम्भिक बालविकास कक्षाहरू भौतिक पूर्वाधारयुक्त एवम् शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्थासहितको बालमैत्री र सिकाइमैत्री हुने छन्।

५. सबै प्रारम्भिक बाल विकास सहजकर्ताहरू उच्च मनोबलयुक्त र क्षमतायुक्त भएका हुने छन्।

६. निर्दिष्ट मापदण्डको आधारमा बालविकास केन्द्रको नक्साङ्कन, वर्गीकरण तथा व्यवस्थापन भएका हुने छन्।

७. नमुना बालविकास केन्द्र स्थापना भई प्रोत्साहन प्राप्त गर्ने छन् र असल अभ्यासको आदान प्रदान गर्ने छन्।

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५ ले सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारले प्रत्येक वर्ष आफ्नो बजेटमार्फत स्थानीय तहलाई माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाका लागि कानुनबमोजिम निश्चित रकम अनुदानको रूपमा विनियोजन गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था गरेको छ। पायक पर्ने विद्यालय उपलब्ध नभएको वा अन्य कुनै कारणले विद्यालयमा भर्ना

भई पूरा समय अध्ययन गरी आधारभूत तहको शिक्षा प्राप्त गर्न नसक्ने बालबालिकाहरूलाई त्यस्तो तहसम्मको वैकल्पिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार हुने कानुनी व्यवस्था रहेको छ। शिक्षाका साथै बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य अवस्था सुदृढ पार्न आधारभूत तहसम्मको विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा दिवाखाजाको व्यवस्था रहेको छ। आधारभूत तहमा बालबालिकाको खुद भर्ना दर करीब ९८.६५ प्रतिशत पुगेको भएता पनि बाँकी १.३५ प्रतिशत बालबालिकालाई विद्यालयमा आउन नसक्नुका कारण पहिचान गरी विद्यालयको पहुँचमा ल्याउने तथा विद्यालय आउन नसक्ने बालबालिकाका लागि उपयुक्त वैकल्पिक विधिबाट सिकाइ सहजीकरण गर्नु आवश्यक छ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

खैरहनी नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा आधारभूत शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी सङ्ख्या ४०३१, शिक्षक दरबन्दी १७६ र शिक्षक / विद्यार्थी अनुपात २२.९० रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित ८२१ जना २३८३ जनजाति ३४ जना अपाङ्गता भएका बालबालिका रहेका छन्। केही विद्यालयमा पूर्वाधार जस्तैः कक्षा कोठा, हल, खेलमैदान, प्रयोगशाला र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पूर्वाधारहरू अपेक्षाकृत रहेको छैन। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ। तथ्याङ्क नुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ।

तालिका २

आधारभुत शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय सङ्ख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	सङ्ख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	१३	२०५२	१९७९	४०३१	२७८	२४८	५२६	१६	९	२५
संस्थागत	१५	३७२३	२७३३	६४५६	१६८	१२९	२७९	३	६	९
जम्मा	२८	५७७५	४७१२	१०४८७	४४६	३७७	८०५	१९	१५	३४

खैरहनी नगरपालिकाले आधारभूत शिक्षालाई समतामूलक, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय बनाउने नीति अवलम्बन गरेको छ। खैरहनी नगरपालिकामा केही बालबालिका अझै विद्यालयबाहिर रहेका छन्। केही सामुदायिक विद्यालयहरूमा समावेशी शौचालय, पुस्तकालय, खेलमैदान तथा सूचना प्रविधि (इन्टरनेट, कम्प्युटर ल्याब) जस्ता पूर्वाधारको थप व्यवस्थापन गर्नु पर्ने देखिन्छ। विषयगत शिक्षकको कमी, नवीनतम शिक्षण पद्धति र सिकाइ सामग्रीको समुचित प्रयोग नहुँदा शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा चुनौती रहेको छ।

३.२.३ उद्देश्यहरू

१. सबै बालबालिकाको प्रारम्भिक बालविकासको अनुभवसहित अनिवार्य र निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्नु;

२. आधारभूत तहका बालबालिकाहरूको सिकाइ सक्षमता सुधार गर्नु।

३.२.४ रणनीतिहरू

१. सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारसँगको समन्वय, तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरू पहिचान गरी विद्यालयको पहुँचमा ल्याउने;

२. सबैका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा सुनिश्चत गर्न जोखिममा परेका, अल्पसङ्ख्यक, लोपोन्मुन्ख, अति सीमान्तकृत र दलित समूहका विद्यार्थीको सिकाइमैत्री वातावरण तथा सिकाइ अभिवृद्धिका लागि दिवाखाजा पोशाक छात्रवृत्ति तथा सिकाइ सहयोग सामग्रीहरू वितरण जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
३. आधारभूत विद्यालयको नक्साङ्कन र पुनर्समायोजन गरी समायोजन लिने विद्यालयलाई प्रोत्साहन गरिने छ। तहगत, सङ्ख्यात्मक र विषयगत रूपमा दरबन्दी वितरण हुने गरी दरबन्दी मिलान गर्ने;
४. आधारभूत विद्यालयलाई सूचक र मापदण्डको आधारमा वर्गीकरण, व्यवस्थापन र प्रोत्साहन गर्ने;
५. अपाङ्गता तथा कार्यगत सीमितता भएका बालबालिकाहरूको पहिचान एवम् लेखाजोखा गरी सिकाइका अवसरहरू प्रदान गर्न वैयक्तिक सहयोग एवम् सिकाइ सामग्रीहरूको प्रबन्ध गरी आवासीय र विशेष शिक्षाको व्यवस्था गर्ने;
६. आवश्यकताका आधारमा सङ्घ र प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा आवासीय सुविधासहितको विद्यालय सञ्चालन गर्ने;
७. गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यालयमा बालमैत्री, सूचना प्रविधिको प्रयोगको लागि आवश्यक प्रयोगशाला तथा पूर्वाधार विकास गर्ने;
८. विद्यालयमा मापदण्डबमोजिम **"कम्तीमा एक कक्षा एक शिक्षक"** को अवधारणा कार्यान्वयनका लागि युवा स्वयम्सेवक परिचालन गरी विषयगत र कक्षागत शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने;
९. भौगोलिक अवस्था र जनसङ्ख्या बनौटका आधारमा विद्यालय नक्साङ्कन गरी विद्यालय एकीकरण लगायतका कार्यमा सरोकारवालाको सहकार्य र सहयोग गर्ने;
१०. पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेको स्थानीय पाठ्यक्रम वा मातृभाषाको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री (अनलाइन सामग्री समेत) विकास गरी लागु गर्ने;
११. विद्यार्थीको सर्वाङ्गीण विकासमा टेवा पुग्ने गरी खेलकुद र सह तथा अतिरिक्त क्रियाकलापको कार्यक्रमलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउने;
१२. हाल सञ्चालित विद्यालयहरूलाई मापदण्ड र सूचकको आधारमा वर्गीकरण गरी ती मध्ये केही विद्यालयहरूलाई नमुनाउन्मुख विद्यालयको रूपमा छनोट, सम्मान र प्रोत्साहन गरी स्वच्छ शैक्षिक प्रतिस्पर्धा गराउने;
१३. निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीलाई थप सहज तथा व्यवस्थित गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने;
१४. योग, ध्यान तथा प्रणायामका माध्यमबाट शिक्षक र विद्यार्थीको आरोग्यता प्रवर्धन गरी सिकाइ उपलब्धिमा अभिवृद्धि गर्ने;
१५. उत्कृष्ट विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षकलाई कार्यसम्पादनको आधारमा पुरस्कृत गर्ने;

३.२. ५ मुख्य कार्यक्रम र क्रियाकलापहरू

कार्यक्रम र क्रियाकलाप	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
	स्थानीय तह	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वनजिक निजी साझेदारी
शिक्षक, कर्मचारी लगायत तलब भत्ता व्यवस्थापन (थपसहित)	√	√	√
विद्यालयको नक्साङ्कन र पुनर्समायोजनका आधारमा तहगत, सङ्ख्यात्मक र विषयगत रूपमा दरबन्दी वितरण/पुनर्वितरण	√	√	√
लक्षित समूह सिकाइ सहयोग कार्यक्रम	√	√	√
अपाङ्गता तथा कार्यगत सीमितता भएका बालबालिकाहरूको पहिचान एवम् लेखाजोखा र सिकाइ सहयोग	√	√	√
विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरू पहुँच अभिवृद्धि – छात्रवृत्ति तथा दिवा खाजा व्यवस्थापन समेत	√	√	√
बालमैत्री र सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास	√	√	√
'कम्तीमा एक कक्षा एक शिक्षक' को लागि युवा स्वयम्सेवक शिक्षक व्यवस्थापन	√	√	
उत्कृष्ट विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षकलाई कार्यसम्पादनको आधारमा पुरस्कृत र प्रोत्साहन	√	√	√
युवा स्वयम्सेवक, घुम्ती शिक्षकलगायतको शिक्षक बैङ्कको व्यवस्थापन र परिचालन	√	√	
स्थानीय पाठ्यक्रम,पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोतसामग्री विकास	√		√
आधारभूत तहमा अतिरिक्त कक्षा, खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप	√		
नमुना र नमुनाउन्मुख विद्यालय छनोट तथा प्रोत्साहन	√		
मापदण्डको आधारमा विद्यालय नक्साङ्कन, वर्गीकरण, व्यवस्थापन र प्रोत्साहन	√	√	
सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर सुधारका लागि सूचक विकास र असल अभ्यास बिस्तार र प्रवर्धन	√	√	
सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका (१-५) लागि कार्यसञ्चयिका/पोर्टफोलियो निर्माण र वितरण	√	√	
विषयगत प्रयोगशाला निर्माण र व्यवस्थापन (गणित, भाषा, विज्ञान र सामाजिक)	√	√	√

३.२.६ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१) निर्दिष्ट मापदण्डको आधारमा विद्यालयको नक्साङ्कन, वर्गीकरण तथा व्यवस्थापन भएका हुने छन्।

२) आधारभूत तह कक्षा (१-५) र कक्षा (१-८) को खुद भर्ना दर शतप्रतिशत भएको हुने छ।

३) सबै विद्यालयहरूमा आधारभूत डिजिटल पूर्वाधारहरू विकास भएको हुने छ।

४) सूचना प्रविधिको ल्याब, इ-लाइब्रेरी र स्मार्टबोर्डको प्रयोग शिक्षण सिकाइमा भएको हुने छ।

५) सबै आधारभूत तहका शिक्षकहरू उच्च मनोबलयुक्त र क्षमतायुक्त भएका हुने छन्।

६) नमुना र नमुनाउन्मुख विद्यालय स्थापना भई प्रोत्साहन प्राप्त गर्नेछन् र असल अभ्यासको आदान प्रदान गर्ने छन्।

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपाल सरकारले कक्षा ९-१२ सम्मको शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षा भनी किटान गरेको छ। माध्यमिक शिक्षा उच्च शिक्षा अध्ययनको आधारशिला पनि हो । नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा कानुनबमोजिम निःशुल्क पाउने व्यवस्था मौलिक हकअन्तरगत राखेको छ । संविधानले शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सिपमूलक, रोजगारमूलक एवम् जनमुखी बनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवम् राष्ट्रहितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने नीति लिएको छ। नेपालको संविधानबमोजिम आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापन कार्य स्थानीय तहको जिम्मेवारी भित्र रहेको छ। सो व्यवस्थालाई सफल कार्यान्वयन गर्नका लागि शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू निर्धारण गरीएको छ। विद्यालय अन्तर्गत माध्यमिक तहको शिक्षाको सक्षमता राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेको छ। खैरहनी नगरपालिकाभित्र माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँचको अवस्था सन्तोषजनक देखिए तापनि समतामूलक पहुँचको सुनिश्चितताका साथै गुणस्तर र सान्दर्भिकतामा सुधार ल्याउन शिक्षालाई जीवन र प्रविधिसँग जोड्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

खैरहनी नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा माध्यमिक शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी सङ्ख्या ११५५, शिक्षक दरबन्दी ४१ र शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात १:२८ रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित ११, जनजाति ६५२ र अपाङ्गता भएका बालबालिका रहेका छन्। केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा प्रयोगशाला, खेलमैदान, प्रविधियुक्त हल र सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका पूर्वाधार पर्याप्त छैनन्। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ। तथ्यानुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक उत्प्रेरणा र तालिमको समेत आवश्यकता देखिन्छ।

संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्दा, विद्यार्थी सङ्ख्या २८०२, शिक्षक दरबन्दी ४६ र शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात ६० रहेको छ। दलित ११७, जनजाति ११७६ र अपाङ्गता भएका बालबालिका २ लाई लक्षित गरी भर्ना र सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने चुनौतीहरू विद्यमान छन्। विद्यालय पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा , खेलमैदान, प्रयोगशाला र सूचना तथा सञ्चार प्रविधियुक्त पूर्वाधारहरू केही संस्थागत विद्यालयमा पर्याप्त छैन। यस्ता कमजोरीहरूको सुधार, शिक्षक उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु र समग्र सिकाइ वातावरण सुदृढ पार्नु आवश्यक छ।

तालिका ३

माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय सङ्ख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	सङ्ख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	६	५२८	६२७	११५५	४५	६६	१११	१	१	२
संस्थागत	१०	१६५५	११४७	२८०२	६६	५१	११७	१	१	२
जम्मा	१६	२१८३	१७७४	३९५७	१११	११७	२२८	२	२	४

नेपालको सङ्घीय संरचना र शैक्षिक नीतिअनुसार कक्षा ९–१२ लाई माध्यमिक शिक्षा मानिएको खैरहनी नगरपालिकाले माध्यमिक शिक्षालाई सक्षम, कर्मठ, नैतिकवान, संस्कारयुक्त र पौरखी मानवस्रोत उत्पादन गर्ने आधारका रूपमा परिभाषित गरेको छ। नगरपालिकाको साक्षरता दर उच्च भए पनि माध्यमिक तहमा पहुँच र गुणस्तर

सुधारको आवश्यकता रहेको छ । विषयगत शिक्षकको पदपूर्ति, विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशाला, नवीनतम प्रविधियुक्त शिक्षामा थप व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

३.३.३ उद्देश्य

१. खैरहनी नगरपालिका भित्र माध्यमिक शिक्षाको पुहँच, समता, गुणस्तर र सान्दर्भिकतामा प्रवर्धन गर्नु ।

३.३.४ रणनीतिहरू

१. माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क गर्न आवश्यक नीति र कानुन निर्माण गरी पहुँच वृद्धि गर्ने;
२. विद्यालय शिक्षामा समता सुधार र सहभागिताको अवसरमा वृद्धि गर्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने;
३. विद्यार्थीमा सिकाइ सक्षमतासँगै व्यावहारकुशल सिप विकासका लागि परियोजना कार्य, रचनात्मक कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, अतिरिक्त क्रियाकलाप र विद्यालयबाहिर समुदायमा आधारित सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिने;
४. पाठ्यक्रममा तोकिएका न्यूनतम सिकाइ सक्षमता हासिल नगरेका विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि सुधारात्मक र उपचारात्मक कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने;
५. उत्कृष्ट विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षकलाई कार्यसम्पादनको आधारमा पुरस्कृत गर्ने;
६. नमुना र नमुनाउन्मुख माध्यमिक विद्यालयलाई मापदण्ड र कार्यसम्पादनको आधारमा व्यवस्थापन र प्रोत्साहन कार्यक्रम लागु गर्ने;
७. माध्यमिक विद्यालयलाई सूचक र मापदण्डको आधारमा वर्गीकरण, व्यवस्थापन र प्रोत्साहन गर्ने;
८. अपाङ्गता भएका बालबालिकालगायत लक्षित र अति विपन्न समुदायका बालबालिकाको समावेशी पुहँच र गुणस्तरीय शिक्षाको लागि आवश्यकताअनुसार आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्ने;
९. विपद् तथा महामारीका कारण भएको सिकाइ क्षतिको परिपूरण एवम् न्यूनतम सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीहरूको लागि सिकाइ सहयोगका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
१०. विद्यालयसँगको सहकार्यमा विद्यालय बाहिर रहेका सबै अवस्थाका विद्यार्थीलाई विद्यालय शिक्षाभित्र ल्याउने गरी व्यवस्थापन मिलाउने;
११. माध्यमिक तहको शिक्षामा प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको शिक्षा सम्भाव्यता अध्ययन र आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने;
१२. माध्यमिक तहमा सिक्दै कमाउदै जस्ता व्यवहारिक सिपमूलक शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
१३. सामुदायिक विद्यालयलाई प्रयोगशाला एवम् डिजिटल पूर्वाधारयुक्त बनाउने;
१४. अपाङ्गता भएका र कार्यगत सीमितता भएका बालबालिकाको सिकाइ आवश्यकता पूरा गर्ने गरी सिकाइ क्रियाकलापलाई समावेशी बनाउने;
१५. विद्यालयको माग र आवश्यकताबमोजिम शैक्षिक, भौतिक तथा व्यवस्थापन पक्षमा सहयोग गर्ने;
१६. न्यून दरबन्दी भएका विद्यालयहरूमा **'विषयगत रूपमा कम्तीमा पाँच शिक्षक'** को कानुनी व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गरी विषयगत शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था गर्ने;
१७. आधारधूत तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात क्रमशः घटाउँदै १:३० पुऱ्याउने;
१८. शिक्षकहरूको शिक्षण विधि र प्रविधि प्रयोगको क्षमता विकास गर्ने, पढाउनेभन्दा सिकाउने विधि, सिकाइकै रूपमा मूल्याङ्कनमा जोड दिने;
१९. सबै शिक्षक तथा शिक्षाकर्मीले प्रत्येक वर्ष कम्तीमा एउटा शिक्षा विकास वा शिक्षणसँग सम्बन्धित अनुसन्धान गर्ने;

२०. अनुभवी एवम् योग्यता प्राप्त विषयगत शिक्षक सम्मिलित विज्ञ समूहबाट समेत कक्षा शिक्षण अवलोकन, पृष्ठपोषण र नमुना शिक्षणको व्यवस्था गर्ने;

२१. योग, ध्यान तथा प्रणायामका माध्यमबाट शिक्षक र विद्यार्थीको आरोग्यता प्रवर्धन गरी सिकाइ उपलब्धिमा अभिवृद्धि गर्ने;

२२. विद्यालयलाई विद्यार्थीको आकर्षणको केन्द्र बनाउन प्रतिभा प्रस्फुटनको अवसर प्रदान गर्ने गरी अतिरिक्त क्रियाकलाप र प्रतिभा प्रस्तुतिका अवसरहरू प्रदान गर्ने;

२३. माध्यमिक शिक्षामा सिपमूलक तथा व्यावहारिक ऐच्छिक विषयहरूको पठनपाठन गराई पढदै कमाउँदै स्वनिर्भर गराउने खालका उद्यमशील विषय अध्यापनको व्यवस्था मिलाउने ।

३.३.४ प्रमुख कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरू

कार्यक्रम र क्रियाकलाप	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
	स्थानीय तह	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
शिक्षक, कर्मचारी लगायत तलब भत्ता व्यवस्थापन (थपसहित)	√	√	√
सीमान्तकृत तथा लक्षित समूहका लागि पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	√	√	√
मापदण्डका आधारमा माध्यमिक विद्यालयको नक्साङ्कन, वर्गीकरण र समायोजन	√	√	√
मापदण्डका आधारमा माध्यमिक विद्यालयको अनुगमन, नियमन, प्रोत्साहन र अनुदान	√		
नमुना र नमुनाउन्मुख माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन र प्रोत्साहन कार्यक्रम	√		
विद्यालयको नक्साङ्कन र पुनर्समायोजनका आधारमा तहगत, सङ्ख्यात्मक र विषयगत रूपमा दरबन्दी वितरण/पुनर्वितरण	√	√	
सामुदायिक विद्यालय कक्षा ११-१२ विज्ञान विषय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	√		√
विद्यालयमा उत्थानशील भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार विकास	√	√	
युवा स्वयम्सेवक, घुम्ती शिक्षक लगायतको शिक्षक बैङ्कको व्यवस्थापन र परिचालन	√	√	
शिक्षक क्षमता विकास (मागमा आधारित, पुनर्ताजगी तालिम, अनुसन्धान तालिम)	√	√	√
विज्ञ समूह मेन्टरबाट शिक्षक सहयोग तथा पृष्ठपोषण	√		√
उत्कृष्ट विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षकलाई कार्यसम्पादनको आधारमा पुरस्कृत र प्रोत्साहन			
विषयगत प्रयोगशाला निर्माण र व्यवस्थापन (गणित, भाषा, विज्ञान र सामाजिक)	√	√	√

३.३.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१) सबै माध्यमिक तहका शिक्षकहरू उच्च मनोबलयुक्त र क्षमतायुक्त भएका हुने छन्।

२) नमुना र नमुनाउन्मुख माध्यमिक विद्यालय स्थापना भई प्रोत्साहन प्राप्त गर्ने छन् र असल अभ्यासको आदानप्रदान गर्ने छन्।

३) निर्दिष्ट मापदण्डको आधारमा विद्यालयको नक्साङ्कन, वर्गीकरण तथा व्यवस्थापन भएका हुने छन्।

४) दरबन्दी कम भएका सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था भएको हुने छ।

५) नवीनतम शिक्षण विधि र प्रविधिको विकास र प्रयोगले विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि हुने छ।

६) सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, आइसिटी प्रयोगशाला र इ-लाइब्रेरीलगायतका शैक्षिक पूर्वाधारको विकास तथा प्रयोग भएको हुने छ।

३.४ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तथा तालिम

३.४.१ परिचय र अवस्था

प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, सिपमूलक तालिम र रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना नगरपालिकाको विकास र समृद्धिको आधार हो। यस क्षेत्रको विकास र बिस्तारको क्रममा हाल प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषदबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरू, विद्यालय तहको कक्षा ९ देखि १२ सम्मको प्राविधिक धारमा आधारित माध्यमिक शिक्षा र विविध क्षेत्रमा व्यावसायिक तथा सिप विकासमा आधारित तालिम सञ्चालनमा रहेका छन्। हाल आङ्गिक, साझेदारी, परिषद्सँग सम्बन्धन लिएका सामुदायिक विद्यालय र निजी संस्थाहरूले डिप्लोमा, प्रमाणपत्र तह र प्राविधिक एस.एल.सी. तथा छोटो अवधिको सिपमूलक तालिम सञ्चाललन गरीरहेको सन्दर्भमा खैरहनी नगरपालिका भित्र हाल कुनै पनि विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनमा नरहेकोले सम्भाव्यता अध्ययन गरी माग र आवश्यकताका आधारमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जनाका लागि आवश्यक प्रबन्ध गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

३.४.२ उद्देश्य

१. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको माग र आवश्यकता पहिचान र सम्भाव्यता अध्ययन गर्नु;
२. मागका आधारमा सिपमूलक एवम् उद्यमशील तालिम सञ्चालन गर्न सहयोग गर्नु;
३. सिकाइलाई उद्यमशीलता तथा रोजगारीसँग आबद्ध गर्न मद्धत गर्नु;
४. प्राविधिक तथा बहु प्राविधिक शिक्षालयको लागि आवश्यक प्रबन्ध र व्यवस्थापन गर्नु।

३.४.३ रणनीतिहरू:

१. बहुप्राविधिक शिक्षालयको आवश्यकता र मागका आधारमा नक्साङ्कन गरी प्रोफाइल तयार गर्ने;
२. प्राविधिक धारको शिक्षा/तालिम/उद्यमशीलता कार्यक्रम सञ्चालनका लागि सम्भाव्यता अध्ययन र योजनाबद्ध विकास नियमन गर्ने;
३. स्वरोजगार तथा उद्यमशीलता अभिवृद्धिका लागि तालिम प्रदायक संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी मागमा आधारित छोटो र लामा अवधिका डिजिटल प्रविधियुक्त शैक्षिक कार्यक्रम तथा सिपमूलक तालिममार्फत आयआर्जनका अवसर सिर्जना गर्ने;
४. माग र आवश्यकताका आधारमा रोजगारी र उद्यमशीलता विकास गर्नका लागि प्राविधिक एवम् व्यावसायिक शिक्षा र तालिमको अवसर बिस्तार गर्ने;
५. प्राविधिक शिक्षामार्फत अल्पसङख्यक, सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा विपन्न वर्गको पहुँच सुनिश्चित गर्न छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने;
६. प्राविधिक शिक्षालयमा दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा विपन्न वर्गको पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि रणनीतिक पहल गर्ने;
७. प्राविधिक शिक्षाको सञ्चालन सङ्घीय र प्रदेश सरकारसँगको लागत साझेदारी र सहकार्यमा कार्य गर्ने;
८. नगरभित्र परम्परागत सिप र प्रविधि तथा व्यावसायिक सिपहरूको अभिलेखीकरण गरी परम्परागत ज्ञान तथा सिपको उद्यमीकरण गरी तिनलाई रोजगारीमा आबद्ध गर्ने;
९. प्रविधि तथा सिपमा भएका ज्ञान एवम् सिपको सङ्कलन गरी तयार गरीएका मोडुलर र ननमोडुलर पाठ्यक्रम तथा पाठयपुस्तक पठनपाठन गराउने प्रबन्ध मिलाउने;
१०. नगर भित्र आवश्यक निम्न र मध्यमस्तरको जनशक्ति निर्माणमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप सम्बन्धी छोटो र लामो अवधिका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;

११. नगरमा आवश्यक पर्ने सिपयुक्त जनशक्ति विकासको लागि नियमित तालिम तथा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालनका लागि समन्वय गर्ने;

१२. प्राविधिक शिक्षालय व्यवस्थापनको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन सहभागितामूलक, नतिजामूलक तथा सुधारात्मक प्रणालीको विकास गर्ने ।

३.४.४ प्रमुख क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू

क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
	स्थानीय तह	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र र गैससँगको सहकार्य
प्राविधिक तथा बहुप्राविधिक शिक्षालयको सम्भाव्यता अध्ययन, आवश्यकता र मागसम्बन्धी प्रोफाइल तयारी र नक्साङ्कन	√	√	
लक्षित समूहका लागि प्राविधिक शिक्षा पहुँच र छात्रवृत्ति व्यवस्थापन	√	√	
परम्परागत प्रविधि तथा व्यावसायिक सिपहरूको अभिलेखीकरण तथा उद्यमीकरण	√	√	
छोटो तथा लामो अवधिका सिपमूलक तालिम तथा शैक्षिक कार्यक्रम	√	√	√

३.४.५ अपेक्षित उपलब्धि

क) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालनका लागि आवश्यकताको पहिचान र सम्भाव्यता अध्ययन भएका हुने छ ।

ख) माग र आवश्यकताका आधारमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन हुने सामुदायिक विद्यालयमा आवश्यक प्रबन्ध भएको हुने छ ।

ग) लक्षित समुदायका लागि उद्यमशिलता प्रवर्धन र सिपमूलक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ ।

३.५ अनौपचारिक तथा वैकल्पिक र जीवनपर्यन्त सिकाइ

३.५.१ परिचय

शिक्षालाई विद्यालयको परम्परागत घेराभन्दा बाहिर लैजाँदै मानिसको आवश्यकता र सहजताअनुसार रूपान्तरण गर्ने व्यावहारिक पद्धति नै अनौपचारिक र वैकल्पिक शिक्षा हो । विद्यालय जान नपाएका वा बिचमै पढाइ छोडेका नागरीकका लागि लचिलो समय र व्यावहारिक पाठ्यक्रमका माध्यमबाट सञ्चालन गरिने सङ्गठित शैक्षिक क्रियाकलाप अनौपचारिक शिक्षा हो । अनौपचारिक शिक्षा को मुख्य उद्देश्य आधारभूत साक्षरता र आयआर्जनको सिप विकासमा जोड दिन्छ । विद्यालयको पहुँचबाट टाढा रहेकाहरूलाई औपचारिक शिक्षा सरहकै मान्यता र शैक्षिक योग्यता दिलाउन खुला विद्यालय वा दूर शिक्षाका माध्यमबाट प्रदान गरिने समानान्तर मार्ग वैकल्पिक शिक्षा हो । यी दुवै पद्धतिले अन्ततः मानिसलाई जन्मदेखि मृत्युपर्यन्त बदलिँदो प्रविधि, सिप र ज्ञानसँग अद्यावधिक गराइराख्ने निरन्तर प्रक्रिया अर्थात् जीवनपर्यन्त सिकाइको मार्गमा डोऱ्याउँछन् । अनौपचारिक र वैकल्पिक शिक्षा त्यस्ता गतिशील माध्यमहरू हुन् जसले हरेक नागरीकलाई आफ्नो जीवनभर सान्दर्भिक, सचेत र आत्मनिर्भर बनिरहन प्रेरित गर्दै जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्रदान गर्दछन् ।

खैरहनी नगरपालिकालाई अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा लागु भएको नगरपालिका घोषणा गरेको भए तापनि नगरपालिकामा बसाइ सराईको अत्यधिक चाप रहेको र बसाइँसराइ भई आउने सङ्ख्यामा निरक्षर व्यक्तिहरूको सङ्ख्या बढ्दो क्रममा रहेकाले अझै केहि सिकारूहरू सिकाइको पहुँचबाट बाहिर रहेको अवस्था छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कअनुसार खैरहनी नगरपालिकाको १५ वर्षभन्दा माथिको साक्षरता दर ७६.९ तथा ५ वर्ष भन्दा माथिको साक्षरता दर ८०.४७ साथै १५-२४ उमेर समूहको साक्षरता दर ९७.६१ देखिन्छ। साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता ०.८६ रहेको देखिन्छ । महिला साक्षरता दर ७४.२९ तथा पुरूष साक्षरता दर ८६.६० रही कुल साक्षरता दर ८०.४७ रहेको छ।

खैरहनी नगरपालिकाले योजना अवधिमा कुल साक्षरता प्रतिशत ८०.४७ बाट वृद्धि गरी योजना अवधि भरमा ९० प्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ । यसका लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई नवीकरण र सबलीकरण गरी साक्षरता शिक्षा, आयआर्जन कार्यक्रम र जीवनपर्यन्त तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसैगरी जीवनपर्यन्त र निरन्तर शिक्षालाई सिप विकाससँग जोड्ने अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षाका पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ । विविध कारणले विद्यालय शिक्षा पूरा गर्न नसकेका सिकारूका लागि खोज र सिकाऊ, स्व सिकाइ अभियानलगायतका वैकल्पिक शिक्षाका प्रबन्ध गर्नु पर्ने छ। यस कार्यका लागि सङ्घ, प्रदेश, स्थानीय तह र समुदायसँगसमेत समन्वय र साझेदारी गरिने छ।

३.५.२ उद्देश्य

१. नियमित शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित समूह, लक्षित वर्ग एवम् व्यक्तिलाई अनौपचारिक शिक्षाका कार्यक्रम साक्षरता शिक्षा, साक्षरोत्तर शिक्षा तथा जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट सामाजिक तथा आर्थिक रूपमा सशक्तीकरण गराई जीवनयापन सहज र गुणस्तरीय बनाउनु;

२. नगरपालिकाभित्र सञ्चालित पुस्तकालय तथा वाचनालयहरूको क्षमता वृद्धि गरी पठन संस्कृतिको विकास गर्नु;

३. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको नवीकरण र सबलीकरण गरी सबै केन्द्रको क्षमता विकास गरी निरन्तर शिक्षा र आय आर्जनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।

३.५.३ रणनीतिहरू

१. नगरपालिकाभित्र रहेका किसान, मजदुर तथा अन्य समूहका व्यक्तिमा भएका ज्ञान र सिपलाई अद्यावधिक गरी सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूबाट सञ्चालित कार्यक्रममा उनीहरूलाई परिचालन गर्ने;

२. जनचेतना र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रमहरू रेडियो, टेलिभिजन, टेलिफोन, कम्प्युटर, अनलाइन, अफलाइन, भर्चुअल कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ र त्यसका लागि आवश्यक सामग्री उत्पादन र प्रसारण गर्न सञ्चार माध्यमहरूसँग सहकार्य गर्ने;

३. साक्षरता शिक्षा, साक्षरोत्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षा सञ्चालनमा सरकारी एवम् गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने;

४. अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमलाई परिवार साक्षरता, आय आर्जन, स्वास्थ्य तथा सरसफाइ तथा सिप विकास कार्यक्रमसँग आबद्ध गर्ने, प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रममा समुदायको संलग्नता बढाई प्रदेश र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने;

५. विविध कारणले विद्यालय शिक्षा पूरा गर्न नसकेका सिकारूका लागि वैकल्पिक शिक्षाका प्रबन्ध गर्ने;

६. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई समुदायको सूचना स्रोतको रूपमा विकास गरी वडाका तथ्याङ्क स्रोतका रूपमा विकास गरी निरक्षर व्यक्तिहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा आवश्यकताअनुसार साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
७. समुदायको आवश्यकताका आधारमा वडा स्तरीय सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको अवधारणा कार्यान्वयन गर्ने;
८. समुदायको आवश्यकताअनुसार साक्षरता, निरन्तर शिक्षा,जीवनपर्यन्त सिकाइ तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम पहिचान, व्यवस्थापन, कार्यान्वयन तथा समन्वय गर्ने;
९. सामुदायिक सूचना केन्द्रको रूपमा कार्य गर्न सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको नवीकरण र सुदृढीकरण गर्ने ।

३.५.४ प्रमुख क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू

क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी		
	स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
अनौपचारिक तथा वैकल्पिक सिकाइ केन्द्र स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन, सञ्चालन र व्यवस्थापन	√	√	
विभिन्न माध्यमबाट भएको सिकाइको तहगत सिप परीक्षण तथा प्रमाणीकरण (जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम)	√	√	
निरन्तर सिकाइ कार्यक्रम विकास, उत्पादन तथा प्रसारण अनलाइन समेत	√		√
कानुनी तथा वित्तीय साक्षरता, लक्षित वर्गको आयमूलक जीवनपर्यन्त शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	√		√
सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको नवीकरण, सुदृढीकरण, सञ्चालन र व्यवस्थापन	√	√	√
एक वडा एक सामुदायिक पुस्तकालय (E-library) समेत कार्यक्रम	√	√	
अभिभावक शिक्षा तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन			√
लक्षित समुदायका लागि सिकाइ निरन्तरता, साझेदारीमा आधारित आजीवन सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन	√		√
किशोर र युवाहरूलाई लागु पदार्थ र दुर्व्यसनबाट जोगाउन सचेतनामूलक कार्यक्रम	√	√	√
परम्परागत तथा मौलिक ज्ञानको संरक्षण, प्रवर्धन र अभिलेखीकरण	√	√	√
क्षतिको आपूरण एवम् सिकाइ सहयोग कार्यक्रम (जहाँ सिकारू त्यहाँ सिकाइ)	√	√	√

३.५.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१) अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी तथ्याङ्क निरन्तर अद्यावधिक भएको हुने छ;
२) जीवनपर्यन्त र निरन्तर सिकाइका विभिन्न कार्यक्रमहरू नियमित सञ्चालन भएका हुने छन्;
३) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको पुन:संरचना भई सेवा क्षेत्रमा अनौपचारिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्यसम्बन्धी सूचना र युवा तथा प्रौढहरूको आजीवन सिकाइको स्रोत केन्द्रका रूपमा विकास हुने छ;

४) आयआर्जनका कार्यक्रमहरूबाट लक्षित समूह लाभान्वित भएको हुने छ;
५) अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षाका माध्यमबाट हासिल ज्ञान तथा सिप परीक्षण तथा प्रमाणीकरण भई औपचारिक शिक्षामा प्रवेशको अवसर प्राप्त भएको हुने छ।

परिच्छेद ४ अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ बमोजिम पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यन्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत प्रबन्ध मिलाउने मुख्य जिम्मेवारी स्थानीय तहमा रहेको छ। संविधानत: स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ। विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म एक/एक ओटा विषय स्थानीय पाठ्यक्रम वा मातृभाषा रहने व्यवस्था गरीएको छ। स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६ अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहले सबै शिक्षक र सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास तथा यसको कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। खैरहनी नगरपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरी कार्यन्वयनमा ल्याएको छ। पाठ्यक्रमको मर्मअनुरूप अक्षरश: कार्यन्वयन नभएको सन्दर्भमा पाठयक्रमलाई सान्दर्भिक, समसामयिक र कार्यन्वयनयोग्य बनाउनु पर्ने छ। पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख पक्ष शिक्षक र सरोकारवालहरूको पेसागत र संस्थागत सक्षमताको विकासको आवश्यकता रहेको छ।

४.१.२ उद्देश्य

क) राष्ट्रिय पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन मापदण्डबमोजिम पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीको पेसागत र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु;
ख) मातृभाषामा जीवनोपयोगी र गुणस्तरीय स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको विकास र कार्यान्वयन गर्नु;
ग) राष्ट्रिय पाठ्यक्रम, मातृभाषा, स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनमा विद्यालय र शिक्षकलाई प्राविधिक सहयोग गर्नु।

४.१.३ रणनीतिहरू

क) तालिम प्राप्त विज्ञबाट शिक्षक र सरोकारवालाका लागि अभिमुखीकरण र प्रबोधीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
ख) पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशीका र सन्दर्भ सामग्री लगायतका सामग्रीको पहुँच र प्रयोग सुनिश्चित हुने गरी शिक्षकको स्व-जबाफदेहीतामा प्रवर्धन संयन्त्र विकास गर्ने;
ग) विज्ञ समूह तयार गरी स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन, शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोत सामग्री विकास गर्ने;
घ) विकास गरीएका स्थानीय पाठ्यक्रम तथा स्रोत सामग्री कार्यान्वयनमा शिक्षकका लागि प्रबोधीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
ङ) स्थानीय विषयहरूको पठनपाठनलाई व्यावहारिक बनाउन विद्यालयहरू तथा समुदायमा प्रयोगात्मक अभ्यासको वातावरण सिर्जना गर्ने;
च) अवलोकन र अनुभूतिबाट सिक्न विद्यार्थीलाई आफ्ना परम्परा तथा संस्कृतिसँग परिचित गराउने;
छ) पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको हार्ड कपी वा सफ्ट कपी उपलब्ध गराई प्रयोग सुनिश्चित गर्ने;

ज) आन्तरिक र बाह्य परीक्षा व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र वैज्ञानिक बनाउने साथै नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने;

झ) पाठ्यक्रम शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीलगायतका सामग्रीको पहुँच र प्रयोग सुनिश्चित हुने गरी शिक्षकको स्वजबाफदेहीता प्रवर्धन संयन्त्रको विकास गर्ने;

ञ) सिकाई क्रियाकलापलाई परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, लघु अनुसन्धान कार्य र सहपाठी तथा सहकार्यमा आधारित बनाउने ।

४.१.४ प्रमुख क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू

क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
	नगर	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	निजी क्षेत्र र गैससंसँगको सहकार्य
पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयनमा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि	√	√	√
शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीको पहुँच र प्रयोगमा स्व-जबाफदेही संयन्त्र विकास	√	√	√
स्थानीय पाठ्यक्रम तथा स्रोत सामग्री विकास र कार्यान्वयन	√		√
कार्यसम्पादन करार			
कक्षा ३,५ र ८ को उपलब्धि परीक्षा सञ्चालन र उपलब्धि परीक्षण	√		
निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको वितरण र व्यवस्थापन		√	
सदाचार, संस्कारयुक्त शिक्षा कार्यक्रम	√		
सफल व्यक्तिहरूसँगको अन्तर्क्रिया र प्रेरणादायी कार्यक्रम	√		√
कक्षा १-३ मा पढाइ तथा गणित क्षेत्रका थप सिकाइ सामाग्री छपाई तथा वितरण	√	√	
एकीकृत पाठ्यक्रमसम्बन्धी कस्टमाइज तालिम सञ्चालन	√	√	
पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रबोधीकरण र अभिमुखिकरण (सबै तहका सबै विषय)	√	√	
उत्कृष्ट नतिजा र कार्यसम्पादनमा अधारित ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम	√		
उपचारात्मक शिक्षण र मूल्याङ्कन	√		
नतिजा विश्लेषण र सिकाइ सुधार कार्ययोजना	√		

४.१.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१. पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यन्वयनमा पेसागत र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि हुने छ।
२. पाठ्यक्रम शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीलगायतका सामग्रीको पहुँच र प्रयोग सुनिश्चित हुने गरी शिक्षकको स्व-जबाफदेहीतामा प्रवर्धन संयन्त्र विकास भएको हुने छ।
३. स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा शिक्षक निर्देशक र पाठ्यसामग्री विकास तथा कार्यान्वयन भएको हुने छ।
४. कक्षा ३, ५ र ८ को उपलव्धी परीक्षा सञ्चालन र उपलब्धि परीक्षण भएको हुने छ।
५. सदाचार, अनुशासन, करूणा र समाज सेवा समेटिएका संस्कार शिक्षा कार्यक्रम लागु भएका हुने छन्।
६. उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछ।
७. एस.इ.इ. दिएका विद्यार्थीहरूका लागि वृत्तिविकास तथा सिप परीक्षणसहित फास्टफुड कुकिङलगायतका अन्य कार्यक्रम सञ्चालन हुने छन्।
८. विद्यालय तहका परीक्षा (सबै कक्षाका त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक) सञ्चालन र व्यवस्थापन हुने छन्।
९. सिकाइको मूल्याङ्कनका लागि उपचारात्मक मूल्याङ्कन र आन्तरिक मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन हुने छ।
१०. परीक्षा नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना कार्यान्वयन हुने छ।

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षकको पेसागत दक्षता र सक्षमता प्रत्यक्ष रूपले शिक्षकको तयारी, विकास र व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित हुन्छ। गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्तिका लागि श्रम बजारमा भएको दक्ष जनशक्तिलाई शिक्षण पेसाप्रति आकर्षण बढाउनु, कार्यरत शिक्षकहरूको क्षमता विकासमार्फत शिक्षण पेसाप्रतिको उत्तरदायित्वको भावना बढाउनु र शिक्षण पेसामा टिकाउनु शिक्षक व्यवस्थापनका प्रमुख सवाल हुन्। शिक्षक व्यवस्थापनको कार्य सङ्घीय, प्रदेश, स्थानीय तह र विद्यालयको साझा जिम्मेवारीको क्षेत्र हो। स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापनले शिक्षकलाई थप जबाफदेही र नतिजामुखी बनाई सिकाइको गुणस्तर सुधार गर्नु आजको आवश्यकता हो।

खैरहनी नगरपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षकहरूको दरबन्दी पर्याप्त नभएको देखिन्छ। शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण र व्यवस्थापन गर्नु अहिले टड्कारो आवश्यकता हो। हाल कार्यरत शिक्षकका लागि नवीनतम् शिक्षण पद्धति, सूचना प्रविधि र बाल मनोविज्ञानसँग सम्बन्धित नियमित र गुणात्मक तालिमको अभाव रहेको छ। शिक्षकहरूको निरन्तर पेसागत विकासलाई अझ नतिजामुखी र नियमित बनाउन आवश्यक छ। शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग वैज्ञानिक रूपमा जोड्ने संयन्त्रको विकास गरी शिक्षकलाई थप जिम्मेवार, उत्तरदायी र नतिजामुखी बनाउनुपर्ने छ। नगरपालिकामा दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकहरूको आपूर्ति र प्रधानाध्यापकहरूको छनोट प्रक्रियालाई योग्यता र क्षमतामा आधारित बनाउनु पर्नेछ। यसका लागि नगरपालिका शिक्षक दरबन्दी पुनर्मिलान, कार्यसम्पादनमा आधारित पुरस्कार तथा प्रोत्साहन, र नियमित पुनर्ताजगी तालिमको माध्यमबाट दीर्घकालीन रणनीतिहरू लागु गर्दै जानु पर्ने छ।

४.२.२ उद्देश्य

१. शिक्षक व्यवस्थापनलाई अनुमान योग्य बनाई विषयगत शिक्षकको उपलब्धताका लागि वैकल्पिक उपायहरू अवलम्बन गर्नु;
२. शिक्षकलाई बालबालिकाको सिकाइप्रति थप जबाफदेही र स्वउत्तरदायी बनाउनु;
३. शिक्षकको पेसागत विकास, अनुभव आदानप्रदान र वृत्ति तथा मनोबल विकासका अवसर प्रदान गर्नु।

४.२.३ रणनीतिहरू:

१. शिक्षक सरूवा र पदस्थापन, तालिम, मूल्याङ्कन तथा प्रोत्साहन प्रणालीलाई पारदर्शी एवम् अनुमानयोग्य बनाउन आवश्यक कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने;

२. शिक्षकको कार्यसम्पादनको सूचकको आधारमा मापदण्ड तयार गरी विषयगत उत्कृष्ट शिक्षकलाई उत्कृष्टताको वर्ग विभाजन गरेर नगद तथा प्रमाणपत्रबाट पुरष्कृत गर्ने र कर्मचारी तथा प्रधानाध्यापकलाई वार्षिक रूपमा प्रमाण पत्र तथा नगद पुरस्कारबाट सम्मान र प्रोत्साहन गर्ने;

३. युवा स्वयम्सेवक र घुम्ति शिक्षकको शिक्षक बैङ्क निर्माण गरी विज्ञको समूह सूची (रोस्टर) निर्माण गरी विद्यालयमा शिक्षण गर्न अवसर दिई प्रोत्साहन गर्ने;

४. उपलब्ध शिक्षक दरबन्दी अपुग भएको अवस्थामा दीर्घकालीन रूपमा सम्बोधन गर्न आवश्यक न्यूनतम दरबन्दीको अभाव पूर्तिका लागि सङ्घ तथा प्रदेशसँग आवश्यक समन्वय गरी थप दरबन्दी व्यवस्थापन गर्ने;

५. नवप्रवेशी शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा युवा स्वयम् सेवक शिक्षकहरूलाई अभिमुखीकरण गरी कार्यथलोमा गर्ने;

६. आवश्यकताअनुसार मागमा आधारित पुनर्ताजगी तालिमको व्यवस्था गरी शिक्षकहरूको पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने;

७. विषयगत समिति तथा स्वयम्सेवक विज्ञ समूह निर्माण गरी कार्यथलोमा आधारित नियमित, आकस्मिक र आमन्त्रित स्वरूपको शिक्षक सहयोग एवम् सुपरीवेक्षण प्रणाली अवलम्वन गर्ने;

८. शिक्षकहरूको क्षमता विकासका लागि विषयगत/थिमगत आधारमा सिकाइका लागि अनलाइन/अफलाइन सम्मेलन, गोष्ठी कार्यशाला सञ्चालन गरी सिकाइका अवसरहरू प्रदान गर्ने;

९. निजी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसमेतको सहकार्यमा शिक्षकहरूको क्षमता विकासका लागि तालिमहरू सञ्चालन गर्ने;

१०. प्रधानाध्यापकलाई विद्यालयको समग्र नतिजाप्रति र शिक्षकलाई आफूले अध्यापन गरेको विषय र कक्षाको विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि तथा नतिजाप्रति उत्तरदायी र जबाफदेही बनाउने;

११. विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूसँग नगरपालिकाको शिक्षा शाखाले र विद्यालयका शिक्षकहरूसँग विद्यालयका प्रधानाध्यापकले निर्धारित सूचकका आधारमा कार्यसम्पादन करार सम्झौता गरी हासिल उपलब्धिलाई प्रोत्साहन पद्धतिसँग आबद्ध गर्ने;

१२. माग र आवश्यकताका आधारमा अनलाइन/भर्चुअल तालिम सञ्चालन गर्ने संयन्त्र विकास गरी तालिम सञ्चालन गर्ने;

१३. अनलाइन/अफलाइन सामग्री विकासका अतिरिक्त एप्सहरूको विकास र प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने;

१४. अनलाइन मार्फत शिक्षकहरूको लागि योग्यता वृद्धि तथा तालिमका लागि Professional Degree तथा तालिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न खुला विश्वविद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूसँग सहकार्य र साझेदारी गर्ने;

१५. शिक्षकहरूका अनुसन्धानमूलक कार्यमा उत्प्रेरित गर्न शिक्षक जर्नल विकास तथा प्रकाशन गर्ने;

१६. प्रधानाध्यापक र शिक्षकहरूको लागि असल अभ्यासको आदानप्रदान गर्ने अवसर प्रदान गर्न अन्तर्क्रिया तथा अवलोकन भ्रमणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने;

१७. विद्यालय सुपरीवेक्षणका आधारमा शिक्षकको निरन्तर पेसागत सहयोगको लागि विज्ञको प्राविधिक सहयोग र मेन्टरिङ गर्ने ।

४.२.४ मुख्य क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र			
		स्थानीय तह	सङ्घ र प्रदेशसँग को समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी	विद्यालय
१	कार्यसम्पादन सूचकको आधारमा उत्कृष्ट शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई पुरस्कृत/सम्मान/प्रोत्साहन	√	√		√
२	युवा स्वयम्सेवक तथा घुम्ती शिक्षक लगायतका शिक्षक बैङ्क व्यवस्थापन र परिचालन	√	√	√	√
३	शिक्षक अभिमुखीकरण तथा कार्यथलोमा आधारित सहयोग एवम् मेन्टरिङ कार्यक्रम	√			√
४	विषयगत समिति तथा स्वयम्सेवक विज्ञ समूह मार्फत कार्यथलोमा आधारित शिक्षक सहयोग एवम् सुपरीवेक्षण	√		√	
५	शिक्षक र प्रधानाध्यापकका लागि मागमा आधारित पुनर्ताजगी तालिम तथा अनलाइन/अफलाइन, गोष्ठी र कार्यशाला सञ्चालन	√	√	√	
६	प्रधानाध्यापक र शिक्षकसँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता र यसको कार्यान्वयन	√			√
७	प्रविधिमा आधारित अनुगमन तथा शिक्षक सहयोग कार्यक्रम	√	√	√	√
८	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीहरूका लागि पेसागत एवम् प्राज्ञिक दक्षता अभिवृद्धिका लागि खुला विश्वविद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूसँग सहकार्य	√	√		√
९	शिक्षा जर्नल विकास तथा प्रकाशन	√	√	√	√
१०	असल अभ्यास र अनुभवको आदानप्रदान	√	√	√	√
११	एक शिक्षक एक ल्यापटप कार्यक्रम	√	√	√	√

४.२.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१. युवा स्वयम्सेवक तथा घुम्ती शिक्षक र शिक्षक बैङ्कको व्यवस्थापन भएको हुने;
२. प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरूको क्षमता विकास भएको हुने;
३. तालिम सञ्चालनको सम्बन्धमा विद्यालय, निजी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य भएको हुने;
४. सूचकका आधारमा प्रधानाध्यापक, शिक्षक तथा कर्मचारीको कार्यसम्पादन अनुगमन/सुपरीवेक्षण र पेसागत सहयोग संयन्त्रको विकास र परिचालन भएको हुने;
५. अनुगमन, सुपरीवेक्षण र पेसागत सहयोगबाट सिकाइ वातावरणमा सुधार भएको हुने;
६. अनलाइन/भर्चुअल पद्धतिमार्फत शिक्षकको पेसागत क्षमता विकास भएको हुने;
७. मापदण्डका आधारमा वर्ग विभाजन गरी उत्कृष्ट विद्यालय शिक्षक, कर्मचारी एवम् प्रधानाध्यापक नगरपालिकाबाट पुरष्कृत/सम्मान/प्रोत्साहन भएको हुने;
८. शिक्षकको व्यक्तिगत विवरण अभिलेख EMIS समेतको आधारमा डिजिटाइजेसन भई व्यवस्थित भएको हुने;
९. सरोकारवालाहरूको सहभागितामा शिक्षा शाखाबाट अनुसन्धानात्मक जर्नल प्रकाशन भएको हुने;
१०. विद्यालय एवम् मेन्टरिङमा आधारित तालिका पद्धतिको विकास भई सञ्चालन भएको हुने ।

४.३ समानता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

समावेशी शिक्षा विविध कारणले शिक्षाबाट बन्चित रहेका वर्गलाई उनीहरूको आवश्यकता र चाहनाअनुसारको शिक्षा प्रदान गरी गुणस्तरीय जीवनयापन गर्न सक्ने बनाउने अवधारणा हो। संविधानले अपाङ्गता भएका र आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका नागरीकलाई कानुनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने र मातृभाषामा शिक्षा पाउने हकसमेतको व्यवस्था गरेको छ। समावेशी शिक्षाले विविधता अनुकुल अपाङ्गता भएका, कार्यगत सीमितता तथा सिकाइमा कठिनाई भएका लगायत सबै बालबालिकाको पूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्छ। साथै यसले सबै सिकारूको सक्रिय सहभागिताको लागि उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्दै उनीहरूको विविध क्षमता र चाहनाको समेत सम्बोधन गर्ने प्रयास गर्दछ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

खैरहनी नगरपालिकाले शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा समता र समावेशीकरणलाई प्राथमिकता दिँदै विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। नगरपालिकामा कुल १६८१८ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन्। ती मध्ये छात्राको सङ्ख्या करिब ४४.८२ प्रतिशत रहेको छ भने दलित, जनजाति तथा अन्य बञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या करिब ४८.८४ प्रतिशत रहेको अनुमान छ।

नेपाल सरकारले कक्षा १ देखि ५ सम्म अध्ययनरत छात्रा विद्यार्थीहरू, दलित, सीमान्तकृत तथा अपाङ्ग बालबालिकाहरूलाई नियमित छात्रवृत्ति प्रदान गरीरहेको छ। त्यसैगरी कक्षा ५ र ८ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आधारित विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति प्रदान गर्दै आएको छ। साथै नगरपालिकाले आर्थिक रूपमा कमजोर तथा बञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। उच्च शिक्षा छात्रवृत्ति कार्यक्रम अन्तरगत सामुदायिक क्याम्पसका स्नातक तहमा अध्ययनरत १३ जना छात्रा तथा दलित विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान गरीरहेको छ। संस्थागत विद्यालय छात्रवृत्ति व्यवस्थापन कार्यविधि २०७९ तथा प्रचलित कानुनअनुसार छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ। आधारभूत तह कक्षा १-८ मा अध्यापनरत कुल शिक्षक मध्ये ५५.६८ प्रतिशत महिला शिक्षक रहेका छन् कक्षा ९-१२ मा ३६.६७ प्रतिशत रहेको छ। खैरहनी नगरपालिका अन्तरगतका विद्यालयमा आधारभूत तह कक्षा १-८ मा लैङ्गिक समता सूचक ०.८२ र माध्यामिक तह ९-१२ मा ०.७९ रहेको छ। समग्रमा खैरहनी नगरपालिकाले समता र समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरे पनि सबै समुदाय र समूहसम्म सेवाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न थप तथ्यमा आधारित योजना, लक्षित कार्यक्रम तथा प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक देखिन्छ।

४.२.३ उद्देश्यहरू

१. विद्यालयबाहिर रहेका अपाङ्गता भएका वा सिकाइ सीमितता भएका वा विभिन्न कारणबाट विद्यालय शिक्षाबाट बञ्चितिमा परेकालाई गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चिता गर्नु;
२. आर्थिक सामाजिक रूपले विपन्न, सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख समुदायका बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु।

४.३. ४ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

१. समावेशी शिक्षा सम्बन्धी कानुनी र नीतिगत प्रावधान अद्यावधिक गर्ने;
२. लोपोन्मुख, अति सीमान्तकृत, अति विपन्न समूहका, जोखिममा रहेका र अपाङ्गता र कार्यगत सीमितता भएका बालबालिकालाई सबै तहको शिक्षामा समान अवसर सुनिश्चित गर्न छात्रवृत्तिको प्रबन्ध गर्ने;

३. अपाङ्गता भएका एवम् कार्यगत सीमितता भएका बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न पहुँचसहितका न्यूनतम मापदण्ड विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने;
४. बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्नाकै समयमा सिकाइ सीमितता पहिचान (Disability Screening) गर्न उनीहरूको शारीरिक, मानसिक, इन्द्रियजन्य र बौद्धिक सक्षमताको लेखाजोखा गर्ने;
५. जटिल प्रकारका अपाङ्गता भएका कारण निरन्तर विद्यालयमा उपस्थित हुन कठिनाई भएका बालबालिकाहरूका लागि घर र समुदायमा आधारित सिकाइ व्यवस्था गर्ने;
६. सबै बालबालिकाहरूको आवश्यकता सम्बोधन गर्न सिकाइको विश्वव्यापी ढाँचाअनुसार बहुविधि, बहुसामग्रीसहितको शिक्षण पद्धतीको विकास र प्रयोग गर्ने;
७. समुदायमा रहेका विभिन्न सामुदायिक सञ्जाल युथ क्लव बाल क्लब महिला समूह, सिकाइ केन्द्रलगायतका सिकाइ सञ्जालहरू विकास गरी सामाजिक समानता, सामाजिक न्याय, लैङ्गिक विभेद, अपाङ्गता भएकाप्रति गरिने विभेद न्यूनिकरणका क्षेत्रमा सचेतना अभिवृद्धि गर्ने।

४.३. ५ प्रमुख क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	समावेशी शिक्षासम्बन्धी रणनीतिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन	√		√
२	लोपोन्मुख, अति सीमान्तकृत, अति विपन्न, जोखिममा रहेका, अपाङ्गता र कार्यगत सीमितता (अटिजमसमेत) भएका बालबालिका लक्षित छात्रवृत्ति	√		
३	लक्षित समूहका लागि पहुँचयुक्त सिकाइका न्यूनतम मापदण्ड विकास तथा कार्यान्वयन	√	√	√
४	सिकाइ सीमितता पहिचान गर्न बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, इन्द्रियजन्य र बौद्धिक सक्षमताको लेखाजोखा (Disability Screening)	√		√
५	समुदायमा आधारित विपन्न लक्षित गृहकार्य कक्षा / घरमा आधारित सिकाइ सहयोग	√		√
६	सिकाइको विश्वव्यापी ढाँचाअनुसार बहुविधि बहुसामग्रीसहित शिक्षण पद्धतीको विकास तथा कार्यान्वयन	√		√
७	सामुदायिक सञ्जाल, युथ क्लब, बाल क्लब महिला समूह लगायतका सञ्जालहरूमार्फत अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना अभिवृद्धि	√	√	√

४.३.६ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१. समावेशी शिक्षासम्बन्धी कानुनी र नीतिगत प्रावधान सुधार भएको हुने छ।
२. सीमान्तकृत र अपाङ्गता भएका सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समान अवसर सुनिश्चित गरिने छ।
३. बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गर्दा उनीहरूको सिकाइ सीमितता पहिचान गर्न उनीहरूको शारीरिक, मानसिक, इन्द्रियजन्य र बौद्धिक सक्षमताको लेखाजोखा गरिने छ।
४. सबै बालबालिकाहरूको न्यूनतम आवश्यकता सम्बोधन गर्न सिकाइको विश्वव्यापी ढाँचाअनुसार बहुपद्धतीको विकास भएको हुने छ।

४.४ शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोग

४.४.१ परिचय

शिक्षण सिकाइ शैलीमा युगानुकुल रूपान्तरण गर्न, शिक्षण प्रक्रियालाई सहज बनाउन र विद्यार्थीहरूको उच्च सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) को एकीकृत प्रयोग अपरिहार्य भइसकेको छ। संयुक्त राष्ट्रसङ्घको दिगो विकास लक्ष्य (SDG 4) ले निर्दिष्ट गरेबमोजिम सन् २०३० सम्ममा समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न प्रविधिमैत्री शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्नु आजको मुख्य प्राथमिकता हो।

खैरहनी नगरपालिकामा ब्रोडब्यान्ड इन्टरनेट सेवाको तीव्र बिस्तारसँगै परम्परागत शिक्षण पद्धति नवप्रर्वतन र डिजिटल सिकाइ सामग्रीमा थप जोड दिइदै आएको छ। प्रविधिमा आधारित सिकाइ, अनलाइन सामग्री र भर्चुअल कक्षाकोठाहरूको विकास तथा प्रयोगमा बढोत्तरी हुँदै गएको छ। यसले शैक्षिक व्यवस्थापन र सुशासन सुदृढ गर्न, सिकाइको पहुच बढाउन र शैक्षिक सेवा प्रवाहलाई सबल बनाउन रणनीतिक भूमिका खेलेको छ। इन्टरनेटमा उपलब्ध खुला शैक्षिक स्रोत (OER), डिजिटल पाठ्यक्रम र असीमित सन्दर्भ सामग्रीले विद्यालय शिक्षामा नवप्रवर्तन (Innovation) का लागि सुवर्ण अवसर सिर्जना गरेका छन्। विशेष गरी महामारी, प्राकृतिक प्रकोप तथा सङ्कटकालीन परिवेशमा वैकल्पिक र उत्थानशील सिकाइका लागि प्रविधिको उपयोग एक वरदान साबित भएको छ।

यसै पृष्ठभूमिमा, सङ्घीय सरकारको डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क तथा डिजिटल सिकाइ मापदण्डको मर्मलाई आत्मसात् गर्दै खैरहनी नगरपालिकाका प्रत्येक विद्यालयमा सुरक्षित डिजिटल पूर्वाधारको विकास, सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS) को सुदृढीकरण र स्मार्ट सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्नु यस योजनाको मुख्य ध्येय हो।

४.४.२ उद्देश्य

१. विद्यालयमा डिजिटल प्रविधि र एआइ प्रविधियुक्त सिकाइ सहजीकरण प्रणाली सुनिश्चित गर्नु;
२. विद्यालयमा डिजिटल प्रविधि र एआइ प्रविधियुक्त विद्यालय व्यवस्थापन र सुशासन प्रणाली बिस्तार र विकास गर्नु;
३. डिजिटल प्रविधि र नवप्रर्वतनयुक्त सिकाइका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

४.४.३ रणनीतिहरू

१. नवपर्वतन मल्टिमिडिया, अनलाइन शैक्षिक स्रोत (E-learning) र भर्चुअल माध्यमलाई पाठ्यक्रमसँग जोडी दैनिक शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई प्रविधिमैत्री बनाउने;
२. शिक्षकहरूको शैक्षणिक एवम् पेसागत क्षमता विकासका लागि Blended Learning, Gamification तथा Blockchain मा आधारित (ICT Capacity Building) गर्ने;
३. विद्यालयमा शैक्षिक व्यवस्थापन, सुशासनका लागि प्रधानाध्यापक र EMIS स्रोत शिक्षकको क्षमता विकास गर्ने;
४. शैक्षिक संस्थाहरूमा नि:शुल्क रूपमा उच्च गतिको इन्टरनेटसहित डिजिटल पूर्वाधार बिस्तार गर्ने;
५. अनलाइन तथा वैकल्पिक प्रविधिका साधनहरूलाई शिक्षण सिकाइमा परिपूरकको रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ अवसर वृद्धि गर्ने;
६. विद्यालयहरूमा विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा कम्प्युटर, स्मार्ट बोर्ड, टेलिभिजन, डिजिटल ह्वाइट बोर्डसहितको सूचना प्रविधि प्रयोगशालाको स्थापना गर्ने;
७. डिजिटल स्रोतसामग्रीसहितको (इ-पुस्तकालय) अनलाइन सिकाइ स्रोतकेन्द्र विकास गर्ने;
८. विद्यालयहरूमा अनलाइनमा आधारित सामग्रीहरू प्रयोगका लागि सुरक्षित एवम् सहज वातावरण बनाईने,

९. डिजिटल प्रविधिमा आधारित सिकाइ चौतारी पोर्टल, मोबाइल एप विकास तथा प्रयोगमा वृद्धि गर्ने;

१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई डिजिटल साक्षरता सिप विकासका लागि उपयोगमा ल्याउने ।

४.४.४ प्रमुख क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू

क्र. सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	विद्यालयहरूमा ICT प्रयोगशालाको स्थापना	√	√	√
२	वैकल्पिक शिक्षण सिकाइ लागि अनलाइन तथा अफलाइनमा आधारित सिकाइ सामग्रीको विकास	√	√	√
३	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षक, प्रशिक्षक प्रधानाध्यापक तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकास	√	√	√
४	सिकाइ पोर्टल / चौतारीको प्रयोग (एप्ससमेत)	√	√	√
५	विद्यालय तथा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई समुदायको सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास	√	√	√
६	अभिभावककेन्द्रित डिजिटल साक्षरता तथा कार्यमूलक साक्षरताकेन्द्रित कार्यक्रमको निर्माण तथा सञ्चालन	√	√	√
७	IEMIS (शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन सूचना प्रणाली) को अद्यावधिक र व्यवस्थापन	√	√	√
८	विद्यालयमा ई-हाजिरी प्रणाली कार्यान्वयन	√	√	√
९	शिक्षकहरूको ICT क्षमता विकासका लागि **(Training Needs Assessment - TNA)** मार्फत तालिम सञ्चालन	√	√	√
१०	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन, डिजीटल पूर्वाधार र अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रबन्ध	√	√	√
११	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, स्मार्ट बोर्ड श्रव्य–दृश्य सामग्री प्रयोग (लागत साझेदारीको आधारमा)	√	√	√
१२	माध्यमिक तहका अनिवार्य विषयहरूको नवप्रवर्तनयुक्त भर्चुअल कक्षा सञ्चालन	√	√	√

४.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१) शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीहरूको ICT सम्बन्धी क्षमता विकास भएको हुने छ ।

२) शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूका लागि वेबमा आधारित तथा डिजिटल शिक्षण सिकाइ पोर्टलसहितका स्रोत सामग्रीहरूको विकास भएको हुने छ ।

३) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूबाट डिजिटल साक्षरतासम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ ।

४) सामुदायिक विद्यालयहरूमा इन्टरनेट सेवासहितको ICT प्रयोगशालाको बिस्तार भएको हुने छ ।

४.५ विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ र सुरक्षा कार्यक्रम

४.५.१ परिचय

विद्यालय दिवाखाजा, योग ध्यान, स्वास्थ्य र आरोग्यता, पोषण र सरसफाइ कार्यक्रम विद्यालय उमेरका बालबालिकाको समग्र विकास, नियमित उपस्थिति र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सञ्चालन गरिने महत्वपूर्ण कार्यक्रम हो । यस कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई पोषणयुक्त दिवाखाजा उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने, व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाइका व्यवहारहरू प्रवर्धन गर्ने तथा विद्यालयमा सुरक्षित र स्वच्छ वातावरण निर्माण गर्ने कार्यहरू गरीन्छन् । यसले बालबालिकाको स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्न, कुपोषण न्यूनीकरण गर्न तथा विद्यालयमा नियमित उपस्थिति र सक्रिय सहभागिता बढाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ । साथै विद्यालय, अभिभावक र समुदायको सहकार्यमा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइसम्बन्धी सकारात्मक व्यवहार विकास गर्न पनि यस कार्यक्रमले सहयोग गर्दछ ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

खैरहनी नगरपालिकाले बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण खेलकुद योग ध्यानलगायतका र समग्र विकास सुनिश्चित गर्न विद्यालय स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । सामुदायिक विद्यालयहरूमा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्मको दिवाखाजा नेपाल सरकारको व्यवस्थापनमा रहेको छ भने कक्षा ६ देखि १२ सम्मको दिवाखाजा अभिभावक विद्यालय वडा सघसंस्था र नगरपालिकाको सहजिम्मेवारी र साझेदारीमा प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन हुँदै आएको छ । विशेष गरी आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवारका विद्यार्थीहरू लक्षित पोषण कार्यक्रम नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको छ ।

नगरपालिकाका सबै विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय निर्माण भइसकेको छ । कक्षा ६–१२ सम्म अध्ययनरत छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न निःशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरीएको छ । साथै, सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामाग्रीको बाकस राखिएको छ र बालिकाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण गरी पोषण सुधारमा सहयोग पुऱ्याइएको छ । यस्ता कार्यक्रमहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य सुधार, कुपोषण न्यूनीकरण, नियमित उपस्थिति र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पुऱ्याउँदै समता र समावेशीकरणलाई प्रवर्धन गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् ।

४.५.३ उद्देश्यहरू

१) बालबालिकाहरूलाई स्वस्थ एवम् पोषणयुक्त पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु;

२) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी सेवाको गुणस्तर वृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु ।

४.५.४ रणनीतिहरू

१) सबै विद्यालयमा बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म योग, ध्यान र आरोग्यता प्रवर्धनका कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने;

२) सबै विद्यालयमा बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म पोषिलो र ताजा दिवाखाजाको प्रबन्ध गर्ने;

३) विद्यालय भान्सा, भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने भाँडावर्तन र सामाग्री सुधार्ने, समूहमा हात धुने सुविधा बिस्तार गर्ने;

४) पर्याप्त पानी, साबुन, सफाइ सामाग्री, अलग–अलग शौचालय र युरिनल, किशोरीका लागि चेन्ज रूम, कक्षा र परिसर सरसफाइ सुनिश्चित गर्ने;

५) प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सूक्ष्मपोषक तत्व वितरण नियमित गर्ने;
६) किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि सेनिटरी प्याड वितरण प्रभावकारी बनाउने;
७) विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य, स्वच्छता र महिनावारी व्यवस्थापनसम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
८) अपाङ्गता भएका, बञ्चित र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम पहुँच सुनिश्चित गर्ने;
९) शिक्षक र कर्मचारीलाई स्वास्थ्य पोषण आरोग्यतालगायतका तालिम दिई क्षमता विकास गर्ने;
१०) अभिभावक र समुदायलाई स्वास्थ्य र आरोग्यता प्रवर्धनमा सक्रिय सहभागी बनाउने;
११) स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ र किशोरी स्वच्छता कार्यक्रमलाई स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रसँग समन्वय गरी संयुक्त कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने।

४.५.५ प्रमुख क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	विद्यालय स्तरीय योग ध्यान प्राणायामसहितको आरोग्यता प्रर्बद्धन कार्यक्रम	√	√	√
२	हरित विद्यालय निर्माण र हरित विद्यालयप्रतियोगिता सञ्चालन (साझेदारीमा)	√	√	√
३	बालबालिका र अभिभावकका लागि मनोसामाजिक परामर्श	√	√	√
४	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन	√	√	√
५	नियमित स्वास्थ्य जाँच, पोषण मूल्याङ्कन र आवश्यक स्वास्थ्य सेवाको उपलब्धता	√	√	√
६	विद्यालय नर्सको व्यवस्था, परिचालन र क्षमता विकास	√	√	√
७	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्थापन	√	√	√
८	विद्यार्थीलाई पोषण, स्वास्थ्य र मनोसामाजिक सहयोग कार्यक्रम	√	√	√
९	सामुदायिक विद्यालयका कक्षा १-१० मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि साझेदारीमा (थप) दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन	√	√	√
१०	सामुदायिक विद्यालयका प्राथमिक उपचार कक्ष, किशोरीहरूलाई निःशुल्क सेनेटरी प्याड, आधारभूत सामग्रीको उपलब्धता र वितरण	√	√	√

११	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य र स्वच्छतासम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम तथा स्वास्थ्य जाँच	√	√	√

४.५.६ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण तथा मनोसामाजिक अवस्थामा सुधार भई सिकाइ उपलब्धि बढ्ने छ।

२) मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाइमा सुधारसहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाइ वातावरणमा समतामूलक पहुँच तथा सहभागिता भएको हुने छ।

४.६ उत्थानशील शैक्षिक व्यवस्थापन

४.६.१ परिचय

आपतकालीन अवस्था, जस्तै प्राकृतिक प्रकोप, महामारी, द्वन्द्व वा अन्य सङ्कटका बेला बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरता सुनिश्चित गर्नु अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। यस क्रममा विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, अनलाइन वा सामुदायिक आधारमा सिकाइको व्यवस्था गरीनु पर्छ। आपताकालीन अवस्थामा सिकाइका लागि शिक्षण सामग्री, शिक्षक प्रशिक्षण र विद्यार्थीहरूको पहुँचमा ध्यान दिँदै सबै बालबालिकाले समान अवसर पाउनुपर्छ। आपतकालीन शिक्षाले मात्र बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरता सुनिश्चित गर्दैन, उनीहरूको मानसिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र सामाजिक सुरक्षा पनि प्रवर्धन गर्छ। यसले दीर्घकालीन विकास र समावेशी समाज निर्माणमा योगदान पुऱ्याउँछ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

खैरहनी नगरपालिकामा आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्न उत्थानशील प्रवर्धन कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएका छन्। प्राकृतिक प्रकोप वा स्वास्थ्य सङ्कट जस्ता अवस्थाका बेला विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, सामुदायिक केन्द्र वा समुदायमा आधारित सिकाइको प्रयत्न गरीएको छ। स्थानीय सरकार, शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहकार्यमा सङ्कटमा रहेका बालबालिकाका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री वितरण, अनलाइन वा टेलिफोन माध्यममार्फत सिकाइको सुविधा उपलब्ध गराइदै आएको छ।

साथै शिक्षकहरूलाई उत्थानशील शिक्षा सञ्चालनसम्बन्धी तालिम दिइरहेको र अभिभावक तथा समुदायलाई बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरतामा सहकार्य गर्न अभिमुखीकरण गरीएको छ। नगरपालिकाले आपतकालीन शिक्षामा पहुँच, सामग्री वितरण र समावेशीता लैङ्गिक पहुच सुनिश्चित गर्न थप योजना निर्माण गरेको छ।

४.६.३ उद्देश्य

१) प्राकृतिक प्रकोप, महामारी वा अन्य सङ्कटका बेला सबै बालबालिकाले समान रूपमा उत्थानशील शैक्षिक प्रणालीको पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्नु;

२) आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुऱ्याउनु।

४.६.४ रणनीतिहरू

क) सङ्घीय सरकारले बनाएको विपद्/आपतकालीन कार्यविधि स्थानीय स्तरमा लागु गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने;

ख) स्थानीय सरकार र विज्ञहरूसँग अन्तरक्रिया गरी तहगत वैकल्पिक सिकाइ पाठ योजना तयार गर्ने;

ग) स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र अन्य सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गर्ने;
घ) विपद्प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने;
ङ) नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने, जसमा विद्यालय शिक्षा उपसमिति पनि रहने;
च) प्रत्येक विद्यालयमा आपतकालीन प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने;
छ) महामारी वा सङ्कटका समयमा वैकल्पिक शिक्षण–सिकाइ उपाय तयार गर्ने;
ज) स्थानीय तह र विद्यालयका कर्मचारी/शिक्षकहरूको आपतकालीन क्षमता विकास गर्ने;
झ) विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने;
ञ) हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन र दिगो विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
ट) सङ्कट/आपतकालिन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै सिकाइ निरन्तरता कायम गर्ने;
ठ) Covid-19 जस्ता सङ्कटले पार्ने छोटो र लामो अवधि प्रभाव पहिचान गरी समाधान गर्ने;
ड) विपद् पूर्व तयारी,प्रतिकार्य र ड्रिल अभ्यासलाई विद्यालयको वार्षिक योजना समावेश गर्ने;
ढ) शिक्षक र विद्यार्थीलाई विपद्, जलवायु परिवर्तन र आपतकालीन तयारीसम्बन्धी ज्ञान र व्यावहारिक तालिम दिने;
ण) अभिभावक र समुदायलाई आपतकालीन शिक्षामा सक्रिय सहभागी बनाउने;
त) सङ्कट–आपतकालिन अवस्था व्यवस्थापनका लागि नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने ।

४.६.५ उपलब्धि प्रमुख कार्यक्रम र क्रियाकलाप

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	आपतकालीन शिक्षा कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन	√	√	√
२	स्रोत शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई उत्थानशील शिक्षा तालिम	√	√	√
३	अभिभावक, विद्यार्थी र शिक्षकलाई विपद् सचेतना कार्यक्रम	√	√	√
४	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चार माध्यमबाट उत्थानशील शिक्षा कार्यक्रम	√	√	√
५	लागत साझेदारीमा विपद् प्रतिरोधी जलवायु अनुकलन तथा उत्थानशील विद्यालय पूर्वाधार निर्माण	√	√	√
६	नियमित ड्रिल अभ्यास, सिमुलेसन र आपतकालीन अभ्यास	√	√	√
७	विद्यालयमा विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्य कार्ययोजना कार्यान्वयन	√	√	√
८	टोल तथा समुदाय स्तरमा बालबालिकाहरूका लागि खेल्ने सिक्ने स्थान निर्माण	√	√	√
९	आपतकालीन अवस्थामा बहुकक्षा बहुस्तर सिकाइ रणनिति कार्यान्वयन	√	√	√
१०	हरित विद्यालय करेसाबारी फुलबारी प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√

४.६.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१. आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा र मानसिक स्वास्थ्य प्रवर्धन भएको हुने छ ।

२. आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकालाई समावेशी सिकाइ प्रवर्धन गर्दै दीर्घकालीन उत्थानशील शैक्षिक प्रणाली विकासमा योगदान पुगेको हुने छ ।

४.७ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.७.१ परिचय

विद्यालयमा बालबालिकाले सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न दीगो सुरक्षित र उत्थानशील भौतिक पूर्वाधार आवश्यक हुन्छ। '**शिक्षा नियमावली २०५९** र **राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६'** ले प्रत्येक विद्यार्थीले पर्याप्त स्थानमा पठनपाठन गर्न सक्ने वातावरण सुनिश्चित गरेको छ। विद्यालयका आधारभूत भौतिक पूर्वाधारमा सुरक्षित विद्यालय भवन, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेलकुदका लागि खेलमैदान, शौचालय, स्वच्छ पानी, सफाइ र पुस्तकालय/बुक कर्नर जस्ता सुविधा समावेश हुन्छन्। '**राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६'** ले विद्यालयलाई बालमैत्री, सुरक्षित, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउन भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी र पुस्तकालय जस्ता सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ। यी पूर्वाधारले मात्र शिक्षा पहुँच सुनिश्चित नगरी बालबालिकाको सिकाइ अनुभव, स्वास्थ्य र समग्र विकासमा पनि योगदान पुऱ्याउँछ। दीगो, समावेशी, बालमैत्री र उत्थानशील विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि सबै तह र सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य र साझेदारी गर्नुपर्ने छ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

खैरहनी नगरपालिकामा बालबालिकाको सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकासमा लगातार प्रयास भइरहेका छन्। नगरपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, पिउने पानी, फर्निचर, पुस्तकालय/बुक कर्नर लगायतका आधारभूत संरचना उपलब्ध छन्। प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका कक्षामा प्रतिविद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा प्रतिविद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल सुनिश्चित गरीएको छ।

नगरपालिकाले विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई सुरक्षित, बालमैत्री तथा हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने नीतिअनुसार काम गर्दै आएको छ। केही विद्यालयमा भवन बिस्तार, खेलमैदान सुधार र शौचालय/स्वच्छता सुविधा सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ। यद्यपि सबै विद्यालयमा विपद्प्रतिरोधी पूर्वाधार निर्माण, पर्याप्त खेल क्षेत्र र पुस्तकालय सुविधा सुनिश्चित गर्न थप प्रयास जारी छ।

समग्रमा खैरहनी नगरपालिकाले विद्यालय भौतिक पूर्वाधारको विकासमा निरन्तर प्रयास गर्दै आएको भए पनि विद्यालयहरूको उत्थानशील भौतिक र शैक्षिक वातावरण सुधार, समावेशी पहुँच र विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा अझै योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ।

४.७.३ उद्देश्य

१. सबै विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाइ, स्वास्थ्य र खेलकुदका लागि पर्याप्त, सुरक्षित समावेशी र उत्थानशील भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु;
२. विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई बालमैत्री, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउँदै दीर्घकालीन टिकाउ विकास प्रवर्धन गर्नु।

४.७.४ रणनीतिहरू

१) विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार विकासका मापदण्ड तयार गर्ने;
२) उत्थानशील पूर्वाधार निर्माण र स्तरोन्नतिका लागि सङ्घसंस्था, सरोकारवालासँग लागत साझेदारी गर्ने;
३) कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय, भान्सा/खाजाघरलगायत पूर्वाधार समावेश गरेर डिजाईन गर्ने;
४) प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्थासहित स्तरोन्नति गर्ने;
५) उत्थानशील पूर्वाधार निर्माणमा विद्यालय व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने;

६) विद्यालय भौतिक पूर्वाधारका लागि सूचक तयार गरी अनुगमन गर्ने;
७) आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको मर्मत सम्भार नियमित गर्ने;
८) विद्यालय भवन र पूर्वाधारलाई विपद् जोखिममुक्त, सुरक्षित, हरित र पूर्ण रूपमा उत्थानशील बनाउने;
९) विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री र हिंसारहित सुरक्षित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने;
१०) खेलकुद मैदान, पुस्तकालय/बुक कर्नर र अन्य सिकाइ स्रोत सुनिश्चित गर्ने;
११) विद्यार्थीहरूको पहुँच र समावेशीता सुनिश्चित गर्दै सबै उत्थानशील पूर्वाधार डिजाइन गर्ने;
१२) अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार मार्फत पूर्वाधारको टिकाउपन र प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने ।

४.७.५ प्रमुख कार्यक्रम र क्रियाकलापहरू

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	स्वीकृत गुरूयोजनाका आधारमा साझेदारीमा विद्यालय पूर्वाधार विकास	√	√	√
२	विद्यालयको विस्तृत भौतिक पूर्वाधार सर्वेक्षण तथा प्रतिवेदन	√	√	√
३	सरोकारवालासँगको सहकार्यमा पूर्वाधार मर्मत तथा निर्माण	√	√	√
४	लागत साझेदारीमा आवासीय विद्यालय सञ्चालन	√	√	√
५	प्रकोप प्रभावित विद्यालय भवनको तुरून्त स्तरोन्नति	√	√	√
६	उत्थानशील र दिगो पूर्वाधार व्यवस्थापनका लागि मानवस्रोत क्षमता विकास	√	√	√
७	आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको मर्मत सम्भार	√	√	√

४.७.६ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१) सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उत्थानशील भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भएको हुने छ ।

परिच्छेद ५ विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्त्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारी बोध वा जबाफदेहीपन, विधिको शासन, समता तथा समावेशितामा व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्यहरू प्राप्तिमा सहयोग पुर्‍याउछ । विद्यालयको शैक्षिक व्यवस्थापनलाई सबल, चुस्त, सेवाउन्मुख तथा परिणाममुखी बनाउनका लागि विद्यालय व्यवस्थापन प्रणालीको संस्थागत क्षमतालाई सबल र दरीलो बनाउनु पर्दछ । विद्यालय सुशासनका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्यसम्पादन गर्न, उत्तरदायित्व बहन गर्दै कार्यकुशलता अभिवृद्धि गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जबाफदेही बन्न र पारदर्शिता कायम हुने गरी संरचनागत र संस्थागत सुधार आवश्यक छ ।

आधुनिक परिप्रेक्ष्यमा विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन परम्परागत प्रशासनिक नियन्त्रणबाट माथि उठेर सहभागितामूलक, प्रविधिमैत्री र परिणाममुखी शासकीय स्वरूपमा रूपान्तरण भएको छ । यस अन्तर्गत विद्यालयलाई समाजको एक जीवन्त अङ्गको रूपमा विकास गर्न सहभागितामूलक सुशासन (Participatory Governance)

लाई अगाडि सार्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । जसले निर्णय प्रक्रियामा अन्तर सरकार समन्वय, अन्तर निकाय साझेदारी, अभिभावक, शिक्षक र विद्यार्थीको अर्थपूर्ण प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्दछ । विद्यालयको आर्थिक, प्रशासनिक र शैक्षिक चक्रलाई पारदर्शी र चुस्त बनाउन डिजिटल सुशासन (e-Governance) को प्रयोग तीव्रता दिनु पर्दछ। यस परिच्छेदमा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रबन्ध र अनुमगन तथा मूल्याङ्कन जस्ता क्षेत्रहरू समावेश गरीएको छ।

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

शिक्षा योजना कार्यान्वयनका लागि नगर कार्यपालिका, नगरसभा, नगर शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालयको मुख्य संयन्त्रका रूपमा रहेका छन्। शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालको क्षमता विकास हुन जरूरी हुन्छ। त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलन र प्रबोधीकरणमार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिने छ। योजनामा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता विना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन। त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य सम्पादनका लागि प्रत्येक तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको व्यवस्था गरीएको छ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षा युवा तथा खेलकुदका शाखाका कार्यजिम्मेवारीलाई थप व्यस्थित र प्रभावकारी बनाउन, विद्यालय सुपरीवेक्षण र प्रशासनिक कार्यलाई वस्तुनिष्ठ बनाउन, युवा तथा खेलकुद शाखाको फोकल व्यक्तिलगायत आवश्यक कर्मचारी र प्राविधिक मानवस्रोतको व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको कार्य सम्पादन र नतिजा अपेक्षाकृत रूपमा प्रभावकारी र व्यवस्थित बन्न सकेको छैन । खैरहनी नगरपालिकाका सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति र प्रधानाध्यापक एवम् शिक्षकहरू रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तह सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एक/एक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरीएको छ। प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको र कार्यसम्पादन गरेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक र कार्यसम्पादन अपेक्षाकृत रूपमा सन्तोषजनक पाइदैन। सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण र विद्यालय सुधार योजना बनाउने कार्य नियमित रूपमा गर्ने गर्दछन् । साथै विद्यालयहरूले सहक्रियाकलाप तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन र अन्य व्यस्थापकीय काम गर्दै आएका छन्।

यसमा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको बिस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जबाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ ।

५.१.३ उद्देश्य

१. स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रअनुसार संस्थागत र संरचनागत प्रबन्ध तयार गर्नु;
२. शैक्षिक व्यवस्थापन र सुशासनका लागि तीनै तहका सरकारबिचको सहकार्य, समन्वय र साझेदारीलाई सुदृढ बनाउनु;
३. स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने शैक्षिक र व्यवस्थापकीय मानवस्रोतको समुचित व्यवस्थापन र क्षमता विकास गर्नु ।

५.१.४ रणनीतिहरू

१. स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने;
२. सामुदायिक विद्यालयलाई नक्साङ्कन र मापदण्डको आधारमा विद्यालय पुनर्वितरण र समायोजन गरी सबै बालबालिकाको लागि पहुँच सुनिश्चित गर्ने साथै सम्भाव्यता, आवश्यकता र अनुसन्धानका आधारमा ठुलो विद्यालय (BIG SCHOOL) अवधारणा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक प्रबन्ध मिलाउने;
३. शैक्षिक संस्थागत संयन्त्रका लागि आवश्यक मानव स्रोतको आपूर्ति, परिचालन र व्यवस्थापन गर्ने;
४. शिक्षा शाखा र विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास कार्यक्रम गर्ने;
५. शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना गरी उनीहरूको व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने;
६. प्रधानाध्यापकसँग कार्यसम्पादन करार गरी थप जिम्मेवार र जबाफदेही बनाउँदै नेतृत्व र क्षमता विकास गर्ने;
७. विद्यालय कार्यक्रम प्रभावकारी ढङ्गले सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्था र सहकार्य गर्ने;
८. विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापनको संरचनागत र संस्थागत पक्षको सबलीकरण गर्ने;
९. शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेसागत क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने;
१०. विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन करार गरी नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने;
११. उपलब्ध मानव, वित्तीय र भौतिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन र अधिकतम परिचालन सुनिश्चित गर्ने;
१२. स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग साझेदारी, सहकार्य र समन्वय बढाउने;
१३. ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन र शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने;
१४. विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि गरी कार्यन्वयनमा जबाफदेहीता वृद्धि गर्ने;
१५. विपद् र आपतकालीन अवस्थामा उत्थानशील विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षणका लागि सरोकारवालहरूको तयारी क्षमता विकास र परिचालन गर्ने;
१६. उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
१७. परिवार, समुदाय, निजी/गैर सरकारी संस्थाको सहभागिता, संलग्नतामा अन्तरक्रिया, अन्तरसंवाद, सहकार्य र साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
१८. अन्तर निकाय/ अन्तर शाखा / अन्तर संस्था समन्वय र साझेदारीमा सिकाइ सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
१९. शैक्षिक सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम, वार्षिक, त्रैमासिक प्रतिवेदन तयारी र IEMIS अद्यावधिक गर्ने;
२०. सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका असल अभ्यासहरूको आदान प्रदानका लागि साझा अभ्यास फोरम गठन र साझा अभ्यास मेला सञ्चालनका साथै उत्कृष्ट अभ्यासको दस्तावेजीकरण गर्ने;
२१. पूर्व विद्यार्थी समाज तथा सञ्जाल गठन र परिचालन गरी शैक्षिक व्यवस्थापन र सिकाइ सुधार कार्यक्रम गर्ने;
२२. शिक्षा योजनाको नतिजामुखी कार्यान्वयनका लागि स्वामित्वसहितको जबाफदेही कार्यान्वयन संयन्त्र विकास र परिचालन गर्ने ।

५.१.५ प्रमुख कार्यक्रम र क्रियाकलाप

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थी प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम	√	√	√
२	समुदायको सहभागितामा घरदैलो भर्ना अभियान	√	√	√
३	सरोकारवालासंग शैक्षिक अन्तरक्रिया र अन्तरसंवाद कार्यक्रम	√	√	√
४	अन्तर निकाय समन्वय र साझेदारीमा सिकाइ सुधार कार्यक्रम	√	√	√
५	उत्प्रेरणामूलक अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	√	√	√
६	विद्यालय स्तरमा विभिन्न उत्सव तथा दिवस आयोजना	√	√	√
७	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् कार्यान्वयन	√	√	√
८	नक्साङ्कनको आधारमा विद्यालय पुनर्वितरण र समायोजन	√	√	√
९	स्थानीय शिक्षा योजना अद्यावधिक एवम् कार्यान्वयन	√	√	√
१०	वार्षिक, त्रैमासिक प्रतिवेदन तयारी र IEMIS अद्यावधिकलगायत शैक्षिक सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√
११	सरोकारवालाका लागि नवीनतम शिक्षण विधि तथा पद्धति सम्बद्ध कार्यशाला/तालिम गोष्ठी	√	√	√
१२	सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयबिच असल अभ्यासहरूको आदानप्रदान कार्यक्रम	√	√	√
१३	प्रधानाध्यापक तथा विषय शिक्षकको नियमित बैठक र अन्तर्क्रिया	√	√	√
१४	निरन्तर रूपमा नतिजामुखी र जबाफदेही विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन	√	√	√
१५	सिकाइ तथा परीक्षा गतिविधिहरूको अनुगमन र पृष्ठपोषण	√	√	√
१६	सामुदायिक विद्यालयको स्तरोन्नती र सुधारका लागि उत्प्रेरणामूलक गोष्ठी/तालिम तथा सेमिनार	√	√	√
१७	सरोकारवालासँगको साझेदारीमा उत्थानशील पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	√	√	√

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१८	शैक्षिक क्रियाकलापसम्बन्धी समन्वय बैठक (सबै वडा र सरोकारवालाहरूसँग)	√	√	√
१९	खेलकुद, योग, ध्यान तथा व्यायामलगायतका आरोग्यता प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन	√	√	√
२०	स्काउट तथा विद्यार्थीको क्षमता/नेतृत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम	√	√	√
२१	शैक्षिक दिवस, मेला तथा भेला आयोजना	√	√	√
२३	विधागत खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागिता एवम् सम्मान र पुरस्कार	√	√	√
२४	शैक्षिक जागरण अभियान, अभिभावक शिक्षा तथा विद्यार्थी क्षमता अभिवृद्धि तथा नेतृत्व विकास प्रशिक्षण	√	√	√
२५	विद्यार्थी विविध सिर्जनात्मक, सह तथा अतिरिक्त र खेलकुद क्रियाकलाप सञ्चालन	√	√	√
२६	शैक्षिक व्यवस्थापन तथा विद्यालय व्यवस्थापनको सङ्गठन संरचना, माग र आवश्यकताअनुसार मानवस्रोत प्रक्षेपण, व्यवस्थापन र परिचालन	√	√	√
२७	वित्तीय, कानुनी र डिजीटल साक्षरता प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√
३०	संस्थागत विद्यालयको मापदण्ड र शुल्क निर्धारण, अनुगमन तथा नियमन, वर्गीकरण, स्तरोन्नती एवम् प्रोत्साहन	√	√	√

५.१.६ अपेक्षित उपलब्धिहरू

१) निर्दिष्ट मापदण्डको आधारमा विद्यालयको नक्साङ्कन, वर्गीकरण तथा व्यवस्थापन भएका हुने छन्।

२) नमुना र नमुनाउन्मुख माध्यमिक विद्यालय स्थापना भई प्रोत्साहन प्राप्त गर्ने छन् र असल अभ्यासको आदान प्रदान गर्ने छन्।

३) दरबन्दी कम भएका सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था भएको हुने छ।

४) नवीनतम शिक्षण विधि र प्रविधिको विकास र प्रयोगले विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि वृद्धि हुने छ।

५) सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, आइसिटी प्रयोगशाला र इ-लाइब्रेरी लगायतका शैक्षिक पूर्वाधारको विकास तथा प्रयोग भएको हुने छ।

६) सबै माध्यमिक तहका शिक्षकहरू उच्च मनोबलयुक्त र क्षमतायुक्त भएका हुने छन्।

७) अन्त-निकाय समन्वय र साझेदारीमा सिकाइ सुधार कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ।

८) नतिजामुखी र जबाफदेही रूपमा विद्यालय सुधार योजना निर्माण र कार्यन्वयन भएको हुने छ।

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय

सङ्घीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षाको व्यवस्थापन, सञ्चालन र विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरीएको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय सरकारले आफ्नो क्षेत्रभित्रको शैक्षिक आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत साधनका आधारमा स्थानीय शिक्षा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरीएको छ। स्थानीय शिक्षा योजना स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय, नतिजामुखी, जबाफदेही र समावेशी बनाउने उद्देश्यले तय गरीएको रणनीतिक र कार्यान्वयनमुखी योजना हो। यसले विद्यालय शिक्षाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, विद्यालय शिक्षा, जीवनपर्यन्त तथा वैकल्पिक शिक्षा, समानता र समावेशीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन, उत्थानशील भौतिक पूर्वाधार, शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, अनौपचारिक र जीवनपर्यन्त सिकाइ, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, पाठ्यक्रम र मुल्याङन एवम् विद्यालय सुशासन र संस्थागत विकास लगायतका विषयलाई समेट्छ। स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत योजना निर्माण, स्रोत व्यवस्थापन र परिचालन, संस्थागत र संरचनागत विकास कार्यन्वयन, समन्वय र सहकार्य, अनुगमन र मूल्याङ्कन, पर्दछन्। स्थानीय योजना कार्यान्वयनका लागि स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सम्बन्धित सरोकारवालाको सक्रिय संलग्नता आवश्यक पर्दछ।

५.२.२ वर्तमान अवस्थाः

नगरपालिकाले स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रअनुसार शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थित विकासका लागि स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध गर्ने छ। नगरपालिकाले शिक्षा शाखामार्फत प्रारम्भिक बालविकास, विद्यालय शिक्षा, समावेशी तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वय र व्यवस्थापन गर्ने छ। योजना कार्यान्वयनअन्तर्गत नगरपालिकाले विद्यालयहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्ने, विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा आवश्यकताअनुसार पुनर्वितरण गर्ने, रिक्त पदमा शिक्षक नियुक्ति प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने तथा शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, क्लस्टर बैठक र मेन्टरिङ कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने छ। साथै सिकाइ उपलब्धि सुधार, समावेशी तथा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्ने, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने तथा नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने कार्यहरू पनि गरिने छन्।

यसका अतिरिक्त नगरपालिकाले सरोकारवालासँग समन्वय गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा आवश्यक जनशक्ति, स्रोत व्यवस्थापन र तथ्याङ्कमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने प्रयास गर्ने छ। योजना कार्यान्वयनका लागि मानवस्रोत व्यवस्थापन, आवश्यक कानुन कार्यविधि निर्माण, बजेट तथा स्रोतको सुनिश्चितताका लागि तीन तहका सरकारबिचको समन्वय साझेदारी र सहकार्य आवश्यकता पर्दछ। यसैगरी नगरपालिकाले वार्षिक रणनीतिक योजना र कार्यान्वयन योजना निर्माण, अनुगमन र मूल्याङ्कन योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तयारी, विभिन्न सरोकारवालाहरूलाई योजना र कार्यक्रमहरूको सम्बन्धमा प्रबोधीकरण र अभिमुखीकरण एवम् क्षमता विकासलगायतका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने प्रस्ताव गरिएको छ।

५.२.३ उद्देश्यहरुः

क) सबै सरोकारवालहरूको सार्थक र सक्रिय संलग्नतामा शिक्षा योजनाको प्रभावकारी र नतिजामुखी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु।

५.२.४ रणनीतिहरू

१. सङ्घीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने;
२. कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने;
३. कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने;
४. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने;
५. विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने;
६. विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण, अद्यावधिक र कार्यान्वयन गर्न लगाउने;
७. विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तीकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने;
८. वित्तीय व्यवस्थापन, सार्वजनिक खरिद व्यवस्थापन, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चितताসम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने;
९. अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने;
१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सबै उमेर समूहका सिकारूहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, वैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने ।

५.२.५ प्रमुख कार्यक्रम र क्रियाकलाप

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम र कार्यन्वयन कार्ययोजना निर्माण	√	√	√
२	आवश्यक कानुन, निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	√	√	√
३	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधीकरण र कार्यान्वयन	√	√	√
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक / कार्यान्वयन	√	√	√
५	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम	√	√	√
६	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	√	√	√

५.२. ६ अपेक्षित उपलब्धि

१. सबै सरोकारवालाहरूको सार्थक र सक्रिय संलग्नतामा शिक्षा योजनाको प्रभावकारी र नतिजामूलक तवरले कार्यान्वयन भई शैक्षिक व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार भएको हुने छ ।

५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.३.१ परिचय

स्थानीय तहले शिक्षा कार्यक्रम कार्यान्वियन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रमअनूरूप कार्यान्वियन गर्ने छ। स्थानीय तह र विद्यालयको आधारभूत तहमा सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिइएको छ। प्रत्येक विद्यालयले र स्थानीय तहले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारीअनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने छन्। कार्यक्रम सञ्चालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध शिक्षा शाखाले गर्ने छ। कार्यक्रमहरूको कार्यान्वियन भए नभएको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र विद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यन्वयनको अनुगमन गरिने छ। विद्यालय अनगुमनका क्रममा नगरपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनगुमन, सपुरिवेक्षण, निरीक्षण गर्ने छन्। अनगुमन पश्चात सरोकारवालाहरूसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्विन गरिने छ। कार्यक्रम कार्यान्वियनको लागि नीतिगत रूपमा पालिका र विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति बनाई सक्रिय हुने छ।

५.३.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरूमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरीरहेको छ। खास गरी शिक्षा शाखाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गरीएको र जनप्रतिनीधिहरूबाट पनि समय समयमा अनुगमन गरीएको छ। विद्यालयमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ। कहिलेकाही गरीएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वियन गर्ने परिपाटी छैन। प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ। सफलता, सिकाइ र राम्रा अभ्यासहरूको दस्तावेजीकरण र प्रचार प्रसारको पनि खाँचो रहेको छ। ऐननियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोखा गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङ्कन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भैरहेका छन्। सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गरिने छ।

नगर शिक्षा योजना र कार्यन्वयनको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराई, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइने छ। योजनाको कार्यान्वियनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि नगरपालिका तथा सम्बन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्बन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ। योजनाको कार्यान्वियनको क्रममा नगरपालिका वडाहरू, सम्बन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको बैठक कार्यतालिका वा आवश्यकताअनुसार बस्ने छ।

५.३.३ उद्देश्य

क) विद्यालय अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि संयन्त्रको निर्माण गर्नु;

ख) विद्यालय अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु;

ग) नगर शिक्षा योजना कार्यान्वियनको क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु।

५.३.४ रणनीतिहरू

क) नतिजामुखी र जबाफदेही अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र निर्माण र परिचालन गर्ने;

ख) शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग गर्ने;

ग) योजनाअन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने;

घ) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन तयार गर्ने;

ङ) विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षणलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने;

च) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई थप जबाफदेही बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने ।

५.३.५ प्रमुख कार्यक्रम र क्रियाकलाप

क्र.सं.	क्रियाकलाप र कार्यक्रमहरू	कार्य जिम्मेवारी क्षेत्र		
		स्थानीय	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय	सार्वजनिक निजी साझेदारी
१	नतिजामुखी र जबाफदेही अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र निर्माण र परिचालन	√	√	√
२	शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग	√	√	√
३	कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन	√	√	√
४	एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमार्फत योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन	√	√	√
५	विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण	√	√	√

५.३.६ उपलब्धि

१) प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने छ ।

२) योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने छ ।

परिच्छेद ६
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय

सबै नागरीकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलब्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दूर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचनाबाहिरका टिउसन, कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन,२०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको बिस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तीय सुशासन कायम गर्ने दायित्व नगरपालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकाले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्ययी, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ । वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुऱ्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु पर्नेछ ।

शिक्षा विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गरीए तापनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थको नजिक रहेर योजना बनाएर सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने नभई हचुवाको भरमा बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लैजाने नीति उल्लेख गरीएको छ । कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शि बनाउनु चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रूपमा समेत स्पष्ट गरीनुले शिक्षामा लगानीको राम्रो अवसर प्रदान गरेको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रूपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिबद्धता रहे तापनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । ससर्त अनुदानको रूपमा प्राप्त हुने केन्द्रीय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा बढी रकम शिक्षक तलब भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शिर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन् । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाइ लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लगानीका अतिरिक्त पालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत २१ हजार रहेको छ । तिहारको भैलोदेखि अभिभावकको सहयोग विद्यालयका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू बनेका छन् ।

पञ्चवर्षीय नगर शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहने छन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रूपमा रहने छ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रूपमा साझेदारी गर्न सकिने छ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापनअन्तर्गत योजना

कार्यान्वयनका लागि प्रर्याप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यकता क्षेत्रमा स्रोत उपलब्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापनमार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन् । नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धतिमार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।

६.३ उद्देश्य

क) योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने;
ख) पहिचान गरीएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने;
ग) उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु;
घ) खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु ।

६.४ रणनीतिहरू

क) सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गर्ने;
ख) आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गर्ने;
ग) स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाउने;
घ) वार्षिक रूपमा कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गर्ने;
ङ) शिक्षामा निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्धन गर्ने;
च) मापदण्डका आधारमा खर्च रप्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गर्ने;
छ) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाउने ।

६.५ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत क्रियाकलापहरूको बजेट विवरण

क्र. सं.	क्रियाकलाप	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						वित्तीय लक्ष्य (५ वर्ष) (२०८३-८७) रकम-रू. हजारमा						वित्तीय लक्ष्य (५ वर्ष) (२०८८-९२)	
		२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा	(१५%) वृद्धि	जम्मा
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२१४८१	२७०७७	२७४२०	२८१७९	२८०३८	१३२१९५	१९८२९	१५२०२५
२	आधारभूत शिक्षा	२७	२७	२७	२७	२७	२७	१४९४९७	१६७०६५	१६७९९६	१६८३४५	१८१९२१	८३४८२३	१२५२२३	९६००४६
३	माध्यमिक शिक्षा	२७	२७	२७	२७	२७	२७	४३९०६	५२४७०	५४१३०	५४६९०	५५७८५	२६०९८२	३९१४७	३००१२९
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ	२५	२५	२५	२५	२५	२५	४१६०	९६०	९८०	२३००	३३८०	११७८०	१७६७	१३५४७
५	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन	४८	४८	४८	४८	४८	४८	५००	२५९२	८९४	९९६	२१९८	७१८०	१०७७	८२५६
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	३००	३००	३००	३००	३००	३००	८७१०	१०६६८	९२६८	१०६६८	९४३०	४८७४२	७३११	५६०५३
७	समता र समावेशीता	४८	४८	४८	४८	४८	४८	७२१	९८१३	८६०३	८७४०	११८३९	३९७१६	५९५७	४५६७३
८	सूचना तथा प्रविधि विकास	४८	४८	४८	४८	४८	४८	२००	८८०६	६६३१	६२३१	७१८१	२९०४९	४३५७	३३४०६
९	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२३००	२२१७०	२६३७०	२७३७०	२८४७०	१०६६८०	१६००२	१२२६८२
१०	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	४८	४८	४८	४८	४८	४८	४२९०	३१६५	३६६५	३४६५	१४५८५	२९१७०	४३७६	३३५४६
११	विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयन	४८	४८	४८	४८	४८	४८	७८१	७८१	७८१	७८१	७८१	३९०५	५८६	४४९१
१२	संस्थागत योजना कार्यान्वयन	४८	४८	४८	४८	४८	४८	१३०६८	१५५३३	२२११८	१७७१८	१९०१८	८७४५५	०	८७४५५
१३	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	४८	४८	४८	४८	४८	४८	१५०	१०५०	१०५०	१०५०	१०५०	४३५०	६५३	५००३
जम्मा								**२४९७६४**	**३२२१४९**	**३२९९०५**	**३३०५३३**	**३६३६७६**	**१५९६०२७**	**२२६२८६**	**१८२२३१३**

उपलब्धि

क) शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने;

ख) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने ।

परिच्छेद ७

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

७.१ परिचय

यस पालिकाले शिक्षा कार्यक्रम कार्यन्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रमअनुरूप कार्यान्वन गर्ने छ । स्थानीय तह र विद्यालयको आधारभूत तहमा सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिइएको छ । प्रत्येक विद्यालयले र पालिकाले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारीअनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने छन् । कार्यक्रम सञ्चालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध पालिकाको शिक्षा शाखाले गर्ने छ ।

जब कार्यक्रमहरूको कार्यन्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र विद्यालय तहमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यन्वयनको अनुगमन गरिने छ । विद्यालय अनगुमनका क्रममा नगरपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षिक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनगुमन, सपुरीवेक्षण, निरीक्षण गर्ने छन् । अनगुमन पश्चात सरोकारवालाहरूसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचाप्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वन गरिने छ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रूपमा पालिका र विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति बनाई सक्रिय हुने छ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

खैरहनी नगरपालिकाले शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरूमा निरन्तर अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गर्दै आएको छ । नगरपालिका पदाधिकारी, नगरस्तरीय अनुगन समिति, सामाजिक विकास समिति, शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति लगायत शिक्षा शाखाबाट गरिने अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन प्रणालीलाई अझै संस्थागत जबाफदेही र नतिजामुखी बनाउनुपर्ने छ । यसका साथै विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, सरोकारवाला र प्रधानध्यापकको नेतृत्वमा गरिने अनुगमनलाई थप व्यवस्थित र नतिजामुखी बनाउनुपर्ने छ । नगर शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइने छ । योजनाको कार्यन्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि नगरपालिका तथा सम्बन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्बन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्ने छ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा नगरपालिका वडाहरू, सम्बन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकताअनुसार बस्ने छ । नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनका सन्दर्भमा सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण र क्षमता विकास गरी अनुगमन मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन प्रक्रिया तपसिलबमोजिम हुने छ ।

क्र.सं.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रक्रिया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति	अलवोकन, निरीक्षण, सुपरीवेक्षण, प्रतिवेदन	संयोजक तथा पदाधिकारी	निरन्तर	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन
२	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा			निरन्तर	
३	नगर शिक्षा समिति		संयोजक तथा पदाधिकारी	निरन्तर	

क्र. सं.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रक्रिया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
४	सामाजिक विकास समिति		संयोजक तथा पदाधिकारी	मासिक	फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
५	नगरपालिका		नगर प्रमुख तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	
६	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ		इकाइ प्रमुख	वार्षिक	
७	जिल्ला समन्वय समिति		प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	
८	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
९	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	
१०	नागरीक समाज तथा गैरसरकारी सङ्घ संस्था (सम्पूर्ण सरोकारवाला)			निरन्तर	

७.३ उद्देश्य

क) बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्नु;

ख) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार, समीक्षा र सुधार गर्नु;

ग) नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्नु ।

७.४ रणनीतिहरू

क) एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने;

ख) अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,

ग) शैक्षिक सूचना व्यस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने;

घ) राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकताअनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आबद्ध गर्ने;

ङ) योजनाका आगत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने;

च) प्रमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने;

छ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने;

ज) कुल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने;

झ) सहभागितामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने;

ञ) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने;

ट) पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने ।

७.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने छ ।

परिच्छेद ७: मुख्य मुख्य क्रियाकलाप र उपलब्धिसूचक/परिमाणात्मक लक्ष्य

क्षेत्र	मुख्य मुख्य क्रियाकलाप	परिमाणात्मक लक्ष्य
प्रारम्भिक बाल विकास	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन	५३ केन्द्र
	सिकाइ सामग्रीहरू विकास तथा वितरण २७ सामुदायिक विद्यालय	५ पटक
	सहजकर्ताहरूका लागि पुनर्ताजगी तालिम	५ पटक
	नमुना उन्मुख प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको स्थापना र प्रोत्साहन	५ वटा
	सहजकर्ताहरूको अवलोकन भ्रमण	५ पटक
आधारभूत शिक्षा	आधारभूत विद्यालयको पूर्वाधार विकास	२७ विद्यालय
	सूचना प्रविधि, ई लाइब्रेरीसहितको स्मार्ट कक्षा सञ्चालन	२७ विद्यालय
	पाठ्यसामग्री डिजिटल र अनलाइन सामग्री विकास (स्थानीय पाठ्यक्रम समेत)	५ पटक
	शिक्षक र प्र.अ. पेसागत तालिम सञ्चालन	५ पटक
	विद्यालय नक्साङ्कन र एकीकरणका प्रोत्साहन अनुदान ५/५ वर्षमा	२ पटक
	नमुना र नमुनाउन्मुख विद्यालय सञ्चालन र प्रोत्साहन	४ विद्यालय
	पुस्तकालय व्यवस्थापन	२७ विद्यालय
माध्यमिक विद्यालय	विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास	२७ विद्यालय
	आवासीय सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूको सञ्चालन	१ विद्यालय
	विशेष शिक्षा स्रोत कक्षा	१ विद्यालय
	पाठ्यसामग्री डिजिटल र अनलाइन सामग्री विकास	५ पटक
	नमुना र नमुनाउन्मुख विद्यालयको सञ्चालन र प्रोत्साहन	४ विद्यालय
	शिक्षक र प्र.अ. को पेसागत क्षमता विकास तालिम सञ्चालन	५ पटक
	विद्यालय नक्साङ्कन र एकीकरणका प्रोत्साहन अनुदान	१ पटक
	माध्यमिक विद्यालयहरूमा पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, आइसिटी प्रयोगशाला र इ लाइब्रेरीको स्थापना र प्रयोग	६ विद्यालय
प्राविधिक शिक्षा	प्राविधिक धार सञ्चालन सम्भाव्यता अध्ययन र आवश्यक प्रबन्ध	२ विद्यालय
	प्रदेश सरकारको समन्वयमा ५०० जनालाई सिपमूलक एवम् स्वरोजगारमूलक तालिम सञ्चालन ९३९ घन्टा र ६ महिना गर्ने	५०० जना

क्षेत्र	मुख्य मुख्य क्रियाकलाप	परिमाणात्मक लक्ष्य
पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री	राष्ट्रिय पाठ्यक्रमबमोजिम स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रारूप ढाँचा विकास तथा योग्यता प्रारूप ढाँचा विकास र स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास	२ पटक
	स्थानीय विषयहरूको पाठ्यपुस्तक एवम् पाठ्यसामग्री विकास, छपाइ तथा वितरण	२ पटक
	अनलाइन र अफलाइन सिकाइ सामग्री विकास र व्यवस्थापन	५ पटक
	आइसिटीलगायतका पूर्वाधार विकास गरी प्रविधिमैत्री सिकाइ वातावरण विकास	२ पटक
शिक्षक व्यवस्थापन	प्रधानाध्यापक, शिक्षक तथा कर्मचारीको क्षमता विकासका लागि तालिम पाठ्यक्रम र अध्ययन सामग्री विकास	२ पटक
	अनुसन्धानमा आधारित जर्नल विकास र प्रकाशन	२ पटक
	मापदण्डका आधारमा खैरहनी नगरपालिकास्तरीय उत्कृष्ट शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकलाई सम्मान तथा पुरस्कार	१० पटक
	शिक्षक प्रधानाध्यापकहरूको असल अभ्यासहरूको आदान/ प्रदान तथा अवलोकन भम्रण	५ पटक
	स्वयम्सेवक शिक्षक घुम्ती शिक्षकको शिक्षक बैङ्क परिचालन (अनुगमन र प्रतिवेदको आधारमा)	आवश्यकताअनुसार
	नवप्रतिभा आर्कषण सेवा प्रवेश तालिम र प्रोत्साहन	१० पटक
अनौपचारिक शिक्षा	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको नवीकरण, व्यवस्थापन सुदृढीकरण र सबलीकरण (एक वडा एक सामुदायिक सिकाइ केन्द्र)	१३ वटा
	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा पुस्तकालय स्थापना गरी सिकाइ केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने	१३ वटा
	नमुना घुम्ती पुस्तकालयलाई प्रयोगमा ल्याउने	१ वटा
	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत आयआर्जन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने	१० पटक
	अनौपचारिक शिक्षामा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने	५ पटक
	अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षाको माध्यमबाट हासिल ज्ञान तथा सिप परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गरी औपचारिक शिक्षाको अवसर प्रदान गर्ने	१० पटक
समावेशी तथा गुणस्तरीय शिक्षा	शिक्षकहरूको शैक्षिक योग्यता वृद्धि कार्यक्रम	२ पटक
	छपाइ तथा डिजिटलमा आधारित शिक्षण सिकाइ सामग्री विकास	५ पटक
	भूकम्पप्रतिरोधी, बालमैत्री अपाङ्गता मैत्री एवम् लैङ्गिकमैत्री विद्यालय पुनर्निर्माण	२७ विद्यालय

क्षेत्र	मुख्य मुख्य क्रियाकलाप	परिमाणात्मक लक्ष्य
	विद्यालयमा पुस्तकालय, घुम्ती पुस्तकालय, ल्याब स्कुल विकास, विषयगत प्रयोगशाला, ICT प्रयोगशालाको निर्माण	५ पटक
	सामुदायिक तथा परियोजना कार्य, शैक्षिक खोज तथा अनुसन्धान	१० पटक
	विद्यालयमा खेल मैदान, घेराबार, खाने पानीको व्यवस्थापन, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र विकास	५ पटक
	"सिक्दै कमाउँदै" कार्यक्रम	१० पटक
	बालबालिकाको सिकाइ सीमितताको पहिचान (Screening) तथा सिकाइ सहयोग	१० पटक
	विषयगत समिति गठन एवम् परिचालन	पटक
सूचना प्रविधिको प्रयोग	शैक्षिक संस्थाहरूमा नि:शुल्क रूपमा उच्च गतिको इन्टरनेट सेवाको बिस्तार	१० पटक
	विद्यालयहरूमा ICT प्रयोगशालाको स्थापना	२ पटक
	वैकल्पिक शिक्षण सिकाइका लागि अनलाइन तथा अफलाइनमा आधारित सिकाइ सामग्रीको विकास	५ पटक
	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षक, प्रशिक्षक प्रधानाध्यापक तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकास	५ पटक
	सिकाइ पोर्टल विकास र प्रयोग (एप्ससमेत)	३ पटक
सुशासन र व्यवस्थापन संस्थागत क्षमता विकास	विद्यालयलाई कानुनी तथा नीतिगत अभिमुखिकण	२ पटक
	PIM बमोजिम प्रतिवेदन / EMIS व्यवस्थापन	निरन्तर
	सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	२ पटक
	सरोकारवालाहरूको अन्तरक्रिया र अन्तरसंवाद	निरन्तर
	अन्तर निकाय समन्वय, सहकार्य र साझेदारी	निरन्तर
कार्यन्वयन अनुगमन मूल्याकन	वार्षिक बजेट तथा कार्यान्वयन कार्य योजना निर्माण	१ पटक
	आवश्यक कानुन तथा कार्यविधि तर्जुमा र कार्यान्वयन	निरन्तर
	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र कार्यान्वयन	निरन्तर
	नतिजामुखी र जबाफदेही अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र परिचालन	निरन्तर
	प्रतिवेदन र पृष्ठपोषण प्रणालीको विकास	४ पटक

अनुसूचीहरू

अनुसूची १; सन्दर्भ सूची

- नेपालको संविधान
- विगतका आवधिक योजना र सोह्रौँ योजना
- सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७
- राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच
- अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन २०७५
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४
- विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी ऐन २०२८ र नियमावली २०४९
- खैरहनी नगरपालिकाको शिक्षा ऐन २०७४ र नियमावली २०७५
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना २०७९-२०८८
- राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६
- शैक्षिक सूचना २०८२- शिक्षा मन्त्रालय
- दिगो विकास लक्ष्य २०१५-२०३०
- सङ्घीय सरकारको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका २०८३।८३
- बागमती प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र कार्यक्रम कार्यान्वन पुस्तिका २०८२।८३
- स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणसम्बन्धी मार्गदर्शन २०७९
- स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणसम्बन्धी सहजीकरण टुलकिट २०८१
- खैरहनी नगरपालिकाको आवधिक योजना र मध्यकालीन खर्च संरचना
- राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन २०७८
- राजनीतिक दलको घोषणापत्र
- खैरहनी नगरपालिकाको शैक्षिक बुलेटिन तथा शैक्षिक क्यालेन्डर २०८३
- विद्यालय सुधार योजना तथा सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन
- र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम।

अनुसूचीहरू

अनुसूची २

बैठकका निर्णयहरु

खैरहनी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

खैरहनी

पत्र संख्या: २०८२/०८३
चलानी नं. ६१९८

[illegible] प्रदेश, नेपाल

मिति २०८३।०१।१८

विषय: नगर शिक्षा योजना निर्माणका [illegible] सुझाव सम्बन्धमा।

श्री ....

................................।

[illegible]

[illegible]

क. कार्यक्रमको विवरण

कार्यक्रम: नगर शिक्षा योजना तयारीको लागि सरोकारवालाहरूसँग [illegible] सुझाव संकलन कार्यक्रम।

मिति: २०८३।०३।०२ गते

समय: बिहान १०:३० बजे

स्थान: नगरपालिकाको सभाहल

ख. सुझावका शीर्षक

क.सं.	प्रमुख सुझावका शीर्षक
१	[illegible]
२	[illegible]
३	[illegible]
४	[illegible]
५	[illegible]
६	[illegible]
७	[illegible]
८	[illegible]
९	[illegible]
१०	[illegible]
११	[illegible]
१२	[illegible]
१३	[illegible]
१४	[illegible]
१५	[illegible]
१६	[illegible]
१७	[illegible]

Contact: 056-[illegible] email: info@khairahanimun.gov.np website: www.khairahanimun.gov.np

[illegible]

नेपाल सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
(योजना तथा अनुगमन शाखा)

प.सं. ०८२/८३
च.नं.

मिति: २०८३/०२/२६

विषय: स्थानीय शिक्षा योजनाको लेखाजोखा (Appraisal) सम्बन्धी कार्यशालामा सहभागिता सम्बन्धमा।

श्री तपसिलमा उल्लिखित स्थानीय तह,

प्रस्तुत विषयमा आव २०८३/८४ को बजेटमा स्वीकृत शिक्षा योजनाको आधारमा स्थानीय तहमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी बजेटको व्यवस्था गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ। तसर्थ स्थानीय तहले तयार गरेको स्थानीय शिक्षा योजनालाई **Evidence based, GEDSI Responsiveness and Climate Resilience** बनाउनको लागि र योजनाको लेखाजोखा गरी अन्तिम रूप प्रदान गर्नको लागि शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको आयोजना र SESP TA को प्राविधिक सहयोगमा तपसिल बमोजिम सञ्चालन हुने कार्यक्रममा स्थानीय शिक्षा योजनाको मस्यौदा सहित सहभागी हुनको लागि निर्णयानुसार अनुरोध छ।

निलकण्ठ ढकाल
निर्देशक

तपसिल
मिति: २०८३।०३।५-७ गते सम्म
स्थान: चितवन, भरतपुर
समय: बिहान ८ बजेदेखि
सम्पर्क व्यक्ति श्री सुबोध दहाल फोन नं ९८४३१२११७८

कार्यक्रममा सहभागी हुने स्थानीय तहको विवरण

क्रम	प्रदेश	जिल्ला	स्थानीय तह	सहभागी संख्या
१	कोशी	इलाम	चुलाचुली गाउँपालिका	१ जना
२	कोशी	इलाम	माईजोगमाई गाउँपालिका	१ जना
३	कोशी	इलाम	माङसेबुङ गाउँपालिका	१ जना
४	कोशी	झापा	बाह्रदशी गाउँपालिका	१ जना
५	कोशी	झापा	झापा गाउँपालिका	१ जना
६	कोशी	सुनसरी	बर्जु गाउँपालिका	१ जना
७	कोशी	सुनसरी	कोशी गाउँपालिका	१ जना
८	कोशी	सोलुखुम्बु	खुम्बुपासाङल्हामु गाउँपालिका	१ जना
९	बागमती	भक्तपुर	भक्तपुर नगरपालिका	१ जना
१०	बागमती	धादिङ	धुनीबेंशी नगरपालिका	१ जना
११	बागमती	धादिङ	गल्छी गाउँपालिका	१ जना
१२	बागमती	दोलखा	गौरीशंकर गाउँपालिका	१ जना
१३	बागमती	दोलखा	भीमेश्वर नगरपालिका	१ जना
१४	बागमती	काठमाडौं	काठमाडौं महानगरपालिका	१ जना
१५	बागमती	काठमाडौं	शंखरापुर नगरपालिका	१ जना
१६	बागमती	काठमाडौं	टोखा नगरपालिका	१ जना
१७	बागमती	काभ्रेपलाञ्चोक	बेथानचोक गाउँपालिका	१ जना

नेपाल सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
(योजना तथा अनुगमन शाखा)
सानोठिमी, भक्तपुर

प.सं. ०८२/८३
च.नं.

क्रम	प्रदेश	जिल्ला	स्थानीय तह	सहभागी संख्या
१८	बागमती	काभ्रेपलाञ्चोक	तेमाल गाउँपालिका	१ जना
१९	बागमती	ललितपुर	ललितपुर महानगरपालिका	१ जना
२०	बागमती	सिन्धुपाल्चोक	लिसङ्खुपाखर गाउँपालिका	१ जना
२१	बागमती	सिन्धुपाल्चोक	पाँचपोखरी थाङपाल गाउँपालिका	१ जना
२२	बागमती	चितवन	खैरहनी नगरपालिका	१ जना
२३	गण्डकी	मुस्ताङ	बाह्रगाउँ मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	१ जना
२४	गण्डकी	मुस्ताङ	लोमन्थाङ गाउँपालिका	१ जना
२५	गण्डकी	पर्वत	महाशिला गाउँपालिका	१ जना
२६	गण्डकी	नवलपुर	मध्यबिन्दु नगरपालिका	१ जना
२७	गण्डकी	गोरखा	शहिद लखन गाउँपालिका	१ जना
२८	गण्डकी	तनहुँ	बन्दीपुर गाउँपालिका	१ जना
२९	लुम्बिनी	रोल्पा	सुनिलस्मृति गाउँपालिका	१ जना
३०	लुम्बिनी	दाङ	घोराही उपमहानगरपालिका	१ जना
३१	सुदूरपश्चिम	कञ्चनपुर	शुक्लाफाँटा नगरपालिका	१ जना
	जम्मा			३१ जना

नेपाल सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
(योजना तथा ... शाखा)

प.सं. ०८२/८३
च.नं. ८६८

मिति: २०८२/०९/२६

विषय: स्थानीय शिक्षा योजनाको लेखाजोखा (Appraisal) सम्बन्धी कार्यशालामा सहभागिता सम्बन्धमा।

श्री तपसिलमा उल्लिखित स्थानीय तह,

प्रस्तुत विषयमा आव २०८२/८३ को बजेटमा स्वीकृत शिक्षा योजनाको आधारमा स्थानीय तहमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी बजेटको व्यवस्था गरिएको व्यहोरा अनुरोध छ। साथै स्थानीय तहले तयार गरेको स्थानीय शिक्षा योजनालाई Evidence based, GEDSI Responsiveness and Climate Reselience बनाउनको लागि र योजनाको लेखाजोखा गरी अन्तिम रूप प्रदान गर्नको लागि शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको आयोजना र SESP TA को प्राविधिक सहयोगमा तपसिल बमोजिम सञ्चालन हुने कार्यशालामा स्थानीय शिक्षा योजनाको मस्यौदा सहित सहभागी हुनको लागि निर्णयानुसार अनुरोध छ।

तपसिल
मिति: २०८२।०९।१५-१७ गते सम्म
स्थान: चितवन, भरतपुर
समय: बिहान ८ बजेदेखि
सम्पर्क व्यक्ति: श्री सुबोध ढकाल फोन नं ९८४३१४११०८

खैरहनी नगरपालिका
दर्ता नं.: ५३४७
मिति: ...

(हस्ताक्षर)
चित्रकान्त ढकाल
निर्देशक

कार्यक्रममा सहभागी हुने स्थानीय तहको विवरण

क्रम	प्रदेश	जिल्ला	स्थानीय तह	सहभागी संख्या
१	कोशी	इलाम	चुलाचुली गाउँपालिका	१ जना
२	कोशी	इलाम	माईजोगमाई गाउँपालिका	१ जना
३	कोशी	इलाम	माङसेबुङ गाउँपालिका	१ जना
४	कोशी	झापा	बाह्रदशी गाउँपालिका	१ जना
५	कोशी	झापा	झापा गाउँपालिका	१ जना
६	कोशी	सुनसरी	बर्जु गाउँपालिका	१ जना
७	कोशी	सुनसरी	कोशी गाउँपालिका	१ जना
८	कोशी	सोलुखुम्बु	खुम्बुपासाङल्हामु गाउँपालिका	१ जना
९	बागमती	भक्तपुर	भक्तपुर नगरपालिका	१ जना
१०	बागमती	धादिङ	धुनीबेंसी नगरपालिका	१ जना
११	बागमती	धादिङ	गल्छी गाउँपालिका	१ जना
१२	बागमती	दोलखा	गौरीशंकर गाउँपालिका	१ जना
१३	बागमती	दोलखा	भीमेश्वर नगरपालिका	१ जना
१४	बागमती	काठमाडौं	काठमाडौं महानगरपालिका	१ जना
१५	बागमती	काठमाडौं	[illegible] नगरपालिका	१ जना
१६	बागमती	काठमाडौं	टोखा नगरपालिका	१ जना
१७	बागमती	काभ्रेपलाञ्चोक	बेथानचोक गाउँपालिका	१ जना
१८	बागमती	काभ्रेपलाञ्चोक	तेमाल गाउँपालिका	१ जना
१९	बागमती	ललितपुर	ललितपुर महानगरपालिका	१ जना
२०	बागमती	सिन्धुपाल्चोक	लिसङ्खुपाखर गाउँपालिका	१ जना
२१	बागमती	सिन्धुपाल्चोक	पाँचपोखरी थाङपाल गाउँपालिका	१ जना
२२	बागमती	चितवन	खैरहनी नगरपालिका	१ जना
२३	गण्डकी	मुस्ताङ	बाह्रगाउँ मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	१ जना
२४	गण्डकी	मुस्ताङ	लोमन्थाङ गाउँपालिका	१ जना
२५	गण्डकी	पर्वत	महाशिला गाउँपालिका	१ जना
२६	गण्डकी	नवलपुर	मध्यबिन्दु नगरपालिका	१ जना
२७	गण्डकी	गोरखा	शहिद लखन गाउँपालिका	१ जना
२८	गण्डकी	तनहुँ	बन्दीपुर गाउँपालिका	१ जना
२९	लुम्बिनी	रोल्पा	सुनिलस्मृति गाउँपालिका	१ जना
३०	लुम्बिनी	दाङ	घोराही उपमहानगरपालिका	१ जना
३१	सुदूरपश्चिम	कञ्चनपुर	शुक्लाफाँटा नगरपालिका	१ जना
	जम्मा			३१ जना

नेपाल सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
(योजना ... शाखा)
सानोठिमी, भक्तपुर

प.सं. ०८२/८३
च.नं.

खैरहनी नगर कार्यपालिकाको बैठक संख्या १४ (आ.व. २०८२/८३)

आज मिति २०८२ ०२ २८ गते बिहीवार बिहानको ०७.३० बजे खैरहनी नगरपालिकाका प्रमुख श्री शशी कुमार खनियाज्यूको अध्यक्षतामा तपसिल बमोजिमका पदाधिकारीहरुको उपस्थितिमा नगर कार्यपालिकाको बैठक बसी तपसिल बमोजिमका [illegible] [illegible] गरियो ।

तपसिल

क्र.सं.	पद	नाम, थर	हस्ताक्षर
१	प्रमुख	श्री शशी कुमार खनिया	
२	उप-प्रमुख	श्री कविता उप्रेती	
३	सचिव	श्री नेत्रप्रसाद पौडेल	
४	वडा अध्यक्ष वडा नं. १	श्री [illegible] भुसाल	
५	वडा अध्यक्ष वडा नं. २	श्री रोहिणी प्रसाद उप्रेती	
६	वडा अध्यक्ष वडा नं. ३	श्री पूर्ण बहादुर गुरुङ	
७	वडा अध्यक्ष वडा नं. ४	श्री वेद बहादुर अधिकारी	
८	वडा अध्यक्ष वडा नं. ५	श्री [illegible] सुवेदी	
९	वडा अध्यक्ष वडा नं. ६	श्री कमल प्रसाद न्यौपाने	
१०	वडा अध्यक्ष वडा नं. ७	श्री मनोहर महतो	
११	वडा अध्यक्ष वडा नं. ८	श्री शंकर [illegible]	
१२	वडा अध्यक्ष वडा नं. ९	श्री अम्बु राम महतो	
१३	वडा अध्यक्ष वडा नं. १०	श्री राम विक्रम चौधरी	
१४	वडा अध्यक्ष वडा नं. ११	श्री दिनेश कुमार [illegible]	
१५	वडा अध्यक्ष वडा नं. १२	श्री [illegible]	
१६	वडा अध्यक्ष वडा नं. १३	श्री [illegible] प्रसाद भुसाल	
१७	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible] चौधरी	
१८	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible] देवी [illegible]	
१९	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible] वि.क.	
२०	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible] चौधरी	
२१	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible]	
२२	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible]	
२३	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible]	
२४	कार्यपालिका सदस्य	श्री [illegible]	

खैरहनी नगरपालिका, चितवन

नगर कार्यपालिकाको बैठक

मितिः २०८२/०२/२८ गते, बिहान ७.३० बजे

बैठक संङ्ख्याः १४ /२०८२-८३

प्रस्तावहरु:-

१. खैरहनी नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धमा ।
२. खैरहनी नगरपालिकामा विद्यालय सञ्चालन अनुमति तथा कक्षा थप अनुमति दिने सम्बन्धमा ।
३. खैरहनी नगरपालिकाको कार्यविधिहरुमा संशोधन सम्बन्धमा ।

निर्णयहरु:

१. क) खैरहनी नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक स्थितिलाई योजनाबद्ध रुपमा अगाडि बढाउन शिक्षा योजना आवश्यक रहेको सन्दर्भमा नगरको शिक्षालाई सबल रुपमा अगाडि बढाउन, नगरपालिकाले लिएको शैक्षिक रणनीति, नगर विकास योजना, आगामी शैक्षिक सत्रहरुमा गरिने क्रियाकलापसहितको स्पष्ट मार्गनिर्देशनसमेतलाई समेटी नगर शिक्षा समितिको सिफारिसबमोजिम नगर शिक्षा योजना निर्माण प्रकिया अगाडि बढाउने ।

ख) नगर शिक्षा योजनालाई आवश्यक निर्देशनसहित अगाडि बढाउन निम्न सदस्य रहने गरी नगर शिक्षा समितिको सिफारिसमा नगर शिक्षा योजना निर्माण निर्देशक समिति र मस्यौदा लेखन समिति गठन गर्ने ।

अ. नगर शिक्षा योजना निर्माण निर्देशक समितिको विवरण

अध्यक्ष. नगर प्रमुख एवम नगर शिक्षा समिति अध्यक्ष श्री शशी कुमार खनिया

सदस्य. नगर उप प्रमुख श्री कविता उप्रेती

सदस्य. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री नेत्रप्रसाद पौडेल

सदस्य- सचिव. शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख/निर्देशक श्री राजु थानियाँ

सदस्य. सामाजिक विकास समिति संयोजक श्री रोहिणी प्रसाद उप्रेती

शशी कुमार खनिया
नगर प्रमुख

आ. <u>मस्यौदा लेखन समितिको विवरण</u>

संयोजक- शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख/निर्देशक श्री राजु थनियाँ

सदस्य- विषय विज्ञको तर्फबाट पूर्व शिक्षा निर्देशक श्री महेन्द्र प्रसाद पौडेल

सदस्य- नगर शिक्षा समिति सदस्य तर्फबाट श्री सदानन्द सिलवाल

सदस्य- शिक्षा अधिकृत श्री सुमन सिलवाल

सदस्य सचिव- सहायक विद्यालय निरीक्षक श्री पुण्यराज दुवाडी

नोट- समितिले आवश्यकता महसुस गरेमा विषय विज्ञको रुपमा २ जना व्यक्तिलाई समितिको बैठक र लेखन कार्यमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

२. क) मदिना आइडल एकेडेमी खैरहनी नगरपालिका वडा नं. ६, पर्साले खैरहनी नगरपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७४ तथा खैरहनी नगरपालिकाको शिक्षा नियमावली, २०७५ (संशोधन सहित) को परिच्छेद-२, नियम ३ बमोजिम आवश्यक कागजात संलग्न गरी शैक्षिक सत्र २०८३ बाट शैक्षिक गुठी मार्फत आधारभूत तहको कक्षा सञ्चालनको अनुमति प्राप्त गर्न निवेदन पेश गरेको र सो सन्दर्भमा नियमावलीको नियम ६ बमोजिमको पूर्वाधार रहेको भनी कक्षा १ को अनुमति प्रदान गर्न शिक्षा शाखाबाट पेश हुन आएको निरीक्षण प्रतिवेदन र फाइल साथ संलग्न कागजातको अध्ययन गर्दा उक्त शिक्षा नियमावलीको नियम १५ को शैक्षिक गुठीसम्बन्धी व्यवस्था अनुरुप नियमानुसार निजी गुठी दर्ता गरी धार्मिक विद्यालय (मदर्सा) सञ्चालन गर्न माग भई आएकोले निजी गुठी स्वीकृत गरी सोही गुठीबमोजिम शैक्षिक सत्र २०८३ बाट कक्षा १ सञ्चालनको लागि नगर शिक्षा समितिको सिफारिसबमोजिम अनुमति दिने ।

ख) ग्लो साइन एकेडेमी खैरहनी नगरपालिका वडा नं. ८ पर्साले शैक्षिक सत्र २०८३ देखि लागु हुने गरी कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान, शिक्षा र कानून विषय थप गरेर कक्षा सञ्चालन गर्ने अनुमति पाउँ भनी आवश्यक कागजात संलग्न गरी निवेदन पेश गरेको सन्दर्भमा नगरपालिकाबाट गरिएको विद्यालयको अनुगमनबाट कक्षा सञ्चालनको पूर्वाधार रहेकोले अनुमति प्रदान गर्न मिल्ने भनी शिक्षा शाखाबाट पेश हुन आएको प्रतिवेदन समेतको अध्ययन गर्दा खैरहनी नगरपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७४ तथा खैरहनी नगरपालिकाको शिक्षा नियमावली, २०७५ (संशोधन सहित) को परिच्छेद २, नियम १९ को उपनियम २ बमोजिम शैक्षिक सत्र २०८३ देखि कक्षा ११ मा विज्ञान, शिक्षा

२

र कानून विषय थप गरी कक्षा सञ्चालनको लागि नगर शिक्षा समितिको सिफारसबमोजिम अनुमति प्रदान गर्ने ।

३. क) खैरहनी नगरपालिकाको उपप्रमुखसँग गर्भवती तथा सुत्केरी स्याहार कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०८० मा संलग्न तीनमहले फारामबमोजिम संशोधन गर्ने ।

ख) खैरहनी नगरपालिकाको मेलमिलाप कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७८ मा संलग्न तीनमहले फारामबमोजिम संशोधन गर्ने ।

शशी कुमारी खति.
नगर प्रमुख

खैरहनी नगरपालिका, चितवन

नगर कार्यपालिकाको बैठक बस्ने प्रस्ताव

बैठक संख्या: १६

क. मिति २०८३।०२।१६ [illegible]

ख. समय दिनको ०२:३० बजे

प्रस्ताव:

१. नगर शिक्षा योजनाको मस्यौदा स्वीकृति सम्बन्धमा।

२. सामाजिक परीक्षण, लैंगिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण एवं पोषण पार्श्व चित्र सम्बन्धमा।

३. करार सेवामा कार्यरत कर्मचारीहरूको करार अवधि थप सम्बन्धमा।

४. सूचना प्रविधि अधिकृतको काज मिलान सम्बन्धमा।

५. नगरपालिकाको अनुगमन समितिको प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने सम्बन्धमा।

निर्णयहरू:

१. खैरहनी नगरपालिकाको आगामी शैक्षिक विकासलाई व्यवस्थित र योजनाबद्ध बनाउन तयार पारिएको संलग्न बमोजिमको "नगर शिक्षा योजना (२०८३–२०९०)" स्वीकृत गर्ने।

२. आ.व. २०८१।८२ मा नगरभित्र सञ्चालित योजना तथा कार्यक्रमहरूको पारदर्शिता र समावेशी विकासलाई सुनिश्चित गर्न प्रस्तुत भएको सामाजिक परीक्षण, २०८३, लैंगिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण प्रतिवेदन, २०८३ एवं पोषण पार्श्वचित्र (Nutrition Profile) लाई संलग्न बमोजिम स्वीकृत गर्ने।

३. खैरहनी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, विषयगत शाखा, वडा कार्यालयहरू तथा मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा करार सेवामा कार्यरत कर्मचारी र नगर प्रहरीहरूको कार्यसम्पादनका आधारमा नगरपालिकाको सेवा प्रवाहलाई निरन्तरता दिन मिति २०८३।०४।०१ देखि मिति २०८३।०९।३० सम्म (६ महिना) का लागि करार अवधि थप गर्ने।

४. खैरहनी नगर कार्यपालिकाको कार्यालयमा कार्यरत सूचना प्रविधि अधिकृत श्री सुजन लोहनीको स्थानीय तहमा सूचना प्रविधि अधिकृत परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को दफा ६ को उपदफा १ बमोजिम मिति २०८३।०४।०१ देखि लागु हुने गरी छैटौं तहबाट सातौं तहमा काज मिलान गर्ने।

५. नगरपालिकाद्वारा सञ्चालित विभिन्न योजना तथा विकास कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता र गुणस्तर कायम गर्न नगर उप-प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित अनुगमन समितिले पेश गरेको आ.व. २०८२।८३ को अनुगमन प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने।

आज मिति २०८३ साल असार २ गते यस खैरहनी नगरपालिकाद्वारा आयोजना गरिएको नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि सुझाव संकलन कार्यक्रम यस नगरपालिकाको नगर प्रमुख श्री शशी कुमार खतिवाडाज्यूको अध्यक्षतामा तपसिल बमोजिमका पदाधिकारीहरु र अतिथिहरूको उपस्थितिमा संचालन र सम्पन्न भयो।

खैरहनी नगरपालिकाको नगर प्रमुख श्री शशी कुमार खतिवडा

खैरहनी नगरपालिकाका नगर उप प्रमुख श्री कविता उप्रेती

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत नेत्र प्रसाद पौडेल

शिक्षा निर्देशक राजु बाँनिया

विज्ञ सदस्य पूर्व शिक्षा निर्देशक महेन्द्र प्रसाद पौड्याल

सिडिइ कृष्ण प्रसाद उपाध्याय

सामाजिक विकास समिति अध्यक्ष; रोहिणी प्रसाद उप्रेतीज्यू

वडा अध्यक्ष वडा नं.१ नवराज भुषाल

वडा अध्यक्ष वडा नं.३ पूर्ण बहादुर गुरुङ

वडा अध्यक्ष वडा नं.४ खेद बहादुर अधिकारी

वडा अध्यक्ष वडा नं.५ छविनाथ सुवेदी

वडा अध्यक्ष वडा नं.६ कमल प्रासद न्यौपाने

वडा अध्यक्ष वडा नं.७ मनेजर महतो

वडा अध्यक्ष वडा नं.८ शंकर कँडेल

वडा अध्यक्ष वडा नं.९ बन्धुराम चौधरी

वडा अध्यक्ष वडा नं.१० चन्द्र विक्रम चौधरी

वडा अध्यक्ष वडा नं.११ दिपेन्द्र कुमार दराई

वडा अध्यक्ष वडा नं.१२ केदारनाथ पन्त

वडा अध्यक्ष वडा नं.१३ कुल प्रसाद भुषाल

कार्यपालिका सदस्य श्री बुधरमिया महतो

कार्यपालिका सदस्य श्री विष्णुमाया सुनार

कार्यपालिका सदस्य श्री आनन्द बहादुर दराई

कार्यपालिका सदस्य श्री मेनुका परियार

कार्यपालिका सदस्य श्री विक्रमिया महतो

कार्यपालिका सदस्य श्री मैया वि.क.

कार्यपालिका सदस्य श्री गोमा देवी घर्ती

कार्यपालिका सदस्य श्री दुखिराम दराई

ईलाका प्रहरी प्रमुख श्री

सामाजिक विकास समिति सदस्य श्री नारायण भण्डारी

सामाजिक विकास समिति सदस्य श्री

सामाजिक विकास समिति सदस्य श्री

सामाजिक विकास समिति सदस्य श्री

नगर शिक्षा समिति सदस्य श्री अर्जुन प्रसाद सिलवाल

नगर शिक्षा समिति सदस्य श्री के.रत्न. सिलवाल

नगर शिक्षा समिति सदस्य श्री धनविर चौधरी

नगर शिक्षा समिति सदस्य श्री

नगर शिक्षा समिति सदस्य श्री

नगर शिक्षा समिति सदस्य श्री मीरा खरेल

नगर खेलकुद विकास समितिका अध्यक्ष श्री धनविर चौधरी

नगर खेलकुद विकास समितिका सदस्य श्री प्रेम नारायण ओझा

नगर खेलकुद विकास समितिका सदस्य

इलाका प्रहरी प्रमुख श्री

नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि राय सुझाव संकलन कार्यक्रममा उपस्थित महानुभावहरुको नामावली

हस्ताक्षर	उपस्थित महानुभावहरुको नाम थर	पद तथा संस्थाको नाम
	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	श्री [illegible]
	[illegible]	[illegible]
	दिना चौधरी	श्री आधारभूत विद्यालय [illegible]
	[illegible]	''
	दिपक थपलिया	[illegible]
	सुनिता दराई	[illegible]
	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]
	[illegible] चौधरी	[illegible]
	[illegible] महतो	प्रा. आ. वि. बढगाउँ
	[illegible] चौधरी	श्री आ. वि. बडगाउँ
	[illegible] अधिकारी	प्र.अ. [illegible] आ. वि.
	श्याम [illegible] आचार्य	[illegible] मा. वि
	[illegible]	[illegible]
	सुकमाया लामा	श्री आधारभूत विद्यालय [illegible]
	आसमा चौधरी	'' विव्यस अध्यक्ष
	[illegible] चौधरी	'' शि.अ.स. अध्यक्ष
	प्रताप [illegible]	श्री जनएकता आ.वि. [illegible] (प्र.अ.)
	[illegible] आचार्य	[illegible] (प्र.अ.)
	शिव नाथ [illegible]	श्री रा. आ. वि. [illegible] (प्र.अ.)
	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	Happy Kids Montessori (principal)
	पविता [illegible]	Mom's Home " (")
	[illegible]	CDRC Montessori (principal)
	[illegible] प्रसाद [illegible]	[illegible] (प्र.अ.)
	[illegible] ढकाल	कुमरोज एकेडेमी (प्र.अ.)
	धनबिर चौधरी	[illegible] ई. बो. स्कुल (प्र.अ.)
	शिवराज अधिकारी	श्री रा. मा. वि. [illegible] प्र.अ.

नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि राय सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा उपस्थित महानुभावहरूको नामावली

हस्ताक्षर	उपस्थित महानुभावहरुको नाम थर	पद तथा संस्थाको नाम
[illegible]	चन्द्रप्रसाद लामिछाने (शि.स.)	अध्यक्ष - नेपाल आदर्श शिक्षा सदन
[illegible]	राधाकृष्ण उप्रेती	शिक्षक आ वि पिड्गली
[illegible]	सुजलाल [illegible]	सञ्चालक पिया मा. वि.
[illegible]	कुमार अधिकारी	प्र. अ. किरण [illegible]
[illegible]	लालमान उप्रेती	कोषाध्यक्ष - युवा [illegible]
[illegible]	मीरा चौधरी	आ. वि. सुल्ताना [illegible] अध्यक्ष
तिलु	तीलु चौधरी	" " [illegible]
[illegible]	टेकराज अधिकारी	प्र. अ. - न्यू साइन एकेडेमी मा. वि.
[illegible]	शरदचन्द्र गौतम	सैनिक [illegible] महाविद्यालय (बिहान)
[illegible]	विमला खनिया	श्री रा. आ. वि. [illegible]
[illegible]	भगवती [illegible] गोदार	" "
[illegible]	गौरी [illegible]	"
[illegible]	प्रतिभा [illegible]	सुर्खेत नगर [illegible]
[illegible]	सुजल [illegible]	" "
[illegible]	राज कुमार चौधरी	[illegible]
[illegible]	लेखराज घर्ति	श्री रा. आ. वि. [illegible] प्र. अ.
[illegible]	वीर बहादुर [illegible]	श्री [illegible] प्र. अ.
[illegible]	[illegible] भण्डारी	श्री आ वि [illegible]
[illegible]	सागर महतो	न्यू [illegible]
[illegible]	मनोज थापा	श्री [illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	कृष्ण प्रसाद घिमिरे	प्र. अ. कपिया आ. वि.
[illegible]	प्रेमराज रिमाल	प्र. अ. [illegible] -८
[illegible]	मञ्जु [illegible]	श्री राष्ट्रिय [illegible]
[illegible]	कमला देवकोटा	आ. वि. [illegible] - प्र. अ.
[illegible]	[illegible] महत	श्री आ. वि. जीवनपुर - प्र. अ.
[illegible]	अनिता पाण्डे	[illegible]
[illegible]	रेवती कुमारी थापा	[illegible]
[illegible]	मिनु चौधरी	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible] -३
[illegible]	गोकुल पराजुली	श्री रा. आ. वि. [illegible] - " -०३

नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि राय सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा उपस्थित महानुभावहरुको नामावली

हस्ताक्षर	उपस्थित महानुभावहरुको नाम थर	पद तथा संस्थाको नाम
[illegible]	कुमार थापा	श्री रा. आ. वि. [illegible] (अध्यक्ष)
[illegible]	रामेश्वर रिमाल	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible] थापा	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	भुपेन्द्र अधिकारी	[illegible]
[illegible]	केदार बहादुर अधिकारी नवराज [illegible]	श्री रा. आ. वि. [illegible] अध्यक्ष श्री [illegible] आ. वि. [illegible]
Muna	मुना भट्ट देवकोटा	जनजीवन मा. वि खरहनी ४ अध्यक्ष
[illegible]	देवराज खतिवडा	श्री [illegible] (प्र.अ)
[illegible]	ओमकार आचार्य	श्री राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय, [illegible]
Shanti	शान्ति चौधरी	श्री रा. आ. वि. [illegible]
[illegible]	सुजना रिजाल (भण्डारी)	श्री राष्ट्रिय आ. वि. [illegible]
[illegible]	सर्मिला गुरुङ	श्री चण्डी राष्ट्रिय आधारभूत [illegible]
[illegible]	निर्मा महतो	श्री कपिया माध्यमिक विद्यालय अध्यक्ष
[illegible]	[illegible]	श्री [illegible] आधारभूत विद्यालय
[illegible]	मित्र प्रसाद पाठक	श्री [illegible]
[illegible]	[illegible] थापा	श्री [illegible]
[illegible]	पुष्पराज दुवाडी	भरतपुर नगरपालिका, चितवन

नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि राय सुझाव सङ्कलन कार्यक्रममा उपस्थित ~~महानुभावहरूको~~ महानुभावहरूको नामावली

हस्ताक्षर	उपस्थित महानुभावहरूको नाम थर	पद तथा संस्थाको नाम
[illegible]	कुमार थापा	श्री रा. आ. वि. ओखरपाटे (अध्यक्ष)
[illegible]	रामेश्वर रिजाल	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible] थापा	[illegible]
[illegible]	[illegible] अधिकारी	[illegible]
[illegible]	केशर बहादुर अधिकारी	श्री रा. आ. वि. पटिहानी [illegible]
[illegible]	नवराज [illegible]	श्री [illegible] आ. वि. [illegible]
[illegible]	मुना भट्ट देवकोटा	जनजीवन आ. वि. खैरहनी २ अध्यक्ष
[illegible]	देवराज खतिवडा	श्री [illegible] मा. वि. सिमाहनी (प्र.अ)
[illegible]	ओमकार आचार्य	श्री राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय, [illegible]
Shanti	शान्ति चौधरी	श्री रा. आ. वि. [illegible]
[illegible]	सुजना रिजाल (भण्डारी)	श्री राष्ट्रिय आ. वि. [illegible]
[illegible]	सर्मिला [illegible]	श्री. चण्डी राष्ट्रिय आधारभूत [illegible]
[illegible]	निर्मा महतो	श्री कपिया माध्यमिक विद्यालय (अध्यक्ष)
[illegible]	गोजा [illegible]	श्री [illegible] आधारभूत विद्यालय
[illegible]	मित्र प्रसाद [illegible]	श्री [illegible]
[illegible]	तिलक [illegible] थापा	श्री [illegible] मा. आ. वि. [illegible]
[illegible]	पुष्पराज दुवाडी	खैरहनी नगरपालिका, चितवन
[illegible]	सुमन सिलवाल	शिक्षा अधिकृत

प्रधानाध्यापक

सञ्जु चौधरी आधारभूत विद्यालय मकुई [illegible]

रेशमा अधिकारी [illegible] मा. वि. [illegible]

[illegible] सिं [illegible] श्री आधारभूत विद्यालय [illegible] [illegible]

प्रताप कुइँकेल श्री [illegible] आ. वि. खै. न. पा. - ०६ [illegible]

[illegible] आचार्य श्री जनजीवन मा. वि. खै. न. पा. २ [illegible]

खिल नाथ न्यौपाने रा. आ. वि. पटिहानी खै. न. पा. २ [illegible]

[illegible] रा. आ. वि. [illegible] [illegible]

अर्जुन [illegible] प्रसाद [illegible] आ. वि. [illegible] [illegible]

शिक्षक अभिभावक संघका अध्यक्ष

[illegible] श्री [illegible] आ. वि. [illegible] [illegible]

[illegible] चौधरी श्री आ. वि. बडगाँउ [illegible]

[illegible] [illegible]

सञ्जु कुमार चौधरी श्री आधारभूत विद्यालय [illegible] [illegible]

[illegible] चौधरी राष्ट्रिय आ. वि. [illegible] [illegible]

दिपक थपलीया आ. वि. [illegible] [illegible]

[illegible]

हिना चौधरी श्री आधारभूत विद्यालय मकुई [illegible]

[illegible] महतो श्री आ. वि. बडगाउँ [illegible]

श्याम सुन्दर आचार्य [illegible]

सुकमाया लामा श्री आधारभूत विद्यालय [illegible] [illegible]

(३) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवं उच्च शिक्षाको सुदृढीकरण

कार्यनीति : • उद्योग आवश्यकतामा आधारित प्राविधिक धार
- • छोटो अवधिका सीपमूलक तालिमहरु
- • उद्योग विद्यालय साझेदारी (Industry school partnership)
- • उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति र प्रोत्साहन
- • उद्यमशीलता र बीउ पुँजी (seed money)

१० वर्षे लक्ष्य : • प्रत्येक माध्यमिक विद्यालयमा कम्तीमा एक प्राविधिक धार (जस्तै, कृषि वा सिभिल)को सञ्चालन र नगरमा एक अत्याधुनिक प्राविधिक बहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गर्ने)

(४) शिक्षामा समता, समावेशिता र अभिभावकीय सहभागिताको प्रवर्द्धन

कार्यनीति : - सीमान्तकृत र अति विपन्न समुदायका लक्षित विशेष कार्यक्रम
- अपाङ्गतामैत्री शिक्षाको सुनिश्चितता
- लैङ्गिक समता र सुरक्षित विद्यालय वातावरण
- भाषा र संस्कृतिको संरक्षण
- भौतिक पहुँच र वातावरणको व्यवस्था

१० वर्षे लक्ष्य : लैङ्गिक, जातीय वा आर्थिक कारणले शिक्षाबाट वञ्चित हुने दर शून्य बनाउने।

(५) विद्यालय शिक्षामा शैक्षिक सुशासन, जवाफदेहिता र गुणस्तर सुधार

कार्यनीति : • विद्यालय व्यवस्थापनमा राजनीतिक तटस्थता र सुशासन
- • प्रधानाध्यापकसँग कार्यसम्पादन सम्झौता गर्ने
- • पारदर्शिता, वित्तीय जवाफदेहिता र सामाजिक परीक्षण
- • शिक्षण गुणस्तर अनुगमन र सुपरिवेक्षण प्रणाली
- • विद्यार्थी र अभिभावक सन्तुष्टि मापन

१० वर्षे लक्ष्य :- सबै विद्यालयमा zero Auditing complication र ९० प्रतिशत को आवधिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गर्ने

(५) शिक्षकको क्षमता विकास, शिक्षक व्यवस्थापन तथा वेतनमान सम्बन्धी प्रणाली

कार्यनीति : आवश्यकताहरु र प्रविधिमा आधारित व्यावसायिक तालिम
- विद्यार्थी संख्या र आवश्यकताको आधारमा दरबन्दी मिलान
- कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन र दण्ड-पुरस्कार प्रणाली

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] शुभम दोटेल [illegible] मधेश [illegible] ७३ [illegible] शिक्षक (कु.क.)

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	[illegible]	- शान्तिकी सिकाइ सामग्री अझ बढी आवश्यक	- अझ शैक्षिक सामग्री र डिजिटल सामग्री उपलब्ध गराउने
२	[illegible]	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि [illegible] कमजोर - व्यावहारिक ज्ञानमा कमी	- नियमित शैक्षिक अनुगमन र अभिभावक सहकार्य बढाउने
३	[illegible]	-	
४	[illegible]	- शिक्षकहरु मूल्याङ्कनलाई अझ प्रभावकारी बनाउनुपर्ने - व्यावहारिक तथा सिर्जनात्मक सिकाइमा कमी	- शिक्षकलाई मूल्याङ्कनसम्बन्धी आधुनिक तालिम प्रदान गर्नुपर्ने
५	[illegible]	- विषयगत शिक्षकको अभाव	- आवश्यक शिक्षक पदपूर्ति गर्ने
६	[illegible]		- विपन्न, दलित, जनजाति र विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि सहयोगात्मक कार्यक्रम विस्तार गर्नुपर्छ
७	[illegible]		- नियमित स्वास्थ्य परीक्षण तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
८	[illegible]	विपद्को समयमा सिकाइ निरन्तरताको लागि स्थायी पर्याप्त नभएको	विद्यालयस्तरीय विपद् व्यवस्थापन योजना तथा वैकल्पिक सिकाइ प्रणाली विकास गर्ने।
	[illegible]	शैक्षिक पूर्वाधारलाई स्तरोन्नति गर्न आवश्यक	कक्षाकोठा, शौचालय तथा पुस्तकालय र खेलमैदानको क्रमिक सुधार गर्ने
	[illegible]	ICT सम्बन्धी सामग्री र उपकरण सीमित	- विद्यालयमा थप कम्प्युटर र डिजिटल व्यवस्था गर्नुपर्छ।
	[illegible]	—	- विद्यालय, अभिभावक र समुदायबीचको समन्वय र पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्ने।
[illegible]			

[illegible] : [illegible]   [illegible] : ९८०४२६२६९०

शिक्षा योजना निर्माण कार्यशालाको राय-सुझाव संकलन फाराम

मिति २०८२/०८/०२

नाम: भुमिका न्यौपाने ठेगाना: सैनदी-१० लिङ्ग: म० उमेर: ४६ पद: शिक्षक

उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	स्थानीय शिक्षा योजनामा समेट्नु पर्ने विषयगत सुझाव
[illegible]	विभिन्न सिर्जनात्मक, तालिमको कमी, उचित पारिश्रमिकको कमी, विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि [illegible]	विभिन्न किसिमका सिर्जनात्मक तालिमका साथै उचित पारिश्रमिकको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने
[illegible]	विद्यालय छोड्ने दर बढ्नु, अभिभावक र विद्यालयबीच सम्बन्धमा कमी	विद्यार्थीहरूको गुणस्तरीय शिक्षामा जोड दिई, अभिभावक र विद्यालयबीच सुमधुर सम्बन्ध कायम राख्न जोड दिने,
[illegible]	• विषय शिक्षकको कमी	• दक्ष विषय शिक्षकको उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्ने,
[illegible]	• मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी नहुनु, स्थानीय व्यावहारिक शिक्षा [illegible]	व्यावहारिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागु गरिनु पर्ने, स्थानीय पाठ्यक्रममा स्थानीय व्यावहारिक सिप मूलक शिक्षा समावेश गर्नुपर्ने,
[illegible]	शिक्षक दरबन्दीको कमी	शिक्षक दरबन्दी पूर्णरूपमा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।
[illegible]	[illegible]मा समान पहुँच नभएको,	[illegible]मा समान पहुँचको अवसर प्रदान गरिनुपर्ने।
[illegible]	खाजा व्यवस्थापनमा प्रभाव नपरेको कारणले स्वास्थ्य र [illegible] कमि,	खाजा व्यवस्थापनमा प्रभाव बढेको उपलब्ध गराउनुपर्ने,
[illegible]	जीवन अवस्थामा शिक्षा प्रभावित हुने,	वैकल्पिक शिक्षा प्रणाली अपनाउनुपर्ने,
[illegible]	प्रभावित सञ्चालनको अभाव हुनु।	विद्यार्थीको अनुपातमा सञ्चालनको व्यवस्थापन हुनुपर्ने,
[illegible]	प्रत्येक विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको कमि र कम्प्युटरको कमि हुनु।	विद्यालय क्षेत्रमा सूचना, प्रविधिका माध्यमबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको आवश्यकता साथै प्रत्येक शिक्षकलाई ICT को तालिमको आवश्यकता,
[illegible]	विद्यालय सुधारमा तथा व्यवस्थापनमा विद्यालय प्रशासन, वि.व.स र शिक्षकको हस्तक्षेप कम हुनु।	विद्यालय प्रशासन, वि.व.स र शिक्षक बिचको हस्तक्षेप, परामर्शको आवश्यकता,

शिक्षा योजना निर्माण कार्यशालाको राय-सुझाव संकलन फाराम

मिति २०८२/०८/०२

क्र.सं.	उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	स्थानीय शिक्षा योजनामा समेट्नु पर्ने विषयगत सुझाव
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

खैरहनी नगरपालिका चितवन

शिक्षा योजना निर्माणमा सरोकारवालाको राय-सुझाव सङ्कलन फाराम

मिति २०८३/०३/०२

सहभागीको नामः बाल सञ्जाल ठेगानाः खैरहनी लिङ्गः महिला उमेरः पदः अध्यक्ष र सचीव (बाल सञ्जाल)

प्रतिनिधित्वको क्षेत्रः नगरपालिका/वडा/समितिहरु/विव्यस/शिअसंघ/प्रअ/शिक्षक/अपाङ्गता क्षेत्र/अभिभावक/युवा/बालबालिका/पत्रकार/कर्मचारी...............

क.सं.	उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	स्थानीय शिक्षा योजनामा समेटन पर्ने विषयमा सुझाव
१	प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा	शैक्षिक सामग्रीको अभाव, शिक्षक को कमी, विद्यालय को भौतिक पुर्वाधारको कमजोर	पर्याप्त शिक्षकको व्यवस्था गर्ने, र उच्च भौतिक पुर्वाधार को निर्माण र व्यवस्था गर्ने,
२	आधारभूत शिक्षा	विद्यार्थीको अनियमित उपस्थीती, विद्यार्थीले विद्यालय छोड्ने समस्या, शिक्षण सिकाइको गुणस्तर कम	विद्यार्थीको समस्या बुझ्ने, शिक्षाको बारेमा जनचेतना फैलाउने र विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकबिच सुनिश्चित राम्रो सम्बन्ध निर्माण गर्ने.
३	माध्यमिक शिक्षा	जीवनउपयोगी सिपमा आधारित शिक्षा नहुनु, खेलकुदलाई प्राथमिकता नदिन, माध्यमिक तहको शिक्षामा रमाई [illegible]	हरेक विद्यार्थीलाई जिवनोपयोगी सिप सिकाउने र पढाई संगै विद्यार्थीको रुची अनुसार कार्यक्रम गरि सहभागी गराउने र खेलकुद लाई पनि उच्च प्राथमिकता दिने
४	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली स्थानीय पाठ्यक्रम		
५	शिक्षक व्यवस्थापन	शिक्षक अस्थाई हुनाले शिक्षक परिवर्तन भईरहनु, जसको कारणले शिक्षा क्षेत्रमा असर पर्न गई शिक्षक र विद्यार्थी बिच सम्बन्ध राम्रो नहुनु	हरेक विद्यालयमा शिक्षक दिगो रुपमा चयन गर्नुपर्दछ र विद्यार्थी र शिक्षक बिच सुमधुर सम्बन्ध निर्माण गर्ने

	[illegible]	[illegible] शिक्षकले [illegible] पहुँचको कमी.	[illegible] को विकास गर्नुपर्दछ।
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible] तथा विद्यार्थीको [illegible] गर्ने र [illegible] गर्ने,
[illegible]	[illegible]	प्रविधि र [illegible] कारण [illegible] अभाव छ	[illegible] शिक्षाको [illegible] गराउने
	[illegible]	[illegible]	[illegible] गर्ने
	[illegible]	[illegible]	विद्यालयमा [illegible] र [illegible] गर्ने र [illegible] शिक्षा प्रदान गर्ने.
	[illegible]	[illegible]	पारदर्शी [illegible], नियमित [illegible] तथा [illegible] बढाउने,
	[illegible]	[illegible]	[illegible]

खैरहनी नगरपालिका चितवन

शिक्षा योजना निर्माणमा सरोकारवालाको राय-सुझाव सङ्कलन फाराम

मिति २०८३/०३/०२

सहभागीको नामः बिपना [illegible] ठेगानाः चैनपुर-४ लिङ्गः महिला उमेरः पदः प्राचार्य (कुमरोज एकेडेमी)

प्रतिनिधित्वको क्षेत्रः नगरपालिका/वडा/समितिहरु/विव्यस/शिअसंघ/प्रअ/शिक्षक/अपाङ्गता क्षेत्र/अभिभावक/युवा/बालबालिका/पत्रकार/कर्मचारी

क.सं.	उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	स्थानीय शिक्षा योजनामा समेटन पर्ने विषयमा सुझाव
१	प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा	बालबालिका र शिक्षकको अनुपात नमिलेको	प्रारम्भिक बालबालिका [illegible] बालबालिका र शिक्षकको अनुपात मिलाउने।
२	आधारभूत शिक्षा	शिक्षा सामग्री र सिकाइमा जोड [illegible]	विषयवस्तु घटाएर सिकाइमा जोड दिने।
३	माध्यमिक शिक्षा	व्यवहारिकको कमि	व्यवहारिक शिक्षामा जोड दिने
४	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली स्थानीय पाठ्यक्रम	अवलोकन र [illegible] कमी	अवलोकन र [illegible] गरि मुल्याङ्कन [illegible] बढाउने।
५	शिक्षक व्यवस्थापन	विद्यार्थी र शिक्षकको अनुपात नमिलेको	शिक्षक र विद्यार्थीको अनुपात मिलाउने।

खैरहनी नगरपालिका चितवन

शिक्षा योजना निर्माणमा सरोकारवालाको राय-सुझाव सङ्कलन फाराम

मिति २०८३/०३/०२

सहभागीको नामः मीरा [illegible] ठेगानाः खैरहनी-८ लिङ्गः [illegible] उमेरः ४२ पदः [illegible]

प्रतिनिधित्वको क्षेत्रः नगरपालिका/वडा/समितिहरु/विव्यस/शिअसंघ/प्रअ/शिक्षक/अपाङ्गता क्षेत्र/अभिभावक/युवा/बालबालिका/पत्रकार/कर्मचारी

क.सं.	उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	स्थानीय शिक्षा योजनामा समेटन पर्ने विषयमा सुझाव
१	प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा	सबै बालबालिकाको ECD केन्द्रमा पहुँच नहुनु [illegible]	ECD केन्द्र स्थापना तथा [illegible] आवश्यक शैक्षिक सामग्री र [illegible]
२	आधारभूत शिक्षा	शिक्षक दरबन्दी तथा [illegible] को कमी [illegible]	आवश्यक शिक्षक [illegible] तथा [illegible] गर्ने।
३	माध्यमिक शिक्षा	[illegible] तथा [illegible]	[illegible] सञ्चालन गर्ने
४	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली स्थानीय पाठ्यक्रम	विद्यार्थीहरुको [illegible] कमीहुनु; स्थानीय पाठ्यक्रम [illegible]	[illegible] जोड दिने; [illegible] स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा [illegible] लागु गर्ने
५	शिक्षक व्यवस्थापन	[illegible] शिक्षकको अभाव [illegible]	आवश्यकता अनुसार शिक्षक [illegible] कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

खैरहनी नगरपालिका : दश वर्षे नगर शिक्षा रणनीतिक गुरुयोजना (२०८२-२०९२)

नारा : गुणस्तरीय शिक्षा, समृद्ध खैरहनीको इच्छा
प्रविधि, सीप र संस्कारयुक्त हाम्रो विद्यालय शिक्षा

खण्ड १: दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र सूचकहरु

* दीर्घकालीन सोच : डिजिटल प्रविधि र सिकाइने ज्ञानको समिश्रणमार्फत खैरहनीलाई देशकै पहिलो 'स्रोत डिजिटल र प्राविधिक शिक्षा मैत्री' उत्कृष्ट पालिका बनाउने ।
* प्रमुख राष्ट्रिय लक्ष्य : राष्ट्रिय गुणस्तर मापदण्डमा ७५३ पालिका मध्ये शीर्ष स्थान हासिल गर्ने ।
* मुख्य सूचकहरु
  - विद्यालय छोड्ने दर (Dropout Rate) लाई शुन्यमा झार्ने
  - आधारभूत र माध्यमिक तहमा सूचना प्रविधि (ICT) को प्रयोग १००% पुर्याउने ।
  - स्थानीय सीप र प्रविधिलाई समेटेर आत्मप्रतिष्ठित रोजगार मूलक प्राविधिक शिक्षाको ग्यारेन्टी गर्ने

खण्ड-२ १८ बुँदे रणनीतिक कार्ययोजना

(१) बालबालिका, आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि

कार्यनीति : प्रारम्भिक बालविकास (ECED) को रुपान्तरण गर्ने
: भर्नाप्रतिशत भर्ना र ड्रपआउट नियन्त्रण गर्ने
: पढ्दै कमाउँदै (Earn while you learn) कार्यक्रम गर्ने
: आधारभूत तहमा जग बलियो बनाउने
: कोचिङ तथा अतिरिक्त तयारी कक्षा सञ्चालन गर्ने

-- वार्षिक लक्ष्य : कक्षा १२ सम्मको खुद भर्नादर (NER) १००% पुर्याउने
राष्ट्रिय परीक्षाको औसत नतिजा

१३: "स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन प्रणाली"

१३.१ खैरहनीको पहिचान समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन:

- थारु र सीमान्तकृत संस्कृतिको समावेश: खैरहनीको स्थानीय पाठ्यक्रम (कक्षा १ देखि ८ सम्म) मा यहाँको ऐतिहासिक थारु संस्कृति, बोटे तथा दरै समुदायको परम्परा, स्थानीय नाचहरू (जस्तै: झिंझिया, सोराई) र रहनसहनलाई प्राथमिकताका साथ समेटियोस्।
- कृषि, पर्यटन र वातावरण शिक्षा: खैरहनीको मुख्य आर्थिक मेरुदण्ड कृषि (कुखुरापालन, माछापालन, केरा खेती) र पर्या-पर्यटन (Eco-tourism) भएकाले पाठ्यक्रममा विद्यार्थीलाई स्थानीय स्रोत-साधनको सही सदुपयोग र व्यावसायिक कृषिको प्राविधिक व्यावहारिक ज्ञान दिने पाठहरू थप गरियोस्।
- सहिद र स्थानीय व्यक्तित्वहरूको इतिहास: खैरहनी क्षेत्रका ऐतिहासिक ऐतिहासिक धरोहरहरू (जस्तै: कुमरोज मध्यवर्ती सामुदायिक वन, कंकाली माई मन्दिर) र स्थानीय गौरवका व्यक्तित्वहरूको जीवनी समावेश गरियोस्।

१३.२ व्यावहारिक र सीपमूलक शिक्षण विधि:

- कक्षाकोठा बाहिरको सिकाई: स्थानीय पाठ्यक्रम अध्यापन गर्दा केवल किताबमा मात्र सीमित नभई विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय कृषि फर्म, सांस्कृतिक सङ्ग्रहालय वा सामुदायिक वनहरूमा लगेर प्रत्यक्ष अवलोकन (Field Visit) गराउने व्यवस्था होस्।

१३.३ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली (CAS) को वास्तविक कार्यान्वयन:

सैद्धान्तिक परीक्षाको अन्त्य: कक्षा १ देखि ३ सम्म र आधारभूत तहमा त्रैमासिक लिखित परीक्षाको भारलाई कम गर्दै विद्यार्थीको नियमित उपस्थिति, कक्षाकार्य, अनुशासन, र सिर्जनशीलताका आधारमा 'निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली' (Continuous Assessment System) लाई प्रभावकारी रूपमा लागू गरियोस्।

१३.४ प्रयोगात्मक र वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन (Objective Evaluation):

प्रोजेक्ट र प्रयोगात्मक कार्यलाई जोड: माथिल्लो कक्षा (कक्षा ४-८) मा कुल मूल्याङ्कनको कम्तीमा ४० प्रतिशत भार प्रयोगात्मक कार्य, प्रस्तुतीकरण (Presentation), र 'प्रोजेक्ट वर्क' (Project Work) का लागि छुट्याइयोस्।
रुब्रिक्स (Rubrics) को निर्माण: विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकको व्यक्तिगत पूर्वाग्रह नहोस् भन्नका लागि नगरपालिकाले सबै विद्यालयका लागि स्पष्ट मापदण्ड र सूचकहरू (Evaluation Rubrics) तयार गरी सोही अनुसार अङ्क दिने व्यवस्था मिलाओस्।

१३.५ नगरस्तरीय एकीकृत परीक्षा र स्तरीकरण:

गुणस्तरको एकरूपता: कक्षा ५ र कक्षा ८ को नगरस्तरीय परीक्षाको प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा केवल सैद्धान्तिक ज्ञान मात्र नभई विद्यार्थीको तार्किक क्षमता, समस्या समाधान गर्ने सीप र सिर्जनशीलता मापन गर्ने गरी आधुनिक 'स्तरीकृत प्रश्नपत्र' (Standardized Testing) पद्धति अपनाइयोस्।
सीपमा आधारित शिक्षा: खैरहनी नगरपालिका चल्नसक्ने पेसा, व्यवसाय, प्रविधिलाई प्रत्यक्ष रूपमा सीपमूलक बनाई स्थानीय पाठ्यक्रममा समावेश गरियोस् ।

१३. स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन प्रणाली:

- खैरहनीको रैथाने थारु, बोटे र दरै संस्कृतिको संरक्षण, आधुनिक व्यावसायिक कृषि, वातावरण, र स्थानीय पर्यटनका क्षेत्रहरू समेटेर स्थानीय पाठ्यक्रमलाई परिमार्जन गरियोस्।
- परम्परागत तीन घण्टे लिखित परीक्षा प्रणालीमा सुधार गरी प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना (Project Work), र सिर्जनशीलतामा आधारित वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन पद्धति (CAS) लाई अनिवार्य रूपमा लागू गरियोस्।
- साथै, नगरस्तरीय परीक्षाहरूलाई विद्यार्थीको तार्किक र व्यावहारिक क्षमता मापन गर्न सक्ने गरी स्तरीकृत (Standardized) बनाइयोस्।

बुँदा नम्बर १४: "विद्यालय शिक्षामा पारदर्शी वित्तीय व्यवस्थापन"

१४.१ 'एकद्वार' बैंकिङ प्रणाली र क्यासलेस (Cashless) विद्यालय:

अनिवार्य बैंकिङ कारोबार: विद्यालयको जुनसुकै सानो वा ठूलो आर्थिक कारोबार (तलब, निर्माण, खरिद, आदि) अनिवार्य रूपमा बैंकमार्फत मात्र गरियोस्। विद्यालयमा नगद (Cash) राख्ने वा नगदमै कारोबार गर्ने परिपाटीलाई पूर्ण रूपमा निषेध गरियोस्।
डिजिटल शुल्क भुक्तानी: यदि विद्यालयले कुनै शुल्क वा सहयोग रकम लिन्छ भने त्यसलाई अभिभावकले मोबाइल बैंकिङ वा डिजिटल वालेट (जस्तै: eSewa, Khalti) मार्फत सिधै विद्यालयको बैंक खातामा जम्मा गर्न सक्ने डिजिटल प्रणाली (Digital Payment Gateway) स्थापना गरियोस्।

१४.२ डिजिटल सार्वजनिक सूचना पाटी (Financial Dashboard):

अनलाइन पारदर्शिता: धौरही नगरपालिकाको शैक्षिक पोर्टलमा प्रत्येक विद्यालयको एउटा छुट्टै 'फाइनान्सियल ड्यासबोर्ड' (Financial Dashboard) होस्। त्यहाँ विद्यालयले पाएको सरकारी अनुदान, दिवा खाजाको बजेट, छात्रवृत्ति रकम, र अन्य आम्दानी तथा खर्चको मासिक विवरण सर्वसाधारण सबैले हेर्न मिल्ने गरी अनलाइन सार्वजनिक गरियोस्।
भौतिक वित्तीय बोर्ड: विद्यालयको प्रवेशद्वारमा प्रत्येक महिनाको आय-व्यय विवरण र बजेट खर्च भएको शीर्षक स्पष्ट देखिने गरी 'वित्तीय सूचना पाटी' अनिवार्य राखियोस्।

१४.३ खरिद र निर्माण कार्यमा पारदर्शी मापदण्ड (e-Procurement):

सार्वजनिक खरिद ऐनको पालना: विद्यालयका लागि आवश्यक डेस्क-बेन्च, कम्प्युटर, वा शैक्षिक सामग्री खरिद गर्दा र भवन निर्माण गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐनका मापदण्डहरू पूर्ण रूपमा पालना गरियोस्।
शून्य मिलेमतो: निश्चित रकम भन्दा बढीको खरिदमा खुला बोलपत्र (Tender) वा कोटेसन आह्वान गरी सबैभन्दा गुणस्तरीय र कम लागतको प्रस्ताव पारदर्शी रूपमा छनोट गरियोस्।

१४.४ त्रैमासिक आन्तरिक लेखापरीक्षण र सामाजिक परीक्षण (Social Audit):

नियमित लेखापरीक्षण: आर्थिक वर्षको अन्त्यमा मात्र गरिने परम्परागत लेखापरीक्षणको सट्टा नगरपालिकाका लेखा अधिकृत वा मान्यता प्राप्त अडिटरद्वारा वर्षमा चार पटक (त्रैमासिक) आन्तरिक लेखापरीक्षण (Internal Audit) गराई त्रुटिहरू तत्काल सच्याउने व्यवस्था होस्।
सार्वजनिक सामाजिक परीक्षण: वर्षमा एक पटक शिक्षक, अभिभावक, नागरिक समाज र जनप्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा अनिवार्य 'आर्थिक तथा सामाजिक परीक्षण' (Social Audit) र 'सार्वजनिक सुनुवाइ' कार्यक्रम आयोजना गरी खर्चको अनुमोदन गराइयोस्।

१४.५ बजेट खर्चको शीर्षकगत वर्गीकरण र अनुगमन:

उद्देश्यमूलक खर्च: दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र भौतिक निर्माणको बजेट जुन शीर्षकमा आएको हो, सोही शीर्षकमा मात्र खर्च गर्न पाइने कडा नियम बनाइयोस्। एक शीर्षकको बजेट अर्को शीर्षकमा रकमान्तर (Transfer) गर्न नगरपालिकाको शिक्षा शाखाको पूर्व-स्वीकृति अनिवार्य गरियोस्।

१४. विद्यालय शिक्षामा पारदर्शी वित्तीय व्यवस्थापन:

- विद्यालयका सबै आर्थिक कारोबारहरू अनिवार्य रूपमा बैंकिङ र डिजिटल माध्यम (Cashless) बाट मात्र गर्ने व्यवस्था मिलाइयोस् र आम्दानी तथा खर्चको विवरण नगरपालिकाको अनलाइन पोर्टलमा 'वित्तीय ड्यासबोर्ड' मार्फत सार्वजनिक गरियोस्।
- सामग्री खरिद र निर्माण कार्यहरूमा सार्वजनिक खरिद ऐनको कडा पालना गर्दै त्रैमासिक रूपमा आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने प्रणाली बसालियोस्।
- साथै, प्रत्येक विद्यालयले वर्षमा एक पटक अभिभावक र नागरिक समाजको उपस्थितिमा अनिवार्य सार्वजनिक सुनुवाइ तथा सामाजिक परीक्षण (Social Audit) गरी वित्तीय जवाफदेहिता सुनिश्चित गरोस्।

यो सुझाव खण्डले धौरही नगरपालिकाका विद्यालयहरूमा हुने वित्तीय बेथिति रोक्न र जनताको करबाट संकलित बजेटको सही सदुपयोग गराउन ऐतिहासिक भूमिका खेल्नेछ।

१५: "सुशासन, प्रभावकारी सेवा प्रवाह र संस्थागत क्षमता विकास"

१५.१ नगरपालिकाको शिक्षा शाखाको सुदृढीकरण र हेल्पडेस्क (Helpdesk):

एकद्वार सेवा प्रणाली: विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षक वा अभिभावकहरू योजना, बजेट निकासा, वा प्रशासनिक कामका लागि नगरपालिका धाउँदा विभिन्न शाखाहरूमा भौतारिनु नपर्ने गरी शिक्षा शाखामै **'एकद्वार सेवा केन्द्र' (Single Window System)** को व्यवस्था गरियोस्।
डिजिटल हेल्पडेस्क र नागरिक बडापत्र: शिक्षा शाखाको प्रवेशद्वारमा सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय, आवश्यक कागजात, र जिम्मेवार अधिकारीको नाम स्पष्ट खुलेको डिजिटल 'नागरिक बडापत्र' (Citizen Charter) राखियोस्।

१५.२ विद्यालयका प्रशासनिक कार्यहरूको पूर्ण डिजिटलाइजेसन (Paperless Office):

एकीकृत सफ्टवेयरको प्रयोग: विद्यालयका दर्ता-चलानी, शिक्षकहरूको बिदाको रेकर्ड, विद्यार्थी भर्ना तथा स्थानान्तरण प्रमाणपत्र (Transfer Certificate), र कक्षा ८ को परीक्षा फारम जस्ता प्रशासनिक कामहरू पूर्ण रूपमा डिजिटल सफ्टवेयर (IEMIS) मार्फत अनलाइन गरियोस्।
डिजिटल सिग्नेचर र स्वीकृत: नगरपालिका र विद्यालयहरू बीच हुने चिठ्ठीपत्र र डकुमेन्ट आदानप्रदानका लागि भौतिक रूपमा कागज बोकेर जानु नपर्ने गरी आधिकारिक 'ई-मेल' वा डिजिटल स्वीकृत प्रणाली (E-Governance) लागू गरियोस्।

१५.३ विद्यालयका कर्मचारीहरूको क्षमता विकास (Staff Capacity Building):

लेखापाल र कार्यालय सहयोगीलाई तालिम: विद्यालयका लेखापाल (Accountants) हरूलाई सरकारी लेखा प्रणाली (जस्तै: CGAS / सुत्र सफ्टवेयर) र डिजिटल बैंकिङ सम्बन्धी नियमित रूपमा व्यवहारिक तालिम दिइयोस्।
अभिलेख व्यवस्थापन (Record Keeping): विद्यालयका पुराना र ऐतिहासिक कागजात, विद्यार्थीका मार्कसिट, र प्रमाणपत्रहरू सुरक्षित राख्नका लागि कार्यालय सहयोगी तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूलाई 'डिजिटल आर्काइभिङ' (Digital Archiving) सम्बन्धी तालिम र पूर्वाधार उपलब्ध गराइयोस्।

१५.४ सेवा प्रवाहको गुणस्तर मापन र नागरिक पृष्ठपोषण (Feedback Loop):

डिजिटल गुनासो सुनुवाइ: नगरपालिकाको वेबसाइटमा शिक्षा शाखा र विद्यालयहरूको सेवा प्रवाह चित्त नबुझेमा वा ढिलासुस्ती भएमा नागरिकले सिधै गुनासो दर्ता गर्न सक्ने अनलाइन पोर्टल वा टोल-फ्री (Toll-Free) नम्बरको व्यवस्था गरियोस्।
समयबद्ध सेवाको ग्यारेन्टी: शिक्षकहरूको पेन्सन पट्टा, सरुवा, वा सेवा निवृत्त सम्बन्धी कागजातहरू सिफारिस गर्दा तोकिएको समयभित्र (जस्तै: २४ देखि ४८ घण्टाभित्र) अनिवार्य काम फत्ते गर्नुपर्ने सेवाको ग्यारेन्टी (Service Level Agreement) निर्धारण गरियोस्।

१५. सुशासन, प्रभावकारी सेवा प्रवाह र संस्थागत क्षमता विकास:

- नगरपालिकाको शिक्षा शाखामा 'एकद्वार सेवा प्रणाली' र डिजिटल नागरिक बडापत्र लागू गरी सेवा प्रवाहलाई छिटो र झन्झटमुक्त बनाइयोस्।
- विद्यालयका दर्ता-चलानी, प्रमाणपत्र वितरण र प्रशासनिक कार्यहरूलाई एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (IEMIS) मार्फत पूर्ण रूपमा कागजविहीन (Paperless) र अनलाइन बनाइयोस्।

- साथै, विद्यालयका लेखापाल र प्रशासनिक कर्मचारीहरूलाई आधुनिक लेखा प्रणाली र डिजिटल अभिलेख व्यवस्थापन (Digital Archiving) को नियमित तालिम दिई अनलाइन गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र स्थापना गरियोस्।

यो सुझाव खण्डले खोटनी नगरपालिकाको शैक्षिक प्रशासनलाई आधुनिक डिजिटल युगमा प्रवेश गराउन र जेनजीहरूको समय बचत गर्न ठूलो मदत गर्नेछ।

१६: "शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि तथा आन्तरिक/बाह्य स्रोतको व्यवस्थापन"

१६.१ आन्तरिक बजेटमा शिक्षा क्षेत्रलाई प्राथमिकता (Internal Budget Allocation):

बजेटको ग्यारेन्टी: खोटनी नगरपालिकाले आफ्नो कुल वार्षिक विकास बजेटको कम्तीमा १५ देखि २० प्रतिशत हिस्सा शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तर सुधार र भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि अनिवार्य विनियोजन गर्ने नीतिगत निर्णय गरोस्।

फजुल खर्च कटौती: प्रशासनिक वा फजुल खर्चहरू कटौती गरी सो रकम विपन्न विद्यार्थीको छात्रवृत्ति र विद्यालयको प्रविधि जडानमा स्थानान्तरण गरियोस्।

१६.२ संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व (CSR - Corporate Social Responsibility) को उपयोग:

उद्योगहरूसँग साझेदारी: खोटनी र चितवन क्षेत्रमा रहेका ठूला उद्योगहरू (जस्तै: दाना उद्योग, पोल्ट्री फार्म, ईंटा भट्टा, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू) लाई नेपाल सरकारको नियमानुसार उनीहरूको नाफाको निश्चित प्रतिशत 'सीएसआर' (CSR) बजेट शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गर्न आकर्षित गरियोस्।

विद्यालय धर्मपुत्र/धर्मपुत्री (School Adoption) नीति: उद्योग वा व्यावसायिक प्रतिष्ठानहरूलाई नगरका कमजोर वा पिछडिएका विद्यालयहरू पूर्ण रूपमा संरक्षण (Adopt) गर्न लगाई ती विद्यालयको प्रविधि र भौतिक खर्च धान्ने व्यवस्था मिलाइयोस्।

१६.३ बाह्य दातृ निकाय र वैदेशिक अनुदानको परिचालन (External Grants):

प्रस्तावना (Proposal) लेखन: युनिसेफ (UNICEF), युनेस्को (UNESCO), विश्व बैंक, वा शिक्षा क्षेत्रमा काम गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू (INGOs) बाट अनुदान प्राप्त गर्न नगरपालिकाले विज्ञहरूको टोली बनाएर ठोस र वैज्ञानिक परियोजना प्रस्तावहरू (Project Proposals) पेश गरोस्।

नेपाल सरकारसँग समन्वय: संघीय र प्रदेश सरकारका समपूरक (Matching Grant) र विशेष अनुदानहरू बढी भन्दा बढी खोटनीमा भित्र्याउन समयमै योजना तर्जुमा गरी पहल गरियोस्।

१६.४ पूर्व विद्यार्थी मञ्च (Alumni) र गैरआवासीय नेपाली (NRN) सँग सहकार्य:

'आफ्नो विद्यालय, आफैं बनाऔं' अभियान: प्रत्येक विद्यालयका पूर्व विद्यार्थीहरूको एउटा नेटवर्क (Alumni Association) गठन गरियोस्। खोटनीबाट देश-विदेशमा रहेका सफल व्यक्तित्वहरू र गैरआवासीय नेपालीहरूलाई आफ्नो पुरानो विद्यालयमा 'अक्षय कोष' वा 'पुस्तकालय' स्थापना गर्नका लागि आर्थिक सहयोग गर्न आह्वान गरियोस्।

१६.५ नगर शिक्षा विकास कोषको पारदर्शी परिचालन:

एकमुष्ट कोष निर्माण: स्थानीय स्तरमा संकलन हुने पर्यटन शुल्क, नदीजन्य पदार्थको कर, वा अन्य राजस्वको १-२ प्रतिशत रकम छुट्याई 'नगर शिक्षा विकास कोष' मा जम्मा हुने कानुनी व्यवस्था गरी सो कोषको रकम विद्यालयहरूको सिकाई सुधारमा मात्र खर्च गरियोस्।

१६. शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि तथा आन्तरिक/बाह्य स्रोतको व्यवस्थापन:

- खोटनी नगरपालिकाको कुल वार्षिक विकास बजेटको न्यूनतम १५ देखि २० प्रतिशत हिस्सा शिक्षा क्षेत्रका लागि सुनिश्चित गरियोस्।
- स्थानीय उद्योग, बैंक र व्यावसायिक प्रतिष्ठानहरूको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व (CSR) बजेटलाई विद्यालयको भौतिक र प्रविधि विकासमा परिचालन गर्ने नीति बनाइयोस्।
- साथै, वैदेशिक दातृ निकायहरू (UNICEF/UNESCO आदि) बाट अनुदान भित्र्याउन विशेष परियोजना प्रस्तावहरू तयार गरियोस् र देश-विदेशमा रहेका पूर्व विद्यार्थीहरू (Alumni) तथा गैरआवासीय नेपालीहरूको सहयोगमा विद्यालयहरूमा 'अक्षय कोष' स्थापना गरियोस्।

यो सुझाव खण्डले खोटनी नगरपालिकालाई शिक्षा क्षेत्रमा कहिल्यै बजेटको अभाव हुन नदिन र विभिन्न वैकल्पिक स्रोतहरूबाट अधिक लगानी भित्र्याउन बलियो कानुनी आधार दिनेछ।

१७: "विद्यालय सुरक्षा, बालमैत्री वातावरण तथा जोखिम न्यूनीकरण

१७.१ विद्यालयलाई पूर्ण रूपमा 'शान्ति क्षेत्र' (School as Zone of Peace) घोषणा:

राजनीतिक गतिविधिमा प्रतिबन्ध: विद्यालय परिसरभित्र कुनै पनि राजनीतिक दलको भ्रातृ संगठन गठन गर्ने, आमसभा गर्ने वा हड्ताल गर्ने कार्यलाई पूर्ण रूपमा कानुनी रूपमै प्रतिबन्ध लगाइयोस्।

भयमुक्त वातावरण: बालबालिकाहरूलाई राजनीतिक आन्दोलन वा ज्यालीहरूमा प्रयोग गर्न नपाइने व्यवस्था कडा रूपमा लागू होस्।

१७.२ भौतिक सुरक्षा, कम्पाउण्ड वाल र सीसीटीभी (Physical Security & CCTV):

अनिवार्य घेराबार र गेट: बाह्य व्यक्ति, छाडा चौपाया वा सवारी साधनको अनधिकृत प्रवेश रोक्न प्रत्येक विद्यालयमा बलियो कम्पाउण्ड वाल र सुरक्षा गार्ड सहितको गेट व्यवस्था गरियोस्।

सडक सुरक्षा र जेब्रा क्रसिङ: मुख्य सडक नजिक रहेका विद्यालयहरूको अगाडि अनिवार्य रूपमा 'विद्यालय क्षेत्र' (School Zone) को ट्राफिक बोर्ड, स्पिड ब्रेकर, र जेब्रा क्रसिङ (Zebra Crossing) निर्माण गरी विद्यार्थी आउने-जाने समयमा ट्राफिक प्रहरी वा स्वयंसेवकको व्यवस्था मिलाइयोस्।

सीसीटीभी क्यामेरा जडान: विद्यालयको मुख्य प्रवेशद्वार, खेलमैदान र संवेदनशील क्षेत्रहरूमा भौतिक सुरक्षा र निगरानीका लागि सीसीटीभी (CCTV) क्यामेरा जडान गरियोस्।

१७.३ लैङ्गिक हिंसा, बुलिङ र दुर्व्यवहार न्यूनीकरण (Anti-Bullying & Safe Environment):

शारीरिक सजाय पूर्ण निषेध: कक्षाकोठा वा विद्यालय परिसरमा शिक्षक वा अन्य कसैले पनि बालबालिकालाई शारीरिक वा मानसिक दण्ड (शारीरिक सजाय) दिन नपाउने 'शून्य सहनशीलता' (Zero Tolerance) को नीति कडाइका साथ लागू गरियोस्।

सुरक्षित गुनासो पेटिका र सुनुवाइ: प्रत्येक विद्यालयमा विद्यार्थीहरूले आफूमाथि भएको दुर्व्यवहार, बुलिङ (Bullying) वा लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध गोप्य रूपमा उजुरी दिन सक्ने 'सुरक्षित गुनासो पेटिका' (Complaints Box) राखियोस्। उक्त पेटिका खोल्न र सुनुवाइ गर्न नगरपालिकाको प्रतिनिधि, महिला शिक्षक र अभिभावक सम्मिलित एक निष्पक्ष समिति गठन गरियोस्।

१७.४ बाल अधिकार र बाल क्लबहरूको सक्रियता:

बालमैत्री पूर्वाधार र व्यवहार: विद्यालयका फर्निचर, धारा र शौचालय बालमैत्री (Child-Friendly Design) हुनुपर्ने र शिक्षकहरूको व्यवहार पनि बालबालिकाको आत्मसम्मानमा ठेस नपुग्ने खालको हुनुपर्ने।

बाल क्लब गठन: प्रत्येक विद्यालयमा विद्यार्थीहरू को नेतृत्वमा 'बाल क्लब' गठन गरी उनीहरूलाई बाल अधिकार, सरसफाइ, र सिर्जनशील गतिविधिहरूमा सहभागी गराइयोस्।

१७.५ वातावरणीय जोखिम र सर्पदंश/कीटपतङ्गबाट सुरक्षा:

झाडी सफाइ र प्राथमिक उपचार: खोटनीको भौगोलिक परिवेशलाई ध्यानमा राख्दै वर्षातको समयमा विद्यालय परिसरमा सर्प वा अन्य विषालु कीराहरूको जोखिम न्यूनीकरण गर्न नियमित रूपमा झाडी सफाइ गर्ने र विद्यालयमा अनिवार्य 'सर्पदंश प्राथमिक उपचार सामग्री' र एम्बुलेन्ससँग सिधै सम्पर्क हुने व्यवस्था मिलाइयोस्।

१७. विद्यालय सुरक्षा, बालमैत्री वातावरण तथा जोखिम न्यूनीकरण:

- विद्यालयहरूलाई पूर्ण रूपमा शान्ति क्षेत्र घोषणा गर्दै राजनीतिक गतिविधि र बालबालिकामाथि हुने सबै प्रकारका शारीरिक तथा मानसिक सजायलाई पूर्ण रूपमा निषेध गरियोस्।
- भौतिक सुरक्षाका लागि प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य कम्पाउण्ड वाल, सीसीटीभी क्यामेरा र सडक नजिक रहेका विद्यालय आगाडि जेब्रा क्रसिङ र ट्राफिक सचेतनाको व्यवस्था मिलाइयोस्।
- साथै, लैङ्गिक हिंसा र बुलिङ रोक्न सुरक्षित गुनासो पेटिकाको व्यवस्था गरियोस् तथा धौरहनीको वातावरणीय जोखिमलाई ध्यानमा राख्दै सर्पदंश र प्राकृतिक जोखिम न्यूनीकरणका लागि प्राथमिक उपचार टोली तयारी अवस्थामा राखियोस्।

धौरहनी नगरपालिका, सिरहा

नगर शिक्षा योजना तथा सुधार समुदाय परामर्श फाराम

मिति : २०८२/०२/०२

पिढनी

नाम : [illegible]	ठेगाना : आ वि पिढनी, धौरहनी ११		प्रतिनिधित्वको क्षेत्र : [illegible]
क्र.सं.	क्षेत्रगत उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या / अवस्था	समाधानका उपाय
१	समतामूलक पहुँच र सहभागिता	विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिका भर्ना विद्यालय भर्ना सुविधा भएको तर न्यून आय भएका र आप्रवासी मजदुरी अभिभावकका बालबालिका लगायत विद्यालय भर्ना हुन नसक्ने र भर्ना भए पनि विद्यालय छाड्ने	[illegible] विद्यार्थीलाई [illegible] अनुकूल पाठ्यपाठ्यको व्यवस्था; न्यून आय भएका अभिभावकका सन्ततिलाई विद्यालय पोशाक, कापी, कलमको व्यवस्था; अभिभावक सचेतना कार्यक्रम; विद्यालय, अभिभावक, टोल विकास समिति र वडाको समन्वयमा टिकाउ दर कम भएका बालबालिकाको [illegible]
२	गुणस्तर र सान्दर्भिकता	व्यावहारिक शिक्षा र समयानुकूल शिक्षण को आवश्यकता	शिक्षण मा व्यावहारिकताका जोड दिई कक्षाकोठा बाहिरको ज्ञानलाई समेत मूल्याङ्कन मा जोड्नुपर्ने
३	शिक्षक व्यवस्थापन र पेशागत विकास	[illegible] शिक्षकको व्यवस्था भएको तर विषयगत शिक्षकको अभाव	कक्षा ४ देखि नै विषयगत दरबन्दी अनुरूप शिक्षक व्यवस्थापन
		शिक्षकको पेशागत विकासका लागि नियमित निरन्तर तालिम [illegible] व्यवस्था नभएको	तालिम / प्रशिक्षण को व्यवस्था गरी कक्षाकोठामा प्रयोगको सुनिश्चितताका लागि अनुगमन/पृष्ठपोषण
४	भौतिक पूर्वाधार	भवन, शौचालय, खेल मैदान, विद्यालयमा पानी अपूर्णता	हरेक विद्यालयमा अपाङ्गमैत्री, व्यवस्थित भवन, शौचालय, विद्यालयमा घर निर्माण र खेल मैदान सहितको व्यवस्थापन
५	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली	केन्द्रिकृत विषयगत पाठ्यक्रम र स्थानीय पाठ्यक्रम समेत निर्माण भएको तर स्थानीय विषयको किताब प्रकाशन हुँदा पाठ्यक्रम संकुचित भएको	पाठ्यपुस्तक केन्द्रित भन्दा पाठ्यक्रम केन्द्रित शिक्षणमा जोड, आन्तरिक मूल्याङ्कन प्रणाली [illegible]
६	समता र समावेशीकरण	शिक्षा ग्रहण गर्ने [illegible] पछाडि परेका विद्यालय वातावरण रहेको	[illegible] विद्यार्थीलाई [illegible] अनुकूल पाठ्यपाठ्यको व्यवस्था
७	विद्यालय सुशासन, व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता विकास	वि व स, शि अ संघ, अभिभावक समिति निर्माण भएको र स्थानीय सरकार एवम् सरोकारवालाको बढ्दो चासोका विद्यालयको संस्थागत क्षमता विकासमा आवश्यक कायम रहेको	सरोकारवालाका सबैको सहकार्य र समन्वयलाई [illegible] अनुकूल बनाउँदै शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने
८	विद्यालय शिक्षामा प्रविधिकरण र सूचना प्रविधि	हरेक विद्यालयमा कम्प्युटर/ल्यापटप, [illegible] उपलब्ध रहेको	हरेक विद्यालयमा ICT ल्याब सहितको स्मार्ट कक्षाकोठा
९	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा	औपचारिक शिक्षामा मात्र जोड, जीवनपयोगी सिप विकास व्यवस्थापन हुन नसकेको	समाजमा रहेका सिपमूलक कार्य गर्ने (होटेल, टाली बुने, चर्पीकला आदि) गर्ने अध्ययन आफ्ना विद्यार्थीको [illegible] मार्फत जीवनपयोगी सिप सिकाउने जोड
१०	पोषण सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन	दिवा खाजा भएका, दैनिक मजदुरी, खेती किसान गर्ने बालबालिका पोषण सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन र [illegible] बारेमा कम ज्ञान	खेती बाली र तरकारी तथा [illegible] खेती प्रणाली गर्दै [illegible] कम उत्पादन प्रोत्साहित गर्ने, बाढी पहिरो अतिवृष्टि अनावृष्टि [illegible] जीवन [illegible] प्रकृति [illegible] प्रभावमा बारेमा टोल विकास मार्फत अभियान कार्यक्रम गराई जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा [illegible] सक्रिय [illegible]
११	शिक्षामा लगानी र स्रोत व्यवस्थापन	भौतिक विकासलाई प्राथमिकता दिई शिक्षामा कम लगानी रहेको	भौतिक पूर्वाधार भन्दा बौद्धिक सम्पत्ति विकासलाई [illegible] प्राथमिकतामा राखेर [illegible] शिक्षामा लगानी गर्दै
१२	अन्य विषय क) बालविवाह	बालिको उमेर र यहाँका अध्ययन अवधि [illegible]	[illegible] उमेरमा [illegible] अध्ययन अवधिमा [illegible]
			हरेक विद्यालयमा स्मार्ट बालविवाह कक्षाको विकास

धौरहनी नगरपालिका सिरहा

शिक्षा योजना निर्माणमा सरोकारवालाको राय-सुझाव संकलन फाराम

मिति २०८२/०२/०१

[illegible]

क्र.सं.	उपक्षेत्र	विद्यमान अवस्था	स्थानीय शिक्षा योजनामा समेट्नु पर्ने विषयवस्तु सुझाव
१	प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा	[illegible]	[illegible]
२	आधारभूत शिक्षा	[illegible]	[illegible]
३	माध्यमिक शिक्षा	[illegible]	[illegible]
४	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	शिक्षक व्यवस्थापन	[illegible]	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]
७	[illegible]	[illegible]	[illegible]
८	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	अन्य		

सहभागीको दस्तखत [illegible] सहभागीको फोन नं ९८०४५२४६५६

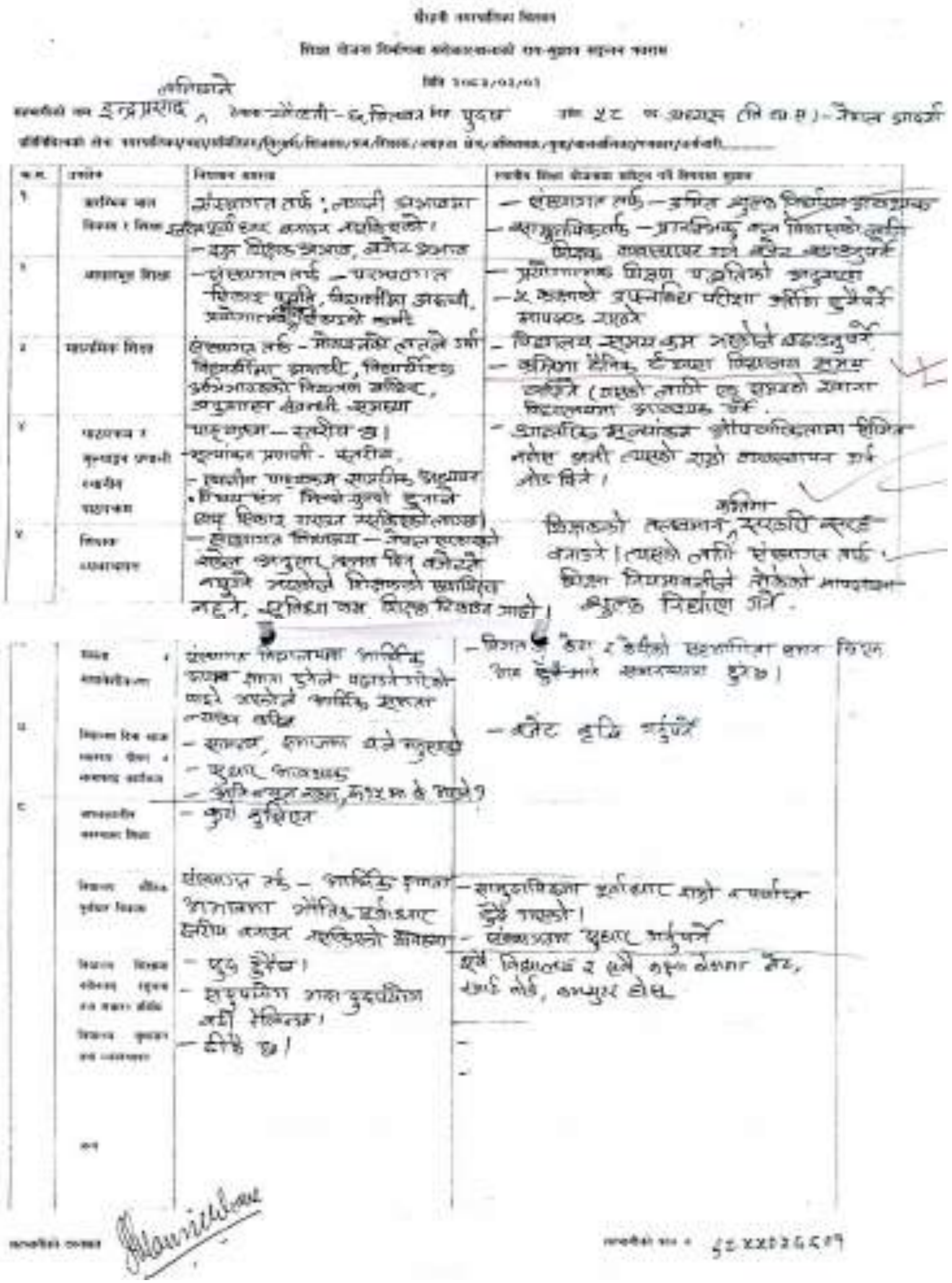

नि:शुल्क शैक्षिक सामाग्री र पोशाक: पाठ्यपुस्तक बाहेक कापी, कलम, झोला, र वर्षमा दुई जोर विद्यालय पोशाक तथा जुत्ता नगरपालिकाले शतप्रतिशत अनुदानमा उपलब्ध गराउने नीति बनाइयोस्।

३.२ अपाङ्गतामैत्री (Inclusive & Accessible) शिक्षाको सुनिश्चितता:

भौतिक पहुँच (Universal Design): नगरका सबै विद्यालयका भवन, कक्षाकोठा, खानेपानीको धारा र शौचालयहरू ह्विलचेयर गुडाउन मिल्ने र अपाङ्गता भएका बालबालिकामैत्री (Ramp र Railing सहित) बनाइयोस्।

विशेष सिकाइ सामग्री र जनशक्ति: दृष्टिविहीन बालबालिकाका लागि 'ब्रेल लिपि' (Braille) र अडियो सामग्री, तथा बहिरापन भएका बालबालिकाका लागि 'साङ्केतिक भाषा' (Sign Language) को पाठ्यक्रम र विशेष शिक्षक (Resource Teachers) को दरबन्दी सिर्जना गरियोस्।

स्क्रिनिङ क्याम्प: विद्यालय भर्ना हुनु अगावै बालबालिकाहरूमा हुन सक्ने मुस्ताश्रवण, दृष्टिदोष वा बौद्धिक अपाङ्गता पहिचान गर्न प्रत्येक वडामा 'प्रारम्भिक पहिचान शिविर' चलाइयोस्।

३.३ लैङ्गिक समता र सुरक्षित विद्यालय वातावरण:

हिंगो महिनावारी स्वच्छता (MHM): कक्षा ४ भन्दा माथिका छात्राहरूका लागि गुणस्तरीय सेनेटरी प्याडको नि:शुल्क र निरन्तर उपलब्धता, त्यसको सुरक्षित विसर्जनका लागि 'इन्सिनेटर मेसिन' (Incinerator) र शौचालयमा २४ सै घण्टा पानी र साबुनको व्यवस्था गरियोस्।

आत्मरक्षा र सचेतना: किशोरीहरूका लागि विद्यालयमै आत्मरक्षा (Self-Defense) तालिम र सम्भावित दुर्व्यवहार विरुद्ध गुनासो गर्न प्रत्येक विद्यालयमा महिला शिक्षक लाई सम्पर्क व्यक्ति (Contact Person) तोकियोस्।

अटिजम भएका बालबालिकाहरुको पहिचान गरेर नि:शुल्क शिक्षा र थेरापीको सुनिश्चित गरियोस् ।

३.४ भाषा र संस्कृतिको संरक्षण (भाषिक समावेशीकरण):

मातृभाषामा आधारित प्रारम्भिक शिक्षा: खरिदमा भारी बाहुल्यता रहेको थारु समुदायका बालबालिकाहरूका लागि प्रारम्भिक तह (कक्षा १-३) मा बुझ्न सजिलो होस् भनी धारे भाषामा परिपूरक सिकाइ सामग्री वा बहुभाषिक शिक्षण विधिको प्रयोग गरियोस्।

३.५ भौगोलिक पहुँच र यातायातको व्यवस्था:

विद्यालय बस सेवा: विद्यालयबाट टाढा रहेका वा विकट बस्तीका बालबालिकाहरू (विशेष गरी प्राथमिक तहका बालबालिका र छात्राहरू) लाई विद्यालय आउन-जान सहज बनाउन नगरपालिकाको अनुदानमा 'स्कुल बस' वा यातायात भत्ताको व्यवस्था मिलाइयोस्।

३. शिक्षामा समता, समानता र समावेशी सहभागिताको प्रवर्द्धन।

- छोरहरीका चोंटे, मुसहर, डो र अति विपन्न समुदायका बालबालिकाका लागि पूर्ण आवासीय छात्रवृत्ति तथा पोशाक र स्टेशनरीको शतप्रतिशत व्यवस्था गरियोस्।
- सबै विद्यालयहरूलाई ह्विलचेयरमैत्री बनाउँदै साङ्केतिक भाषा र ब्रेल लिपिका लागि विशेष शिक्षकको दरबन्दी सिर्जना गरियोस्।
- छात्राहरूका लागि हिंगो महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन (MHM) र आत्मरक्षा तालिम अनिवार्य गरियोस् तथा प्रारम्भिक तहमा थारु समुदायका बालबालिकाका लागि बहुभाषिक शिक्षण विधि अपनाइयोस्।

४ "विद्यालय शिक्षामा शैक्षिक सुशासन, जवाफदेहिता र गुणस्तर सुधार"

४.१ विद्यालय व्यवस्थापनमा राजनीतिक तटस्थता र सुशासन:

गैर-राजनीतिक नेतृत्व: विद्यालय व्यवस्थापन समिति (SMC) र शिक्षक-अभिभावक संघ (PTA) को गठन गर्दा राजनीतिक दलगत भागबन्डा पूर्ण रुपमा निषेध गरियोस्। समितिको नेतृत्वमा शिक्षाप्रेमी, लब्धप्रतिष्ठित व्यक्तित्व वा सम्बन्धित विद्यालयका उत्कृष्ट अभिभावकहरू मात्र चयन हुने कानुनी मापदण्ड बनाइयोस्।

सरोकारवालाको नियमित बैठक: प्रधानाध्यापक, शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थी प्रतिनिधिहरू बीच महिनाको कम्तीमा एक पटक 'शैक्षिक सुधार संवाद' अनिवार्य गरियोस्।

४.२ कार्यसम्पादनमा आधारित प्रधानाध्यापक (Headmaster) छनोट:

खुला प्रतिस्पर्धा र करार प्रणाली: प्रधानाध्यापक पदमा राजनीतिक दबाब वा वरिष्ठताका आधारमा मात्र नभई, 'कार्यसम्पादन सम्झौता (Performance Contract) र शैक्षिक सुधार कार्ययोजना' का आधारमा खुला प्रतिस्पर्धाबाट योग्यतम व्यक्ति छनोट गरियोस्।
३ वर्षे कार्ययोजना र समीक्षा: प्रधानाध्यापकसँग ३ वर्षको स्पष्ट लक्ष्य (नतिजा सुधार, पूर्वाधार विकास, र विद्यार्थी संख्या वृद्धि) तोकेर सम्झौता गरियोस्। वार्षिक रूपमा लक्ष्य पूरा नभएमा प्रधानाध्यापक पदबाट हटाउन सक्ने कडा व्यवस्था होस्।

४.३ पारदर्शिता, वित्तीय जवाफदेहिता र सामाजिक परीक्षण (Social Audit):

सार्वजनिक परीक्षण र डिजिटल पारदर्शिता: प्रत्येक विद्यालयले आर्थिक वर्ष सकिए भएको ३ महिनाभित्र अभिभावक, नागरिक समाज र नगरपालिकाका प्रतिनिधिको उपस्थितिमा **'सार्वजनिक सुनुवाइ' र 'सामाजिक परीक्षण'** अनिवार्य रूपमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरियोस्।
वेबसाइटमा वित्तीय विवरण: विद्यालयले प्राप्त गरेको सरकारी अनुदान, निजी चन्दा, र अन्य आन्तरिक आम्दानी तथा खर्चको मासिक विवरण विद्यालयको सूचना पाटी र नगरपालिकाको शैक्षिक पोर्टलमा डिजिटल रूपमा सार्वजनिक गरियोस्।

४.४ शिक्षण गुणस्तर अनुगमन र सुपरिवेक्षण प्रणाली:

नगरपालिकाद्वारा आकस्मिक निरीक्षण: नगरपालिकाको शिक्षा शाखाले वर्षमा कम्तीमा ४ पटक प्रत्येक विद्यालयमा **'आकस्मिक निरीक्षण' (Surprise Inspection)** गर्ने प्रणाली बसालोस्। शिक्षकहरूको नियमित उपस्थिति, दैनिक पाठयोजना (Lesson Plan) र कक्षाकोठाको शिक्षण विधिको कडा अनुगमन गरियोस्।
निजी र सामुदायिक विद्यालयको सहकार्य: नगरभित्रका उत्कृष्ट निजी विद्यालय र सामुदायिक (सरकारी) विद्यालयहरू बीच 'अन्तर-विद्यालय मितेरी कार्यक्रम' (School Twinning) सञ्चालन गरी शिक्षण सिकाइका उत्कृष्ट अभ्यासहरू, प्रश्नपत्रहरू र प्रविधि आदानप्रदान गर्ने वातावरण बनाइयोस्।

४.५ विद्यार्थी र अभिभावक सन्तुष्टि मापन (Feedback Loop):

गोपनीय गुनासो सुनुवाइ: कक्षा ६ देखि १२ सम्मका विद्यार्थीहरूका लागि शिक्षण गुणस्तर, शिक्षकको व्यवहार र विद्यालयको वातावरणबारे आफ्नो राय वा गुनासो गोप्य रूपमा राख्न डिजिटल वा भौतिक 'गुनासो पेटिका' को व्यवस्था गरियोस्।
अभिभावक रिपोर्ट कार्ड: वर्षमा दुई पटक अभिभावकहरूबाट विद्यालयको व्यवस्थापन र गुणस्तरबारे लिखित 'प्रतिक्रिया (Feedback Forms)' लिने र सोही अनुसार सुधारका कदमहरू चाल्ने नीति बनाइयोस्।

४. विद्यालय शिक्षामा शैक्षिक सुशासन, जवाफदेहिता र गुणस्तर सुधार:

- विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठनलाई राजनीतिक हस्तक्षेपमुक्त बनाउँदै शिक्षाप्रेमी अभिभावकहरूको नेतृत्व सुनिश्चित गरियोस्।
- प्रधानाध्यापकको छनोट कार्यसम्पादन सम्झौता र खुला प्रतिस्पर्धाका आधारमा ३ वर्षे कार्यकालका लागि मात्र गर्ने नीति बनाइयोस्।
- विद्यालयको वित्तीय पारदर्शिताका लागि अनिवार्य सामाजिक परीक्षण र डिजिटल सार्वजनिक सुनुवाइको व्यवस्था गरियोस् तथा नगरपालिकाको शिक्षा शाखाद्वारा नियमित आकस्मिक निरीक्षण र निजी-सामुदायिक विद्यालय बीच शैक्षिक सहकार्य (Twinning Program) को सुरुवात गरियोस्।

मुद्दा नम्बर ५: "शिक्षकको क्षमता विकास, शिक्षक व्यवस्थापन तथा पेशागत सहयोग प्रणाली"

५.१ समयानुकूल र प्रविधिमा आधारित व्यावसायिक तालिम (Professional Training):

डिजिटल साक्षरता अनिवार्य: प्रत्येक शिक्षकलाई कम्प्युटर चलाउन, अनलाइन शैक्षिक सामग्री खोज्न, र प्रोजेक्टर वा स्मार्ट बोर्डमार्फत पढाउन सक्ने गरी **'आइसिटी इन एजुकेशन' (ICT in Education)** सम्बन्धी कम्तीमा १५ दिने सघन व्यावहारिक तालिम अनिवार्य गरियोस्।
आधुनिक शिक्षण विधि र बाल मनोविज्ञान: पुराना र परम्परागत घोकाउने विधिको सट्टा प्रयोगात्मक सिकाई, 'प्रोजेक्ट बेस्ड लर्निङ' (Project-based learning), र बाल मनोविज्ञान बुझेर सिकाउने आधुनिक शिक्षण विधिको नियमित तालिम दिइयोस्।

५.२ विद्यार्थी संख्या र आवश्यकताका आधारमा दरबन्दी मिलान (Teacher Rationing):

वैज्ञानिक दरबन्दी मिलान: नगरभित्र कुनै विद्यालयमा शिक्षक धेरै र विद्यार्थी थोरै, तथा कुनै विद्यालयमा विद्यार्थी धेरै तर शिक्षक अभाव भएको अवस्थालाई सुधार्न विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात (जस्तै: १ शिक्षक बराबर ४० विद्यार्थी) का आधारमा शून्य राजनीतिक दबाबमा पारदर्शी दरबन्दी मिलान गरियोस्।
नगर शिक्षक (Municipal Teachers) व्यवस्था: दरबन्दी रिक्त भएका वा अंग्रेजी, गणित र विज्ञान जस्ता कठिन विषयका शिक्षक अभाव भएका विद्यालयहरूमा नगरपालिकाको आफ्नै स्रोतबाट 'नगर स्वयंसेवक शिक्षक' वा करार शिक्षकहरू तुरुन्त उपलब्ध गराउने व्यवस्था होस्।

५.३ कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन र दण्ड-पुरस्कार प्रणाली:

उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार: हरेक वर्ष उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने, नवीन शिक्षण विधि अपनाउने, र विद्यालय सुधारमा योगदान दिने प्रत्येक तहका (बालविकास, आधारभूत, माध्यमिक) शिक्षकहरूलाई **'मेयर उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार'** र नगद प्रोत्साहन दिने नीति बनाइयोस्।
सजायको व्यवस्था: बिना सूचना विद्यालय अनुपस्थित हुने, दैनिक पाठयोजना (Lesson Plan) नबनाई कक्षामा जाने, वा राजनीतिमा बढी सक्रिय रहने शिक्षकहरूलाई स्पष्टीकरण सोध्ने, तलब रोक्का गर्ने वा सरुवा गर्ने जस्ता कडा कानुनी कारबाहीको व्यवस्था होस्।

५.४ विद्यालय तहमा पेशागत सहयोग र मेन्टरिङ (Mentoring System):

'मास्टर टिचर्स' र मेन्टरिङ प्रणाली: नगरभित्रका अनुभवी र उत्कृष्ट कार्यसम्पादन भएका शिक्षकहरूलाई 'मास्टर टिचर' (Master Teacher) वा 'मेन्टर' (Mentor) का रूपमा पहिचान गरी उनीहरू मार्फत नयाँ वा कमजोर शिक्षकहरूलाई कक्षाकोठामै पुगेर व्यावहारिक सिकाई सहयोग (Peer Mentoring) गर्ने संयन्त्र बनाइयोस्।
विषयगत शिक्षक सञ्जाल (Subject Committees): नगरस्तरीय गणित, विज्ञान, अंग्रेजी, र सामाजिक विषयका शिक्षकहरूको छुट्टाछुट्टै सञ्जाल गठन गरी महिनामा एक पटक प्रश्नपत्र निर्माण, शिक्षण समस्या र समाधानबारे छलफल गर्ने वातावरण बनाइयोस्।

५.५ शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा विद्यार्थी र अभिभावकको भूमिका:

३६० डिग्री मूल्याङ्कन प्रणाली: शिक्षकहरूको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन केवल प्रधानाध्यापकको तर्फबाट मात्र नभई, विद्यार्थीहरूको नतिजा, कक्षा १० र १२ को बोर्ड परीक्षाको नतिजा, र उच्च कक्षाका विद्यार्थीहरूबाट लिइने गोप्य पृष्ठपोषण (Feedback) का आधारमा पनि गरियोस्।

५. शिक्षकको क्षमता विकास, शिक्षक व्यवस्थापन तथा पेशागत सहयोग प्रणाली:

- सबै शिक्षकहरूका लागि अनिवार्य डिजिटल साक्षरता र आधुनिक बाल-मनोविज्ञानमा आधारित शिक्षण विधिको नियमित सघन तालिमको व्यवस्था गरियोस्।
- नगरभित्र विद्यार्थी र शिक्षकको अनुपात मिलाउन शून्य राजनीतिक दबावमा वैज्ञानिक दरबन्दी मिलान गरियोस् र अपुग भएका विद्यालयमा नगर बजेटबाट शिक्षक व्यवस्था गरियोस्।
- शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको नतिजा र पृष्ठपोषणसँग जोड्दै उत्कृष्टलाई 'मेयर शिक्षक पुरस्कार' र लापरबाही गर्नेलाई दण्ड दिने नीति बनाइयोस् तथा अनुभवी शिक्षकहरू मार्फत विद्यालयमै मेन्टरिङ प्रणाली (Mentoring System) लागू गरियोस्।

६: "विद्यालयहरूको संस्थागत सुदृढीकरण र भौतिक पूर्वाधार विकास"

६.१ भूकम्प प्रतिरोधी र सुरक्षित विद्यालय भवन (Safe Infrastructure):

मापदण्ड अनुसारको निर्माण: नगरभित्र निर्माण हुने वा मर्मत गरिने सबै विद्यालयका भौतिक संरचनाहरू भूकम्प प्रतिरोधी, बाढी र प्राकृतिक प्रकोपबाट सुरक्षित, तथा नेपाल सरकारको राष्ट्रिय भवन संहिता (Building Code) अनुरूप सुनिश्चित गरियोस्।
जीर्ण भवनको मर्मत र विस्थापन: पुराना, ओसिलो र जीर्ण कक्षाकोठाहरूको तत्काल प्राविधिक परीक्षण गरी भूकम्प वा वर्षातको समयमा दुर्घटना हुन सक्ने त्यस्ता भवनको पुनर्निर्माण वा सघन मर्मत-सम्भार कार्यलाई प्राथमिकता दिइयोस्।

६.२ आधुनिक र बालमैत्री कक्षाकोठा (Smart & Child-Friendly Classrooms):

बसाइ व्यवस्थापन र भेन्टिलेसन: कक्षाकोठाहरू पर्याप्त उज्यालो, हावा आवतजावत गर्ने (Proper Ventilation), र गर्मी महिनामा खैरहनीको मौसम अनुकूल हुने गरी पङ्खा वा शीतल बसाइको व्यवस्था मिलाइएको हुनुपर्छ।
आधुनिक डेस्क-बेन्च र चक्रदी बैठक: साना बालबालिकाहरूका लागि भुइँमा कार्पेट वा कुसन सहितको बसाइ (U-Shaped Sitting) र माथिल्लो कक्षाका लागि आधुनिक, हल्का र सजिलै सार्न मिल्ने डेस्क-बेन्चको व्यवस्था गरियोस्।

६.३ खानेपानी र सरसफाइ पूर्वाधार (WASH Facilities):

गुणस्तरीय खानेपानी र फिल्टर: प्रत्येक विद्यालयमा विद्यार्थी र शिक्षकको संख्याका आधारमा पर्याप्त मात्रामा पुरोलाई वा सुरक्षित फिल्टर जडान गरिएको 'शून्य आर्सेनिक' र शुद्ध खानेपानीको धारा व्यवस्था गरियोस्।
लैङ्गिक मैत्री र आधुनिक शौचालय: छात्र, छात्रा र शिक्षकहरूका लागि छुट्टाछुट्टै पर्याप्त शौचालय हुनुपर्छ। विशेष गरी छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छतालाई ध्यानमा राख्दै प्रसाधन कक्षभित्रै पानी, साबुन र सेनेटरी प्याड डिस्पोजल मेसिन (Incinerator) अनिवार्य जडान गरियोस्।

६.४ खेलमैदान, घेराबार र हरित वातावरण (Green & Secure School):

अनिवार्य घेराबार (Boundary Wall): विद्यालयको सुरक्षा सुनिश्चित गर्न र बाह्य व्यक्ति वा जनावरहरूको अनधिकृत प्रवेश रोक्न प्रत्येक विद्यालयमा बलियो कम्पाउण्ड वाल र गेटको व्यवस्था गरियोस्।
खेलकुद पूर्वाधार र हरियाली: विद्यार्थीहरूको शारीरिक विकासका लागि पर्याप्त खेलमैदान, फुटबल/भलिबल/बास्केटबल कोर्ट, र खेल सामग्री उपलब्ध गराइयोस्। साथै, विद्यालय परिसरलाई आकर्षक बनाउन वृक्षारोपण गरी 'हरित विद्यालय' (Green School) को अवधारणा लागू गरियोस्।

६.५ एकीकृत विद्यालय व्यवस्थापन प्रणाली (Institutional Capacity Development):

विद्यालयहरूको मर्जिङ र स्तरोन्नति: विद्यार्थी संख्या अत्यन्तै न्यून भएका र नजिक रहेका विद्यालयहरूलाई आपसमा गाभी (School Merging) भौतिक र शैक्षिक स्रोत साधनहरूलाई एकीकृत गरी ठूला र सुविधायुक्त नमुना विद्यालयका रूपमा विकास गरियोस्।
सम्पत्ति अभिलेखीकरण र संरक्षण: विद्यालयको स्वामित्वमा रहेका जग्गा, भवन र फिल्ड सामानहरूको डिजिटल अभिलेख (Asset Mapping) राखी अतिक्रमण हुनबाट बचाइयोस् र सार्वजनिक सम्पत्तिको दिगो संरक्षण नीति बनाइयोस्।

६. विद्यालयहरूको संस्थागत सुदृढीकरण र भौतिक पूर्वाधार विकास:

- नगरभित्रका सबै सामुदायिक विद्यालयका भवनहरू राष्ट्रिय भवन संहिता अनुसार भूकम्प प्रतिरोधी र सुरक्षित बनाउँदै जीर्ण संरचनाहरूको तत्काल पुनर्निर्माण गरियोस्।
- कक्षाकोठाहरूलाई पर्याप्त उज्यालो, हावादार र बालमैत्री बसाइ व्यवस्थापन सहित आधुनिक रूप दिइयोस्।
- शुद्ध पिउने पानी र छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता सुनिश्चित गरिएको छुट्टै आधुनिक शौचालयको प्रबन्ध मिलाइयोस्। साथै, भौतिक सुरक्षाका लागि घेराबार (Boundary Wall), व्यवस्थित खेलमैदान र हरियाली सहित 'हरित विद्यालय' (Green School) को अवधारणा लागू गर्दै थोरै विद्यार्थी भएका विद्यालयहरूलाई आपसी समन्वयमा गाभ्ने नीति अवलम्बन गरियोस्।

: "विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको (ICT) प्रयोग र आधुनिक सिकाइ"

७.१ द्रुत गतिको इन्टरनेट र डिजिटल पूर्वाधार (High-Speed Internet & Infrastructure):

अनिवार्य इन्टरनेट जडान: नगरपालिका र दूरसञ्चार प्रदायकहरू बीच समन्वय गरी नगरभित्रका शतप्रतिशत सामुदायिक विद्यालयहरूमा न्यूनतम १०० Mbps गतिको ब्रोडब्यान्ड इन्टरनेट सेवा नि:शुल्क वा सहुलियत दरमा उपलब्ध गराइयोस्।
कम्प्युटर र ल्यापटप वितरण: विद्यार्थी संख्याका आधारमा प्रत्येक विद्यालयमा पर्याप्त मात्रामा कम्प्युटर, ल्यापटप वा ट्याब्लेट सहितको 'आधुनिक कम्प्युटर ल्याब' स्थापना गरियोस्।

७.२ स्मार्ट क्लासरूम र मल्टिमिडियामा आधारित शिक्षण (Smart Classrooms):

अडियो-भिजुअल सिकाइ: प्रत्येक विद्यालयमा कम्तीमा २ देखि ५ वटा कक्षाकोठालाई प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड, साउन्ड सिस्टम र डिजिटल स्क्रिन जडान गरी "स्मार्ट क्लासरूम" मा रूपान्तरण गरियोस्।
अमूर्त विषयहरूको सहज सिकाइ: गणित, विज्ञान र भूगोल जस्ता कठिन विषयहरूलाई बुझ्न सजिलो पार्न थ्रीडी (3D) एनिमेसन, भिडियो र चित्रहरूको प्रयोग गरी पढाउने वातावरण मिलाइयोस्।

७.३ ई-लाइब्रेरी र डिजिटल पाठ्यसामग्रीको पहुँच (E-Library & Open Educational Resources):

नगरस्तरीय ई-लाइब्रेरी: नगरपालिकाको केन्द्रीय सर्भरमा रहने गरी वा राष्ट्रिय डिजिटल लाइब्रेरीसँग जोडेर प्रत्येक विद्यालयमा "ई-पुस्तकालय" (E-Library) को पहुँच पुर्‍याइयोस्, जहाँ विद्यार्थीले लाखौँ पुस्तक, पाठ्यसामग्री र सन्दर्भ ग्रन्थहरू नि:शुल्क पढ्न सकून्।
अन्तरक्रियात्मक मोबाइल एप: खैरहनी नगरपालिकाको आफ्नै शैक्षिक एप वा प्लेटफर्म विकास गरी विद्यार्थीका लागि गृहकार्य, अनलाइन क्विज र रेकर्ड गरिएका भिडियो कक्षाहरू घरमै बसेर पनि हेर्न मिल्ने व्यवस्था होस्।

७.४ विद्यालय प्रशासन र नतिजाको डिजिटलाइजेसन (School Management System):

एकीकृत सफ्टवेयर (EMIS/SMS): सबै विद्यालयको प्रशासनिक काम, आर्थिक लेखा, विद्यार्थीको हाजिरी र परीक्षाको नतिजा प्रकाशन गर्न 'स्कूल म्यानेजमेन्ट सफ्टवेयर' (SMS) अनिवार्य रूपमा लागू गरियोस्।
अभिभावकलाई डिजिटल सूचना: विद्यार्थी विद्यालय अनुपस्थित हुँदा वा परीक्षाको नतिजा आउँदा अभिभावकको मोबाइलमा स्वतः म्यासेज (SMS Alert) जाने प्रणाली विकास गरियोस्।

७.५ शिक्षक र विद्यार्थीका लागि साइबर सुरक्षा सचेतना (Cyber Security & AI Literacy):

सुरक्षित इन्टरनेट प्रयोग: विद्यालयका कम्प्युटरहरूमा अनावश्यक वा अश्लील वेबसाइटहरू ब्लक गर्ने 'फिल्टरिङ सफ्टवेयर' जडान गरियोस्।
साइबर सुरक्षा तालिम: सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोग, साइबर बुलिङ (Cyber Bullying) र प्रविधिको सही प्रयोगबारे विद्यार्थी र शिक्षकहरूका लागि नियमित रूपमा सचेतना कार्यक्रम र **आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्स (AI)** को सकारात्मक प्रयोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण चलाइयोस्।

७. विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको (ICT) प्रयोग र आधुनिक सिकाइ:

- खैरहनीका सबै सामुदायिक विद्यालयमा न्यूनतम १०० Mbps गतिको इन्टरनेट सहितको अत्याधुनिक कम्प्युटर ल्याब र मल्टिमिडिया (प्रोजेक्टर/स्मार्ट बोर्ड) युक्त 'स्मार्ट क्लासरूम' स्थापना गरियोस्।
- विद्यार्थी र शिक्षकका लागि ई-लाइब्रेरी र डिजिटल पाठ्यसामग्रीको पहुँच सुनिश्चित गर्दै विद्यालयको प्रशासनिक काम र नतिजा प्रकाशनलाई पूर्ण रूपमा अनलाइन सफ्टवेयर (IEMIS/SMS) मार्फत सञ्चालन गरियोस्।
- साथै, प्रविधिको सुरक्षित र सही प्रयोगका लागि विद्यार्थी र शिक्षकहरूमा साइबर सुरक्षा र आधुनिक एआई (AI) साक्षरता सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम अनिवार्य रूपमा सञ्चालन गरियोस्।

यो सुझाव खण्डले खैरहनी नगरपालिकाका विद्यालयहरूलाई परम्परागत चक-डस्टर विधिबाट माथि उठाई डिजिटल युगमा प्रवेश गराउन मद्दत गर्नेछ।

८ः "शैक्षिक कार्यक्रमहरूको दिगोपना र निरन्तरता"

८.१ स्वायत्त 'नगर शिक्षा कोष' (Municipal Education Fund) को स्थापना:

दिगो आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता: नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोतको निश्चित प्रतिशत बजेट (जस्तै: कुल राजस्वको ५ देखि १० प्रतिशत) शिक्षा क्षेत्रकै योजनाहरूको दिगोपनाका लागि अनिवार्य छुट्याउने कानुनी व्यवस्था गरियोस्।
अक्षय कोष (Endowment Fund): प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयमा नगरपालिकाको सहयोग, पूर्व विद्यार्थीहरू (Alumni), र दाताहरूको योगदानमा एउटा बलियो 'अक्षय कोष' स्थापना गरियोस्, जसको ब्याजबाट गरीब विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति र आकस्मिक प्रशासनिक खर्च धान्न सकियोस्।
८.२ बहुवर्षीय योजना र नीतिगत स्थिरता (Policy Continuity):

राजनीतिक परिवर्तनबाट अप्रभावित नीति: नगरपालिकाको नेतृत्व वा राजनीतिक दल परिवर्तन हुँदा पनि शिक्षाका मुख्य दीर्घकालीन योजनाहरू (१० वर्षे गुरुयोजना) प्रभावित नहुने गरी यसलाई **नगर सभाबाट कानुनी ऐन वा निर्देशिकाका** रूपमा पारित गरियोस्।
रोलिङ प्लान (Rolling Plan) को अवधारणा: प्रत्येक वर्ष योजनाको समीक्षा गर्दै आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्ने तर मुख्य उद्देश्यबाट विचलित नहुने गरी बहुवर्षीय बजेट सुनिश्चितता (Multi-year Budgeting) को व्यवस्था गरियोस्।
८.३ सार्वजनिक-निजी-साझेदारी (PPP Model) को प्रवर्द्धन।

स्थानीय उद्योगहरूसँग सहकार्य: धरानी र आसपासका क्षेत्रमा रहेका ठूला उद्योग, बैंक, पोल्ट्री फर्म, र व्यावसायिक प्रतिष्ठानहरूलाई तीहरूको **'संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व' (CSR)** को बजेट शिक्षा क्षेत्रका आधुनिक कार्यक्रमहरू (जस्तै: स्मार्ट क्लासरूमको सञ्चालन, प्राविधिक धारको खर्च) मा लगानी गर्न आकर्षित गरियोस्।
निजी विद्यालयहरूको योगदान: नगरभित्रका स्थापित संस्थागत (निजी) विद्यालयहरूले सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर शिक्षक तालिमका कार्यक्रमहरूमा स्रोत व्यक्ति वा पूर्वाधार साझेदारी गरी दिगोपनामा सघाउने संयन्त्र बनाइयोस्।
८.४ पूर्वाधार र प्रविधिको नियमित मर्मत-सम्भार कोष (Maintenance Maintenance):

मर्मत सम्भारको छुट्टै बजेट: कम्प्युटर ल्याब, इन्टरनेट, भवन, र खानेपानीका पूर्वाधारहरू स्थापना गरेपछि तिनीहरू बिग्रिएर अलपत्र नहुन कुल बजेटको निश्चित हिस्सा **'नियमित मर्मत-सम्भार तथा सञ्चालन कोष'** का रूपमा छुट्याउनु अनिवार्य गरियोस्।
स्थानीय प्राविधिक जनशक्ति: विद्यालयमै रहेका वा प्राविधिक धार पढ्ने विद्यार्थी र स्थानीय युवाहरूलाई कम्प्युटर तथा भौतिक पूर्वाधार मर्मतको तालिम दिई सस्तो र सुलभ जनशक्तिको निरन्तरता सुनिश्चित गरियोस्।
८.५ समुदायको अपनत्व र नागरिक अनुगमन (Community Ownership):

समुदायमा आधारित व्यवस्थापन: विद्यालयका कार्यक्रमहरू सफल बनाउन टोल विकास संस्था, आमा समूह, र स्थानीय अभिभावकहरूलाई प्रत्यक्ष सहभागी गराइयोस्, जसले गर्दा विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व (Ownership) बढ्छ र कार्यक्रमहरू दिगो हुन्।
शैक्षिक कार्यक्रमहरूको दिगोपना र निरन्तरता:

राजनीतिक वा प्रशासनिक परिवर्तनले नगर शिक्षा योजनालाई असर नगर्ने गरी यसलाई नगर सभाबाट कानुनी ऐनका रूपमा पारित गरी नीतिगत स्थिरता कायम गरियोस्।
योजनाहरूको वित्तीय दिगोपनाका लागि स्वायत्त 'नगर शिक्षा कोष' र विद्यालय तहमा 'अक्षय कोष' को स्थापना गरियोस् तथा स्थानीय उद्योगहरूको व्यावसायिक सामाजिक उत्तरदायित्व (CSR) लाई शिक्षामा परिचालन गरियोस्।
साथै, विद्यालयका डिजिटल र भौतिक पूर्वाधारहरू अलपत्र हुन नदिन अनिवार्य नियमित मर्मत-सम्भार कोष' को व्यवस्था गर्दै टोल विकास संस्था र समुदायको प्रत्यक्ष सहभागिता गराई कार्यक्रमहरूमा जनअपनत्व सिर्जना गरियोस्।

यो सुझाव खण्डले धरानी नगरपालिकाका शैक्षिक कार्यक्रमहरूलाई अल्पकालीन योजनाबाट मुक्त गराई दीर्घकालीन र आत्मनिर्भर बनाउन मद्दत गर्नेछ।

९ः "अनौपचारिक, वैकल्पिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू

९.१ बीचमै पढाइ छाडेकाहरूका लागि वैकल्पिक/खुला विद्यालय (Open Schooling):

अनौपचारिक प्रौढ र खुला विद्यालय: विभिन्न कारणले विद्यालय शिक्षा पूरा गर्न नसकेका (विशेष गरी गृहणी, श्रमिक र आर्थिक रूपमा विपन्न) नागरिकहरूका लागि पायक पर्ने समयमा (बिहानी वा साँझको समय) सञ्चालन हुने गरी 'नगर खुला विद्यालय' (Open School) को व्यवस्था गरियोस्, जहाँबाट उनीहरूले एसईई (SEE) र कक्षा १२ सम्मको शिक्षा पूरा गर्न सकून्।
क्रेडिट ट्रान्सफर (Credit Transfer) प्रणाली: विगतमा विद्यालय छाडेका विद्यार्थीहरूले पहिले पढेको कक्षा वा तहलाई मान्यता दिँदै बाँकी विषय मात्र पढेर परीक्षा दिन सक्ने लचिलो सिकाइ वातावरण बनाइयोस्।
९.२ रोजगारमूलक र सीपमा आधारित जीवनपर्यन्त सिकाइ (Lifelong Learning):

सामुदायिक सिकाइ केन्द्र (CLC) को सुदृढीकरण: नगरका प्रत्येक वडामा रहेका सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई सक्रिय बनाई स्थानीय महिला, कृषक र युवाहरूका लागि उनीहरूको जीवनयापन सुधार गर्ने व्यावहारिक तालिमहरू (जस्तै: आधुनिक कृषि, बाख्रीपालन, च्याउ खेती, सिलाई-कटाई, र हस्तकला) नियमित सञ्चालन गरियोस्।
प्रविधि र वित्तीय साक्षरता: डिजिटल युग अनुकूल बनाउन प्रौढ र जेष्ठ नागरिकहरूका लागि **'स्मार्टफोनको सही प्रयोग'**, मोबाइल बैंकिङ, डिजिटल भुक्तानी, र साइबर सचेतना सम्बन्धी छोटो अवधिका कक्षाहरू चलाइयोस्।
९.३ कार्यथलोमा सिकाइ र अनौपचारिक सीपको प्रमाणीकरण (RPL):

सीप परीक्षण र प्रमाणीकरण (Recognition of Prior Learning - RPL): औपचारिक शिक्षा नभए पनि लामो समयदेखि सिकर्मी, डकर्मी, मेकानिक, वा प्लम्बरका रूपमा काम गरिरहेका स्थानीय जनशक्तिलाई प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीम परिषद् (CTEVT) सँग समन्वय गरी उनीहरूको सीपको परीक्षण र सरकारी प्रमाणीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाइयोस्, जसले गर्दा उनीहरूले सहजै रोजगारी वा कर्जा पाउन सकून्।
९.४ साक्षरता उत्तर कार्यक्रम र नव-साक्षरहरूको निरन्तरता:

साक्षरता अभियानको दिगोपना: पूर्ण साक्षर नगर घोषणा भइसकेपछि पनि नव-साक्षर (भर्खरै अक्षर चिनेका) नागरिकहरू पुनः निरक्षर नहोऊन् भन्नका लागि उनीहरूको रुचि अनुसारका उपयोगी पुस्तक, पत्रपत्रिका, र व्यावहारिक सामग्रीहरू वडा तहका सिकाइ केन्द्र वा सामुदायिक पुस्तकालयमार्फत उपलब्ध गराइयोस्।
अनौपचारिक, वैकल्पिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू:

- बीचमै पढाई छाडेका गृहणी, श्रमिक र युवाहरूका लागि अनुकूल समयमा सञ्चालन हुने गरी 'नगर खुला विद्यालय' (Open School) मार्फत औपचारिक शिक्षा पूरा गर्ने वातावरण मिलाइयोस्।
- प्रत्येक वडाका सामुदायिक सिकाई केन्द्र (CLC) लाई सुदृढ गर्दै स्थानीय नागरिकका लागि आधुनिक कृषि, सीपमूलक तालिम, प्रविधि र वित्तीय साक्षरताका कक्षाहरू नियमित सञ्चालन गरियोस्।
- साथै, परम्परागत रूपमा सीप भएका श्रमिकहरूको सीप परीक्षण गरी सरकारी प्रमाणीकरण (RPL) को व्यवस्था गरियोस् र नव-साक्षरहरूका लागि साक्षरता उत्तरका सिकाई सामग्रीहरू निरन्तर उपलब्ध गराइयोस्।

सुझाव खण्डले धरानी नगरपालिकाका हरेक उमेर समूहका नागरिकहरूलाई सिकाइ र आर्थिक उपार्जनसँग जोड्न मद्दत गर्नेछ।

१०ः "सामुदायिक पुस्तकालयको स्थापना, सञ्चालन र पठन संस्कृतिको विकास

१०.१ 'एक वडा, एक आधुनिक पुस्तकालय' को अवधारणा:

भौगोलिक पहुँच: खैरहनीका प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा सुविधायुक्त सामुदायिक पुस्तकालय वा वाचनालय स्थापना गरियोस्, जहाँ स्थानीय नागरिकहरू सहजै पुगेर पुस्तक र पत्रपत्रिकाहरू पढ्न सकून्।
पुस्तकालय व्यवस्थापन समिति: पुस्तकालयको दिगो सञ्चालनका लागि स्थानीय युवा क्लब, आमा समूह, र शिक्षाप्रेमीहरू सम्मिलित एक गैर-राजनीतिक व्यवस्थापन समिति गठन गरियोस्।

१०.२ हाइब्रिड पुस्तकालय (भौतिक र ई-पुस्तकालयको सम्मिश्रण):

डिजिटल कर्नर: पुस्तकालयहरूमा केवल भौतिक पुस्तक मात्र नभई ४-५ वटा कम्प्युटर र द्रुत गतिको इन्टरनेट सहितको "ई-पुस्तकालय" (E-Library) सेक्सन राखियोस्, जहाँबाट विद्यार्थीहरूले विश्वभरका शैक्षिक जर्नल, अनुसन्धानमूलक लेख र पुस्तकहरू निःशुल्क पढ्न सकून्।
अडियो-भिजुअल सामग्री: साना बालबालिकाहरू र दृष्टिविहीन नागरिकहरूका लागि अडियो बुक्स (Audio Books) र एनिमेटेड शैक्षिक भिडियोहरू हेर्ने विशेष डिजिटल प्रबन्ध मिलाइयोस्।

१०.३ पठन संस्कृति (Reading Culture) जगाउने सिर्जनशील कार्यक्रमहरू:

'बुक क्लब' र पुस्तक संवाद: युवा र विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पुस्तकालयहरूमा महिनाको एक पटक 'बुक क्लब' (Book Club) बैठक, लेखकसँग साक्षात्कार, र पुस्तक समीक्षा (Book Review) कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरियोस्।
उत्कृष्ट पाठक पुरस्कार: विद्यालय र वडा तहमा वर्षभरिमा सबैभन्दा बढी पुस्तक पढ्ने र त्यसको समीक्षा लेख्ने विद्यार्थी र नागरिकलाई "नगर उत्कृष्ट पाठक पुरस्कार" बाट सम्मानित गर्ने नीति बनाइयोस्।

१०.४ स्थानीय इतिहास, साहित्य र संस्कृतिको अभिलेखीकरण:

खैरहनी विशेष संकलन: पुस्तकालयहरूमा खैरहनी क्षेत्रको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, चितवनको थारु, बोटे र दरै समुदायको संस्कृति, भाषा, र स्थानीय स्रष्टाहरूका साहित्य तथा कृतिहरूलाई संकलन गरी **'विशेष सन्दर्भ खण्ड' (Local History Section)** स्थापना गरियोस्।

१०.५ घुम्ती पुस्तकालय (Mobile Library) र सामुदायिक चौर बैठक:

ग्रामीण क्षेत्रमा पहुँच: विद्यालय वा वडा कार्यालयबाट टाढा रहेका बस्तीहरूमा महिनाको निश्चित दिनमा पुस्तकहरू बोकेर जाने **'घुम्ती पुस्तकालय' (Mobile Library)** वा गुड्ने गाडी/साइकल पुस्तकालयको व्यवस्था गरियोस्, जसले गर्दा घरदैलोमै पुस्तक पुग्न सकोस्।

१०. सामुदायिक पुस्तकालयको स्थापना, सञ्चालन र पठन संस्कृतिको विकास:

- खैरहनीमा 'एक वडा, एक आधुनिक पुस्तकालय' को अवधारणा अनुरूप भौतिक र डिजिटल (E-Library) सुविधा सहितका हाइब्रिड पुस्तकालयहरू स्थापना गरियोस्।
- युवा र विद्यार्थीहरूमा पठन संस्कृति जगाउन नियमित बुक क्लब संवाद, पुस्तक समीक्षा प्रतियोगिता र 'नगर उत्कृष्ट पाठक पुरस्कार' को व्यवस्था गरियोस्।
- साथै, पुस्तकालयहरूमा स्थानीय थारु र सीमान्तकृत समुदायको इतिहास तथा संस्कृतिको अभिलेखीकरण खण्ड निर्माण गरियोस् र विकट बस्तीहरूका लागि 'घुम्ती पुस्तकालय' (Mobile Libeary) सेवा सञ्चालन गरियोस्।

सुझाव खण्डले खैरहनी नगरपालिकामा बौद्धिक र सचेत नागरिक समाज निर्माण गर्न बलियो जग बसाल्नेछ।

: **"विद्यार्थी स्वास्थ्य, दिवा खाजा तथा पोषण व्यवस्थापन"**

.१ दिवा खाजामा रैथाने र स्थानीय उत्पादनको प्रयोग (Local & Organic Food):

जंक फूडमा पूर्ण प्रतिबन्ध: विद्यालय परिसर र वरपरका क्यान्टिनहरूमा पत्रु खाना (जस्तै: चाउचाउ, बिस्कुट, कुरकुरे, र कोक/फान्टा जस्ता चिसो पेय पदार्थ) बिक्री-वितरण र उपभोग गर्न कानुनी रूपमै पूर्ण प्रतिबन्ध लगाइयोस्।
रैथाने मेनु अनिवार्य: दिवा खाजाको बजेटबाट स्थानीय कृषकहरूसँग समन्वय गरी खैरहनीमै उत्पादित जैविक र रैथाने खानाहरू (जस्तै: कोदोको रोटी, फापरको परिकार, मकै-भटमास, स्थानीय सिजनल फलफूल, अण्डा, र पोषिलो जाउलो) को साप्ताहिक मेनु (Weekly Menu) बनाई अनिवार्य लागू गरियोस्।

११.२ विद्यालय करेसाबारी (School Kitchen Garden) को अवधारणा:

विद्यार्थी आफैँले उब्जाउने: विद्यालय परिसरमा खाली रहेको जग्गामा विद्यार्थी र शिक्षकहरूको सक्रियतामा 'विद्यालय करेसाबारी' (Kitchen Garden) निर्माण गरियोस्। त्यहाँ उत्पादित ताजा र रासायनिक मलमुक्त हरियो तरकारी तथा सागपातलाई दिवा खाजामा समावेश गरियोस्, जसले विद्यार्थीलाई कृषिको व्यावहारिक ज्ञान पनि दिनेछ।

११.३ नियमित स्वास्थ्य, दाँत र आँखा/कान परीक्षण (School Health Screening):

वर्षमा दुई पटक स्वास्थ्य शिविर: नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा र स्थानीय स्वास्थ्य चौकीहरूसँगको समन्वयमा वर्षको कम्तीमा दुई पटक प्रत्येक विद्यालयमा निःशुल्क स्वास्थ्य जाँच, आँखा, कान र दाँतको परीक्षण शिविर सञ्चालन गरियोस्।
विद्यार्थी स्वास्थ्य प्रोफाइल: प्रत्येक विद्यार्थीको उचाइ, तौल र स्वास्थ्य अवस्थाको विवरण समेटिएको 'डिजिटल हेल्थ प्रोफाइल' (Health Card) तयार गरी सुरक्षित राखियोस्, जसबाट उनीहरूको शारीरिक विकास र रक्तअल्पता (Anemia) जस्ता समस्या समयमै पत्ता लगाउन सकियोस्।

११.४ शुद्ध खानेपानी र जुकाको औषधी/आइरन चक्की वितरण:

सुरक्षित पिउने पानीको ग्यारेन्टी: पानीजन्य रोगहरूबाट बालबालिकालाई जोगाउन प्रत्येक विद्यालयमा वाटर फिल्टर वा युभीगार्ड सहितको शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था सुनिश्चित गरियोस्।
पोषण परिपूरक: सरकारको राष्ट्रिय निर्देशिका अनुसार समयमै जुकाको औषधी (Albendazole) र विशेष गरी किशोरावस्थाका छात्राहरूका लागि आइरन चक्की (Iron-Folic Acid) को नियमित र सुरक्षित वितरण कार्यलाई निरन्तरता दिइयोस्।

११.५ मानसिक स्वास्थ्य र परामर्श सेवा (Mental Health & Counseling):

मनोवैज्ञानिक परामर्शदाता: बालबालिकाहरूमा हुन सक्ने मानसिक तनाव, परीक्षाको डर, वा पारिवारिक समस्या सुन्न र उनीहरूलाई सही मार्गदर्शन दिन नगरस्तरीय **'भ्रमणशील मनोवैज्ञानिक परामर्शदाता' (Mobile Counselor)** को व्यवस्था गरियोस्, जसले पालैपालो सबै विद्यालयमा पुगेर परामर्श दिनेछन्।

१. विद्यार्थी स्वास्थ्य, दिवा खाजा तथा पोषण व्यवस्थापन:

- विद्यालयहरूमा जंक फूडको प्रयोगलाई पूर्ण रूपमा निषेध गरी स्थानीय रैथाने उत्पादन (कोदो, फापर, स्थानीय सिजनल फलफूल र अण्डा) समेटिएको साप्ताहिक स्वास्थ्यवर्द्धक खाजा मेनु अनिवार्य लागू गरियोस् र प्रयोगात्मक सिकाइका लागि 'विद्यालय करेसाबारी' (Kitchen Garden) को अवधारणा अघि बढाइयोस्।
- प्रत्येक विद्यालयमा वर्षको दुई पटक निःशुल्क स्वास्थ्य, आँखा, र दाँत परीक्षण शिविर सञ्चालन गर्दै विद्यार्थीहरूको डिजिटल 'हेल्थ प्रोफाइल' तयार गरियोस्।

साथै, शुद्ध खानेपानीको सुनिश्चितता, आइरन चक्कीको नियमित वितरण र विद्यार्थीहरूको मानसिक स्वास्थ्यका लागि नगरस्तरीय शैक्षिक परामर्शदाता (Counselor) को व्यवस्था मिलाइयोस्।

सुझाव खण्डले खैरहनीका बालबालिकाहरूलाई स्वस्थ, फुर्तिलो र मानसिक रूपमा सबल बनाई उनीहरूको सिकाइ क्षमतामा ठूलो सुधार ल्याउनेछ।

"विपद् तथा महामारीको समयमा शिक्षाको निरन्तरता र सङ्कट व्यवस्थापन"

१२.१ आकस्मिक शिक्षा निरन्तरता कार्ययोजना (Contingency Plan):

पूर्व-तयारी योजना: नगरपालिकाले प्रत्येक विद्यालयका लागि अनिवार्य रूपमा 'विपद् व्यवस्थापन तथा शैक्षिक निरन्तरता कार्ययोजना' (Comprehensive School Safety Plan) तयार गर्न लगाउनुपर्छ।
वैकल्पिक सिकाइ निर्देशिका: बाढी वा महामारीका कारण विद्यालय भौतिक रूपमा बन्द गर्नु परेको अवस्थामा (जस्तै: वर्षातको समयमा खैरहनीका कतिपय डुबान क्षेत्रहरू) तुरुन्तै सिकाइ सुरु गर्न सक्ने गरी वैकल्पिक गृहकार्य, रेडियो/टेलिभिजन शिक्षा वा टोल-टोलमा 'सिकाइ केन्द्र' सञ्चालन गर्ने स्पष्ट निर्देशिका बनाइयोस्।
१२.२ अनलाइन र डिजिटल प्लेटफर्मको पूर्व-तयारी (Hybrid Learning Systems):

केन्द्रीय शैक्षिक पोर्टल: नगरपालिकाको आफ्नै सर्भरमा रहने गरी एउटा डिजिटल सिकाइ पोर्टल (LMS) सञ्चालनमा ल्याइयोस्, जहाँ सबै कक्षाका भिडियोहरू र पाठ्यसामग्रीहरू पहिल्यै रेकर्ड गरेर राखिएको होस्।
अफलाइन सिकाइ सामग्री: इन्टरनेट नभएका वा विपन्न परिवारका बालबालिकाहरूका लागि पेनड्राइभ वा मोबाइल मेमोरी कार्डमा 'अफलाइन डिजिटल सामग्री' (Offline Digital Content) हालेर वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइयोस्।
१२.३ विद्यालयमा सुरक्षित आश्रयस्थल र भौतिक सुरक्षा मापदण्ड:

आश्रयस्थलको वैकल्पिक व्यवस्था: बाढी वा अन्य प्राकृतिक विपद्को समयमा विद्यालय भवनहरूलाई अस्थायी आश्रयस्थल (Relief Camp) बनाउनुपर्ने अवस्था आएमा, विपद् लगत्तै विद्यालयलाई निर्मलीकरण (Sanitization) गर्ने र शैक्षिक सामग्री सुरक्षित राख्ने छुट्टै बलियो कोठा (Safe Room) को व्यवस्था गरियोस्।
बाढी र चट्याङ प्रतिरोधी पूर्वाधार: खैरहनीका विद्यालयहरूमा अनिवार्य रूपमा 'चट्याङ प्रतिरोधी यन्त्र' (Lightning Arrester) जडान गरियोस् र बाढीको जोखिम भएका विद्यालयका जग र कम्पाउण्ड वाललाई बलियो बनाइयोस्।
१२.४ विपद् प्रतिकार्य तालिम र 'मकट ड्रिल' (Mock Drill):

नियमित अभ्यास: विद्यालयका शिक्षक, कर्मचारी र कक्षा ६ देखि १२ सम्मका विद्यार्थीहरूलाई वर्षमा कम्तीमा दुई पटक भूकम्प, आगलागी र बाढी आउँदा कसरी सुरक्षित रहने भन्नेबारे 'मकट ड्रिल' (कृत्रिम अभ्यास) गराइयोस्।
प्राथमिक उपचार टोली: प्रत्येक विद्यालयमा 'प्राथमिक उपचार किट' (First-Aid Kit) सहित शिक्षक र विद्यार्थी सम्मिलित एउटा विपद् प्रतिकार्य टोली (School Disaster Response Team) गठन गरियोस्।
१२.५ सङ्कटकालीन मनोसामाजिक परामर्श (Psychosocial Support):

मानसिक डाइस: विपद् वा महामारी (जस्तै विगतको कोरोना महामारी वा ठूलो बाढी) पछि बालबालिकाहरूमा हुन सक्ने डर, त्रास र मानसिक तनावलाई कम गर्न विद्यालय खुल्ने बित्तिकै पहिलो हप्ता नियमित पढाइ नगरेर 'मनोसामाजिक परामर्श' (Psychosocial Counseling) र खेलकुदका कार्यक्रमहरू मात्र सञ्चालन गर्ने नीति बनाइयोस्।
१२. विपद् तथा महामारीको समयमा शिक्षाको निरन्तरता र सङ्कट व्यवस्थापन:

- खैरहनीको बाढी र वातावरणीय जोखिमलाई मध्यनजर गर्दै प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य 'विपद् व्यवस्थापन तथा शैक्षिक निरन्तरता कार्ययोजना' लागू गरियोस्।
- सङ्कटको समयमा पढाइ रोकिन नदिन अनलाइन पोर्टल र इन्टरनेट नभएका परिवारका लागि अफलाइन डिजिटल सामग्री (पेनड्राइभ/मेमोरी कार्ड) को पूर्व-तयारी गरियोस्।
- साथै, विद्यालयहरूमा चट्याङ प्रतिरोधी यन्त्र जडान, नियमित कृत्रिम अभ्यास (Mock Drill) को आयोजना, र विपद् पश्चात बालबालिकाहरूका लागि अनिवार्य मनोसामाजिक परामर्श (Psychosocial Support) को व्यवस्था मिलाइयोस्।

सुझाव खण्डले खैरहनी नगरपालिकाका विद्यालयहरूलाई जस्तोसुकै कठिन परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको भविष्य सुरक्षित राख्न सक्षम बनाउनेछ।

सैंरहनी नगरपालिका : दस वर्षे नगर शिक्षा रणनीतिक गुरुयोजना (२०८३-२०९३)

नारा : गुणस्तरीय शिक्षा, समृद्ध सैंरहनीको इच्छा
प्रविधि, सीप र संस्कारयुक्त हाम्रो विद्यालय शिक्षा

खण्ड १: दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र सूचकहरू

* दीर्घकालीन सोच : डिजिटल प्रविधि र रैथाने ज्ञानको समिश्रणमार्फत सैंरहनीलाई देशकै पहिलो 'शतो डिजिटल र प्राविधिक शिक्षा मैत्री' उत्कृष्ट पालिका बनाउने ।
* प्रमुख राष्ट्रिय लक्ष्य : राष्ट्रिय गुणस्तर मापदण्डमा ७५२ पालिका मध्ये शीर्ष स्थान हासिल गर्ने ।
* मुख्य सूचकहरू
  - विद्यालय छोड्ने दर (Dropout Rate) लाई शून्यमा झार्ने
  - आधारभूत र माध्यमिक तहमा सूचना प्रविधि (ICT) को प्रयोग १००% पुऱ्याउने ।
  - स्थानीय सीप र प्रविधिलाई समेटेर आत्मनिर्भर रोजगारमूलक प्राविधिक शिक्षाको विस्तार गर्ने

खण्ड - २ १० बुँदे रणनीतिक कार्ययोजना

(१) बालबालिका, आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि

कार्यनीति : प्रारम्भिक बालबालिका (ECED) को रूपान्तरण गर्ने
: शतप्रतिशत भर्ना र ड्रपआउट नियन्त्रण गर्ने
: पढ्दै कमाउँदै (Earn while you learn) कार्यक्रम गर्ने
: आधारभूत तहमा नगर बनियो बनाउने
: कोचिङ तथा अतिरिक्त तयार कक्षा सञ्चालन गर्ने

१० वर्षे लक्ष्य : कक्षा १२ सम्मको खुद भर्नादर (NER) १००% पुऱ्याउने र कक्षा ८ र १० को नगरस्तरीय परीक्षाको औसत नतिजा GPA न्यूनतम ३.२५ [illegible]

(३) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवं उच्च शिक्षाको सुदृढीकरण

कार्यनीति : स्थानीय आवश्यकतामा आधारित प्राविधिक धार
* छोटो अवधिका सीपमूलक तालिमहरू
* उद्योग विद्यालय साझेदारी (Industry school partnership)
* उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति र प्रोत्साहन
* उद्यमशीलता र सीड पुँजी (Seed money)

१० वर्षे लक्ष्य : * प्रत्येक माध्यमिक विद्यालयमा कम्तीमा एक प्राविधिक धार (IT, कृषि वा सिभिल) को सञ्चालन र नगरमा एक आत्म धुनिक प्राविधिक बहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गर्ने)

(२) शिक्षामा समता, समावेशिता र समाजको सहभागिताको प्रवर्द्धन

कार्यनीति : - सीमान्तकृत र अति विपन्न बालबालिका लक्षित विशेष कार्यक्रम
: अपाङ्गतामैत्री शिक्षाको सुनिश्चितता
: लैङ्गिक समता र सुरक्षित विद्यालय वातावरण
: भाषा र संस्कृतिको संरक्षण
: लोकतान्त्रिक पहुँच र वातावरणको व्यवस्था

१० वर्षे लक्ष्य : लैङ्गिक, जातीय वा आर्थिक कारणले शिक्षाबाट वञ्चित हुने दर शून्य बनाउने ।

(४) विद्यालय शिक्षामा शैक्षिक सुशासन, जवाफदेहिता र गुणस्तर सुधार

कार्यनीति : * विद्यालय व्यवस्थापनमा राजनीतिक तटस्थता र सुशासन
* प्रधानाध्यापकहरूसँग कार्यसम्पादन सम्झौता गर्ने
* पारदर्शिता, वित्तीय जवाफदेहिता र सामाजिक परीक्षण
* शिक्षण गुणस्तर अनुगमन र सुपरिवेक्षण प्रणाली
* विद्यार्थी र अभिभावक सन्तुष्टि मापन

१० वर्षे लक्ष्य :- सबै विद्यालयमा zero Auditing Complication र ५० अंकको आवधिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गर्ने

(५) शिक्षकको क्षमता विकास, शिक्षक व्यवस्थापन तथा पेशागत सम्मान प्रणाली

कार्यनीति : समयानुकूल र प्रविधिमा आधारित व्यावसायिक तालिम
: विद्यार्थी संख्या र आवश्यकताका आधारमा दरबन्दी मिलान
: कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन र दण्ड पुरस्कार प्रणाली

: विद्यालय तहमा पेशागत सहयोग र मेन्टरिङ
: शिक्षकको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनमा विद्यार्थी र अभिभावकको भूमिका

१० वर्षे लक्ष्य : नगरका १००% शिक्षकहरू आधुनिक शिक्षण प्रविधि र मल्टिमिडिया सिकाइमा सक्षम हुनेछन् ।

(६) विद्यालयहरूको संस्थागत सुदृढीकरण र भौतिक पूर्वाधार विकास

कार्यनीति : : भूकम्प प्रतिरोधी र सुरक्षित विद्यालय भवन
: आधुनिक र बालमैत्री कक्षाकोठा
: खानेपानी र सरसफाइ पूर्वाधार
: खेलमैदान, बगैंचा र हरित वातावरण
: एकीकृत विद्यालय व्यवस्थापन प्रणाली

१० वर्षे लक्ष्य : हरियो र स्वच्छ विद्यालय (Green school concept अन्तर्गत स्वैरहरूका सबै विद्यालयमा आधुनिक प्रयोगशाला, पुस्तकालय र खेल मैदानको सुनिश्चितता

(७) विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधि (ICT) को प्रयोग र आधुनिक सिकाइ

कार्यनीति : : द्रुत गतिको इन्टरनेट र डिजिटल पूर्वाधार
: स्मार्ट क्लासरूम र मल्टिमिडियामा आधारित शिक्षण
: ई- लाइब्रेरी र डिजिटल पाठ्यसामग्रीको पहुँच
: विद्यालय प्रशासन र तथ्याङ्कको डिजिटलाइजेसन
: शिक्षक र विद्यार्थीका लागि साइबर सुरक्षा सचेतता

१० वर्षे लक्ष्य : नगर र डस्टरमुक्त आधुनिक मल्टिमिडिया शिक्षण प्रणाली देशकै नमूनाको रूपमा स्थापित हुने ।

(८) शैक्षिक कार्यक्रमहरूको दिगोपना र निरन्तरता

कार्यनीति : स्वायत्त "नगर शिक्षा कोष" को स्थापना
: बहुवर्षीय योजना र नीतिगत स्थिरता
: सार्वजनिक - निजी साझेदारी (PPP Model) को प्रवर्द्धन
: पूर्वाधार र प्रविधिको नियमित मर्मत - सम्भार कोष
: समुदायको अपनत्व र नागरिक अनुगमन

१० वर्षे लक्ष्य : बाह्य अनुदान बन्द हुँदा पनि स्वैरहरूको शिक्षा बजेटमा संकुचन नआउने गरी दिगो कोषको विकास

(९) अनौपचारिक, वैकल्पिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू

कार्यनीति : : बीचमै पढाइ छोडेकाहरूका लागि वैकल्पिक/खुला विद्यालय
: रोजगारमूलक र सीपमा आधारित जीवनपर्यन्त सिकाइ
: कार्यथलोमा सिकाइ र अनौपचारिक सीपको प्रमाणीकरण
: साक्षरता उत्तर कार्यक्रम र नव-साक्षरहरूको निरन्तरता

१० वर्षे लक्ष्य : स्वैरहरूलाई १००% "डिजिटल र व्यावहारिक साक्षर" नगर घोषणा गर्ने

(१०) सामुदायिक पुस्तकालयको स्थापना, सञ्चालन र पठन-संस्कृतिको विकास

कार्यनीति : एक वडा, एक आधुनिक पुस्तकालयको अवधारणा
: हाइब्रिड पुस्तकालय (भौतिक र ई-पुस्तकालयको सम्मिश्रण)

: पठन संस्कृति जगाउने सिर्जनशील कार्यक्रमहरू
: स्थानीय इतिहास, साहित्य र संस्कृतिको डिजिटलीकरण
: पुस्तकालय सञ्चालन र सामुदायिक चौतारी
१० वर्षे लक्ष्य :- विद्यार्थी र नागरिकमा पुस्तक पढ्ने संस्कृतिको विकास गर्ई बौद्धिक सचेततामा वृद्धि

(१५) विद्यार्थी, स्वास्थ्य, दिवा खाजा तथा पोषण व्यवस्थापन
कार्यनीति : दिवा खाजामा रैथाने र स्थानीय उत्पादनको प्रयोग
: विद्यालय हेरचाहकर्ताको अवधारणा
: नियमित स्वास्थ्य, दाँत र आँखा/कान परीक्षण
: शुद्ध खानेपानी र जुकाको औषधि/आइरन चक्की वितरण
: मानसिक स्वास्थ्य र परामर्श सेवा
१० वर्षे लक्ष्य : कुपोषण र स्वास्थ्य समस्याका कारण विद्यालय अनुपस्थित हुने दर शून्यमा पुऱ्याउने

(१६) विपद् तथा महामारीको समयमा शिक्षाको निरन्तरता र सङ्कट व्यवस्थापन
कार्यनीति : आकस्मिक शिक्षा निरन्तरता कार्ययोजना
: अनलाइन र डिजिटल प्लेटफर्मको पूर्व-तयारी
: विद्यालयमा सुरक्षित आश्रयस्थल र भौतिक सुरक्षा मापदण्ड
: विपद् प्रतिकार्य तालिम र मकड्रिल (कृत्रिम अभ्यास)
: सङ्कटकालीन मनोसामाजिक परामर्श
१० वर्षे लक्ष्य : जुन सुकै सङ्कटमा पनि विद्यालयको शैक्षिक क्यालेन्डर प्रभावित नहुने प्रणालीको विकास

(१७) स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन प्रणाली
कार्यनीति : सरोकारवालाको पहिचान समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जन
: व्यावहारिक र सीपमूलक शिक्षण विधि
: निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रभावकारी कार्यान्वयन
: प्रयोगात्मक र वस्तुनिष्ठ मूल्याङ्कन
: नगरस्तरीय एकीकृत परीक्षा र स्तरीकरण
१० वर्षे लक्ष्य : सक्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने तर आफ्नो माटो र संस्कृति चिन्न सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्ने।

(१८) विद्यालय शिक्षामा पारदर्शी वित्तीय व्यवस्थापन
कार्यनीति : एकद्वार बैंकिङ प्रणाली र क्यासलेस (cashless) विद्यालय
: डिजिटल सार्वजनिक सूचना पाटी
: खरिद र निर्माण कार्यमा पारदर्शी मापदण्ड
: त्रैमासिक आन्तरिक लेखापरीक्षण र सामाजिक परीक्षण
: बजेट खर्चको शीर्षकगत वर्गीकरण र अनुगमन
१० वर्षे लक्ष्य : शतप्रतिशत भ्रष्टाचारमुक्त र वित्तीय अनुशासनयुक्त विद्यालय प्रशासन

सुशासन, प्रभावकारी सेवा प्रवाह र संस्थागत क्षमता विकास
कार्यनीति : नगरपालिकाको शिक्षा शाखाको सुदृढीकरण र हेल्पडेस्क
: विद्यालयका प्रशासनिक कार्यहरूको पूर्ण डिजिटलाइजेसन
: विद्यालयका कर्मचारीहरूको क्षमता विकास
: सेवा प्रवाहको गुणस्तर मापन र नागरिक पृष्ठपोषण

१० वर्षे लक्ष्य :- प्रभावशाली भ्रष्टाचारमुक्त सुशासन सेवा प्रवाह

(१८) शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि तथा आन्तरिक/बाह्य स्रोतको व्यवस्थापन

कार्यनीति :- आन्तरिक स्रोतमा शिक्षा क्षेत्रलाई प्राथमिकता (कम्तीमा १५ देखि २०% बजेट)
: संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व
: बाह्य दातृ निकाय र वैदेशिक अनुदानको परिचालन
: पूर्व विद्यार्थी मञ्च (Alumni) र गैर आवासीय नेपाली (NRN) सँग सहकार्य
: नगर शिक्षा विकास कोषको पारदर्शी परिचालन

१० वर्षे लक्ष्य :- सार्वजनिक-निजी साझेदारी (PPP Model) मार्फत शिक्षामा प्रचुर लगानी भित्र्याउने।

(१७) विद्यालय सुरक्षा, बालमैत्री वातावरण तथा जोखिम न्यूनीकरण

कार्यनीति :- : विद्यालयलाई पूर्ण रूपमा शान्ति क्षेत्र घोषणा
: भौतिक सुरक्षा, कम्पाउण्डवाल र सी सी टी भी
: लैङ्गिक हिंसा, बुलिङ र दुर्व्यवहार न्यूनीकरण
: बाल अधिकार र बाल क्लबहरूको सक्रियता
: वातावरणीय जोखिम र सर्पदंश/कीरा फट्याङ्ग्राबाट सुरक्षा

१० वर्षे लक्ष्य :- बालबालिकाहरू शारीरिक र मानसिक रूपमा पूर्ण सुरक्षित महसुस गर्ने वातावरणको निर्माण

खण्ड 'ग' अनुगमन, मूल्याङ्कन र कार्यान्वयन संयन्त्र

यो गुरु योजना केवल कागजमा सीमित नहोस् भन्नका लागि निम्न त्रि-स्तरीय संयन्त्र प्रस्ताव गरिएको छ।

नगर शिक्षा कार्यदल :- नगर प्रमुखको संयोजकत्वमा विज्ञहरू सम्मिलित टोलीले प्रत्येक ३ महिनामा योजनाको समीक्षा गर्ने

तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन : प्रत्येक १ वर्षमा बाह्य विज्ञ संस्थाबाट सोसियल अडिट गराई कमजोरी सुधार गर्ने।

सार्वजनिक ड्यासबोर्ड : खैरहनी नगरपालिकाको वेबसाइटमा १८ वटै बुँदाको प्रगति स्थिति (Progress Bar) आम नागरिकले हेर्न सक्ने गरी लाइभ राख्ने।

निष्कर्ष र प्रतिबद्धता : यदि यस रणनीतिक दस्तावेजलाई अक्षरशः पालना गरी स्रोत साधनको सही परिचालन गरिएमा आगामी १० वर्ष भित्र खैरहनी नगरपालिका नेपालकै सबैभन्दा आधुनिक, नैतिक र प्राविधिक रूपमा सफल शैक्षिक उपलब्धि गर्ने "नम्बर १ शैक्षिक हब" बन्ने निश्चित छ।

प्रस्तुत कर्ता

प्रधानाध्यापक
कपिया मा.वि. खैरहनी-१२,
चितवन

गर शिक्षा योजना तर्जुमाको लागि रायसुझाव-

१. "बालविकास, आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि"

१.१ प्रारम्भिक बालविकास (ECED) को रूपान्तरण:

परम्परागत रट्ने विधिको सट्टा खेल र सिकाई (Learning through play) मा आधारित **मन्टेश्वरी वा प्रोजेक्टिभ मोडेल** लागू गरियोस्।

बालविकास केन्द्रका सहयोगी कार्यकर्ता (ECED Teachers) हरूका लागि बाल-मनोविज्ञान र आधुनिक शिक्षण सामग्री निर्माण सम्बन्धी विशेष तालिमको व्यवस्था गरियोस् र समयानुकूल पारिश्रमिक स्तर: रूपमा वृद्धि हुने व्यवस्था लागु गरियोस्।

१.२ शतप्रतिशत भर्ना र ड्रपआउट (Drop-out) नियन्त्रण:

खैरहनी नगरपालिका भित्रका विद्यालय बाहिर रहेका (विशेषगरी सीमान्तकृत र विपन्न वर्गका) बालबालिकाहरू पहिचान गर्न **'विद्यार्थी खोज अभियान'** लाई निरन्तरता दिइयोस्।

बीचमै पढाई छाड्ने (Drop-out) दर शून्यमा झार्नका लागि प्रत्येक विद्यार्थीको विद्यालय हाजिरी र प्रगतिको अनलाइन ट्र्याकिङ गर्ने व्यवस्था गरियोस्।

१.३ 'पढ्दै कमाउँदै' (Earn While You Learn) कार्यक्रम:

माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का विद्यार्थीहरूका लागि स्थानीय कृषि, हस्तकला, वा प्राविधिक सीप सिक्दै आयआर्जन गर्न सक्ने कार्यक्रम सुरु गरियोस्, जसले गर्दा आर्थिक अभावका कारण विद्यार्थीले पढाई छाड्नु नपरोस्।

१.४ आधारभूत तहमा जग बलियो बनाउने (Foundational Literacy):

कक्षा १ देखि ३ सम्मका बालबालिकाको भाषा (नेपाली/अंग्रेजी) र गणितको जग बलियो बनाउन **'विशेष उपचारात्मक कक्षा' (Remedial Classes)** र स्तर अनुसारको शिक्षण विधि अपनाइयोस्।

१.५ कोचिङ तथा अतिरिक्त तयारी कक्षा:

कक्षा १० को एसईई (SEE) र कक्षा १२ को बोर्ड परीक्षामा उत्कृष्ट नतिजा ल्याउनका लागि सार्वजनिक विद्यालयका विपन्न विद्यार्थीहरूलाई नगरपालिकाको तर्फबाट निःशुल्क **विशेष तयारी/कोचिङ कक्षा** र परामर्श (Counseling) को व्यवस्था गरियोस्।

१. बालविकास, आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि:

- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूलाई खेलमा आधारित मन्टेश्वरी विधिमा रूपान्तरण गरियोस्। विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई शिक्षाको मूलधारमा ल्याउन 'विद्यार्थी खोज अभियान' र माध्यमिक तहमा ड्रपआउट रोक्न 'पढ्दै कमाउँदै' कार्यक्रम लागू गरियोस्। साथै, कक्षा १० र १२ का विद्यार्थीहरूका लागि निःशुल्क विशेष तयारी कक्षाको व्यवस्था गरियोस्।

२. "प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवं उच्च शिक्षाको सुदृढीकरण"

२.१ स्थानीय आवश्यकतामा आधारित प्राविधिक धार (Technical Stream):

खैरहनी नगरपालिका कृषि र पशुपालनको पकेट क्षेत्र भएकाले माध्यमिक विद्यालयहरूमा **कृषि विज्ञान (Agricultural Science), पशु विज्ञान (Veterinary Science),** र बागवानी (Horticulture) सम्बन्धी प्राविधिक धारका कक्षाहरू अनिवार्य वा थप विस्तार गरियोस्।

२.२ छोटो अवधिका सीपमूलक तालिमहरू (Short-term Skill Training):

कक्षा १० वा १२ पछि अध्ययन रोकेका युवाहरूका लागि बजारमा माग भएका विषयहरू (जस्तै: **प्लम्बिङ, वायरिङ, कम्प्युटर हार्डवेयर/सफ्टवेयर, डिजिटल मार्केटिङ, मोबाइल मर्मत,** र सिलाइ-बुनाइ) मा ६ महिना वा सो भन्दा कम अवधिको निःशुल्क व्यावसायिक तालिमको व्यवस्था गरियोस्।

२.३ उद्योग-विद्यालय साझेदारी (Industry-School Partnership):

प्राविधिक शिक्षा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई खैरहनी र आसपासका स्थानीय उद्योग, कृषि फार्म, वा व्यावसायिक प्रतिष्ठानहरूमा **अन्तरप्रशिक्षण (Internship) र प्रयोगात्मक अभ्यास (OJT - On the Job Training)** गर्ने अनिवार्य व्यवस्था मिलाइयोस्।

२.४ उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति र प्रोत्साहन:

स्थानीय सार्वजनिक क्याम्पसहरूको शैक्षिक तथा भौतिक पूर्वाधार सुदृढ गरियोस्।

जेहेन्दार, विपन्न, अपाङ्गता भएका, र सीमान्तकृत समुदायका विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि **'मेयर छात्रवृत्ति कोष'** स्थापना गरी सहयोग गरियोस्।

२.५ उद्यमशीलता र बीउ पुँजी (Seed Money):

प्राविधिक वा व्यावसायिक शिक्षा पूरा गरेका युवाहरूलाई आफ्नै गाउँमा स्वरोजगार बन्नका लागि सहुलियतपूर्ण ऋण वा स्टार्ट-अप **बीउ पुँजी (Seed Money)** र व्यवसायिक परामर्श उपलब्ध गराइयोस्।

२. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवं उच्च शिक्षाको सुदृढीकरण:

- खैरहनीको कृषि, पशुपालन र बजारको मागलाई ध्यानमा राखी माध्यमिक विद्यालयहरूमा प्राविधिक धार (कृषि/भेटेरिनरी) को विस्तार गरियोस्। युवाहरूका लागि छोटो अवधिका निःशुल्क सीपमूलक तालिमहरू सञ्चालन गरी स्थानीय उद्योगहरूसँग ओजेटी (OJT) का लागि साझेदारी गरियोस्। साथै, उच्च शिक्षाका लागि विपन्न विद्यार्थी लक्षित 'मेयर छात्रवृत्ति कोष' को व्यवस्था गरियोस्।

३.१ लक्षित वर्गका लागि विशेष प्याकेज:

खैरहनी नगरका सीमान्तकृत समुदाय (जस्तै: मुसहर, बोटे, दरै र विपन्न थारु जाति) का बालबालिकाहरूलाई विद्यालय ल्याउन र टिकाउन विशेष छात्रवृत्ति, निःशुल्क पोशाक, र शैक्षिक सामग्रीको पूर्ण जिम्मेवारी नगरपालिकाले लिनुपर्ने।

३.२ पूर्ण अपाङ्गतामैत्री पूर्वाधार (Accessible Schools): भौतिक संरचनामा र्‍याम्प (Ramp) मात्र नभई, दृष्टिविहीन विद्यार्थीका लागि **ब्रेल लिपि (Braille)** र बहिरोपन भएका विद्यार्थीका लागि **साङ्केतिक भाषा (Sign Language)** मा पढाउन सक्ने विशेष शिक्षक र सिकाइ सामग्रीको व्यवस्था गरियोस्।

३.३ लैङ्गिक समानता र महिनावारी व्यवस्थापन:

छात्राहरूको नियमित विद्यालय उपस्थिति सुनिश्चित गर्न प्रत्येक विद्यालयमा पर्याप्त र सुरक्षित सेनेटरी प्याडको व्यवस्था, प्याड व्यवस्थापन गर्ने मेसिन (Incinerator), र प्रसाधन कक्षमा निरन्तर पानीको प्रबन्ध मिलाइयोस्।

३.४ सीमान्तकृत क्षेत्रमा आवासीय वा मोबाइल विद्यालय:

अति दुर्गम वा विद्यालयबाट टाढा रहेका बस्तीका बालबालिकाहरूका लागि निश्चित तहसम्म पायक पर्ने ठाउँमा आवासीय (Hostel) सुविधा सहितको विद्यालय वा निःशुल्क विद्यालय बसको यातायात व्यवस्था गरियोस्।

३. शिक्षामा समता, समानता र समावेशी सहभागिताको प्रवर्द्धन:

- बोटे, मुसहर, दरै र विपन्न थारु समुदायका बालबालिकालाई लक्षित गरी पूर्ण छात्रवृत्ति र आवासीय सुविधाको व्यवस्था गरियोस्। विद्यालयहरूलाई साङ्केतिक भाषा र ब्रेल लिपिसहित पूर्ण अपाङ्गतामैत्री बनाइयोस् तथा छात्राहरूका लागि दिगो महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुनिश्चित गरियोस्।

३.१ सीमान्तकृत र अति विपन्न बालबालिका लक्षित विशेष कार्यक्रम:

'ड्रप-आउट शून्य' अभियान: खैरहनीका मुसहर, बोटे, दरै, चेपाङ र आर्थिक रूपमा अति विपन्न थारु समुदायका बालबालिकाहरूको पहिचान गरी उनीहरूका लागि **"शतप्रतिशत आवासीय छात्रवृत्ति"** वा मासिक प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था गरियोस्।

सहभागीको नाम: शिवराज अधिकारी
ठेगाना: खैरहनी नगरपालिका, चितवन
प्रतिनिधित्वको क्षेत्र: प्रधानाध्यापक, राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय कसौली तथा अध्यक्ष, नेपाल शिक्षक महासंघ, चितवन

क्र.सं.	शिक्षा योजनाको उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	समाधानका लागि सुझाव
१	समतामूलक पहुँच र सहभागिता	आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक कारणले केही बालबालिका नियमित विद्यालय शिक्षाबाट वञ्चित हुने अवस्था।	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गरी पुनः भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने, विपन्न तथा विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीलाई लक्षित सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
२	गुणस्तर र सान्दर्भिकता	सिकाइ उपलब्धि अपेक्षाअनुसार सुधार हुन नसक्नु, पाठ्यक्रम र व्यवहारिक जीवनबीच दूरी हुनु।	सिकाइ उपलब्धि परीक्षण नियमित गर्ने, स्थानीय आवश्यकता अनुसार जीवनोपयोगी र व्यवहारिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिने।
३	शिक्षक व्यवस्थापन र पेशागत विकास	विषयगत शिक्षक अभाव, शिक्षकको निरन्तर पेशागत विकासका अवसर सीमित हुनु।	आवश्यकता अनुसार शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने, नियमित तालिम, कार्यशाला तथा पेशागत सिकाइ समुदाय गठन गर्ने।
४	भौतिक पूर्वाधार	केही विद्यालयमा कक्षाकोठा, शौचालय, खानेपानी, पुस्तकालय तथा प्रयोगशालाको अभाव।	न्यूनतम विद्यालय मापदण्ड पूरा गर्ने गरी पूर्वाधार विकासलाई प्राथमिकता दिने।
५	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली	परीक्षा केन्द्रित शिक्षण सिकाइ, निरन्तर मूल्याङ्कन प्रभावकारी हुन नसक्नु।	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गर्ने, परियोजनामा आधारित तथा निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने।
६	समता र समावेशीकरण	अपाङ्गता भएका, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको सहभागितामा चुनौती।	समावेशी पूर्वाधार निर्माण गर्ने, लक्षित छात्रवृत्ति तथा सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
७	विद्यालय सुशासन, व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता विकास	विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा नेतृत्वको क्षमता विकास आवश्यक हुनु।	प्रधानाध्यापक, व्यवस्थापन समिति तथा अभिभावकलाई नेतृत्व तथा सुशासन सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने।
८	विद्यालय शिक्षामा नवप्रवर्तन र सूचना प्रविधि	ICT पूर्वाधार तथा प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइको कमी।	सबै विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा विस्तार गर्ने, Smart Classroom तथा ICT तालिम सञ्चालन गर्ने।
९	अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ	अभिभावक तथा समुदायका लागि जीवनोपयोगी सिकाइ कार्यक्रमको अभाव।	समुदायमा आधारित साक्षरता, सीपमूलक तथा जीवनोपयोगी शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
१०	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	स्थानीय सन्दर्भसँग पाठ्यक्रमको सम्बन्ध कमजोर हुनु।	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी स्थानीय इतिहास, संस्कृति तथा वातावरणसँग जोड्ने।
११	पोषण, सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन सवाल	विद्यालय सुरक्षा योजना प्रभावकारी नहुनु, पोषण तथा विपद् तयारीमा कमजोरी।	विद्यालय सुरक्षा योजना कार्यान्वयन गर्ने, विपद् अभ्यास नियमित गर्ने तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी शिक्षा समावेश गर्ने।
१२	शिक्षामा लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन	उपलब्ध स्रोत साधनको प्रभावकारी उपयोगमा चुनौती।	शिक्षा क्षेत्रमा पर्याप्त बजेट सुनिश्चित गर्ने तथा पारदर्शी स्रोत व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने।
१३	अन्य विषयहरू	सामुदायिक विद्यालयप्रतिको जनविश्वास घट्दै जानु, शिक्षकको गैरशैक्षिक कार्यभार बढ्नु।	सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर अभिवृद्धि गरी जनविश्वास बढाउने, शिक्षकलाई गैरशैक्षिक कार्यभार सकेसम्म मुक्त गरी शिक्षण सिकाइमा केन्द्रित गराउने।

सहभागीको नाम : टेकराज अधिकारी
ठेगाना : खैरहनी-८, पर्सा, चितवन
प्रतिनिधित्वको क्षेत्र : संस्थागत विद्यालय / प्याब्सन चितवन

क्र.सं.	शिक्षा योजनाको उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	समाधानका लागि सुझाव
१	समतामूलक पहुँच र सहभागिता	ग्रामीण क्षेत्रका विपन्न परिवारका विद्यार्थीमा नियमित उपस्थिति तथा सिकाइमा निरन्तरता चुनौतीपूर्ण रहेको।	लक्षित छात्रवृत्ति कार्यक्रम विस्तार गर्ने, स्थानीय तहबाट जोखिममा रहेका विद्यार्थीको पहिचान गरी विशेष सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
२	गुणस्तर र सान्दर्भिकता	परीक्षा केन्द्रित शिक्षणका कारण व्यवहारिक तथा जीवनोपयोगी सीपको विकास अपेक्षित रूपमा हुन नसकेको।	परियोजनामा आधारित सिकाइ, स्थानीय आवश्यकता अनुसार सीपमूलक कार्यक्रम तथा सिकाइ उपलब्धि परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने।
३	शिक्षक व्यवस्थापन र पेशागत विकास	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयबीच तालिम तथा पेशागत अवसरमा असमानता रहेको।	नगरस्तरीय शिक्षक क्षमता विकास केन्द्र स्थापना गरी सबै विद्यालयका शिक्षकलाई समान रूपमा तालिम उपलब्ध गराउने।
४	भौतिक पूर्वाधार	केही विद्यालयमा प्रयोगशाला, खेलमैदान, पुस्तकालय तथा सुरक्षित भवनको अभाव रहेको।	न्यूनतम पूर्वाधार मापदण्ड निर्धारण गरी क्रमिक रूपमा कार्यान्वयन गर्ने तथा साझेदारीको मोडेल विकास गर्ने।
५	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली	स्थानीय परिवेशसँग पाठ्यक्रमको सम्बन्ध कमजोर तथा मूल्याङ्कन बढी सैद्धान्तिक रहेको।	स्थानीय इतिहास, कृषि, पर्यटन, वातावरण तथा उद्यमशीलता समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गर्ने।
६	समता र समावेशीकरण	अपाङ्गता भएका, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको सहभागिता अपेक्षित स्तरमा नपुगेको।	समावेशी शिक्षाका लागि स्रोत कक्षा, सहायक सामग्री तथा विशेष शिक्षाको व्यवस्था गर्ने।
७	विद्यालय सुशासन तथा संस्थागत क्षमता विकास	नीति कार्यान्वयन, अनुगमन तथा जवाफदेहितामा एकरूपताको कमी देखिएको।	विद्यालय स्वमूल्याङ्कन प्रणाली लागू गरी नियमित अनुगमन तथा उत्कृष्ट अभ्यासको आदानप्रदान गर्ने।
८	विद्यालय शिक्षामा नवप्रवर्तन र सूचना प्रविधि	ICT पूर्वाधार तथा शिक्षकको डिजिटल दक्षतामा असमानता रहेको।	प्रत्येक विद्यालयमा इन्टरनेट पहुँच, स्मार्ट कक्षा तथा Coding/Robotics कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गर्ने।
९	अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ	अभिभावक शिक्षा तथा जीवनोपयोगी सीप विकास कार्यक्रम न्यून रहेको।	अभिभावक साक्षरता, वित्तीय साक्षरता तथा जीवनोपयोगी सीपसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
१०	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा चुनौती रहेको।	शिक्षकलाई मूल्याङ्कन सम्बन्धी विशेष तालिम प्रदान गरी वस्तुनिष्ठ तथा दक्षतामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गर्ने।
११	पोषण, सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन	विद्यालय सुरक्षा योजना तथा विपद् पूर्वतयारी सबै विद्यालयमा प्रभावकारी रूपमा लागू हुन नसकेको।	विद्यालय सुरक्षा मापदण्ड अनिवार्य गर्ने, नियमित विपद् अभ्यास तथा जलवायु सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

क्र.सं.	शिक्षा योजनाको उपक्षेत्र	विद्यमान समस्या	समाधानका लागि सुझाव
१२	शिक्षामा लगानी तथा स्रोत व्यवस्थापन	शिक्षा क्षेत्रमा उपलब्ध स्रोतको दीर्घकालीन योजना अनुसार परिचालन हुन नसकेको।	शिक्षा क्षेत्रमा नगरपालिकाको बजेट क्रमशः वृद्धि गर्ने तथा सार्वजनिक–निजी साझेदारीको अवधारणा लागू गर्ने।
१३	अन्य विषयहरू	संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयबीच समन्वय तथा साझा सिकाइ अभ्यास सीमित रहेको।	नगर शिक्षा समितिको समन्वयमा दुवै क्षेत्रका विद्यालयबीच अनुभव आदानप्रदान, संयुक्त तालिम तथा उत्कृष्ट अभ्यास प्रवर्द्धन गर्ने।

अन्य नीतिगत सुझावहरू (प्याब्सन प्रतिनिधिको हैसियतले)

- खैरहनी नगरपालिकामा १० वर्षे नगर शिक्षा गुरुयोजना अन्तर्गत स्पष्ट सूचक र कार्ययोजना निर्माण गरिनुपर्छ।
- संस्थागत तथा सामुदायिक विद्यालयलाई शिक्षाको साझेदार का रूपमा स्वीकार गरी नीति निर्माणमा सहभागिता सुनिश्चित गरिनुपर्छ।
- नगरस्तरमा Career Counseling Centre स्थापना गरिनुपर्छ।
- Scout, Junior Red Cross, Sports, Arts तथा Robotics जस्ता सह–पाठ्यक्रम गतिविधिलाई संस्थागत रूपमा प्रवर्द्धन गरिनुपर्छ।
- खैरहनीको ग्रामीण–सहरी मिश्रित परिवेशलाई ध्यानमा राखी कृषि, पर्यटन, सूचना प्रविधि तथा उद्यमशीलता सम्बन्धी स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरिनुपर्छ।
- अभिभावकको बढ्दो शैक्षिक चेतनालाई सकारात्मक रूपमा उपयोग गर्दै Parenting Education Programme सञ्चालन गरिनुपर्छ।

निष्कर्ष

खैरहनी नगरपालिकामा विगत केही वर्षदेखि शिक्षा क्षेत्रमा सकारात्मक प्रयासहरू (पूर्वाधार विकास, दिवा खाजा, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण, शिक्षक तालिम आदि) भएका भए पनि गुणस्तर, समावेशिता, प्रविधिको प्रयोग र भविष्यमुखी सीप विकास मा अझै धेरै सुधारको आवश्यकता देखिन्छ। यसका लागि स्थानीय सरकार, विद्यालय, अभिभावक तथा समुदायबीच सहकार्य, साझा स्वामित्व र दीर्घकालीन दृष्टिकोण अपरिहार्य रहेको छ।

यो सुझाव संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापक तथा प्याब्सन प्रतिनिधिको हैसियतले खैरहनी नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक उन्नयनका लागि पेश गरिएको हो।

प्रस्तुतकर्ता

टेकराज अधिकारी
प्रधानाध्यापक
Glow Shine Academy Secondary School
Khairahani-8, Parsa, Chitwan
तथा Chitwan PABSON प्रतिनिधि
मिति: २०८३/०३/०२

खैरहनी नगरपालिकाको १० वर्षे नगर शिक्षा विकास मार्गचित्र (२०८३–२०९२) सम्बन्धी सुझाव प्रतिवेदन

प्रस्तुतकर्ता
टेकराज अधिकारी
प्रधानाध्यापक, Glow Shine Academy Secondary School
तथा PABSON प्रतिनिधि, चितवन
पेश गरिएको स्थान : खैरहनी नगरपालिका
मिति : २०८३ साल असार २ गते

१. प्रस्तावना

शिक्षा कुनै पनि समाजको रूपान्तरण, आर्थिक समृद्धि तथा जिम्मेवार नागरिक निर्माणको प्रमुख आधार हो। नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा प्रचलित शिक्षा सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ।

खैरहनी नगरपालिकाले विगतका वर्षहरूमा शिक्षा क्षेत्रमा पूर्वाधार विकास, छात्रवृत्ति वितरण, शिक्षक तालिम तथा विविध शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गरी महत्वपूर्ण योगदान पुर्याएको छ। तथापि, बदलिँदो विश्व परिवेश, सूचना प्रविधिको तीव्र विकास, रोजगार बजारको माग, जीवनोपयोगी सीपको आवश्यकता तथा अभिभावकको बढ्दो अपेक्षालाई मध्यनजर गर्दै शिक्षा क्षेत्रमा दीर्घकालीन, परिणाममुखी तथा नवप्रवर्तनमा आधारित योजना आवश्यक देखिएको छ।

यस प्रतिवेदनको उद्देश्य आगामी १० वर्षभित्र खैरहनी नगरपालिकालाई गुणस्तरीय, समावेशी, प्रविधिमैत्री तथा जीवनोपयोगी शिक्षाको राष्ट्रिय नमुना स्थानीय तहका रूपमा स्थापित गर्न आवश्यक नीति, कार्यक्रम तथा कार्यदिशा प्रस्तुत गर्नु हो।

२. खैरहनी नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण

सबल पक्ष

- शिक्षाप्रति अभिभावकको बढ्दो चासो र सचेतना।
- सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयको पर्याप्त उपस्थिति।
- नगरपालिकाद्वारा विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको अवस्था।
- माध्यमिक तहसम्म शिक्षाको सहज पहुँच।
- Scout, खेलकुद तथा सह–पाठ्यक्रम गतिविधिमा विद्यार्थीको सहभागिता।

चुनौतीहरू

- ग्रामीण क्षेत्रमा विद्यार्थी संख्या घट्दै जानु।
- वैदेशिक रोजगारीका कारण अभिभावकीय निगरानी कमजोर हुनु।
- ICT पूर्वाधारमा असमानता।
- परीक्षा केन्द्रित शिक्षण सिकाइ।
- जीवनोपयोगी सीप शिक्षाको अभाव।
- मानसिक स्वास्थ्य तथा करियर परामर्श सेवाको कमी।
- सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयबीच अनुभव आदानप्रदानको न्यूनता।

अवसरहरू

- स्थानीय सरकारको संवैधानिक अधिकार।
- सार्वजनिक–निजी साझेदारीको सम्भावना।
- सूचना प्रविधिको बढ्दो पहुँच।
- कृषि, पर्यटन तथा उद्यमशीलताको स्थानीय सम्भावना।
- युवामा नवप्रवर्तन तथा प्रविधिप्रतिको आकर्षण।

. दीर्घकालीन लक्ष्य

०९२ सालसम्म खैरहनी नगरपालिकालाई गुणस्तरीय, समावेशी, प्रविधिमैत्री, सीपमूलक तथा परिणाममुखी शिक्षाको राष्ट्रिय नमुना स्थानीय तहका रूपमा स्थापित गर्ने।

४. १० वर्षे नगर शिक्षा विकास मार्गचित्र

२०८३ : आधार निर्माण वर्ष

- नगर शिक्षा प्रोफाइल तयार गर्ने।
- सबै विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा मानव स्रोतको Mapping गर्ने।
- नगर शिक्षा नीति तथा १० वर्षे रणनीतिक योजना स्वीकृत गर्ने।
- न्यूनतम गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गर्ने।
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पुनःभर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने।
- गरिब तथा विपन्न विद्यार्थीका लागि आवासीय विद्यालय सञ्चालनको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने।

२०८४ : गुणस्तर सुनिश्चितता वर्ष

- नगरस्तरीय सिकाइ उपलब्धि परीक्षण सञ्चालन गर्ने।
- कमजोर नतिजा भएका विद्यालयका लागि सुधार योजना लागू गर्ने।
- विषयगत शिक्षक तालिम सञ्चालन गर्ने।
- प्रधानाध्यापक नेतृत्व विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

२०८५ : प्रविधि एकीकरण वर्ष

- सबै विद्यालयमा इन्टरनेट पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
- Smart Classroom कार्यक्रम चरणबद्ध रूपमा लागू गर्ने।
- शिक्षकलाई ICT सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने।
- Digital Learning Materials विकास गर्ने।

२०८६ : समावेशी शिक्षा वर्ष

- अपाङ्गतामैत्री पूर्वाधार विकास गर्ने।
- विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था गर्ने।
- समावेशी शिक्षा सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने।
- जोखिममा रहेका बालबालिकाका लागि सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

२०८७ : सीप तथा रोजगारमुखी शिक्षा वर्ष

- माध्यमिक तहमा सीपमूलक विषय विस्तार गर्ने।
- कृषि, पर्यटन, सूचना प्रविधि तथा उद्यमशीलता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायसँग सहकार्य गरी Internship कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

२०८८ : नवप्रवर्तन वर्ष

- Coding तथा Robotics कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- नगरस्तरीय Innovation Fair आयोजना गर्ने।
- STEM शिक्षालाई प्राथमिकता दिने।
- विद्यार्थी अनुसन्धान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

२०८९ : स्वास्थ्य, सुरक्षा तथा वातावरण वर्ष

- विद्यालय सुरक्षा योजना कार्यान्वयन गर्ने।
- विद्यार्थी मानसिक स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- हरित विद्यालय अभियान सञ्चालन गर्ने।
- नियमित विपद् अभ्यास सञ्चालन गर्ने।

२०९० : उत्कृष्टता प्रवर्द्धन वर्ष

- उत्कृष्ट शिक्षक तथा विद्यालय पुरस्कार स्थापना गर्ने।
- अन्तरविद्यालय शैक्षिक प्रतिस्पर्धा सञ्चालन गर्ने।
- शैक्षिक अनुसन्धान तथा उत्कृष्ट अभ्यास आदानप्रदान गर्ने।

२०९१ : दिगोपन तथा साझेदारी वर्ष

- सार्वजनिक–निजी साझेदारी मोडेल विकास गर्ने।
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- पूर्वविद्यार्थी सञ्जाल परिचालन गर्ने।
- समुदायमा आधारित सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

२०९२ : मूल्याङ्कन तथा रूपान्तरण वर्ष

- १० वर्षे योजनाको स्वतन्त्र मूल्याङ्कन गर्ने।
- सिकाइ उपलब्धि तथा गुणस्तर सूचकहरूको समीक्षा गर्ने।
- उत्कृष्ट अभ्यासहरूको दस्तावेजीकरण गर्ने।
- खैरहनीलाई "नमुना शैक्षिक नगरपालिका" का रूपमा घोषणा गर्ने।

(वि. सं. २०८३ देखि वि. सं. २०९२ सम्म गर्नुपर्ने कामहरूलाई स्रोत व्यवस्थापन गर्न सके पछिल्लो वर्ष गर्ने कामहरूलाई अघिल्ला वर्षहरूमा प्राथमिकता क्रममा गर्न सकिनेछ।)

५. १० वर्षभित्र हासिल गर्नुपर्ने प्रमुख सूचकहरू

- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको संख्या शून्यमा झार्ने।
- SEE उत्तीर्ण दर ९५ प्रतिशतभन्दा माथि पुर्याउने।
- सबै विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा सुनिश्चित गर्ने।
- कम्तीमा ५० प्रतिशत विद्यालयमा Smart Classroom सञ्चालन गर्ने।
- सबै विद्यालयमा पुस्तकालय, प्रयोगशाला तथा सुरक्षित खानेपानीको व्यवस्था गर्ने।
- प्रत्येक विद्यालयमा Scout, Sports तथा Life Skills कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- माध्यमिक तहका प्रत्येक विद्यार्थीलाई कम्तीमा एउटा सीपमूलक तालिम प्रदान गर्ने।
- नगरस्तरीय Career Counseling प्रणाली स्थापना गर्ने।
- शिक्षकहरूको वार्षिक पेशागत विकास कार्यक्रम अनिवार्य गर्ने।
- सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयबीच सहकार्यको प्रणाली विकास गर्ने।

६. Education Report Card सञ्चालन व्यवस्था

नगरपालिकाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको अन्त्यमा "Khairahani Education Report Card" सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ।

यसमा निम्न सूचकहरू समावेश गरिनुपर्दछ:

१. विद्यालय भर्ना दर
२. विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको संख्या
३. विद्यार्थी उपस्थितिदर
४. विद्यालय छोड्ने दर
५. SEE उत्तीर्ण दर
६. सिकाइ उपलब्धि स्तर
७. शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात
८. शिक्षकको पेशागत विकास अवस्था

ICT पहुँचको अवस्था
पुस्तकालय तथा प्रयोगशाला सुविधा
समावेशी शिक्षा सूचक
छात्रवृत्ति तथा सहयोग कार्यक्रम
३. विद्यालय सुरक्षा तथा विपद् तयारी अवस्था
१४. Scout तथा सह-पाठ्यक्रम गतिविधिको अवस्था
१५. अभिभावक तथा समुदायको सहभागिता
१६. Career Counseling तथा मानसिक स्वास्थ्य सेवा
१७. सीपमूलक तथा व्यावसायिक शिक्षा कार्यक्रम
१८. Green School Index
१९. सार्वजनिक-निजी साझेदारीको अवस्था
२०. समग्र शिक्षा सन्तुष्टि सूचकाङ्क

७. थप नीतिगत सुझावहरू

- नगर शिक्षा आयोग गठन गरियोस्।
- नगर शिक्षा कोष स्थापना गरियोस्।
- विपन्न बालबालिकाका लागि आवासीय विद्यालय सञ्चालन गरियोस्।
- Career Counseling Centre स्थापना गरियोस्।
- Coding and Robotics Mission Khairahani सञ्चालन गरियोस्।
- Scout तथा जीवनोपयोगी शिक्षा सबै विद्यालयमा विस्तार गरियोस्।
- नगरस्तरीय शिक्षा सम्मेलन प्रत्येक दुई वर्षमा आयोजना गरियोस्।
- उत्कृष्ट शिक्षक तथा विद्यालय सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गरियोस्।
- मानसिक स्वास्थ्य तथा मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गरियोस्।
- पूर्वविद्यार्थी सञ्जाललाई विद्यालय विकासमा परिचालन गरियोस्।

८. निष्कर्ष

खैरहनी नगरपालिकाको शैक्षिक विकास केवल भौतिक पूर्वाधार निर्माण वा परीक्षा नतिजामा सुधारमा सीमित रहनु हुँदैन। शिक्षा प्रणालीले असल नागरिक, दक्ष जनशक्ति, जिम्मेवार नेतृत्व तथा नवप्रवर्तनशील समाज निर्माण गर्न सक्नुपर्दछ।
स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, निजी क्षेत्र तथा समुदायबीचको सहकार्य, साझा प्रतिबद्धता तथा तथ्यमा आधारित निर्णय प्रक्रियामार्फत आगामी १० वर्षभित्र खैरहनी नगरपालिकालाई नेपालको उत्कृष्ट शैक्षिक नगरपालिकाका रूपमा स्थापित गर्न सकिने पूर्ण विश्वास लिइएको छ।

प्रस्तुतकर्ता

टेकनाथ अधिकारी
प्रधानाध्यापक,
Glow Shine Academy Secondary School
तथा PABSON प्रतिनिधि, चितवन
मिति : २०८३/०३/०२

अनुसूचि ३

फोटोहरू

र्माणका लागि
रुसँग
न कार्यक्रम

खैरहनी नगरपालिका

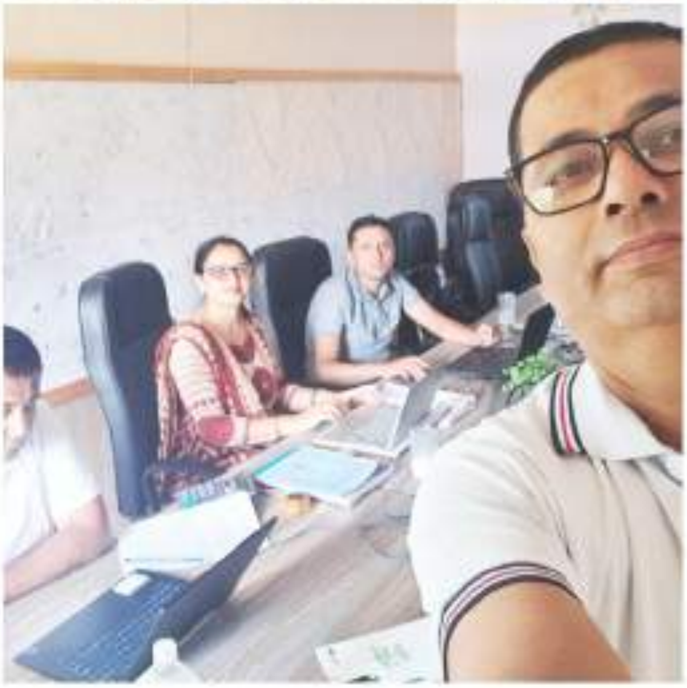

कार्यक्रम